

AZ
IFJÚ-LEVENTE
SZOLGÁLATA

A LEVENTÉK ORSZÁGOS PARANCSNOKSÁGA
KIADVÁNYA

1942

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R. RT. NYOMÁSA BUDAPEST

420484. — Athenaeum, Budapest.

Felelős: Kárpáti Antal igazgató.

A leventeprobákról.

A leventekiképzés alapja és eredményességének biztosítója a leventeprobarendszer. Lényege: hogy a leventekiképzés során tanult elméleti és gyakorlati ismeretekről az egyes korcsoportokra megszabott próba; kiállásával kell bizonytságot tenni. A próbák felölelik mindazt, amit minden leventének alaposan tudnia kell. A próbák nem csúcsteljesítményeket, hanem általános, mindenki által elérhető szinteket követelnek meg. Ez az oka annak, hogy a próbák eredményeinek elbírálásánál — kivéve a honvéd próbát — nincsenek fokozatok. Vagy kiállod tehát a próbát, vagy nem. Ha a próbát nem sikerült letenned az egészet meg kell ismételned mindaddig, míg a megszabott eredményt el nem érted.

A leventeprobák kiállásáért a megfelelő próbajelvényt kapod. A próbák sikeres kiállása a leventeéletben és később a katonai szolgálat ideje alatt számodra előnyt és megbecsülést jelent.

Nehogy azt hidd, hogy a leventepróba olyan mint az iskolai vizsga. Lényegesen különbözik attól. Te magad választod meg a próba kiállásának időpontját. Magad jelentkezel, mikor felkészültél, a parancsnokodnál, aki felkészültségedet elbírálja s ha megfeleltél, akkor a próba kiállása végett a »Próbabizottság« elé bocsát.

Ha a próbabizottság előtt is megfeleltél, megkapod a próbajelvényt.

Az újoncpróbával együtt négy leventepróba van.

Az újoncpróbát a leventenapig (fogadalomtétel napja) kell kiállni. A próba kiállása után fogadalmat teszel és a leventejelvény kitűzésével leventeapróddá avatnak.

Az I. próba kiállításának határideje az I. korcsoportba való tartozás határnapja.

A II. próba kiállításának határideje a II. korcsoportba való tartozás határnapja.

A honvédpróba kiállításának határideje a katonai szolgálatra való bevonulás napja.

A próba eredményének elbírálásánál csak a honvédpróbánál vannak fokozatok, ezek: kiváló, jó és megfelelő.

Az újoncpróba kiállítására legkorábban az újoncév első négy hónapja után, az I., II. és III. próba kiállítására a megfelelő korcsoporthoz való tartozás második évének negyedik hónapja után (január hó 1-től) jelentkezhetsz.

Ha a próbát a megszabott határnapig nem titted le, mindaddig, amíg a próbát eredményesen meg nem ismételted, a leventecsapatban és a leventéletben az utolsó hely illet meg. Tisztséget nem viselhetsz és a készütségi szolgálaton kívül más szolgálattal nem bízhatnak meg. A leventeegyesületi élet szórakozási alkalmain nem vehetsz részt. A próba letétele tehát megbecsülést, le nem tétele pedig mellőzést jelent.

Különösen nagy a becsülete a honvédpróba jelvényének. A próba jelvényét a katonai szolgálat alatt a honvéd egyenruhán is viseled. Ha a honvéd próbát sikeresen kiállottad, a katonai szolgálat alatt kedvezményekben részesülsz.

Ha a próbát »jó« eredménnyel titted le, jobb ruhát, újonckiképzés alatt a laktanyából való kijárára engedélyt, szolgálatmentes időben könnyítéseket, ter-

hesebb vagy alárendeltebb munkák alól mentességet kapsz.

Ha a honvédpróbát »kiváló« eredménnyel állottad ki, a fenti kedvezményeken kívül a bemutatás után igen jó karban lévő egyenruhában 1 heti szabadságot, már az újonckiképzés első heteiben takarodón túl való kimaradásra engedélyt és ugyancsak az első hetekben 24—36 órás eltávozási engedélyt kapsz, mely abba a községbe szól, ahol a leventekötelezettségnek legutóbb eleget tettél.

Ennek tudatában forgasd a leventeprobák könyvét és készülj fel a próba sikeres letételére.

2. PRÓBA

Általános magatartás.

A próbának a próbabizottság előtt való kiállítását megelőző négy hónapon belül legalább »meg felelően magaviseletet tanúsít és leventéhez méltó életmódot folytat. Ez időn belül a leventefoglalkozásokról igazolatlanul nem hiányzott, fegyelmi büntetést nem kapott és a leventekötelezettség megsértése miatt bírói büntetésben nem részesült. Közép- (középfokú) iskolába járó iffáknál ezenkívül magaviseleti osztályozása az elmúlt iskolai félévben legalább »jó«

Kedves Ifjúlevente Barátom!

HOSSZÚ idő után újból szólók Hozzád! Ügyes, komoly leventének bizonyultál eddig: hiszen túl vagy már a nehéz első próbán. Még két kemény próbát kell kiállanod és már mehetsz is a honvédséghez. Azért ne bízzad el Magad, hosszú és nehéz út áll még előtted. Tudod, hogy csak akkor állja meg népünk a

helyét, itt ezen a nehéz küzdelmes földön, ha erős és kemény fiatalsága lesz. Ezen a mi földünkön mindig nehéz, küzdelmes volt az élet. Gondolj csak apád, nagyapád, szépapád életére, meg őseinkére. Csak az tudott és tud megmaradni ezen a földön, akinek olyan a teste, az izma, mint az acél, és aki megtanul mindent, amit csak tudni kell és lehet. Az erős és dolgozó családokból nő ki az erős nemzet. Légy hát segítségére otthon Szüleidnek, erősítsed, gazdagítsd munkáddal családodat. Azért állítunk próbák elé, hogy erősebb, keményebb légy. Legyél ezután is az elsők között. Másképpen néznek Rád a lányok, bajtársaid, az emberek, és az asszonyok, ha a leventelegények között az első legény Te vagy.

Népünkről, fajtánkról van szó: ne hagyd magad. Hiszen Benned és Általad erősödik a nemzet is. Ujat itt már nem mondhatok Neked: teljesítsed mindazokat, amiket az újoncpróbánál és az első próbánál kívántak Tőled.

Egyet ne felejtél el: nem lehetsz vallásos ember akkor, ha a templomba eljársz, de mihelyt kijössz, káromkodsz, mint a záporosó és Krisztus minden tanítását lábaddal taposod. Nem lehetsz jó levente akkor, ha a foglalkozásokon ugyan mindent mintaszerűen elvégzel, de otthon és munkahelyeden, rendetlen, pontatlan és megbízhatatlan vagy. Nem vagy jó levente, ha a törvényeket el tudod ugyan mondani, de az életedben annak még csak a nyomát sem látni. Emlékezzél mindig ezekre a gondolatokra és figyelmeztessed rá bajtársaidat is. Ez a próba, amit most kell kiállanod: nehéz. Tudom, megállod a helyed itt is!

Testnevelés.

A TESTNEVELÉSI PRÓBÁK ELŐKÉSZÍTŐ GYAKORLATAI

A levente testnevelés kötelező anyagának a heti rendszeres foglalkozáson való rendszeres tanítása, minden szorgalmas leventét előkészít a testnevelési próbák letételére.

Az előírt alapszintek elérése, csupán a teljesítő-képesség legalacsonyabb foka, mellyel azonban az öntudatos, lelkiismeretes leventének megelégednie nem szabad, hanem arra kell törekednie, hogy a kötelező foglalkozáson kívül mindennap, de legalább hetenként háromszor 25 percet szenteljen saját testi egészségének is és rendszeres edzéssel erősítse, ügyesítse magát, növelje önbizalmát, bátorságát és küzdőképességét.

A testnevelési próbák általában a mindennapi életben lépten-nyomon előforduló legtermészetesebb mozgásokat, ügyességeket ölelik fel.

A próbákra való előkészülést sohasem szabad egymástól teljesen elkülönített, csupán egy-egy előírt szint elérésére irányuló gyakorlásnak tekinteni. Ha valaki csak a magasugrásban gyakorolja magát, ez egyoldalúságra vezet. Általános, a szervezet összes izomcsoportját foglalkoztató, változatos és a testet arányosan fejlesztő edzéssel szinte észrevétlenül előkészíthetjük magunkat nemcsak a próbák kiállítására, hanem a polgári foglalkozással, a katonai szolgálattal, hadviseléssel járó fáradalmak megerőltetés nélküli elviselésére is.

Mindennapos edzés; Minden sportmunka a bemelegítéssel kezdődik. A pihenés állapotából átmenetet kell teremteni a gyors és nagy erő kifejtéssel járó mozgásokhoz. Egyszerű, könnyű gyakorlatokkal megnyújtjuk a nyugalomban lévő izmokat, megtágítjuk az ízületek tokszalagjait, a tüdő, szív munkáját fokozzuk, vagyis előkészítjük az egész szervezetet a fokozottabb izommunkát kívánó gyakorlatok elvégzésére.

A bemelegítő gyakorlatokat először laza, puha izmokkal végezzük és fokozatosan térjünk át az erélyesebben végrehajtott mozgásokra.

Bemelegítő gyakorlatokat mindenki maga állíthat össze. Ezek járásból, futásból, egyszerű kar-, láb- és törzsgyakorlatokból állanak. Mintául szolgáljon azonban az alábbi összeállítás.

1. Szökdeljünk páros lábon 10—12-szer. Futás lassú ütemben 20—25 mp-ig, közben helyben futás mérsékelt térdemeléssel. (1. ábra.)

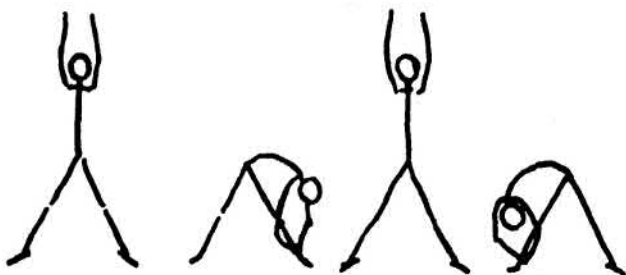
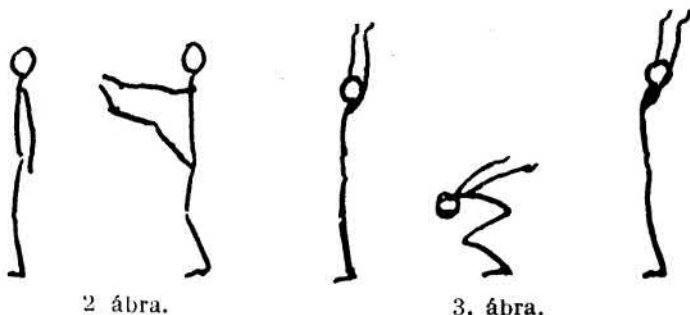
1. ábra.

2. Vigyázz állásból váltogatott láblendítés előre, egyenoldalú karlendítéssel mellső középtartásba. A lábbal igyekezzünk az ujjakat megérinteni. (2. ábra.)

3. Vigyázz állásból emeljük fel karjainkat előre magastartásba. Guggoljunk le, hajlítsuk a törzsünket előre és végezzünk térdugózást, karjainkat egyidejűleg hátra lendítjük, a térdnyújtásnál pedig előre magastar-

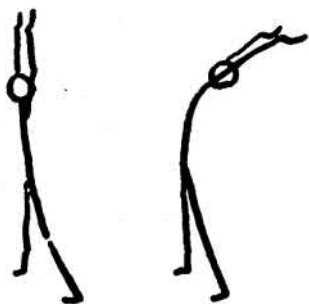
tásba. A karok mozgása egybefolyóan lengetésszerű. (3. ábra.)

3. Oldal terpeszállásból fordítsuk a törzsünket, jobbra és törzshajlítgatással előre mindkét kézzel fogjuk meg a jobb bokánkat, nyújtjuk a törzset s ugyanazt végezzük ellenkezően. (4. ábra.)

4. ábra.

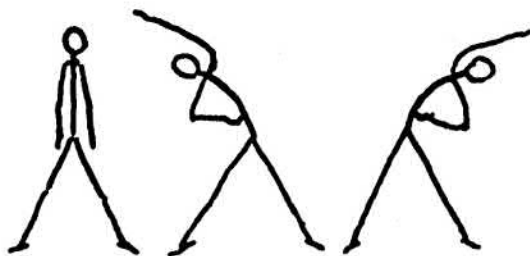
5. Oldal terpeszállásból mindkét karunkat emeljük előre magastartásba és hajlítgassuk a törzsünket hátra. A gyakorlatot akkor végezzük jól, ha a hátrahajlás nem csípőből, hanem a gerincoszlop felső részével hajtjuk végre. (5. ábra.)

5. ábra.

Oldal terpeszállásból hajlítgassuk a törzsünket balra, egyidejűleg a jobb karunkat emeljük oldalt magastartásba, a balkarunkat hajlítsuk a csípőnkre. Ugyanez ellenkezőleg kartartás cserével. (6. ábra.)

7. Vigyázz állásból végezzünk váltogatott lábtengetést előre-hátra. Az

6. ábra.

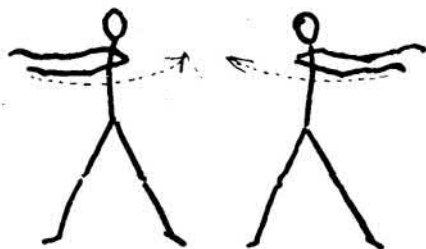
7. ábra.

előrelendítéskor a törzsünket előre a hátralendítéskor hátrahajlítjuk, közben a karunkkal egyensúlyozunk. (7. ábra.)

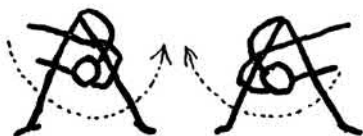
8. Oldal terpeszállásban lendítsük mindkét karunkat balra oldalsó középtartásba és forduljunk balra. Törzs-

forgatással karjainkat vízszintes síkban jobbra, balra lengetve végezzünk kaszáló mozdulatot. (8. ábra.)

9. Oldal terpeszállásból döntjük a törzsünket előre és törzsfordítással jobbra, majd balra végezzünk függőleges síkban kaszáló mozdulatot. (9. ábra.)

8. ábra.

9. ábra.

10. ábra.

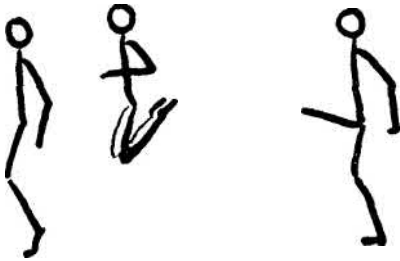
10. Guggoljunk le. Kezünket a térdék között tegyük a talajra és ugorjunk hátra mellső fekvőtámaszba és vissza. Guggoláson át álljunk fel vigyázz állásba. (10. ábra.)

11. Sarkalás pároslábbal 5—6-szor. (Szökdelés páros sarokemeléssel.) Utána a bal, majd a jobb lábat laza, elernyesztett izmokkal nyújtsuk előre és a lábfejünket

rázogassuk, mintha a sarat akarnánk lerázni a cipőnk-ről. (11. ábra.)

12. Guggoljunk le és a térdeken kívül ujjainkkal támaszkodjunk a talajra és végezzünk térdrugózást (12. ábra.)

13. Lassú, ütemes futás, járás, gyorsjárás, ismét járás rendes ütemben. A rendes járás alatt kiadós ki- és

11. ábra.

12. ábra.

13. ábra.

belélegzést végezzünk. Az egész ne tartson tovább másfél percnél. (13. ábra.)

Fenti gyakorlatokat 5—6-szor végezzük, úgy hogy a bemelegítésre szánt idő körülbelül 5—6 perc legyen.

A bemelegítést és az előkészítő gyakorlatokat, ha az időjárás megengedi a szabadlevegőn, télen és kedvezőtlen idő esetén pormentes, tisztalevegőjű teremben, sportszerűen öltözve, rövid nadrágban, ingujjra vet-

közve, tornacipóban végezzük. Melegben, vagy ha meghűlés veszedelmének nem vagyunk kitéve, vessük le az inget is. Tanácsosabb több leventének összefogni és a legügyesebb vezetése mellett együttesen gyakorolni.

Az itt leírt gyakorlatokat, — ha csak módunkban áll — végezzük el minden nap, mint reggeli tornát még akkor is, ha különben nincs szándékunk a napi sportmunkánkat valamely különleges edzéssel folytatni. Az egyes próbákra előkészítő alapgyakorlatokat, a végrehajtás helyes mozdulatait, a stílust a kötelező leventefoglalkozás testnevelési utasítása foglalja magában, s azokat a testnevelésre szánt gyakorló órák alatt módjában áll minden leventének elsajátítani és a mozdulatok kivitelében magát tökéletesíteni. Azonban a stílus elsajátításához feltétlen szükséges utasításokat, a gyakorlatok végrehajtásának legkönnyebb módszereit, ezeknek előkészítő gyakorlatait, célgimnasztikáját röviden itt is ismertetni fogjuk.

Különleges edzés: A levente testnevelési próbák között előforduló futási, ugrási és dobási szintek, az úszási követelmények megerőltetés nélküli, biztos tudású eléréséhez céltudatos előkészítő, különleges, úgynevezett célgimnasztikára van szükség.

A futásnál nagyon fontos például a csípőízületi, általában a futással igénybe vett izmok nyújtása és ízületek lazítása. Ennek előmozdítására legalkalmasabbak a különféle láblendítések, emelések, nyújtások, térdemelések állásban és hanyatfekvésben, szökdelések, magas térdemelések, stb.

a) *A rövidtávfutók* a gyakorlatokat erélyes gyors mozdulatokkal hajtják végre és amikor a fáradtság jeleit érzik, rögtön hagyják félbe.

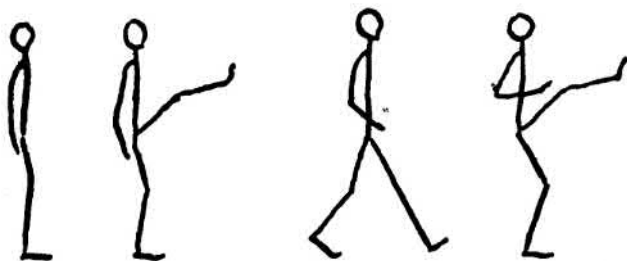
A gyorsfutás stílusának elsajátítását célozza a »repülővágta«, mely abból áll, hogy lassan, puhán futni kezdünk, a gyorsaságot lépésről-lépésre 15 m-ig fokozzuk, 5—6 m-t futunk teljes gyorsasággal, s utána 15—20 m-en fokozatosan lelassítunk.

A rövidtávfutáshoz szükséges kitartást úgy érjük el, ha rövid egymásutánban, — mondjuk 5—6 percenként 40—50 m-t futunk.

b) *A közép- és hosszútávfutók a rövidtávfutók gyakorlatait lassúbb tempóban, folyamatosan úgyszólván megállás, pihenés nélkül végzik. Ezeken a távokon nagy szerepe van a kitartásnak és míg a gyorsaság velünk született tehetség, addig a kitartást megfelelő gyakorlással hihetetlen mértékben ki lehet fejleszteni.*

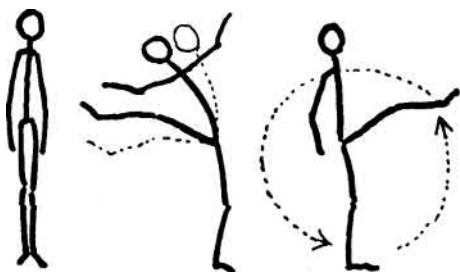
A közép- és a hosszútávokhoz szükséges kitartás elsajátításának legjobb iskolája a kora tavasszal megkezdett mezei futás. Hetenként legalább egyszer kétszer 2—3 km. távolságot fussunk könnyedén, megerőltetés nélkül, néha egy-egy alkalmas szakaszon csapjunk át erőteljesebb futásba. Aki komolyabb eredményeket akar elérni, annak természetesen hetenként legalább négyszer kell 5—6 km-t futni. Ezeknél a különleges edzéseknél főszabály, hogy azt csak előzetes orvosi vizsgálat és állandó ellenőrzés alapján folytathatjuk, mert a fejlődő szervezet esetleges megerőltetése, sokszor egész életre kiható súlyos következményekkel járhat.

c) *Ugrók célgymnasztikáját a szökdelésekkel kezdjük. Szökdeljünk három aprót, a negyedikre ugorjunk fel magasra. Álló helyzetben és járásközben váltogatva lendítsük a lábunkat előre. (14. ábra.) Vigyázz állásból*

14. ábra.

váltogatva lendítsük a lábunkat oldalt és hajlítgassuk a törzsünket ugyanazon oldalra, amely lábunkat oldalt lendítettük. (15. ábra.) Végezzünk lábkörzéseket kifelé, befelé és láblengetéseket. Kössük össze ezeket a gyakorlatokat törzshajlításokkal. (16. ábra.) Guggolásból

15. ábra.

16. ábra.

ugorjunk fel a magasba. (17. ábra.) Szökdeljünk változott sarokemeléssel. Az ugráshoz szükséges hasizmok erősítésére feküdjünk hányat és üljünk fel, hajoljunk előre és kezeinkkel érintsük meg a 1, barnajd a jobb bokát, lassan feküdjünk ismét le. (18. ábra.) Hátonfekvésben fel-

17. ábra.

emelt lábainkkal végezzünk kerékpározó mozgásokat, lassan kezdve, majd fokozatosan gyorsítva. (19. ábra.) Páros térdelésből ugorjunk fel állásba. (20. ábra.)

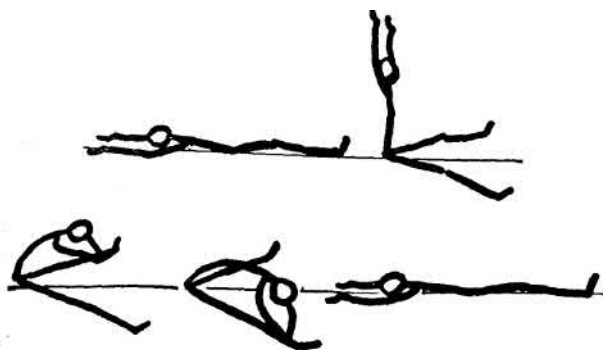
Helyből magasugrás oldalt és szemben állva a mércével. Helyből távolugrás előre és oldalt jobbra, balra. Távolugró és magasugró roham gyakorlása; lépés kiszámítása, az elugrás pillanatának beidegzése.

d) A súlydobóknak többek között rugalmasságra van szükségük. Végezzék tehát az ugrók előgyakorlatait.

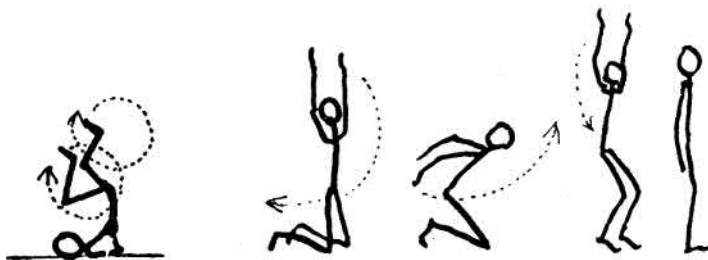

Talán egyetlen egy sportágnál sem olyan fontos az izmok lazasága, puhasága, mint a súlydobóknál. A súlydobó tehát óvakodjék a nehéz erőgyakorlatoktól, a birkózástól, súlyemeléstől.

A csípőízület, a törzs és a kar mozdulatainak elő-

18. ábra

19. ábra.

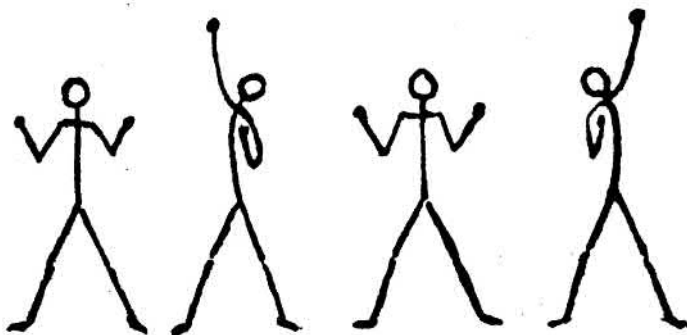
20. ábra.

gyakorlatai, a törzsfordítások, hajlítások összekötve karlökésekkel. Álljunk oldal terpeszállásba, tegyük a kezünket a tarkóra és hajlítgassuk a törzsünket jobbra, balra. (21. ábra.) Oldal terpeszállásban hajlítsuk karjainkat vállhoz, fordítsuk a törzsünket balra és jobbkézszel végezzünk karlökést rézsútos magastartásba, ugyanez ellenkezőleg. (22. ábra.) Melső fekvőtámasz,

ból ugorjunk a lábainkkal a kezekhez és vissza fekvőtámaszba. (23. ábra.) Álljunk széles oldal terpeszállásba és nyújtott térdekkel hajoljunk előre annyira, hogy a

21. ábra.

22. ábra.

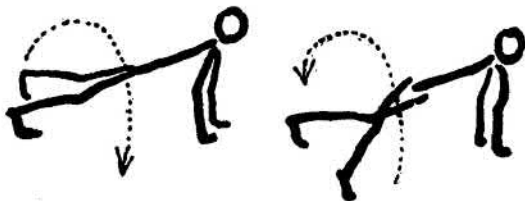
23. ábra.

tenyerünket a talajra helyezhessük. Fokozzuk ezt azzal, hogy a fejünk érje a talajt. (24. ábra.) Mellső fekvőtámaszban terpeszük a lábunkat és lendítsük a jobblábat keresztbe a ballábon túl, hogy a talajt érje. (Ugróknak is jó gyakorlat. 25. ábra.)

Álljunk oldal terpeszállásba, vegyük jobbkezünkbe a vasgolyót és helyezzük el a vállgödörbe, mint a súlydobásnál. Térdrugózással lökjük fel a golyót 1 m magasra és utánaengedve a karunkat, törzsünket, kapjuk el. Ugyanez a gyakorlat, de jobbkézrel lökjük, bal kézzel elkapjuk a golyót (26. ábra.). Álljunk oldalterpeszállásba, vegyük a vasgolyót mindkét kezünkbe, hajoljunk előre és a törzs nyújtásával dobjuk a golyót

24. ábra.

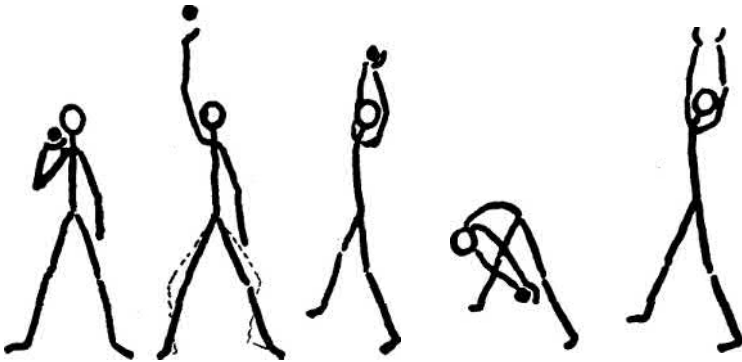

25. ábra.

magasba, kapjuk el kétkézrel. (27. ábra.) Gyakoroljuk a kilökés mozdulatát helyből, később beugrással, először súlygolyó nélkül, azután 2 kg-os tömött labdával és végül súlygolyóval,

e) *Az úszók gyakorlatai* általában az összes izomcsoportokat foglalkoztató olyan kar-, láb-, nyak-, váll-, hát-, oldal- és hasizomgyakorlatok, melyek az úszás mozdulatainak elemi részét képezik.

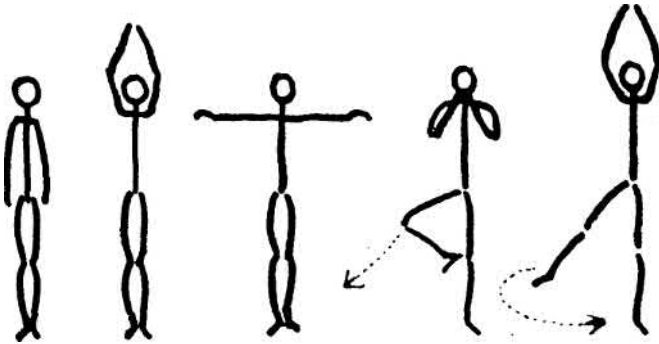
Ezeket az előkészítő gyakorlatokat, hogy a z úszás mozdulataihoz hozzászokjunk, tanuljuk meg szárazon.

26. ábra.

27. ábra.

1. A mellűzés gyakorlatai: Lendítsük karjainkat előre magastartásba. (Kiindulási helyzet.) Ebből a helyzetből lendítsük a karjainkat tenyérrel lefelé oldalt

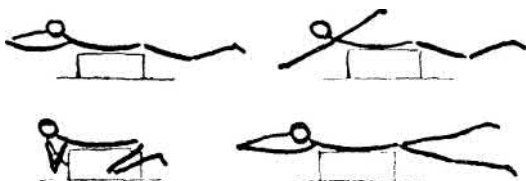

28. ábra.

középtartásba. Hajlítsuk be karjainkat a könyök sülyesztésével a mellünkhöz annyira, hogy hüvelykujjaink az áll előtt érintkezzenek. Egyidejűleg felemeljük a baltérdünket úgy, hogy sarkunk a jobb térdet érintse. Utána minődét kezünket nyújtjuk magastar-

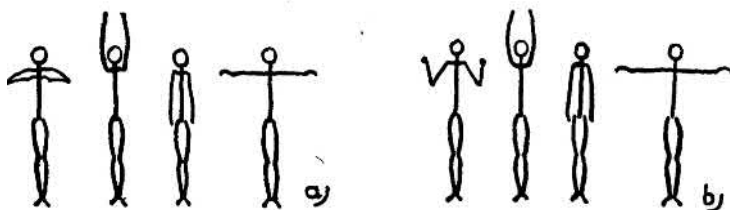
tásba (magastartásban a hüvelyk és mutatóujjak érintkeznek). Ugyanakkor a baltérdünket oldalt nyújtjuk és lábkörzessel erőlesen a jobblábhöz zárjuk. (Úszómozdulat. 28. ábra.)

Feküdjünk hasra kisebb magasságú tárgyon úgy, hogy az a kezünk, lábunk mozgását ne akadályozza és

29. ábra.

ebben a természetes helyzetben végezzük az előbbi gyakorlatot, de most már nem váltogatott, hanem egyszerre mindkét lábunkkal. (29. ábra.)

2. A kallózó úzás gyakorlatai: A kallózó úzás szárazon végzendő gyakorlatait, a gyorsúzásnak megfelelő karlökésekkel kezdjük.

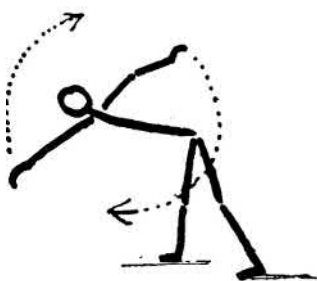
Mellhez, vagy vállhoz hajlított kartartásból lökjük karjainkat fel, le és oldalt. (30. ábra.) Járjunk lábujjon merev lábakkal, végezzünk könnyű futást és gyakoroljuk a négykézláb járást olyanformán, mint ahogy a még járnai nem tudó kis gyermekek szokták. (31. ábra.)

Oldalterpeszállásból laza izmokkal végezzünk vállkörzést. előre A gyakorlat végrehajtásánál arra ügyeljünk, hogy a vállkörzés alatt a nyak és a fej mozdulatlan maradjon.

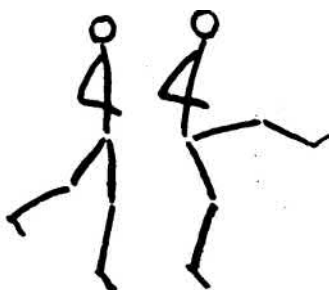
Oldalterpeszállásból váltott karkörzéssel előre, utanozzuk a szélmalmot. A karkörzés vállízületből történjék és a törzsünket ne forgassuk jobbra, balra.

31. ábra.

32. ábra.

33. ábra.

Ugyanez a gyakorlat, de törzsdöntéssel előre, lehetőleg megközelítve a vízszintest, vagyis azon helyzetet, melyben testünk az úszásnál van. (32. ábra.)

Álljunk lábujjra és csípőnkől lendítsük hátra a ballábunkat, térdben egy kissé behajlítva és lábfejet befeléfordítva. Utána erélyes mozdulattal lendítsük vissza lábunkat, mintha gólt akarnánk rúgni és ugyanezt folytatjuk ellenkező lábbal. (33. ábra.)

Feküdjünk hasra, a tenyerünket illesszük a combunk alá és ennek segítségével kissé emeljük fel alsó lábszárunkat, s befeléfordított lábfejjel végezzük a gyorsúszás lábmozdulatait. (34. ábra.)

34. ábra.

35. ábra.

A TESTNEVELÉSI PRÓBÁK VÉGREHAJTÁSA

//. PRÓBA.

Futás: 200 m gyorsfutás 35 mp alatt.

Úgrás: Magasugrás; legkisebb magasság 110 cm.

Dobás: Súlylökés 5 kg-os golyóval, legkisebb távolság 7 m, vagy kézigránátdobás. Legkisebb távolság 30 m.

Mászás: Kötélmászás 5 m magasra, 8 mp alatt, lejövetel függeszkedéssel történik.

Úszás: Rajt-fejes, folytatásaként tetszésszerinti

* Csak ott követelhető meg, ahol az úszás megtanítására a mód megvan.

úszásnimmel. Úszás álló vízben 50 m 65 mp alatt folyó vízben 100 m. (Idő nincs megállapítva.)

Ügyesség: *a)* Mell magas gerenda, egyik végén vigyázz állásból kelepfellendülés nyújtott támaszba. Felállás és járás oldalt a gerenda végéig.

b) Térdelő támaszban lévő társon átfordulás, kéz-álláson át vigyázz állásba. (Kézállás a négykézláb lévő társ előtt a talajon.)

Kitartás: 1500 m középtávfutás 7 perc 30 mp alatt, vagy 10 km gyaloglás 2 óra 20 perc alatt.

Bátorság: 2 m magas deszkapalánkon felhúzó-dással és ráfekvéssel átvetődés a másik oldalra.

1. 200 m vágta (gyorsfutás) 35 mp. alatt. Vágta szóval általában azokat a távokat szoktuk megjelölni, melyet az ember még teljes erővel végig tud futni. Ezek az I. próbánál említett rövidtávok.

A 200 m vágta már nehezebb feladatok elé állítja a levontét. Végigfutnia 200 m-t elejétől végig a tőle telhető legnagyobb gyorsasággal sőt, ha a szükség úgy kívánja, a gyorsaságot az utolsó méterekben még fokozni is tudnia kell.

A »II. Próba« csoportjában már mindenkitől megkövetelhetjük a térdelő (guggoló) rajtot, illetve ennek szabályos és célravezető végrehajtását.

Az indítás vezényszavait már ismerjük: »Elkészülni«, »vigyázz«, »rajt«, (a »rajt« helyett taps, vagy sip-jel, versenyeken pisztolylövés.)

2. Magasugrás. Legkisebb magasság 110 cm. A próbák rendszerében most találkozunk először a magasugrással. Az ember ebben az ügyességi ágban a leg-tökéletlenebb, mert míg az állatok tekintélyes része testmagasságának sokszorosára képes magasba ugrani, addig az embernél már teljesítmény számba megy, ha mellmagasságának megfelelő akadályon át tud ugrani.

A magasugráshoz könnyű csontozat és velünk-született tehetség kell.

A magasugrás eszköze az ugrómérce, mely centiméter beosztású két darab, szilárdan álló talppal ellátott lécsík és úgy kell elkészíteni, hogy a centiméter beosztásnak megfelelően tetszésszerűen állítható legyen. A mércéhez tartozik, az ugrólécsík. Ez háromszög keresztmetszetű és minden oldalán 3 cm széles, 4 m hosszú fapálca. A mércéket úgy állítjuk fel, hogy a lécsíktartó lapok egymásfelé, befelé nézzenek, s a mércék egymástól való távolsága 366 cm legyen.

A magasugró próba végrehajtásához vezényszót nem használunk. A számító ugrás előtt mindenkinek joga van alacsonyabb magasságokon néhány bemelegítő ugrást végezni. A számító ugráshoz a lécsíket az előírt 110 cm magasságra állítjuk. A magasság mérése a földtől merőlegesen az ugrólécsík szélének legalacsonyabb lehajlásáig történik.

Minden levante három kísérletet tehet. Aki elsőre átugrotta a magasságot, a próbát kiállotta és tovább nem ugrik.

A magasugrás rohama rövid, de erőteljes. Ne legyen több 10—12 lépésnél, könnyed, rugalmas lépésekkel és talpon futva vegyük a rohamot. Mindenki úgy ugrik, ahogy tud. Az egyéni módszer mindig jobb és azt inkább tudjuk tökéletesíteni, mintha új stílus tanulásába kezdenénk.

A sok stílus közül a tapasztalatok szerint eddig legjobbnak bizonyult a »guruló stílus«, mely abból áll, hogy oldalról futunk neki, s a belső lábbal, — mondjuk a ballábbal dobbantunk, és az elugrás után jobb lábunkat (lendítőláb) a lécsík felé lendítjük, s a fellendített láb és a lécsík közé emeljük az elugró ballábunkat, a lécsíktalpra vízszintes helyzetben elfekszünk, balkarunkat átemeljük a lécsík fölé és balra guruló fordulatot végzünk, ezzel a jobb lábunk is átkerül a lécsík túlsó oldalára és ballábbal és balkézrel érünk talajt. Ezt az ugrási módot természetesen lehet ellenkezőleg is végezni, jobb rézsútos rohammal és jobb lábbal elugrani. (36. ábra.)

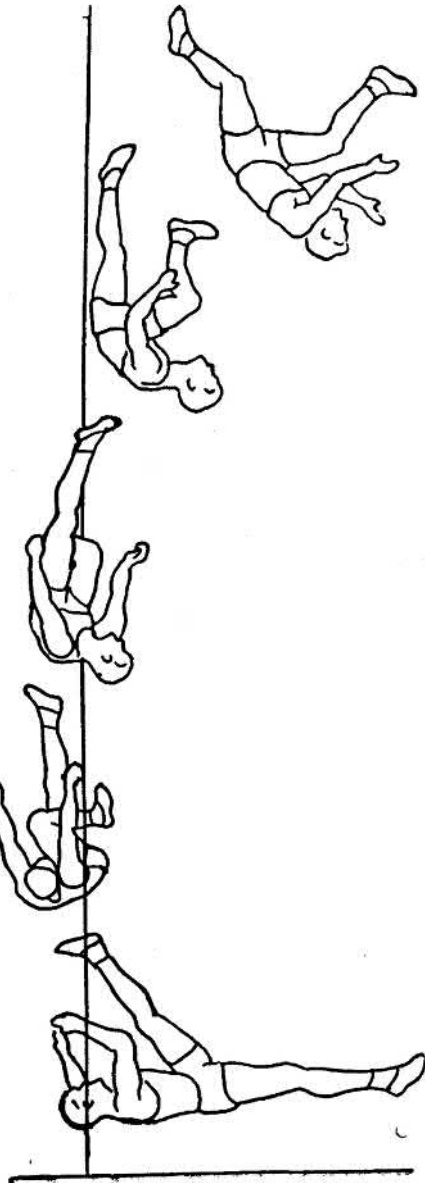
3. Súlylökés 5 kg súlyú vasgolyóval. 7 m távolságra, vagy kézigránátdobás legkisebb távolság: 30 m.

a) A súlylökést végrehajthatjuk tetszősszerinti kézzel, a talajon húzott dobóvonal mögül, állásból, nekilépéssel, vagy nekifutással, de törekedni kell, hogy stílussal a sportpályákról ismeretes, 213.5 cm átmérőjű súlydobó körből dobjunk.

A golyót vállmagasságból lökjük, a váll mögé, hátrahúzni nem szabad. A dobást a golyó által ütött legközelebbi nyomtól, a dobóvonalon elfoglalt felállási helyig, illetve a kör középpontja felé irányított egyenes vonalon, a kör pereméig mérjük.

Háromszor dobhat mindenki. Aki a 7 m-t vagy nagyobb távolságot dobott, a próbát teljesítette.

A dobás érvény-

36. ábra

telén, ha a dobó belépett, vagyis mielőtt a golyó még földet ért volna, átlépi a dobóvonalat, vagy kilép a körből. A dobóvonal, vagy a kör elé kiejtett súlygolyó, dobási kísérletnek számít.

A súlylökés titka a szervezet erejének, ügyességének és ruganyosságának együttes, robbanásszerű kihasználásában van. Görcsös, merev erőlködéssel, vagy pusztán a kar izomerejével eredményt elérni nem lehet. A súlylökéshez nagylendületű mozgások végrehajtására alkalmas puha, laza izomzat szükséges.

A dobás egész testtel történik, a lábon át indult mozgássorozatokat a csípőn, a törzsön, vállon át visszük a kar lököerejéhez.

A súly dobás módja, stílusa is többféle lehet. Legáltalánosabb (feltéve, hogy a dobó jobbkezes), ha úgy állunk fel a dobókörnek, a dobás irányával ellentétes peremén, elernyesztett, laza, puha izmokkal, hogy baloldalkunk essék a dobás irányába. A testsúly, a térdben kissé behajlított jobblábon van. A nyújtott ballábbal az egyensúlyozás végett éppencsak érintjük a földet. A súlygolyó a csuklóban hátrahajlított kézben, a második, harmadik és negyedik ujj tövén, a tenyér húsos izompárnáin nyugszik. Kézfejet a vállgödörbe helyezük, a könyököt hátraszorítjuk.

Ez volna a súlydobás kiindulási helyzete. (37., 38. ábra.)

A felállás után mély lélekzetet veszünk, ballábunkat magasra és vissza lendítjük, másodszor is felendítjük, de erélyesebben és ugyanabban a pillanatban, szökkenésszerűen, laposan, jobblábra támaszkodva beugrunk a kör közepére, s a jobbláb nyújtásával szerzett csípőlendülettel, hirtelen a dobás irányába fordulunk, testünk

37. ábra.

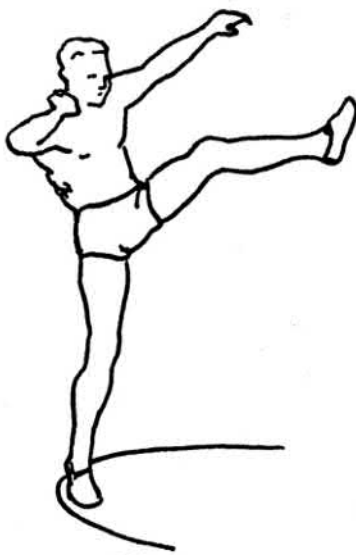
38. ábra

kinyúlt ballábra s minden erőnk latbavetésével kilökjük a súlygolyót. A lendület ekkor már olyan nagy, hogy magával viszi a jobblábunkat és elősegíti a befordulást. (39., 40., 41., 42., 43. ábra.)

b) Kézigránátdobás legalább 30 m távolságra.

A próba végrehajtása felhívásra történik, vezényszó nincs.

A kézigránátot a dobóvonal mögül, állásból, nekilépéssel, vagy nekifutással úgy kell dobni, hogy az a levegőben hossz tengelye körül pörögjön. Ezt pedig azáltal érzük el, ha a kézigránátot tenyerünkbe fektetve az eldobás pillanatában a mutató és középső ujjunkkal a kézigránát peremét elrántjuk.

39. ábra.

Minden levente három kísérletet tehet. Aki a talajon előre megjelölt 30 m távolságot a levegőben pörgő kézigránáttal megdobta, vagy túldobta, a próbának eleget tett. A távolságot ugyanúgy mérjük, mint az I. próbánál a kislabdadobást.

4. Kötélmászás 5 m magasra, 8 mp. alatt, lejövetel függeszkedéssel. »Elkészülni« felhívásra jobb, vagy bal-

40. ábra.

41. ábra.

kézzel megfogjuk a kötelet érintőmagasságban, »yigyázz« figyelmeztetőre az első mászókulcsoláshoz, ugrásra készen állunk. »Rajt« vezényszóra, taps-, vagy sípjelre fölugrunk, s a szabadon lévő kezünkkel, amilyen magasan csak tudjuk, elkapjuk a kötelet, de lehet előzetes fogás nélkül, felugrással is indulni, és a már ismert, rendes mászókulcsolással, a térdeinket jól felhúзва a kezekhez, igyekszünk a földtől 5 m magasra lévő és a

kötél felfüggesztésére szolgáló gerendát, vagy faágat, kezünkkel 8 mp-en belül megérinteni. A lejövetel a lábak mászókulcsolásának elengedésével függeszkedve történik. Függeszkedhetünk lefele, nyújtott, vagy hajlított karokkal.

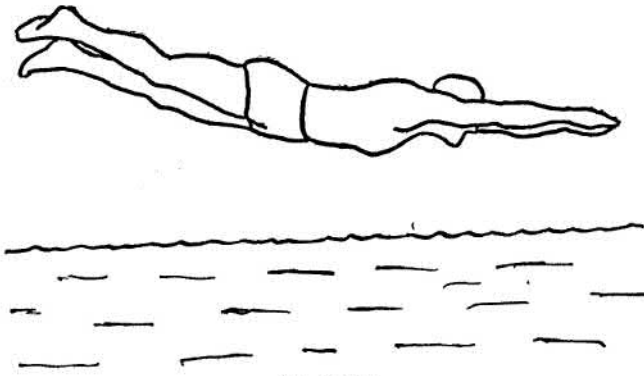
42. ábra.

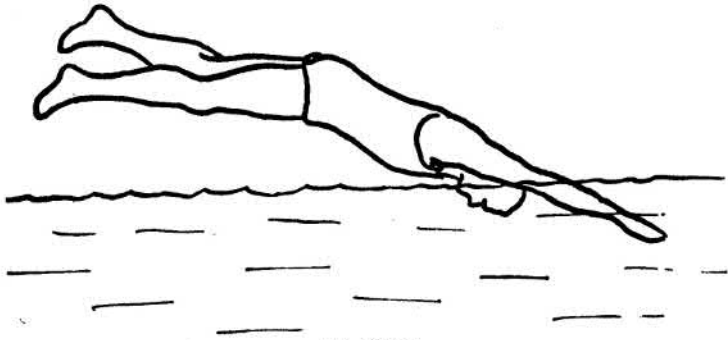
43. ábra.

A próbát kiállotta, aki 8 mp. alatt, vagy azon belül megérintette a gerendát és csúszás nélkül, karokkal függeszkedve jött le.

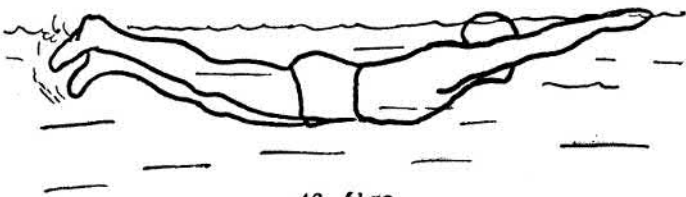
5. Úszás. Rajtfejessel, tetszésszerű úszással állóvízben 65 mp. alatt 50 m-t úszni, vagy folyóvízben a vízfolyása irányában az idő kikötése nélkül, tetszésszerű úszással 100 m-t haladni. »Elkészülni« felhí-

44. ábra.

45. ábra.

46. ábra.

vasra a medence szélén rajtfejeshez, kissé behajlított térdekkkel és előredűlve, felállunk. »Vigyázz« figyelmeztető után »rajt« vezényszóra, taps-, vagy sípjelre elrugaszkodunk, úgy, hogy lábunkat magasra lendítve, fejfelé érjünk a vízbe. (44., 45. és 46. ábra.) Folytatásképpen állóvízben 50 m-ig, folyóvízben 100 m-ig tetszésszerű úszásnemmél tovahaladunk.

A próbának eleget tett, aki 65 mp. alatt, vagy azon belül az 50 m állóvízi távot megúszta, vagy megállás nélkül folyóvízben 100 m-t úszott.

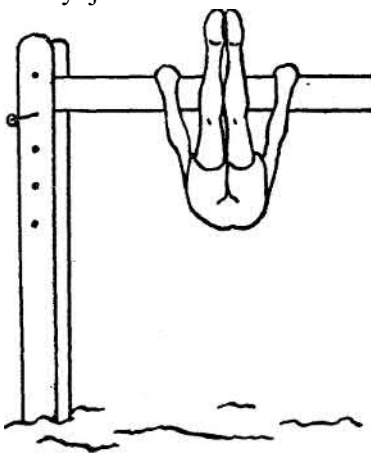
Á 25, 30, 33 m hosszúságú medencékben a forduló vételével a feltételek nem változnak.

Úszás helyett ahol ennek a lehetőségei sem helyben, sem a közel környéken nincsenek meg, a biztos készséggel végrehajtott kerékpározást, vagy sielésre alkalmas vidéken, a kezdő sielőtől megkívánt alapelemek tudását kell próbateljesítményként felvenni.

6. Ügyesség. Az ügyességi próba két gyakorlatból áll, úgymint: a) mellmagas gerenda egyik végén vigyázzállásból kelepfellendülés nyújtott támaszba. Utána felállás és járás oldalt a gerenda végéig s leugrás hajlított álláson át vigyázz-á Hasba.

b) Térde lő támaszban lévő társ hátán átfordulás kézálláson át vigyázz állásba.

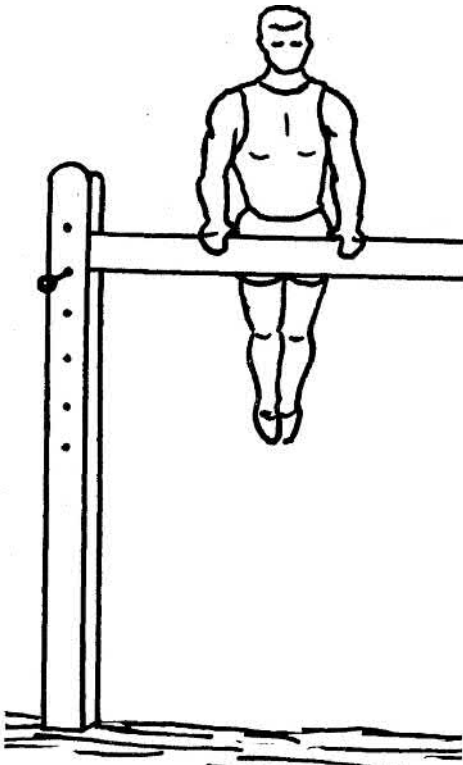
a) A gerendagyakorlatot vezényszó nélkül, felhívásra végezzük. A kelepfellendülés után ügyesen egyensúlyozva, óvatosan álljunk fel a gerendára, a tovahaladást oldalt után lépéssel hajtjuk végre, mellső

47. ábra.

középtartásba emelt kezekkel egyensúlyozva. A gerenda végéről leugrunk hajlított álláson át vigyázzba. (47.

48. ábra.

A próbát háromszor lehet megkísérteni.

* i b) A második ügyességi próbánál egyik leventét négykézláb állítjuk, a próbát végző levente közvetlen a térdje előtt leteszi kezét a talajra és kézállásba lendülve folytatólagosan átfordul térdje hátán, vigyázzállásba. Az átfordulást nyújtott karral végezzük, mert visszaesünk. (49.ábra) Mindenkinek három kísérletet lehet tenni.

7. 1500 m közép-távfutás 7 perc és 30 mp. alatt, vagy 10 km gyaloglás 2 óra 20 pere alatt.

a) Az eddigi próbákból tudjuk, hogy a futást 300 m-ig rövidtávfutásnak nevezzük. 400 m a rövidtáv legfelső és a középtáv legalsó határán van. A 800 m-en felüli távokat 3000 m-ig a középtávfutás gyűjtő fogalma alá vesszük.

A középtávfutás erősen átdolgozott, ellenálló szervezetet és kitartást igényel. A középtávfutásnak fő titka az egyenletes tempó. A lábak a csípőízületből lendülnek előre, a törzs tartsa meg a függőleges

helyzetet, a futás egész talpon, puhán, rugalmasan történjék és ne szökdelve, hanem simán, gördülékenyen törjünk előre. A légzést félig nyitott szájjal vegyük s legyen egyenletes és a tüdőt tökéletesen szellőztető mély légzés.

Az 1500 m próbán csak az a levente vehet részt, akit az orvosi vizsgálat erre alkalmasnak talált. De aki érzi, hogy az 1500 m-es futás reá nézve megerőltető volna, minden orvosi ellenőrző vizsgálat nélkül válassza a 10 km-es gyaloglást.

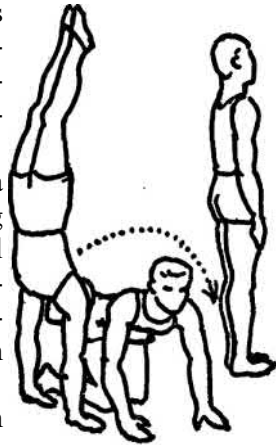
Az 1500 m távolságot, ha van sportpálya, azon, ha pedig rendes salakos futópálya nem áll rendelkezésünkre, pormentes országúton, mezei ösvényen egyenesbe, vagy alkalmas útszakaszon oda-vissza jelöljük ki.

Az indítás a szokásos módon »elkészülni« »vigyázz«, »rajt« vezényszavakkal álló-rajt-tal történik.

Indíthatunk taps-, vagy síp-jelre. Aki észszerű beosztással futott és szorgalmasan gyakorolta a középtávfutás előgyakorlatait, nem hogy nem erőlteti meg magát, hanem tapasztalni fogja, hogy kihasználatlan tartalékerővel is rendelkezik, melyet a cél előtti 50—100 méteren a gyorsaság fokozására felhasználhat.

A próbát teljesítette aki az előírt 7 perc 30 mp. alatt, vagy azon belül szakította el a célszalagot.

A futópróbák kiállítá ára jelentkező leventéket ajánlatos együtt, a pálya merete szerint 4—5-ös csapatokban indítani, mindegyik idejét mérni, mert ezzel a versenyzésben rejlő nemes lelki tulajdonságokat is fejleszthetjük és minden esetre jobb eredményeket fogunk elérni, mint az egyedül futókkal.

49. ábra.

b) A 10 km-es gyaloglást könnyű, a mozgást nem akadályozó öltözetben, kényelmes cipőben, minden megterhelés nélkül végeztessük. Legalkalmasabb terep a sima, egyenletes fekvésű országút, vagy gyalog-ösvény, melyen nincsenek nagyobb emelkedések, lejtők.

A levente gyaloglópróba alatt nem a kötött tartásokkal végrehajtott, sportszerű versenygyaloglást értjük, hanem a levente, illetve a katonai vonatkozásba vett rendes menetet.

Egyedüli szabály, hogy a gyaloglás a nyugodt, kiadós lépések sorozatából álljon, vagyis az egyik láb valamely részével mindig érintkezésbe legyen a földdel, ellentétben a futással, melynél mindkét láb egyidejűleg elhagyja a talajt. A gyaloglást megszakítani nem szabad, pihenő nincs.

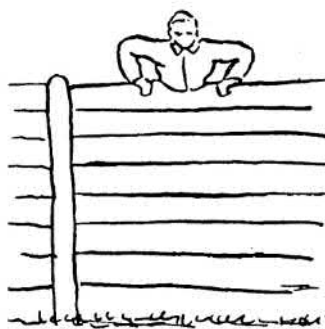
Az indítás »indulj« vezényszóra történik. Előzőleg azonban ezt a hosszabb időt igénybe vevő próbát elő kell készíteni, meg kell szervezni. Az indító és a célbíró percnyi pontossággal egyeztessék össze órájukat. Állapítsák meg az indítás pontos idejét és ha a 10 km-t egészebe tűzzük ki, a beérkezésnél lévő célbíró jegyezze fel pontosan a beérzők nevét, teljesítési idejét. Történhet a gyaloglás 5 km-es szakaszon oda-vissza, akkor az indító egyben célbíró is, de gondoskodnia kell arról, hogy a visszafelé gyaloglásnál egy pályabíró ellenőrizze a távolság megtételét. Intézkedjünk, hogy a kijelölt útvonalon kerékpáros (2—3) ellenőrzők ügyeljenek a rendre, szabályok betartására és az esetleg közlekedő járműveket idejében tájékoztassák a helyzetről.

A gyalogló próbát már a nagyobb előkészületek miatt is csoportosan tartsuk meg. A próbák letéltelt nem akadályozza meg és nem befolyásolja, ha valaki már minden próbát kiállott. s csupán a gyaloglására kell várnia, míg egy 15—20-as csapat összeverődik.

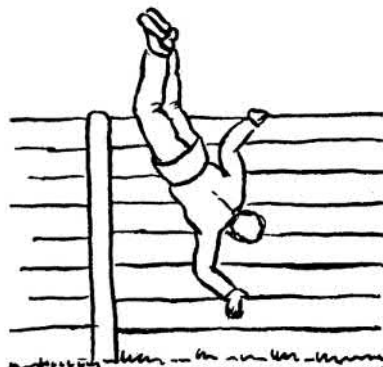
A próbát csak az nem teljesítette, aki 2 óra 20 perc után érkezik a célba, vagy valami szabálytalanság miatt az eredményét meg kell semmisíteni.

8. Bátorság: 2 m magas deszkapalánkon felhúzóással és ráfekvés véssél át vetődés a palánk túlsó oldalára. A próba végrehajtása semmi különösebb szabályhoz nincs kötve.

Néhány lépés nekifutással elkapjuk a palánk felső peremét. Fölhúzódnunk és felyomjuk magunkat támaszba, ráfekszünk a palánkra és a fogást egyik kezünkkel elengedve, a palánk túlsó oldalán lenyúlva megtámaszkodunk és két karunk biztos támaszán átemeljük a lábunkat és leugrunk. (50. és 51. ábra.)

50. ábra.

51. ábra.

Ettől eltérően, a palánk tetejéről hasonfekvésből is leugorhatunk, azonban könnyen megtörténhet, hogy a túlnagy lendülettől hányat vágódunk, kis lendület esetén pedig az orrunkkal szántjuk végig a palánkot.

A próbát teljesítette, aki a próba előírásának megfelelően túljutott az akadályon.

Egészségápolás.

Ismeri az emberi test felépítését és tisztában van a legfontosabb szervek működésével.

Ismeri az egészség megóvásának alapvető szabályait.

Ismeri a testnevelés áldásos hatását a szervezetre.

Ismeri a polgári életben előforduló baleseteknél az elsősegélynyújtás módjait és maga is képes elsősegély nyújtására.

Tisztában van a következőkben felsorolt egészségügyi intézmények jelentőségével és azokkal élni is tud. Éspedig: orvos, társadalombiztosítás, kórház, gyógyszerár, tüdőbeteg- és nemibeteg gondozó intézetek, zöldkeresztes egészségvédelem, mentők, vöröskereszt.

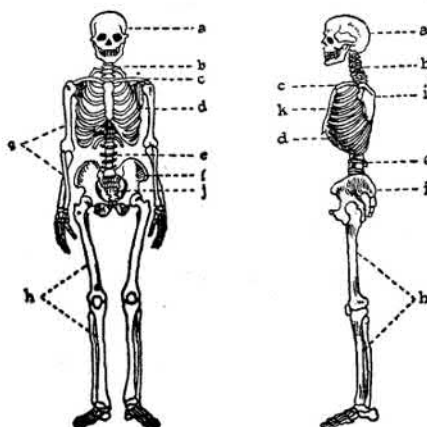
Az emberi test felépítése és a fontosabb szervek működése.

Ha embertársainkon segíteni akarunk, elsősorban az emberi test felépítésével kell megismerkednünk.

1. A csontrendszer. Az emberi test szilárd része a csontváz. Rajta erednek az izmok és ez védi nemesebb belső szerveinket is. (52. ábra.)

Az emberi test főrészei: a *fej*, a *törzs* és a *végtagok*.

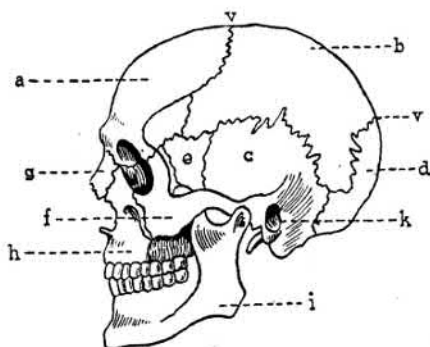
A fej csontos része a *koponya* és az *arc-csontok*. A koponyacsontok legfinomabb szervünket: az agy-

52. ábra.

Csontváz előlről és oldalról nézve.

a = koponya, b = nyakcsigolya, c = kules-csont, d = bordák, e = ágyék csigolyák, f = medencecsont, g = felsővégtag, h = alsóvégtag, i = lapocka, j = keresztcsont, k = szegycsont.

a = homlokcsont, b = falcsont, c = halántékesont, d = nyakszirtesont, e = lkesont, f = járomcsont, g = orrcsont, h = felső állcsont, i = állkapocsont, k = csontos fülnyílás, v = varratok.

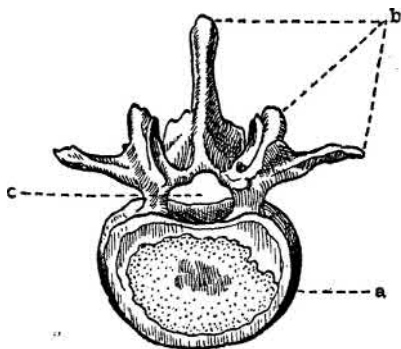
53. ábra.

Koponya oldalról nézve.

velőt veszik körül és védik. Az arc-csontok pedig az arc szilárd vázát alkotják. Legfontosabb közülük a két felső *állcsont* és az *állkapocs*, mert ezekbe vannak beékelve a *fogak*. Felnőtt embernek 32 foga van és pedig alul és felül, jobbra és balra 2—2 *metszőfog*, 1—1 *szemfog* és 5—5 *zápfog*. (53. ábra.)

A törzs csontvázának részei: a *gerincoszlop*, a *bordák* és a *szegycsont* (mellcsont). A gerincoszlop 7 *nyak*-, 12 *hát*- és 5 *ágyékcsigolyából* áll. Ezekből lefelé van a *keresztcsont*, mely 5 csigolyából nőtt össze, továbbá 3—4 csökevényes *farkcsigolya*.

A csigolyák alkotják a *gerinc-csatornát*, melyben a gerincvelő fut végig. (54. ábra.)

54. ábra.

Csigolya.

a = csigolyatest, b = csigolyanyulványok, c = gerincscsatorna.

A hátszigolyákkal 12 pár *borda* ízesül, melyek a szegycsonttal együtt a *mellkast* alkotják.

Két féltő és két alsó végtagot különböztetünk meg. A felső végtagot a *lapocka* és a *kulcs-csont* köti össze a törzssel. A felső végtag a hosszú, csöves *felkarcsontból*, a két alkarcsontból és a kézfej csontjaiból áll. Az alkarcsontok közül a kisujj oldalán van a *singcsont*, a hüvelyk-

ujj oldalán pedig az *orsócsont*. Ezek végéhez ízesül a kézfej, melynek részei a *kéztő*, a *kézközép* és az *ujjak*.

Az alsóvégtagok csontjait a törzssel a két *medencecsont* köti össze. Ehhez ízesül a *combcsont*, mely a csontváz leghosszabb és legerősebb csontja. A combcsont folytatása a *térdkalács*, majd a két lábszárcsont. Ezek közül elől van a vastagabb *sípcsont*, hátul pedig a vékonyabb *szárkapocscsont*.

A két lábszárcsont alsó vastagabb vége alkotja a bokát. Ehhez ízesülnek a *láb-tőcsontok*, a *lábközépcsontok* és végül a *lábujjak*.

A csontokat egymással kötőszövet (ill. porcogó) vagy pedig ízü/e/ köti össze. Az ízületeknél a csontok jól mozgathatók. Fontosabb ízületek: a váll-, könyök-, csípő-, térd- és bokaízületek.

2. Izomrendszer. A csontokat *izmok* mozgatják (közönségesen húsnak nevezik). Kétféle izmot különböztetünk meg, mégpedig *sima* izmot, mely akaratunktól függetlenül működik (pl. a gyomor vagy a belek izomzata) és *harántcsíkolt* izmot, melynek mozgása akaratunktól függ (pl. a végtagok izomzata). A simaság és harántcsíkolttság csak nagyítón keresztül látható.

Az izmok végein *inak* vannak. Ezek segítségével az izmok a csontokhoz tapadnak. A végtagokat az izmok vagy behajlítják vagy kinyújtják, ill. kifeszítik. E szerint *hajlító* és *feszítő* izmokat különböztetünk meg. Van ezenkívül még *fordító* és *záró* izom is (pl. fordító izom: a nyak és a törzs némely izomcsoportja; záró izom: a száj és a hólyag izma).

A mellüreget és a hasüreget a *rekeszizom* választja el, mely fontos szerepet játszik a lélekezésben is.

3. Vér és vérkeringés. Testünk tápláló folyadéká a vér. Két részből áll, úgymint *savóból* és szilárd *alak-
elemekből* (lepényből).

A savó a vizet és a benne oldott tápanyagokat viszi szét az egész szervezetben és a bomlástermékeket

hozza vissza — a felesleges vízzel együtt — a kiválasztó szervekhez (pl. a veséhez vagy a tüdőhöz).

A szilárd alakelemek kétfélék: *fehérvérsejtek* és *vörösvértetek*. A fehérvérsejtek védik a szervezetet a bekerülő baktériumokkal szemben. E harc közben sok fehérvérsejt elpusztul és ezekből az elhalt fehérvérsejtekből lesz a *genny*.

A vörösvértetek pedig a tüdőből felvett oxigént viszik szét az egyes szervekbe, a keletkezett bomlástermékeket (szénsavat) pedig visszahozzák a tüdőbe, ahol kilélekezzük. A vörösvértetek adják a vér piros színét is.

Felnőtt embernek 5—6 liter vére *van*. A vér *l_j-ának* elvesztése életveszélyes.

A vér az *erekben* kering. Az erek teljesen zárt csőrendszert képeznek, melynek központja és hajtóereje a *szív*.

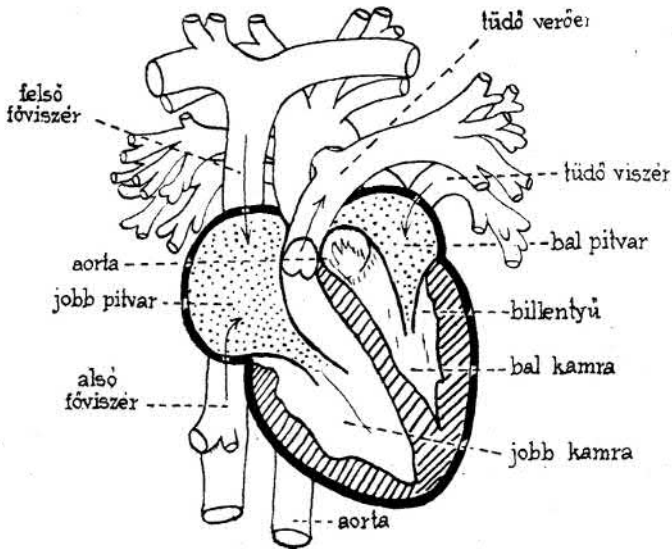
Egy hosszanti válaszfal a szívet jobb és bal félre, egy haránt válaszfal pedig 2 felső és 2 alsó részre osztja. A két felső a *jobb* és a *bal pitvar*, a két alsó pedig a *jobb* és a *bal kamra*. (55. ábra.)

A szív összehúzódásakor a vér a bal kamrából kiinduló *főütőérbe* (aorta) kerül. A főütőér faágszerűen mindig vékonyabb és vékonyabb ágakra (verőerekre), majd egészen finom *hajszálerekre* oszlik a szervezetben.

A hajszálerekben a vér leadja az oxigént és felveszi az elhasznált anyagokat, pl. a szénsavat. A hajszálerek ezután *gyűjtőerekre* tevődnek össze, melyek az elhasznált vért a jobb pitvarba hozzák. A vérnek ezt az útját *nagy vérkörnek* nevezzük.

A vér a jobb pitvarból a jobb kamrába, innen pedig a tüdőbe áramlik. Az elhasznált vér itt felfrissül és visszatér a bal pitvarba. — Ez a *kis vérkör*.

A szív összehúzódása és elernyedése (kitágulása) akaratunktól függetlenül jön létre. Lüktetését még a végtag erein is tapinthatjuk. Ez az *érverés*. Percenkénti száma egészséges embernél 70—72. (56. ábra.)

55. ábra.

A szív vázlatos rajza.

A véráram útját nyilak jelzik, a pitvarok ürege pontozással jelölve.

4. A lélekzés szervei: A lélekzőszerv részei: az *orr*, a *garat*, a *gége*, a *légcső* és a *tüdők*.

Az orr a beáramló levegőt megtisztítja és felmelegíti. Nem szabad tehát a szájon át lélegezni, mert a poros és hideg levegő közvetlenül a tüdőbe kerül. Ez pedig egészségtelen.

A gégében lévő két rugalmas *hangszalag* a kiáramló levegő hatására rezgésbe jön és hangot ad. A gége a légcsőben folytatódik, mely — a jobb és bal tüdő részére — két ágra oszlik. Ezek az ágak mindig vékonyabb és

56. ábra.

Az érverés tapintásának módja.

vékonyabb ágacskákra oszlanak, végül a parányi *léghólyagócskákban* végződnek.

A *belélekzés* úgy történik, hogy a mellkason tapadó izmok a mellüreget kitágítják és ezzel együtt a tüdő is tágul. Ekkor a léghólyagocskák friss levegővel telnek meg. A vér ide adja le a szénsavat, amit kilélelünk és innen veszi fel az oxigént. A *kilélegzéshez* izommunkára nincs szükség, mert az izmok elernyedésekor a tüdő saját rugalmassága folytán magától is összeesik.

A be- és a kilélekzés egy *lélekzet*. Felnőtt egészséges ember percenként 15—20-szor lélelzik.

Ha izmaink működésben vannak, több oxigénre van szükségünk. Ezért gyorsabban és mélyebben lélelünk és érverésünk is szaporább lesz.

5. Emésztőszervek. Az emésztés munkája már a *szájüregben* kezdődik. Az ételt a *fogak* megrágják, a *nyelv* pedig összekeveri a nyálmirigyek váladékával, a *nyállal* és a *nyelőcsőbe* juttatja. Innen a *gyomorba* kerül, ahol a *gyomornedvvel* keveredik, végül a *vékonybélbe* jut és a *bélnedv* folytatja az emésztés munkáját.

Az emésztéshez — a nyálon, a gyomornedven és a bélnedven kívül — a *máj* és a *hasnyálmirigy váladéka* is szükséges. — A máj a rekeszizom alatt a has jobb felső részében van. Váladéka az *epe*, mely a vékonybél felső részébe ömlik. Ide ömlik a hasnyálmirigy váladéka is. A felesleges epe az *epehólyagban* gyűlik össze. — A tápanyagok a vékonybélben szívódnak fel és a májon mint szűrőn át kerülnek a véráramba. — Az emésztetlen rész pedig a *vastagbélbe* kerül, ahol besűrűsödik és mint *bélsár* a *végbélen* át távozik.

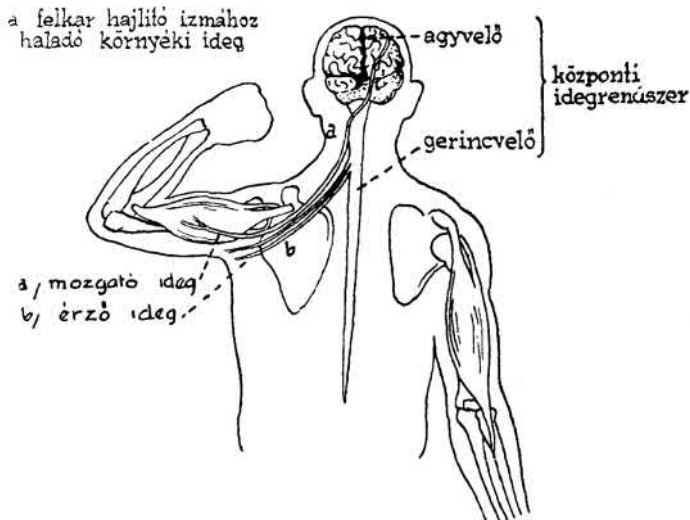
A vékony- és vastagbél határán — jobb oldalon a has alsó részében — van a tasakszerű *vakbél*. Ebből ered az ú. n. *féregnyúlvány*, melynek gyulladását nevezik helytelenül *vakbélgyulladásnak*.

6. Hogy- és ivarszervek. A szervezetben keletkezett bomlástermékeket a vér a gerincoszlop két oldalán,

a felső ágyékcsgolyák magasságában lévő vesékhez viszi. A vesék a felesleges vízzel együtt kiválasztják ezeket a mérgező anyagokat. Ez a vizelet. A vesékből a vizelet a *húgylevezetőkön* keresztül a *hólyagba* kerül, majd innen a *húgy csövön* át kiürül.

A *nemi szervek* a szaporodásra szolgálnak. A szaporodás célját szolgáló sejtek a férfinél a *herében*, nőnél a *petefészekben* termelődnek. Mindkettő mirigyes szerv. A here váladéka az *ondó*, mely — a *mellékhere* és a *dülmirigy* (prostata) váladékával keveredve — a húgy-csővön át ürül ki.

7. Idegrendszer. Az idegrendszer főbb részei: a koponyaüregben lévő *agyvelő*, a gerinc-csatornában lévő *gerincvelő* és a *környéki idegek*. A környéki idegek szétágazva elárasztják az egész testet. Működésük szerint *éző* és *mozgató idegek* vannak. (57. ábra.)

57. ábra.

Az agyvelő, a gerincvelő és a környéki idegek vázlatos rajza.

A külvilág ingerei *érzékszerveinkre* vagy *érző idegeinkre* hatnak. Innen az ingerek az érzőidegek útján az agyvelőbe kerülnek. Ekkor keletkeznek bennük a fény, a hang, a fájdalom vagy a meleg érzetei. Az agyvelő ezután a gerincvelő és a mozgató idegek útján az izmokba küldi parancsait.

8. *Érzékszervek.* Egyes érző idegek a külső ingerek felvételére külön szervvé alakultak át. Ezek az *érzékszervek*. Öt érzékszervünk van: *látás, hallás, szaglás, Ízlelés és tapintás.*

a) *A látás szerve a szem,* mely a csontosfalú szemüregben fekszik. Kívülről az alsó és felső *szemhéj* védi a rajtuk levő *szempillákkal*. A szemhéjakat belülről a *kötőhártya* fedi. A fény az átlátszó *szaruhártyán* át a *szembogár* mögött elhelyezett *lencsére* jut, ez pedig az ideghártyára vetíti. Az itt keletkezett ingerületet pedig a *látóideg* az agyba vezeti és a tárgyak képét itt érzékeljük.

b) *A hallás szerve a fül.* *Külső, középső és belső fülre* oszlik. A fülkagyló összegyűjti a hanghullámokat, a külső hallójárat pedig a dobhártyára vezeti. Innen a középső fülben lévő hallócsontocskák veszik át és a belső fülbe vezetik, ahonnan a hallóidegek az ingerület az agyba juttatják.

A belső fülben van még az egyensúlyérzés szerve is, mely lehetővé teszi, hogy bekötött szemmel is meg tudjuk mondani testünk helyzetét.

c) *A szaglás szerve az orrüregben lévő szaglótájék.*

d) *Az ízlelés szerve a nyelv.* Az egyes ízek fel fogására külön *ízlelő kelyhek* vannak rajta. A nyelvnek ezenkívül a hangképzésben és a nyelésben is szerepe van.

e) *A tapintás szervei a bőrben és a nyálkahártyában lévő érző idegvégződések.* Ezek segítségével szerünk tudomást a tárgyak alakjáról, súlyáról, hőmérsékletéről; a fájdalomról, stb.

A bőr három rétegből áll: *felhamból, irhából* (tömött kötőszövet) és a *bőr alatti laza kötőszövetből*. Az

irhában vannak a *verejték-(izzadtság-)mirigyek* és a *haj szemölcsök*, melyekből a *szőrszálak* (hajszálak) nőnek ki. A szőrszálak körül vannak a *faggyúmirigyek* kivezető csövei. A kéz- és lábujjak végén a *körömök* vannak. A bőr a test nyílásainál vékony nyálkahártyába megy át.

Az egészség megóvásának alapvető szabályai.

Az élet legnagyobb kincse az egészség.

Csak akkor tudjuk azonban igazán értékelni, ha megbetegedtünk. Ha egészségesek vagyunk, nem érezzük áldását, ezért nagyon sokszor nem is becsüljük meg. *Pedig sokkal könnyebb egészségünket megvédeni, mint visszaszerezni.* Sokkal olcsóbb is a betegségek megelőzése, mint a betegségek gyógyítása.

A korszerű orvostudománynak is az a célja elsősorban, hogy megelőzze a betegségeket, a gyógyítás csak másodrendű feladat.

Egészségünket csak akkor tudjuk azonban megőrizni, ha a legfontosabb egészségügyi szabályokat megismerjük és ezek szerint élünk.

Sok egészségügyi szabályt a mindennapi életben illemszabálynak nevezünk.

Gyermekkorunkban sokszor hallottuk, hogy *illetlen, ha köhögéskor vagy tüsszentéskor nem teszünk szájunk elé zsebkendőt.* Csak később értettük meg, hogy ez az illemszabály tulajdonképpen egészségügyi szabály is. Tüsszentéskor ugyanis a fertőző baktériumok milliói szállnak a levegőbe és megfertőzhetik embertársainkat.

Ismerünk még több — tapasztalaton alapuló — népies egészségügyi szabályt is. Pl. *felhevült állapotban a hidegvíz ártalmas.* Ezt tudja és érti mindenki. De csak kevesen tudják, miért nem szabad étkezéskor levesre vizet inni.

Bár kétségtelen, hogy a népies egészségügyi szabályok között sok babona is van, azonban nagyon sokat igazolt az orvostudomány is. Pl. a levesnek egyik értékes hatása az emésztésünkre, hogy a benne lévő fűszerek a gyomor nyálkahártyáját izgatják és az több emésztőnedvet választ ki. Ha vizet iszunk, csökken a levesnek ez a hatása, mert a víz túlságosan felhígítja.

Az újonc próbában megismertük a *tisztasági szabályokat* is. Mindennap halljuk őket, sokszor mégis elfelejtjük, hogy *ezek a legfontosabb egészségügyi szabályok*. A mindenkit fenyegető *népbetegségek* elhárítása végett, az állami törvények is elrendelnek egyes egészségügyi szabályokat.

Mindannyiunk kötelessége, hogy ezeket a szabályokat megtartsuk és személyes példánkkal pedig másokat is egészséges életmódra neveljünk.

Az egészség megóvásának alapvető szabályai a következők:

1. Egészségünk legfőbb biztosítója a tisztaság! Testünket épűgy ápolnunk kell, mint ahogy cipőnket is gondozzuk. Ha nem tisztálkodunk, bőrünk elveszti szépséget és beteg lehet egész szervezetünk is. Mosakodj meg mindennap derékig, szappannal és állott hideg vízben. Nyáron, ha kimelegedtél, ne rohanj ész nélkül a hideg vízbe. Mosd meg iogaidat mind gyakrabban fogkefével és fogporral. Étkezések után mindig öblítsd ki szádat. Lábadat mosd meg mindennap, körmeidet vágd rövidre és tartsd tisztán. Hajad legyen minél rövidebb és hetenként mosd meg szappannal melegvízben. Fürödj meg legalább hetenként egyszer. A fürdőszoba hiánya nem akadály. Teknő, mosdótál mindenütt van. A szegénység sem akadály. A piszkos és gondozatlan test nem szegénységet jelent, hanem alacsonyrendű és igénytelen lelket.

2. Tartózkodjál minél többet friss, tiszta levegőn!

Sétálj mindennap, de ne a poros, piszkos utcán. Különösen a városi ember járjon minél gyakrabban a természetben. Ha az időjárás megengedi aludj nyitott ablaknál. Nagy hidegben sem fázik meg, aki jól betakarózik. A magyarságot tizedelő betegségnek, a tüdővésznek legnagyobb ellensége a tiszta, friss és pormentes levegő.

3. Táplálkozzál célszerűen! Szervezetünk vegyes táplálkozásra van berendezve. Táplálkozz tehát vegyesen. Az egyoldalú táplálkozás (csak hús, vagy csak növényi) unalmas és egészségtelen. Étkezz mindig ugyanabban az időben. Előtte mosd meg mindig kezeidet. Rágd meg alaposan ételeidet. Légy mértékletes. Egészségünk megóvása szempontjából nemcsak az a fontos, hogy mit eszünk, hanem hogy hogyan eszünk. Együnk minél több gyümölcsöt, de előbb mossuk meg alaposan, vagy hámozzuk meg. Ételeinket óvjuk a legyektől. Csak megbízható tiszta vizet igyál. Legyen külön poharad és ne add másnak oda.

4. Ruházatod mindig a tényleges időjáráshoz igazodjék és ne a naptárhoz. Öltözködj egyszerűen, kényei-*mesén és ne túlzottan melegen. Ha elkényezteted magad, hamarabb meghúlsz. Éjjel vess le minden ruhát, amit nappal viseltél. Ha felöltözve kell aludnod (pl. légoltalmi szolgálat), legalább derekadon és nyakadon gombold ki a szoros ruhát.

5. Tornázzál mindennap. A leventefoglalkozásokon tanult gyakorlatokat csináld végig mosdás előtt, nyitott ablaknál minden reggel. Ha mindennap tornázol, izmaidat erősíted, vérkeringésedet élénkíted és emésztésedet segíted elő. Munkabírásod is nagymértékben fokozódik.

6. Testtartásod legyen helyes. Egyenesen állj vagy ülj mindig. A görbe hát nem férfias és tüdővészre hajlamosít.

7. Aludj egészségesen. Korán kelj, korán fekj. Ébredés után ne lustálkodj, hanem pattanj ki fürgén az ágyból. Ha kemény a fekvőhelyed, nem baj. Takaród ne legyen nagyon súlyos. Lapos párnát tégy fejed alá, a véi keringés ed így jobb lesz.

8. Vigyázz a szemedre. Ne olvass félhomályban. Az olvasnivalót tartsd 25—30 cm-re magadtól. Ha szemed fáj, menj azonnal orvoshoz. Kocsin lehetőleg ne olvass, mert a könyv is mozog a kezekben és rontod a szemedet.

9. Óvakodj a fertőző betegségektől; Ápold és erősítsd testedet állandóan, így ellenállóbb leszel a betegségekkel szemben. Óvakodj a meghűléstől, mert egyéb fertőző baktériumok is könnyebben legyőzik szervezetedet. Ne látogass fertőző beteget. A lakás ajtaján levő vörös cédula figyelmeztet erre. Egészséged elvesztése lehet figyelmességed ára.

10. Világosítsd fel környezetet. A fentiekben láttad röviden, mit kell tenned, ha erős, egészséges ifjú akarsz lenni. Utolsó tanácsként jegyezd meg, *minél inkább az egészséges életre neveled személyes példádval azokat, akik környezetben élnek, annál jobb magyar vagy. Felbecsülhetetlen szolgálatot teszel ezzel fajtádnak és nemzetednek is. Az egészség ma már senkinek sem magánügye, hanem az egész nemzet érdeke.*

A testnevelés áldásos hatása szervezetünkre.

Testi és szellemi munkát különböztetünk meg. Ha egyoldalúan végezzük, mindkettő káros az egészségünkre. Testi munka hatására az igénybevett szerveink betegszenek meg, a csak szellemi munkával foglalkozók pedig vérszegények, idegesek, gyomorbeteggek lehetnek.

Az egyoldalú testi és szellemi munka káros hatásait a testnevelés küszöböli ki. Elősegíti testünk természetes

fejlődését, fenntartja a tetterőnket és munkabírásunkat, neveli testünk szép tartását, mozgását, ügyességét és leleményességét. Távoltart bennünket a kicsapongásoktól, mert a sport elhasználja erőfölöslegünket. Tehát szilárdítja jellemünket, acélozza akaratunkat és nemesíti erkölcsünket is.

A testnevelésben *testi erőnk állandósítására törekedjünk*, ne pedig *csúcsteljesítmények* (rekordok) létrehozására. Ne erőltessük meg testünket soha. Teljesítő-képességünk határát — amit átlépniük nem szabad — a fáradtság jelzi.

A *fáradtság* elmúlik rövid pihenésre is. A *kimerültség és elcsigázottság* azonban már *komoly betegség*. Állandó fokozott munkateljesítmény, kevés pihenő és gyenge táplálkozás esetén lép fel.

Egészséges ember szíve percenként 70—72-szer húzódik össze. Testmozgáskor izmaink több oxigént használnak el és több szén-sav képződik bennük. Szívünk ezért gyorsabban működik és szaporábban, mélyebben lélekezünk.

A szapora lélekezés és a bőséges izzadás miatt *sok meleget veszít szervezetünk*. A hővesztességet *megfelelő ruházkodással és táplálkozással kell ellensúlyoznunk*. Legfontosabb a *cukrok* (szénhidrátok) fogyasztása, mert szervezetünk ezeket tudja legjobban és leggyorsabban felhasználni. *Zsírt és fehérjét* (húst) alig kell többet fogyasztanunk. *A folyadékvesztességet vízzel pótoljuk. Az alkohol ilyenkor mérge.*

A *rövid gyorsasági gyakorlatoktól* (ugrás) csak lassan fáradunk el. Ezek inkább *rugalmasságunkat* és *mozgékonyágunkat* fokozzák, izmainkat azonban alig erősítik.

Az *erőgyakorlatok* (súlyemelés) a működő izmokat fárasztják el. Ezek tehát az *izomzatot vastagítják*.

A *tartós izomműködéssel* járó gyakorlatok (gyaloglás, evezés) nemcsak a működő izmokat, hanem az egész szervezetet igény beveszik. Az izmaink tömegét

alig szaporítják, inkább szívóssá, kitartóvá tesznek bennünket.

Csak teljesen egészséges szervezetű egyén versenyezhet. Bizonyos testgyakorlatokat azonban még azoknak is végezniök kell, akik valamilyen betegségben szenvednek. Ebből most már megérthetjük, hogy időnként miért kell orvosi vizsgálatnak alávetni magunkat. Az orvosi vizsgálat állapítja meg ugyanis, hogy egészségesek vagyunk-e teljesen. Ha valamelyik' szervünk beteg, akkor pedig azt állapítja meg, hogy milyen javító testedzést (gyógytornát) folytassunk.

Elsősegélynyújtás a polgári életben előforduló baleseteknél.

1. Általános szabályok. *A beteg ember gyógyítása az orvos feladata I*

Előfordulhat azonban baleset vagy szerencsétlenség olyan helyen is, ahol nincs orvos a közelben. A kése-delem pedig sokszor a szerencsétlenül járt embertársunk halálát okozhatja. *A segélynyújtás ilyen esetekben életmentéssé magasztosul.* Ezért minden leventének lelkiismereti kötelessége megtanulni, hogy segélynyújtáskor mit szabad és mit nem szabad cselekednie.

Semmit sem szabad ártani/ Ha nem tudjuk biztosan, hogy mit kell tennünk, ne csináljunk inkább semmit. Hívjunk orvost, vagy mást, aki ért a segélynyújtáshoz.

A segélynyújtás azonban nem teszi feleslegessé, hogy orvost hívjunk. Először küldjünk valakit orvosért és csak azután fogjunk a segélynyújtáshoz.

2. Az élet és a halál jelei. *Ha mozdulatlan emberi testet találunk, első dolgunk, hogy megállapítsuk: él-e még?* Ezért ismernünk kell röviden az élet és a halál biztos jeleit.

Élet jelenségek:

A *lélekzést* a mellkas és a has ütemes emelkedéséből állapíthatjuk meg. A *gyomorgödör* tájékot figyeljük különösen. Az emberi élet utolsó lélekző mozgásai itt még láthatók.

A *szívműködést* a bal mellbimbó alatt tapinthatjuk enyhe lüktetés formájában. Vizsgálhatjuk úgy is, hogy az *érverést* tapintjuk ki. (53. ábra.)

A halál biztos jelei.

A *hullafoltok* a test mélyen fekvő részein jelennek meg. Ha ujjunkat rányomjuk elfehérednek.

A *hullamerevség* a halál után több óra elteltével következik be.

A *holttest feloszlásának* ismertető jelei: a szag, a test felpuffadása, a puha és vizenyős bőr. *Ez a legbiztosabb haláljelenség.*

Ha nem tudjuk valakiről biztosan eldönteni hogy él-e vagy meghalt, kezdjük el a mesterséges lélekzést.

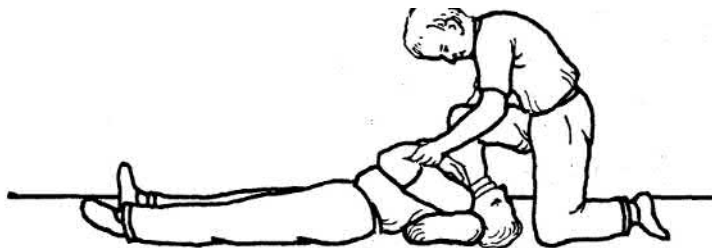
3. A mesterséges lélekzés. *A segélynyújtó leggyakoribb és legfontosabb teendője az eszméletlen ember felélesztése, a mesterséges lélekzés. Ezeket különös gonddal kell tehát mindenkinek megtanulnia.*

Hátonfekvő (Silvester-féle) módszer.

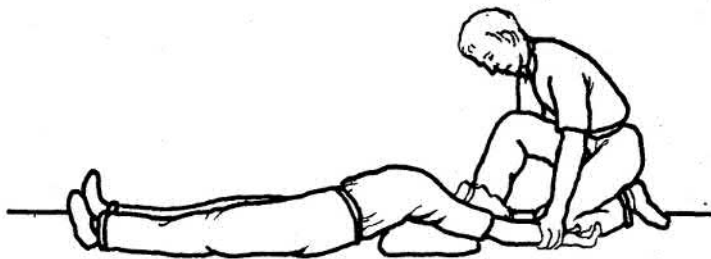
A beteg felső testéről levesszük a vastagabb ruhát és *hanyatt fektetjük*. Lapockája alá összecsavart ruhadarabot teszünk, hogy *mellkasa kissé előredomborodjék*. Zsebkendővel vagy gézzel *előrehúzzuk* és fogvatartjuk *nyelvét*, mert különben az hátracsúszik és elzárja a légcsövet. Ha *ételdarab* vagy *más idegen test* van a beteg szájában, azt is eltávolítjuk.

Ha van még egy segítő, az megfogja a beteg lábait a bokánál. Ezután a beteg feje mögé térdelünk, megfogjuk mindkét alkarját és a mellkasra nyomjuk. *Ez*

a kilélekezés. (58. ábra). Utána nagy ívben hátra és szét-húzzuk a karokat a fej fölé. Ez a belélekezés. (59. ábra.) Percenként 16—18-szor ismételjük a két mozdulatot. Mindig kilélekezéssel kezdjük.

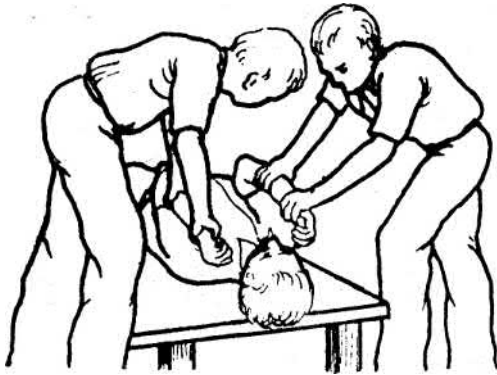

58. ábra.
Silveszter-féle mesterséges lélekezés.
Kilélekezés.

59. ábra.
Silveszter-féle mesterséges lélekezés.
Belélekezés.

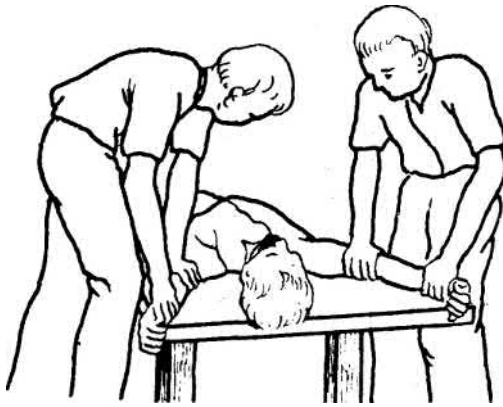
Ha 2 ember végzi, akkor a beteg mellé térdelnek és mindketten megfogják egyik kézzel a könyökét, a másikkal pedig a csuklóját. A karjait egyszerre a mellkasra nyomják, majd szét húzzák a feje fölé. (60. és 61. ábra.)

60. ábra.

Silveszter-féle mesterséges lélekzés.

Kilélekzés. Ha két személy végzi, célszerű a beteget asztalra vagy padra fektetni.

61. ábra.

Silveszter-féle mesterséges lélekzés.

Belélekzés.

A hátonfekvő mesterséges lélekzés mélysége megközelíti a rendes lélekzését, de a *nyelv hátracsúszása*

miatt csak gyakorlott segélynyújtó végezheti. Aki nem gyakorlott, ne is fogjon hozzá!

Hasonfekvő (Schäfer-féle) módszer.

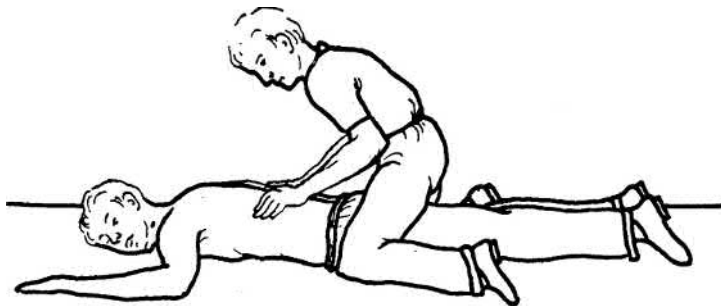
Ezt sokkal könnyebb megtanulni, mint az előbbit. A beteget hasra fektetjük és kissé oldalt fordítjuk a fejét. Arca alá kendőt teszünk. Karjait feje mellé helyezük. Ezután melléje, vagy — lovagló módra — föléje térdelünk, két tenyerünket a lapockája alá helyezve összenyomjuk mellkasát, majd hirtelen elengedjük. (62. és 63. ábra.) E két mozdulatot percenként 16-szor ismételjük.

A mesterséges lélekzést addig kell folytatni, míg a beteg magától nem lélelzik, vagy míg a halál biztos jelei nem mutatkoznak rajta.

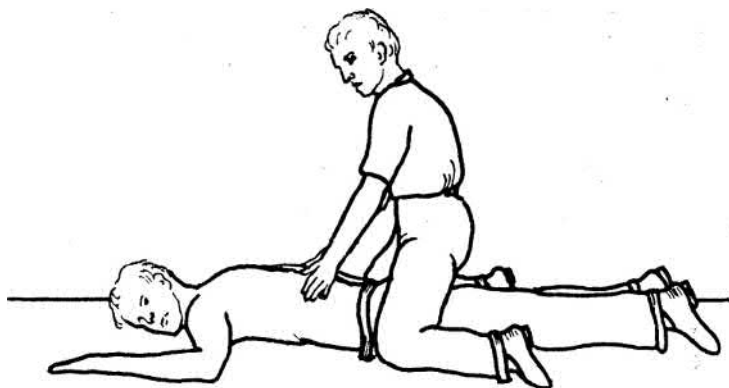
4. Segélynyújtás eszméletlen állapotoknál és bal- eseteknél.

Ájulás.

Rendszerint nagy melegben, rossz levegőben következik be. A beteg elsápad, hideg verejték lepi el, szédül,

62. ábra.
Schäfer-féle mesterséges lélekzés.
Kilélekzés.

63. ábra.
Schäfer-féle mesterséges lélekzés.
Belélekezés.

hirtelen elveszti eszméletét és összeesik. A beteg eszméletretérítése a következőképpen történik:

a) A beteget *friss levegőre* visszük (vagy ajtót, ablakot nyitunk).

b) *Vízszintesen lefektetjük* (64. ábra).

64. ábra.
A lefektetés módja ájuláskor.

c) Szorító *ruháját* (gallér, derékszíj) *megoldjuk*.

d) A beteget kissé megrázzuk vagy arcát és mellkasát *enyhén ütögetjük* tenyerünkkel.

e) Hidegvízrel *meglocsoljuk* arcát, mellkasát.

f) *Erősszagú anyagokat tartunk rövid ideig az orra alá.* (Pl. ecetet, tormát, szalmiákszeszt, stb.)

Ha sikerült őt eszméltre téríteni, adjunk neki feketekávé, teát, pár korty szeszesített vagy vizet. *Eszméletlen beteg szájába azonban folyadékot önteni tilos!* Nem tudja lenyelni és megfulladhat.

Ha nem — vagy csak alig észrevehetően — lélekezik, azonnal mesterséges lélekzést kell végeznünk.

Az *ájulást megelőzhetjük*, ha leültetjük a beteget, fejét lenyomjuk és felszólítjuk, hogy *teljes erejéből emelje fel*. Az erőlködéstől arca kipirul és rosszullette elmúlik, mert az agy vérellátása javul. (65. ábra.)

65. ábra.

Rosszullett esetén így nyomjuk le a beteg fejét.

Gutaütés: (agyvérzés, szélhűdés).

Idősebb, vérmes embereken fordul elő. Eszméletvesztés, piros vérbő arc és horkoló légzés a jellemző tünetei. *A fejet magasra polcoljuk. Nem vízszintesen fektetjük!* Fejére és szívére jeges vagy hidegvizes borogatást teszünk. (66. ábra.)

66. ábra.

A lefektetés módja agyvérzéskor,
ül. minden olyan ájuláskor, mikor az arc piros.

Égési sebek.

Három fokozata van: *elsőfokú* az égési seb, ha a bőr vörös és fájdalmas; *másodfokú*, ha hólyagok is keletkeznek; *harmadfokú*, ha az égési terület elszenesedik.

A hólyagokat felszúrni vagy felvágni, továbbá az égési sebre vizet önteni nem szabad! Tiszta sóvalan zsiradékkal vagy olajjal bekenjük és bekötjük az égett testrészt.

Villanyáram okozta baleset.

Akkor keletkezik, ha a szervezet villamosáramkörbe kapcsolódik (pl. vezetékot megérint). Az érintés helyén legtöbbször égési sebek, roncsolások keletkeznek.

Első teendő az áram kikapcsolása. Ha ez nem lehetséges, akkor székre vagy száraz deszkadarabra állunk, száraz ruhával vastagon becsavarjuk kezünket és a *sérültet húzzuk ki az áramkörből.*

Ha az áramütött eszméletlen és nem lélekezik, mesterséges lélekezést alkalmazunk. *Legalább 2 órán*

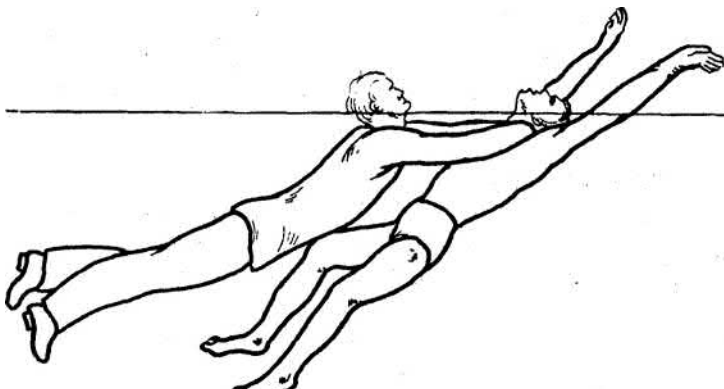
keresztül végezzük, ha csak előbb nem lélekzik magától is. Külső sérülést az égési sebekhez hasonlóan látunk el.

Villámcsapás.

Gyakran súlyos sérülések keletkeznek a villámsújtott testén. A szíve megáll és nem lélekzik. A közelben lecsapó villám is földre sújtja az embert és különféle sérüléseket okozhat. *Segélynyújtás ugyanaz, mint a villamosáram-ütéskor.* Zivataros időben kerüljük az egyedülálló nagy fákat, szénaboglyákat, szalmakazlakat, mert a villám ilyen helyekre nagyon könnyen lecsap.

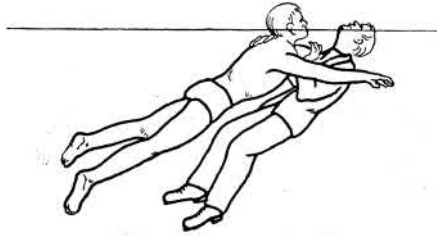
Vízből való mentés:

Ha nincs csónak a közelben, *úszva csak az kísérelje meg a mentést, aki jól tud úszni és ismeri a mentés különböző fogásait.* (67—73. ábra.) Leghelyesebb csónakon megközelíteni a fuldoklót. Az evezőket szétárva az

67. ábra.

Elfáradt úszó segítése.

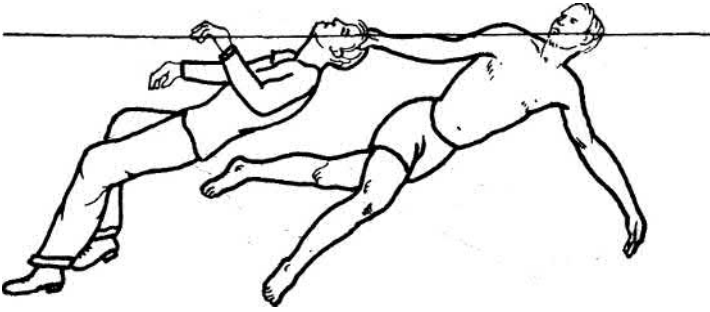
68. ábra.
Elfáradt úszó segítése.

68. ábra.
Elfáradt úszó segítése.

69. ábra.

A mentő megszabadul a fuldokló szorításától.
A víz alá kell buknunk, mert így a fuldokló magától is elenged bennünket.

70. ábra.

Vízből való mentés hajfogással.

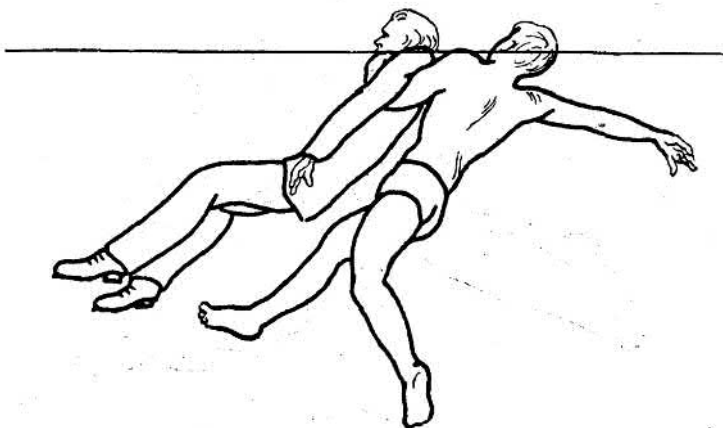
Hátulról kell a fuldoklót megközelíteni, így nem kapaszkodhat belénk t

11. ábra.

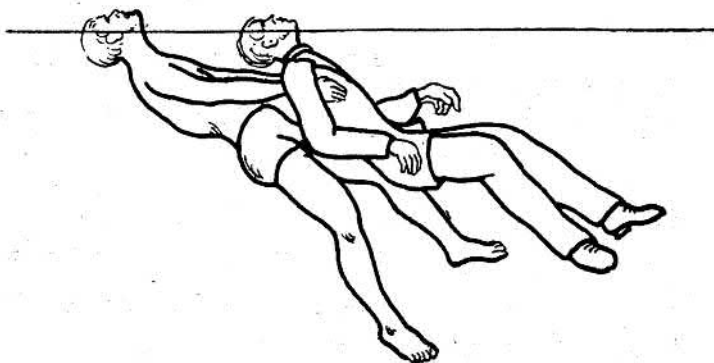
Vízből való mentés fejfogással.

egyik mentő a csónakot egyensúlyozza, a másik pedig **a csónak faránál beemeli a fuldoklót. A légutaiban levő vizet úgy távolítjuk el, hogy arccal lefelé térdünkre fektetjük, fejét lelógatjuk és mellkasát megnyomjuk.** (74. ábra.) Ha nem lélezkzik, **a hasonfekvő módszerrel mesterséges- lélekzést alkalmazunk.**

72. ábra.

Vízből való mentés egyes hónalj fogással.

73. ábra.

Vízből való mentés kettős hónalj fogással.

74. ábra.

A víz eltávolítása a légutakból.

Agyrázkódás.

Akkor keletkezik, ha a fejre tompa ütés éri. Fejfájás, szédülés, hányinger, hányás, eszméletvesztés a jellemző tünetei. Hosszabb-rövidebb idő után visszanyeri ugyan öntudatát, de nem emlékszik közvetlenül a baleset előtt történetekre.

Az agyrázkódásos beteget *feltámasztott felsőtesttel lefektetjük, hidegvizes vagy jeges borogatást teszünk fejére.* Gyorsan és rázkódás mentesen kórházba szállítjuk.

5. Segélynyújtás vérzéskor. Sérüléskor az erek megrepednek és vérzés keletkezik. Attól függően, hogy milyen erek sérültek meg,^x háromféle lehet:

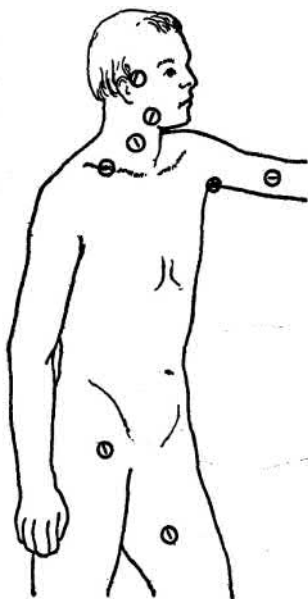
ütőeres vérzéskor a vér sugárban fecskendez a sebből;

gyűjtőeres vérzéskor inkább csak ömlik;

hajszáleres vérzéskor pedig csak lassan szivárog a vér.

*A segélynyújtás legsürgősebb teendője sokszor a vérzés-
csillapítás, Történhet kötözéssel vagy kötözés nélkül.*

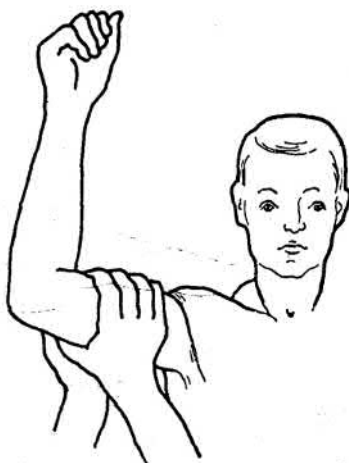
Vérzescsillapítás kötözés nélkül. Ha semmiféle kötözés sincs kéznél, a vérző végtagot magasra emeljük. Ily módon gyakran megszűnik a vérzés, vagy legalább csökken. Ütőeres vérzéskor azonban ez nem elég. Ilyenkor a sebhez vivő eret — mindig a szív felé eső részen — kézzel összenyomjuk. Ehhez azonban ismerni kell az erek lefutását és azokat a helyeket, ahol le tudjuk őket kezünkkel szorítani. Bár a kéz- és ujj nyomással való vérzescsillapítás igen fárasztó, de addig feltétlenül csinálni kell, amíg a sérült orvos kezébe nem kerül. (75—77. ábra.)

75. ábra.

**Nyomásponatok az ütőerek
vérzés csillapítására.**

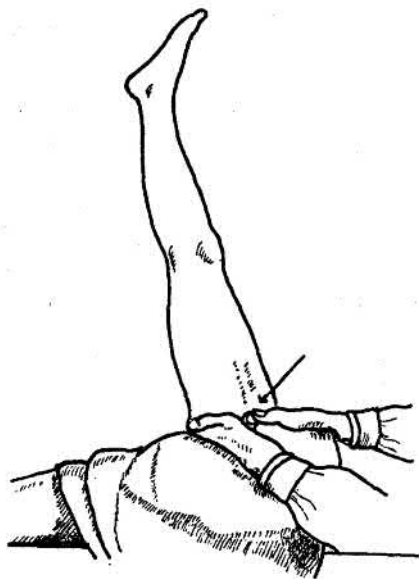
Ezeken a helyeken a csonthoz
szoríthatjuk a vérző ereket.

76. ábra.

**A felkar ütőérének
leszorítása ujjal.**

77. ábra.

A comb ütőérének leszorítása ujjal.

A nyíl jelzi az ütőér helyét.

Vérzéscsillapítás kötözéssel. A hajszáleres vérzés legegyszerűbben *fedőkötéssel* szüntethető meg. A sebre csirtalan gézt, föléje vattát teszünk és pólyával rögzítjük. (Lásd I. próbában.)

Ha ez nem elég, akkor *nyomókötést* alkalmazunk. (78. ábra.) A végtagok nagy *ütőereiből* történő [vérzést *szorítókötéssel* csillapítjuk. E kötést csak a *felkaron és a combon* alkalmazhatjuk. Alkar és lábszár

78. ábra.

Nyomókötés a kézfejen.

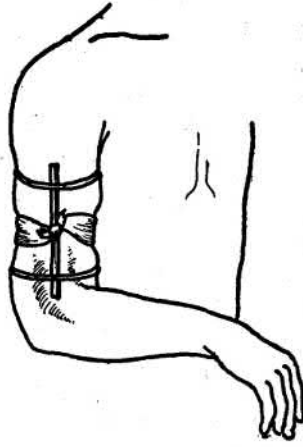
Úgy kezdjük, mint a fedőkötést, de 3—4 pólyamenet után vattacsomót teszünk a seb fölé és a pólya többi menetével megerősítjük.

leszorítása a benne lévő két csont miatt lehetetlen. Legjobb e célra *gumicsövet* vagy *gumiszalagot* használni; ennek hiányában azonban háromszögletű kendő, sál, törülköző, nadrágtartó, stb. is alkalmazható. Körülvesszük vele a végtagot, megcsomózzuk, majd

a kötés alá, valami hosszúkás, kemény tárgyat (botot, ceruzát, stb.) dugunk és addig csavarjuk, míg a vérzés megszűnik.

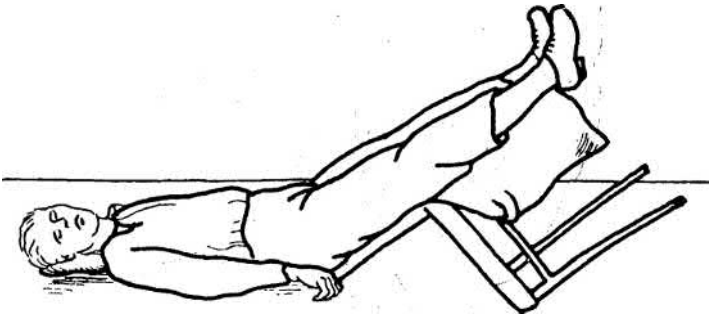
A szorítókötést 1—2 óránál tovább nem alkalmazhatjuk, mert a végtag elhal. Ha a sérült ennyi időn belül sem kerülhet orvoshoz, akkor óránként meglazítjuk a kötetést és 1—2 percig vérezni hagyjuk, majd újra megszorítjuk. (79. ábra.)

A kivérett beteget felpolcolt lábbal lefektetjük. (80. ábra.) Feketekávét, vagy teát és általában sok folyadékot itatunk vele.

79. ábra.

Szorítókötés a felkaron.
A csavaró eszköz két vége megerősítve, hogy vissza ne perduljon.

80. ábra.

Kivérett egyén lefektetése.

A megmaradt vér az alsó végtagokból az agyba és a szívbe áramlik.

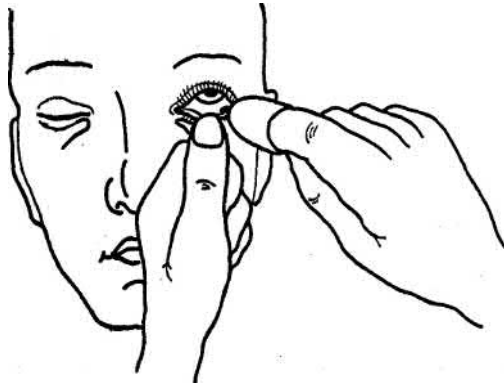
Orrvérzés. A beteg üljön le, fogja be orrát zseb-kendőjével és kissé tartsa hátra fejét. Ha 10—15 percig így összeszorítja orrát, a vérzés legtöbbször megszűnik. Ha nem, orvoshoz kell vinni.

*A vérző orrot fújni, vagy mosni és abba vizet szí-
pantani szigorúan tilos!*

6. Idegen testek eltávolítása az **orrból, a fülből és a szemből.** Az *orrba* került idegen testet úgy távolítjuk el, hogy a szabad orrlyukat befogjuk, a másikat pedig teljes erőből kifújuk. A levegő rendszerint kilöki az idegen testet. Ha kifúvással nem érünk célt, **menjünk orvoshoz, de piszkálni semmivel sem szabad!**

A fülből rendszeren csak orvos tudja eltávolítani az oda bekerült idegen testet Tilos a fület piszkálni, vagy abba vizet önteni. A víz esetleg még jobban megduzzasztja az idegen testet.

A *szembe* került idegen test (porszem, bogár, stb.) legtöbbször az alsó szemhéj alá kerül. Innen úgy távolítjuk el, hogy az alsó szemhéjat lehúzzuk és az idegen

81. ábra.

Idegen test eltávolítása az alsó szemhéj

testet csirtalan géz vagy *tiszta zsebkendő csücskével egy mozdulattal kitöröljük.* (81. ábra.) A felső szemhéz alá került idegen test, legtöbbször magától is lecsúszik az alsó szemhéz alá. Ha nem tudjuk eltávolítani, menjünk orvoshoz.

7. Segélynyújtás csonttöréskor. Csonttörés csak súlyos külső behatásra (esés, ütés, stb.) keletkezik. Jellemző tünetei:

a) a törés helye nagyon fájdalmas,

b) a végtag alakja megváltozik,

c) használhatatlan a végtag (pl. nem tud lábraállani a sérült),

d) a törésnél, tehát rendellenes helyen való mozgathatóság.

Nyílt és fedett (zárt) törést különböztetünk meg. Nyílt töréskor a csontok hegyes végei a bőrt is átszúrják. Fedett (zárt) töréskor a csontvégek felett a bőr ép. (82. ábra.)

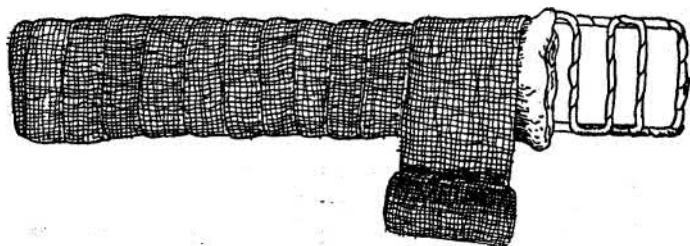

82. ábra.

Fedett és nyílt törés.

A sérült végtagot rögzítsük, hogy fájdalomtalanul szállíthassuk orvoshoz. Ezt ügyes fogásokkal, egyszerű

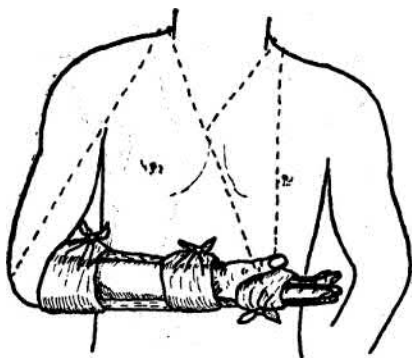
kötözéssel vagy sí nézéssel (Krámer-sín, faág, bot, stb.) elérhetjük. (83. ábra.)

83. ábra.

Drótsín kipárnázása vattával és pólyával.

A sérült felső végtagját a beteg épkarjával is alá támaszthatja vagy felkötjük háromszögletű kendővel (84 ábra.)

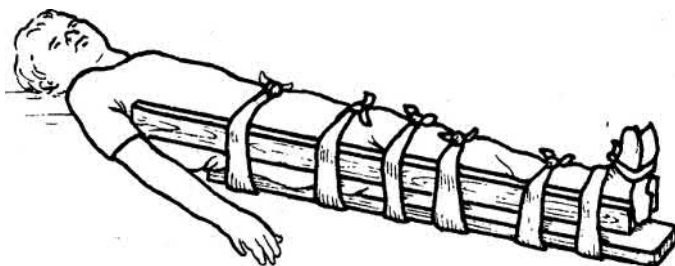

84. ábra.

A háromszögletű kendő alkalmas az eltört végtag ideiglenes rögzítésére is. Ideiglenes rögzítés sínekkel (alkarcsontok törésekor).

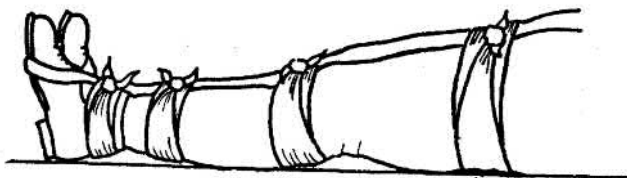
Háromszögletű kendővel (a szaggatott vonal jelzi) sínezés után is fel kell kötni a végtagot.

Az alsó végtag rögzítésére igen célszerű egy kb. 30—40 cm széles és a hónaljtól a sarokig érő deszka. A térdhajlás és a deszka közötti üreget ruhával vagy vattával kitöltjük és mindkét lábat szorosan a deszkához kötjük. (85. ábra.) Ha deszka vagy sín nincs kéznél, a törött végtagot kendőkkel az ép végtaghoz kötjük. (86. ábra.)

85. ábra.

Gombsont-törés ideiglenes rögzítéssel sínekkel.

86. ábra.

Combsont-törés ideiglenes rögzítése az ép végtaggal.

Alul széles deszka, oldalt két lécs.

8; Segélynyújtás mérgezéskor. A savak és lúgok maró mérgezéseket okoznak. A mérgezett azonnal erős fájdalmakat érez. Nyelve megduzzad és sebek, felmaródások keletkeznek rajta. Segélynyújtáskor hánytatni nem szabad! Célunk a mérég közömbösítése,

vagy felhígítása. Sok tejet ($\frac{1}{2}$ liter) vagy olajat itatunk vele. Ha biztosan tudjuk, hogy lúggal történt a mérgezés, enyhe citromos, vagy ecetes vizet itatunk vele: savmérgezéskor pedig magnéziaporból vagy kréta-porból készült pépet nyeletünk a mérgezettel (félpohár vízbe 2 evőkanál magnéziaport keverünk).

Nem maró mérgezéseket állott és romlott ételek, tehát hús, konzerv, gomba, stb. okoznak. Ha a mérgezett eszméletnél van, a teendők a következők:

a) Hánytatás: úgy végezzük, hogy 2—3 pohár langyos vizet itatunk a mérgezettel, ezután ujjunkkal vagy kanál nyelével megérintjük a garat hátsó falát, vagy híg szappanos vizet itatunk vele.

b) A belekbe jutott mérég eltávolítására hashajtót adunk. Legjobb e célra egy pohár keserűvíz. (Egy pohár vízbe két evőkanál keserűs.)

c) A hashajtó folyadékba jól belekeverünk 2 evőkanál orvosi szénport. Ez megakadályozza, hogy a mérgek a belekből felszívódjanak.

EGÉSZSÉGÜGYI INTÉZMÉNYEK:

1. Az orvos. Az egészségügyi szolgálatnak két feladata van: az *egészségvédelem* és a *gyógyítás*. Az egészségvédelem a betegségek megelőzésével foglalkozik, a gyógyítás pedig azok megszüntetésével. *E feladatok végrehajtói az orvosok.*

a) *A hatósági orvosok elsősorban az egészségvédelemmel foglalkoznak.* Ellenőrzik az egészségügyi intézkedések végrehajtását; irányítják a fertőző betegségek elleni védekezést (védőoltások, fertőtlenítés, stb.): megszüntetik az egészségügyi ártalmakat, amelyeket a rossz kutak, romlott élelmiszerek, egészségtelen lakások, az egészséget veszélyeztető ipari és egyéb munkálatok okoznak.

A községi orvosok a nagyobb — legalább 5000

lakosú — községekben működnek. Ennél kisebb községeknek nincs külön orvosa, hanem több községet közegészségügyi körbe osztanak és az orvosi teendőket a *körorvosok* végzik el. A járások és megyei városok egészségügyi szolgálatát a *m. kir. tisztiorvosok*, a vármegyék és a törvényhatósági jogú városokét pedig a *m. kir. tisztifőorvosok* látják el.

A hatósági orvosok közé számíthatjuk még az *iskolaorvosokat* is, akik a tanulóifjúság egészségügyével foglalkoznak.

b) A *magánorvosok* (gyakorló orvosok) *főfeladata a gyógyítás*. Munkájukért a betegtől megfelelő díjazást kapnak, a hatósági orvosokat pedig a községek, városok és az állam fizeti. A szegény embernek nincs pénz orvusra, ezért gyógyításukról a hatósági orvosok gondoskodnak.

Ha betegek vagyunk, hívassunk azonnal orvost és legyünk bizalommal irántuk. Rátok leventékre nemes feladat vár! Ki kell fejlesztenetek népünkben azt a tudatot, hogy *az orvos is csak akkor tud segíteni, ha idejében hívják a beteghez*. A falusi ember igen gyakran a halottkémet látja benne és csak közvetlenül a halála előtt veszi igénybe tudását, amikor pedig ember már nem segíthet.

Másik fontos feladatokat, *akadályozzatok meg, hogy népünk hiszékenységével és becsületességével kuruzslók éljenek vissza*. Leventék, ti jelentsétek fel őket a hatóságnak, mert népünk túlzott becsületességéből (hiszen ő megy a kuruzslóhoz) elnézi munkájukat. Ha pedig anyagilag, vagy egészségileg súlyos kárt szenvedtek, szegyenérzetük nem engedi, hogy kártevőjüket feljelentsék.

2. Társadalombiztosítás. *Aki beteg, az nem dolgozhatik*. Ha nem volna társadalombiztosítás, egy *betegség vagy baleset nyomorba döntené az embert*, sőt kenyér nélkül maradna családja is. Ugyanilyen sors várna az emberre öregkorában is.

Egyes foglalkozási ágakban a törvény ezért *kötelezővé tette* a betegségi, a baleseti, valamint az öregség, rokkantság, özvegyiség és árvaság esetére szóló biztosítást.

A biztosításra kötelezett munkavállalók keresetüknek *egy kis részét* mint *biztosítási járulékot* a biztosító intézetnek adják és munkaképtelenség esetén az intézet gondoskodik róluk. Tehát: betegség esetén *táppénzt, gyógyszert, kórházi ápolást*; halál esetén *temetkezési segílyt*; balesetkor pedig *kártalanítást* és *életjáradékot*; továbbá *öregségi, rokkantsági, özvegyi és árvajáradékot fizet a biztosítottnak vagy hozzátartozójának*.

Biztosító intézetek: Országos Társadalombiztosító Intézet (OTI), Magánalkalmazottak Biztosító Intézete (MABI), Országos Tisztviselői Betegsegélyző Alap (OTBA), vasutasok, postások, stb. biztosító intézete.

3. Kórház. A betegeket *otthon* vagy *kórházban* ápolják. A súlyos betegeket, különösen ha betegségük műtétet (operációt) tesz szükségessé — csak kórházban lehet ápolni. Ugyancsak kórházi ápolásra szorulnak azok is, akiknek nincs megfelelő lakásuk, vagy nincsenek hozzátartozóik, akik ápolnák.

A betegeket — betegségi csoportonként — külön osztályra helyezik el. Van belgyógyászati osztály, sebészeti osztály, szemészeti osztály, fertőző osztály stb. Az egyes osztályok élén *szakorvosok* vannak, akik bizonyos betegségekre különlegesen kiképezték magukat. Jól képzett ápoló személyzet áll továbbá a betegek szolgálatára.

A kórháztól tehát nem szabad idegenkedni, itt sokkal könnyebb meggyógyulni, mint az otthon falai között.

Szakorvosokat csak kórházakban vagy nagyobb városokban találunk. *Falun általános képzettségű orvosra van szükség*, mert ő gyógyítja egyedül az egész falu népét. A súlyos vagy sebészeti műtetre szoruló beteget azonban ő is a kórházba küldi.

A kórházak közé tartoznak tulajdonképpen a klinikák is, ahol az orvostanhallgatókat képezik ki.

4. **Gyógyszertár.** Ha valaki megbetegszik a családban és orvosot hívunk hozzá, az — a vizsgálat után — megadja a szükséges utasításokat és legtöbbször *orvosságot* is rendel. Az orvosságot *gyógyszertárban* vásároljuk meg.

A gyógyszerek közt azonban nagyon *sok mérég van*, ezért a gyógyszerész csak *orvosi receptre* adja ki őket. Recept nélkül csak olyan gyógyszereket vásárolhatunk, amik nagyobb mennyiségben sem okoznak mérgezést. A gyógyszerek legtöbbször keserű ízűek, ezért a gyógyszerész valami ízjavító szert kever bele. Ezért nagyon *vigyáznunk kell rá*, mert édes íze miatt megihatják a gyermekek és súlyos mérgezést kapnak tőle.

A különösen veszélyes gyógyszerek *halálfejes* cédulával és »*mérég*« felirattal vannak megjelölve. A gyógyszerész a külső használatra szánt gyógyszert *szegletes üvegbe*, a belső használatra szántakat pedig *kerek üvegbe* teszi. A saját érdekében ezt is jegyezze meg mindenki.

5. **Tüdőbeteg- és nemibeteg gondozó intézetek.** A tüdővész és a nemibetegségek gyógyítására az állam külön gyógyító intézményeket létesített. Ezekben az intézetekben mindenki ingyenes orvosi tanácsot és kezelést kaphat, *sőt e betegségek gyógyítását a törvény mindenkinek kötelességévé teszi.*

Erre a különleges védelmi intézkedésre azért volt szükség, mert ez a két betegség jár a legsúlyosabb következményekkel. A *tüdővész nagyon hosszú időre munkaképtelenné teszi az embert.* Az ország anyagi jóléte pedig polgárai jólétén és munkáján nyugszik. A *nemibetegségek* ezenkívül még a *nemzet jövőjét is fenyegetik*, mert csökkentik a népesség szaporodását, sőt minőségileg is értéktelen nemzedéket eredményeznek.

Tüdőbeteg gondozó intézet minden járásban van (ili. lesz), nemibeteg gondozó intézet pedig minden vár-

megyében és minden nagyobb városban. Az intézetek munkája a zöldkeresztes egészségvédelmi szolgálattal van kapcsolatban és a zöldkeresztes védőnők egyik fő feladata az ilyen betegek felkutatása és az intézetekbe való irányítása.

6. Zöldkeresztes egészségvédelmi szolgálat. A népesség szélesebb rétegeit veszélyeztető betegségek megelőzésére az állam külön szervezetet létesített. Ez a zöldkeresztes egészségvédelmi szolgálat vagy röviden Zöldkereszt. Az irányítást és ellenőrzést az orvosok és tiszti főorvosok, a központi irányítást pedig az Országos Közegészségügyi Intézet látja el.

Az egészségvédelmi szolgálat intézményei:

- a) egészségvédelmi tanácsadók,
- b) anya- és csecsemővédő intézetek,
- c) tüdőbeteggondozó intézetek,
- d) nemibeteggondozó intézetek.

Az egészségvédelmi tanácsadó elhelyezésére szolgál az ú. n. Egészségház.

Az Egészségház feladata igen sokoldalú: házassági és pályaválasztási tanácsadás, anya- és csecsemővédelem, kisgyermek- és iskolás védelem, gümőkór, nemibetegségek, egészségvédelmi oktatás. Ezenkívül tejkonyhával, anyaoththonnal, bölcsődével, csecsemőoththonnal, iskolafürdővel és sportorvosi vizsgáló állomással lehet egybekötve. A munkát orvosok végzik,

Az egészségvédelmi szolgálat működése óriási léptekkel vitte előre népünk közegészségügyét. Az egészségházban tartott tanácsadások munkáját teljessé teszi a védőnő családlátogatása, amikor a helyszínen győződik meg a család egészségügyi viszonyairól és azok megoldására lehetőséget keres. Olyan családban, ahol beteg van, megtanítja a család tagjait a helyes házi ápolás elveire. Tanácsot ad a helyes táplálkozásra. Megtanítja a falu népét arra, hogyan óvhatja meg egészségét, munkaerejét, hogyan építse házát, kútját. Olyan

családok érdekében pedig, akik nagy írásban szenvednek, közbenjár a hatóságoknál azért, hogy munkaalakom vagy más megsegítés révén helyzetükön javítsanak. Ha gyengélkedőt vagy beteget talál, az egészségházba irányítja. A védőnő ott van mindenütt, ahol segíteni, tanítani kell.

7. A mentők. Ha valakivel hirtelen rosszullét, vagy baleset történik, élete sokszor az azonnali kórházba szállításon múlik. Ezt a munkát végzik a mentők. A betegszállítást sebesültszállító gépkocsin (mentőautón) végzik. A hordágyak felfüggesztése és a gépkocsi tengelyének rugózása lehetővé teszi, hogy a betegeket minden rázódás nélkül lehessen kórházba szállítani. Tehát súlyos betegek szállítására nagyon alkalmas. Mindenki igénybe veheti őket.

Munkájukért bizonyos díjazásban részesülnek. Ez azonban nem elegendő fenntartásukhoz, ezért évente egyszer (Szilveszter napján) a társadalom áldozatkészségét is igénybe veszik. Mindenki adakozzon tehetségéhez mérten!

8. A Vörös Kereszt. A Vöröskereszt a felebaráti szeretet legszebb példája. Az intézményt a*, 1864. évi Genfi Egyezmény alapozta meg. Célja: a háború szenvedéseinek enyhítése azzal, hogy a háború elesetteinek, különösen a sebesülteknek és, a hadifoglyoknak megadja mindazt a segítséget, enyhülést és vigaszt, ami emberileg elképzelhető.

Az egyezményt minden művelt nemzet elfogadta és kötelezőnek ismerte el. E szerint a Vöröskereszttel megjelölt személyek és anyagok háború esetén is védelmet kapnak. Személyzete nem ejthető fogságba, illetve azonnal el kell őket bocsátani. A sebesültek gondozása és védelme közben részükre teljes mozgási szabadságot kell biztosítani.

A Vöröskereszt az 1914—18-as világháborúban óriási munkát végzett. A hadifoglyok és a hozzátartozók közötti levelezést, csomag- és pénzküldeményt

közvetített, a hadifoglyok helyzetét javította, sőt ki is cserélte őket (450.000 hadifogoly visszahonosítását végezte el), az elesett hősök szenvedő családtagjait gyámolította.

Hogy háborús céljainak megfelelhessen, már békében előkészül a munkára. A háborús vérveszteségek pótlására megszervezi a nők önkéntes vértadását. Az önkéntes és hivatásos ápolónők ezreit képezi ki. Elemi csapások, tömegszerencsétlenségek (árvíz, tűzvész, földrengés) esetén rögtön elindítja az orvosokból, ápolókból és mozgó kórházakból álló segítő csapatát. Az Ifjúsági Vöröskereszt útján közreműködik az ifjúság szociális és egészségvédelmi nevelésében is.

Levente-tudnivalók és leventeszolgálati szabályok gyakorlati ismerete.

Az I. korcsoportban tanultak magasabb fokú ismerete. Ez azt jelenti, hogy az első korcsoportban tanultakat a gyakorlatban kifogástalanul alkalmazni tudja és az ott tanultakat értelmesen meg is tudja magyarázni.

Tudja mi a fegyelem és maga is fegyelmezetten viselkedik.

Tudja miként kell a parancsot végrehajtani.

A leventeügyeleti, készütségi és küldöncszolgálat szabályait ismeri, e szolgálatokat kifogástalanul el is tudja látni. Ismeri kötelességeit leventeriadó esetén.

Ismeri a levente öltözködés szabályait.

Ismeri a leventeintézmény szervezetét a járásokon belül.

A próba megállásának előfeltétele, hogy az újonc és az I. leventeprózában tanultakat a gyakorlatban kifogástalanul tudjad alkalmazni és az ott tanultakat értelmesen meg is tudjad magyarázni. Alapvető ismeretek és szabályok voltak azok, amelyekkel az előző két próba során megismerkedtél. Végigkísérnek egész leventeéleteden s ha azok szerint élsz, leventeéleted értékes,

építőjellegű lesz. Te, azonban már idősebb levante vagy, kedves bajtársam, akinek az élete példa kell hogy legyen a fiatalabbak előtt. Ha a szükség úgy hozza magával, fiatalabb bajtársaidnak meg is kell tudjad magyarázni a tanultakat, amiket ők fiatalabb fejjel, kevesebb ismerettel, talán nem értenek olyan világosan, mint te, tapasztalt levante. Ezt jelenti a próba előfeltétele, hogy a tanultakat a gyakorlatban kifogástalanul alkalmazod és értelmesen meg is magyarázod.

Tudja mi a fegyelem és maga is fegyelmezetten viselkedik.

A fegyelem: a szeretet, az engedelmesség, a rend, a jó munka és a helyes magatartás együttvéve. Minden csapat eredményes működése csak a fegyelem mellett biztosítható. A fegyelem az előjárótól megkívánja, a vezetésben és parancsadásban a szeretetet, megértést, következetességet és erőt, az alárendelt részéről pontos engedelmisséget, mindkét részről pedig a levante-törvény és a kötelesség iránti feltétlen tiszteletet. A fegyelem, levantebajtársam, életbevágó érdeked. Azt férfivá fejlődésedben nem nélkülözheted. Az emberi társadalom felépíttessége fegyelmen alapul, ahonnan a fegyelem hiányzik, ott züllés és széthullás következik. Olyan a fegyelem, mint hordón az abroncs, mely összetartja a dongákat s a sok fadarabból használható, bortartó és megőrző hordó lesz. Így tartja össze a fegyelem a sok emberből álló társadalmat olyan munkaközösséggé, melyben a nemzeti élet értékei kifejlődhetnek és maradandóan virágozhatnak. Egész egyéniséged sugározza tehát a fegyelmet, jó példád buzdítólag hat levantebajtársaidra is. Seperj ki lelkedből minden olyan gondolatot, amely fegyelmetlenségre szít, barátaid sorában se tűrj meg a fegyelmetlent.

Tudja, hogy a kapott parancsot ismétlés után miként kell végrehajtani.

A II. leventetörvény azt mondja, a levente előjáróinak bizalommal és készségesen engedelmeskedik. A törvényből világosan következik, hogy a levente a kapott parancsot készségesen, jó lélekkel hajtja végre. Mikor előjáród a parancsot kiadja, azt feltétlenül ismételd meg. Ebből látja előjáród, hogy a parancsot meg is értetted. Ha valamit nem értesz, azonnal kérdezd meg. A kapott parancsot, szószerinti megismétléssel az emlékezetünkbe rögzítjük. A parancsot okvetlenül és minden akadály ellenére, legjobb tudásod szerint teljesítened kell, éspedig szó szerint. Ha józan helyzetmegítélésed alapján arra a meggyőződésre jutsz, hogy a parancs értelemszerinti, tehát nem szószerinti végrehajtásával inkább szolgálod előjáród elgondolását, vagy ha a parancs végrehajtása a változott körülmények miatt nem célravezető, akkor térhetsz el a parancs szószerinti teljesítésétől. A teljesített parancsról, akár szószerint, akár értelemszerűleg hajtottuk azt végre, azonnal jelentést kell tennünk.

Szolgálatban csak előjáródtól fogadhatsz el parancsot. Mások rendelkezéseit, jöjjenek azok bárkitől, illedelmesen, de határozottan vissza kell utasítanod. A parancsolni akarót kívánságaival előjáródhoz kell utasítanod.

A leventeügyeleti-, készütségi- és küldöncszolgálat szabályait ismeri, a szolgálatokat kifogástalanul el is tudja látni. Ismeri kötelességeit levente-riadó esetén.

A belső szolgálat ellátására és a rend fenntartására a parancsnok mind a foglalkozásokon, mind a leventetáborokban ügyeletest jelölhet ki. Megszervezett ügyeleti szolgálatnál a szolgálatot kihallgatáson veszed át és kihallgatáson jelented annak letételét. Mint lelépő

ügyeletes jelented azt is, hogy szolgálatod alatt történt-e valami különös.

A foglalkozásokra kijelölt ügyeleti szolgálatot két levente látja el. A napos és ennek helyettese és alárendeltje az ügyeletes. A napos kötelessége a foglalkozás helyiségét idejében kinyitni, szükség esetén kinyitvatni, kitakarítani és befűteni, a szükséges kiképzési eszközöket előkészíteni, a parancsnok érkezéséig a rendet fenntartani. Ha a parancsnok erre más személyt nem jelöl ki, a napos állítja össze a kihallgatást. A foglalkozás befejeztével a kiképzési eszközöket helyre rakja, lámpákat, tüzet eloltja, termet rendben és tisztán hátrahagyva becsukja. Az ügyeletes, mint a napos helyettese, mindenben a napos rendelkezésére áll és szükség esetén azt helyettesíti is. Táborban a napos és az ügyeletes szolgálata déltől délig tart. Ébresztő után feljegyzi a megbetegedetteket, valamint azokat, akiknek kihallgatáson meg kell jelenniök. Ezek neveit közli a szolgálatvezetővel. Meghatározott időre a kihallgatáson megjelenni tartozókat összegyűjti, azokat megvizsgálja és a szolgálatvezető elé vezeti. A kivonuláson rendszerint nem vesz részt, hanem a táborban visszamarad és felügyel arra, hogy a táborban maradtak a kapott munkákat pontosan el is végezzék. Étkezésnél a távollévők élelmét felvételezteti és félretéteti. Napiparancsnál mindazt feljegyzi, amit a szolgálatára vonatkozólag tudnia kell. Ügyel arra, hogy a táborból távozó vele egyenrangúak, vagy alacsonyabb rendfokozatúak csak szabályszerűen öltözködve hagyhassák el a tábor. Ezek távozásuk előtt kötelesek a naposnál jelentkezni. Takarodó után végigvizsgálja a tábor, ellenőrzi a sátrak csendjét és rendjét.

A nap bármely szakában előforduló rendkívüli eseményeket azonnal jelenti közvetlen előljárójának és megteszi a szükséges intézkedéseket. Takarodótól éjféltől 1 óráig virraszt és ébresztő előtt az ügyeletes felkölteti magát.

Az ügyeletes a naposnak minden tekintetben helyettese. Éjjel 1 órától ébresztőig virraszt.

A készülségi szolgálat célja előre nem látható esetekben szükségessé válható segítség nyújtása. Leventekészültséget rendelhet el a leventecsapatparancsnok, vagy magasabb előljáró, rendkívüli események, árvíz, légítámadás veszélye, vagy más hasonló alkalmakkor. A készülség erejét a körülményekhez szabják. Elhelyezési körletét mindig parancs szabályozza.

A készülség készenléti foka olyan legyen, hogy éjjel-nappal teljes felszereléssel gyorsan kivonulhasson. Egyébként minden kényelmet meg kell adni. A készülség tagjai azonban a nadrágot éjjel sem vethetik le.

A küldönc egy a parancsnok rendelkezésére álló értelmes levente, akinek a feladata a parancsnok által küldött szóbeli, vagy írásbeli üzenetek, rendelkezések, megbízások pontos, gyors és értelmes végrehajtása.

A leventeriadó célja egy község, vagy város leventéinek a legrövidebb időn belüli összegyűjtése. A riadó jele lehet kürt, harangszó, vagy bármi más előre megbeszélt jel. Elrendelhető jel nélkül is, úgynevezett csendes riadó. A riadó jelére a levente azonnal az előre megjelölt helyre siet és viszi magával mindazt a felszerelést és élelmet, amit a riadóra vonatkozó rendelkezések oktatásakor számára megjelöltek. Riadót általában rendkívüli események hirtelen bekövetkezése esetén szokás elrendelni.

Amint látod, a fent vázolt szolgálatok pontos és lelkiismeretes teljesítésétől sok minden függ. A jól ellátott ügyeleti szolgálat biztosítja a levente-foglalkozások és táborozások menetének zavartalanságát. A készülségi szolgálat és riadó pontos végrehajtása sokszor vagyonokat és emberéleteket menthet meg. A magyar levente szolgálatát pontosan látja el. Az 1940. év tavaszán bekövetkezett árvizek a magyar

leventét is riadójellel szólították munkába s a magyar levente tudta és meg is tette a kötelességét. Te is ilyen legyél, leventebajtársam.

Ismeri a leventeintézmény szervezetét a járáson belül.

A leventecsapat szervezetét az I. próbában megismerted. Több leventecsapat együtt alkotja a leventekörzetet. A körzet élén áll a körzetparancsnok. Több leventekörzet alkotja a járást, élén a járási leventeparancsnokkal. A járási leventeparancsnokságokat egy-egy nagyobb városban a városi leventeparancsnokság, Budapesten pedig a kerületi leventeparancsnokság alkotja. Ha ezt a szervezeti felépítettséget a csapat szervezetéhez hasonlóan megrajzoljuk, akkor ismét egy gúlát kapunk, amelynek alapjai a csapatok, tetején pedig a járási (városi, kerületi) leventeparancsnok áll.

Honvédelmi és katonai alapismeretek.

Ismeri a honvédelem lényegét

Ismeri a honvéd (csendőr, rendőr) egyenruhát és a legfontosabb tiszti és legénységi kitüntetésekét, a vitézi rend célját és lényegét.

Ismeri a kémelhárítás alapvető szabályait.

Ismeri a rendszeresített kar-, kürt- és sípjelzéseket.

A HON- ÉS NEMZETVÉDELEM LÉNYEGE.

Minden élő lény sorsa a harc, *küzdelem a létért*. Az élő lények sokaságából álló szervezetek is csupán küzdelem árán biztosíthatják fennmaradásukat. A hangyák, méhek és darazsak társadalmában külön harcos csoportok védelmezik a kicsi állat-állam munkás életét. A harcosok ugyanazok, akik egyébként a munkát is végzik. Ugyanígy van ez a nemzetek életében is. A nemzetek is csupán harc árán képesek életbenmaradásukat biztosítani. Minden nemzet arra törekszik, hogy saját maga számára a legkedvezőbb életlehetőségeket teremtsen meg — éspedig: gazdag, termékeny területeket, ipari nyersanyagokban bővelkedő vidékeket, az ellátást elősegítő jó közlekedési utakat, kikötőket, jól védhető országhatárokat stb. Ezt természetesen gyakran csak más nemzetek rovására teheti meg. Mégis megteszi, mert léte így kívánja. Ezért van az, hogy az államok határai állandóan változnak. Ezer esztendő az emberiség életében igen rövid idő és nézd meg a történelmi térképet, hogy ezer esztendő alatt mennyit és hányszor változott a világ képe. A gyenge nemzeteket az erősek elsöprik a föld színéről. Az a nemzet, melynek erkölcei megromlanak, melynek fiai

harcos erényeiket elveszítik, elpuhulnak, sorvadásnak indul és egy-kettőre eltűnik a történelem nagy temetőjében. A hatalmas római birodalom néhány évszázad leforgása alatt eltűnt a föld színéről és számos népről, mely a honfoglaláskor még hazánk területén élt, ma már csupán a történelemkönyvek lapjain olvashatunk. A nemzetek küzdelme ma még sokkal elkeseredettebb, mint valaha volt. Ennek oka az, hogy ma már minden talpalatnyi föld foglalt, az emberek megsokasodtak, a korszerű műszaki tudás pedig olyan harceszközöket teremtett, melyek a háborút sokkal véresebbé teszik, mint régebben volt. *A létért folyó örök küzdelem* békében sem szünetel. Kereskedelmi, gazdasági háború folyik a mindennapi kenyérért. Ennek a küzdelemnek a sebesültjei a nyomorgó és munkanélküli tömegek. Alattomos háború folyik már békében, hogy a leendő ellenség nemzeti erőit még a háború *előtt* szétforgácsolják, erkölcseit, ellenállóképességét eleve megtörjék. A háborúban pedig ma ismét — miként az őskorban — résztvesz az *egész nemzet*. A korszerű harci eszközök — főleg azonban a repülőgép — a háborút az egész ország területére kiterjesztik. A háború hallatlan erőfeszítései a nemzet minden erejét kívánják, az ellenséges bomlasztó törekvések pedig megkísérik a nemzet minden egyes tagját. Harcolni fog a katonákon kívül minden munkásember a gépe mellett, minden tisztviselő az íróasztalnál, az itthonmaradottak a harcosok elhagyott munkahelyein, a szántóföldeken, a gyárakban, az árusítóasztalok mögött és a kórházakban. ***Munkájukkal fognak küzdeni, hogy ezzel biztosíthassák*** a háborúra felkészült nemzet életműködését. Mindenki, aki itthon marad: gyermekek, asszonyok, öregek, egyenként több ember munkáját is kell, hogy elvégezzék és e közben még védekezniök is kell az ellenséges repülőök támadása ellen, melyeknek az a célja, hogy bent az országban törjék meg a nemzet háborús ellenállását. Harcolniuk kell az ellenség bomlasztó hírverése (propa-

gandája) ellen, melynek az a célja, hogy csüggedést, zavart, békétlenséget keltsen, *szabotázs** idézzen elő, a nemzet erkölcsi erőit szétforgácsolja, a nemzetet forradalomba taszítsa és a háború, abbahagyására kényszerítse. Ne felejtjük el soha, hogy a világháborút sem a vitéz magyar katona veszítette el. A *kellőképpen meg nem szervezett polgárság esett áldozatul* egy kicsi, de céltudatosan szervezett csoport állam- és nemzetellenes támadásának, melyet az ellenség irányított és amely vigasztalan forradalomba taszította a nemzetet (1918-19).

Az ellenünk irányuló harc ma is gondosan előkészített és *szervezett* küzdelem. Ellenségeink e támadásaival szemben az állam *hasonló szervezettséggel* veszi fel a harcot. A honvédelem az országnak fegyveres erővel való megvédését szolgálja, amelyet a magyar királyi honvédség hajt végre. *Belső* ellenségeinkkel szemben a közrendészeti szervek védik az államot, vagyis a m. kir. csendőrség, a m. kir. rendőrség, valamint közigazgatásunk gépezete.

Ezek a szervek azonban önmagukban nem elégségesek arra, hogy az ellenség minden támadását kivédjék, hiszen a nemzeti létünk ellen folyó harc legnagyobb-részt alattomos aknamunka (kémkedés, árulás, hírverés, nemzetietlen sajtó, színház, mozgókép, rémhírterjesztés, stb.) útján történik és főleg a polgárság szervezetlen tömegein keresztül tör céljai felé. Minden magyar embernek tehát — de elsősorban a leventének — kötelessége, hogy részt vegyen eme támadások *elhárításában*. Ezt az elhárító tevékenységet nevezzük *nemzetvédelemnek*.

Felkészülünk a védelemre, de tudjuk, hogy *a legjobb védelem a támadás*. *Ezért nem elégszünk meg a*

* Megjegyzés. A szabotázs a munka rosszindulatú hátráltatása, a munkagépek szándékos megrongálása abból a célból, **hogy az üzem teljesítőképességét csökkentse.**

védelemmel, hanem szóval és tettel mi is hozzájárulunk az új, nemzeti közszellem kialakításához.

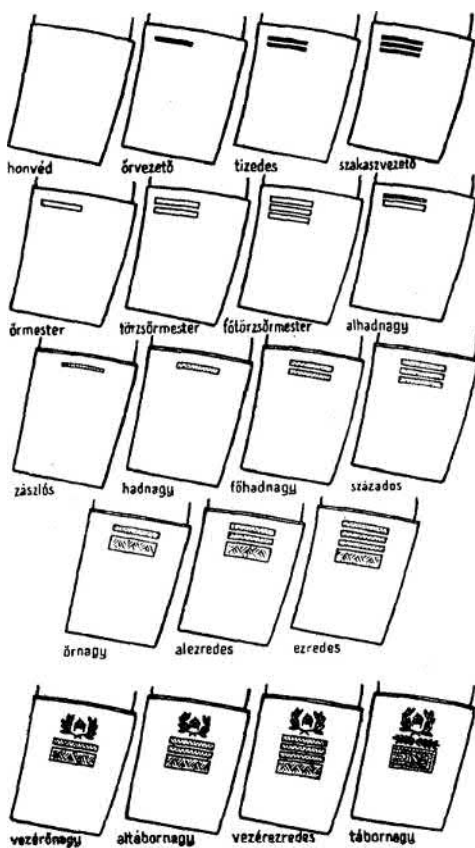
87. ábra.
Gyalogos, egyszerű ki-
menő öltözetben.

88. ábra.
Gyalogos tiszt (százados)
soron, és' renden kívüli
díszben.

Ismeri a honvéd (csendőr, rendőr) egyenruhát és a legfontosabb tiszti és legénységi kitüntetéseket, a vitézi rend célját és lényegét.

Az újonc és első próbában megismerted a honvéd egyenruha jellegzetességeit, földi haderő rendfokozati

89. ábra. A honvédség rendfokozati jelzései a köpeny ujján.

jelzéseit és a fegyvernemek hajtóka színét. Mialatt a második próbára készülsz ezeket az ismereteidet el kell mélyítened! Közben megtanulod, hogy a honvédség tagjainak rendfokozatát nem csak a zubbonyán és a tábori sapujján, hanem a köpenyének ujján

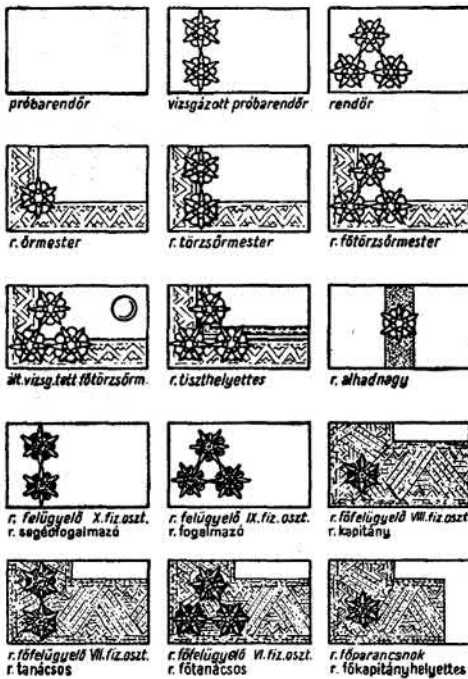
90. ábra.
Csendőr, szolgálatban.

91. ábra.
Rendőr-egyenruha.

is jelzik. Tanuld meg ezeket a jelzéseket (89. ábra) s így mindig, minden körülmények között tudni fogod, hogy milyen rendfokozatot visel az, akivel éppen beszélsz.

Közrendészeti szervek közül a csendőrség a honvédséghez hasonlóan egyenruhát visel, rendfokozati jelzései is azonosak, kivéve a szakaszvezetői rendfokozatot viselő próbacsendőrt, akinek a hajtókáján a három csillag mögött még egy sárga éket találsz. 4 csendőrség hajtóka színe zöld alapon piros. Szol-

92. ábra.

A rendőrség rendfokozati jelzései.

gálatban tagjai kakastollas fekete csendőrkalapot viselnek.

A falu és a határ közrendészetét a m. kir. csendőrség látja el, míg a város közrendészetét a m. kir. állami rendőrség. Rendfokozati jelzéseit zubbonyának hajtókáján viseli s kétféle állománya van: legénységi és tiszti állomány. A rendőrtisztek sorában kétféle rendőrtisztet talál: fogalmazói karbelit, melynek tagjai a rendőrség belső szervező és irányító munkáját látják el és a felügyelői kart, melyek tagjai a rendőrcsapat-szolgálatparancsnokai. A fogalmazói kar sötétkék hajtókát és gyalogos tisztikardot, a felügyelői kar búzavirágkék hajtókát és lovas tisztikardot visel.

Ugyancsak az első próbában megismerkedtél a legfontosabb világháborús kitüntetésekkel. Most ezek mellé ismerj meg még egynéhány magyar tiszti és legénységi kitüntetést, melyeket a szovjet ellen vívott dicsőséges harcainkban érdemelnek ki vitézségükkel hon-

93. ábra.

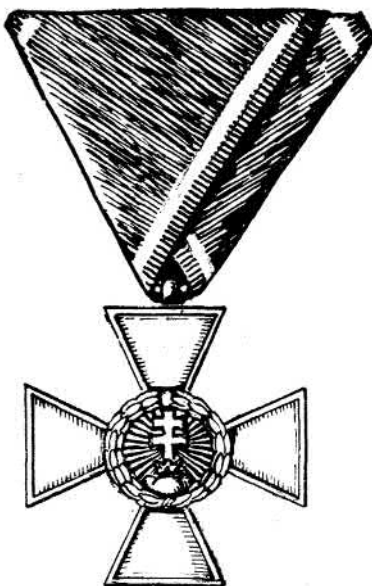
A magyar érdemrend tisztikeresztje hadidíszítménnyel és kardokkal.

védeink. (93.—97. ábra.) A legfontosabb a magyar és legénységi kitüntetések rajzait az ábrákon találod meg. Becsüld meg ezek viselőit, mert életüket kockáztatták az ország s ezenfelül a te nyugalmadért, békés életedért.

94. ábra.

A magyar érdemrend lovagkeresztje hadiszalagon a kardokkal.

95. ábra.

Magyar érdemkereszt, (Arany-, Ezüst-, Bronz-) hadiszalagon.

96. ábra.

Arany (nagyezüst) vitézségi
vitézségi
érem.

97. ábra.

Kisezüst (bronz)
érem.

ISMERI A KÉMELHÁRÍTÁS ALAPVETŐ SZABÁLYAIT.

Az állam katonai, politikai és ipari titkainak rejtett kipuhatólását, felderítését *kémkedésnek* nevezzük. A kém tehát alattomos módon iparkodik olyan adatoknak, terveknek birtokába jutni, melyeket az állam *saját érdeke* szempontjából gondosan *titkol*. Kémkedés útján iparkodnak az ellenséges érzelmű államok a másik állam hadiszervezetének, fegyverkezésének, a

haderő tervezett alkalmazásának, az állam háborús felkészültségének *titkait kikutatni* abból a célból, hogy a megfelelő ellenintézkedéseket kellő időben megtehessek. A kémkedés háborúban és békében egyaránt folyik. Békében a kémkedés az egyetlen mód az ellenség háborús felkészültségének, a haderő háború esetén várható magatartásának és az állam háborús ellenállásának a felderítésére. A kémkedés eredményei rendkívül megkönnyítik az adatok birtokában lévő állam helyzetét és végzetes eredménnyel járhatnak arra az államra, melynek kártyáiba bepillantás történt. Különösen a haderő első alkalmazására jelenthet végzetes csapást, ha az ellenség jóelőre értesült a tervezett alkalmazás körülményeiről.

A kémkedés fontosságára való tekintettel egyes államok áldozatot nem kímélő fáradtsággal építik ki *kémszervezetüket*, melynek szövevényes hálózata láthatatlanul nyúlik bele a másik állam életműködésébe. A hálózat összes csomópontjaival együtt a homályba vész ugyan, de szálai elérnek a laktanyák legénységi szobáitól kezdve a párnázott minisztériumi ajtóig.

A kémkedést a törvény *szigorúan bünteti*. Ha a kémkedést valaki hazája ellen követi el, az a legrútabb *hazaárulás*, melynek büntetése kötéltálati halál. A kémkedés büntettét nemcsak az követi el, aki idegen állam számára bizalmas adatokat kiszolgált, hanem az is, aki a kémeknek bármilyen módon *segítséget nyújt* feladatuk végrehajtásában. Aki a gondjaira bízott vagy a véletlenül tudomására jutott hivatalos titkot gondatlanságból vagy könnyelműségből árulja el, az ugyancsak elköveti a Haza iránti hűtlenség büntettét, amelyért szintén szigorú büntetés jár.

Ha valaki saját hazája javára szerez híreket az ellenségről (hírszerzés), az nemes és hazafias cselekedet, hiszen hazájáért életét is kockáztatja.

Magyarországot az utóbbi időben különösen elárasztották a hozzá kevésbé barátságos államok kémei,

Az ellenünk folytatott kémkedés olyan erős, hogy a védekezésre még a törvény szigora sem elég. Tekintettel arra, hogy az ellenséges kémkedés számai a tájékozatlan tömegek hiszékenységen keresztül törnek utat a legmagasabb hivatalok ajtajaihoz, a kémek ellen való védekezésnek alulról is meg kell indulnia és úgyszólván az *egész nemzetnek* fel kell készülnie a védekezésre. A levétnék e védekezésben való részvétele a fogadalomban megszabott kötelessége. A kémelhárításban való részvételhez tudni kell a következőket:

Ki a kém?

A kémek legnagyobb része az úgynevezett *alkalmi kém*. Ezek egyszerű, szürke, hétköznapi emberek, kik békés polgári foglalkozásuk megtartása mellett, jó pénzért vállalkoznak bizonyos feladat megoldására. Mindennap látható emberek ezek, kiknek fellépésében semmi gyanús nem tapasztalható. Érdeklődésük sem vonatkozhatik nagyszabású dolgokra, hanem legtöbb esetben csupán jelentéktelennek látszó részlet adatokra, olyanokra talán, amiket majdnem minden ember tud a városban. Ezeknek az embereknek a munkássága éppen olyan veszedelmes, mint a leírásokból ismert kalandor-kémek nagyszabású műveletei. Tudni kell, hogy az ellenséges hírszolgálat számára ezek az alkalmi emberek szolgáltatják a legnagyobb híranyagot. Sok ilyen kisembernek, ezer meg ezer apró, jelentéktelen hírecskéjéből gyűjti össze az ellenséges kémszolgálat a mozaikdarabokat, melyekből *az a kép készül*, amely tisztán mutatja a határainkon belüli helyzetet.

Ezek a kémek rendszerint utazó emberek, de igen gyakran városban letelepedett polgárok. Felismerésük igen nehéz, mert nem minden érdeklődő ember kém. Legfőbb védekezés ellenük — és ez egyúttal a kémelhárítás főparancsolata — *a titoktartás*.

Hogyan viselkedjünk általában.

Tudni kell, hogy hazánkban igen könnyű dolga van a kémeknek. A magyar ember őszinte, nyílt természete nem szereti a titkolódzást, másokban megbízik és bizalmát néhány jó szóval meg lehet nyerni. Azzal szemben pedig, aki bizalmát megnyerte, rendkívül

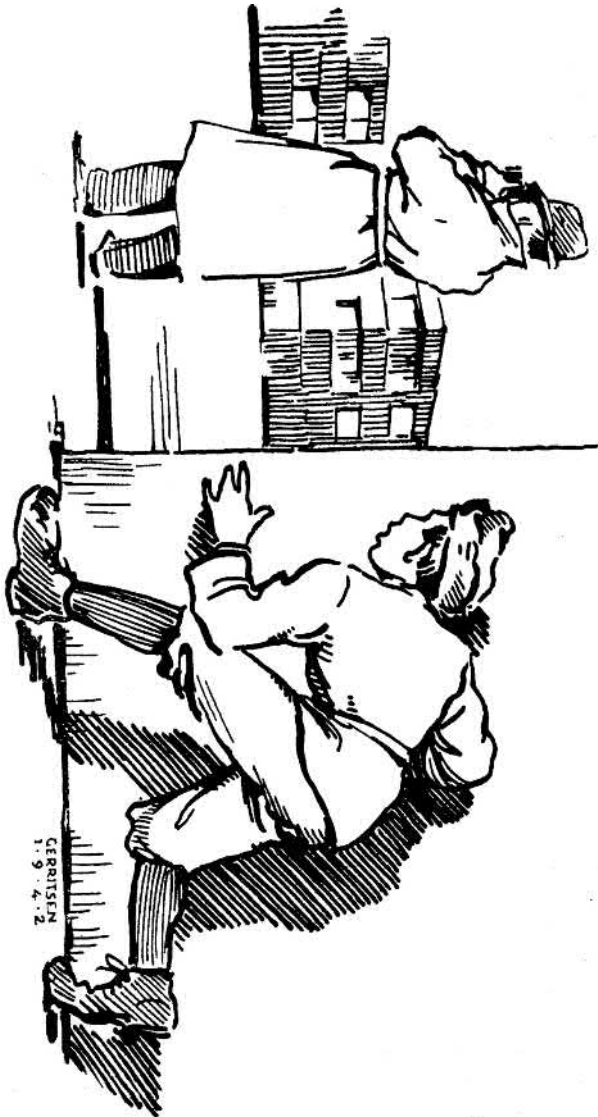

98. ábra.

Vigyázz! A kém mindent figyel.

közlékeny. Ehhez járul még a magyar ember szívesen mesélő természete és rátartisága, mely dicsekedő kedvének a forrása. Ha valaki a magyar ember előtt csak néhány szóval is lebecsülően nyilatkozik valamiről, — például honvédségünkről — néhány perc alatt el fog dicsekedni mindennel, amit véletlenül tud. Arra nem is gondol, hogy hiú rátartiságával esetleg árulójává válik a gondjaira bízott titkoknak. Ez is egyik hibánk és ennek tudatában meg kell tanulnunk: *hallgatni*. Alapelvünk legyen, hogy *ismeretlenekkel szemben ne legyünk*

99. ábra.
A gyárak, középületek stb. környékén fényképező ember mindig gyanus.
Figyeld és jelentsd!

közlékenyek és tekintsünk hivatalos titoknak mindent, — ha még olyan jelentéktelen is az — amit a honvédségről vagy saját nemzetvédelmi munkánkról tudunk. Bizalmas természetű dolgokról magunk között se fecsegjünk. A munka többet ér minden beszédnél. A sok beszéd alkalom arra, hogy azt *más is hallhassa*. Különösen ismeretlenek előtt, nyilvános helyeken tegyünk hangfogót szájunkra.

A kém felismerése.

Ez a legnehezebb dolog, de ez nem a mi feladatunk. Ne vadásszunk kémekre, hanem tartsuk meg a titoktartásról mondottakat. Mindenesetre legyünk zárkózottak és figyeljük meg jól az alábbi embereket:

Gyanúsak azok, kik idegen létükre, minden különösebb ok nélkül barátkozni akarnak velünk és barátkozás közben érdeklődnek a hazai, főleg katonai természetű dolgok iránt.

Gyanúsak, akik feltűnően kérkednek hazafiasságukkal, jólétesültségükkel és előkelő emberek barátságával. Ez rendszerint a bizalom megnyerése érdekében történik.

Gyanúsak a laktanyák, ipartelepek, gyakorlóterek stb. körül ólálkodó, esetleg fényképező vagy rajzoló emberek.

Gyanús, ha valaki, aki eddig szerény körülmények között élt és közben nem jutott magasabb keresethez — máról-holnapra költekező életet kezd.

Különösen gyanús, ha a szomszédos államokból jött emberekre vonatkoznak a fent említett esetek.

Határmenti községekben *gyanúsak* azok, akik a csempészettel való foglalkozás hírében állanak, vagy

sokat járnak a határon túlra anélkül, hogy ott valami érdekeltségük (rokonság, föld stb.) volna.

Általában legyünk óvatosak azokkal szemben, akik *utazó* foglalkozást űznek.

100. ábra.

A kém pénzzel dolgozik.

Magatartás gyanús emberekkel vagy kémekkel szemben.

A gyanús embereket figyeljük meg alaposan, jegyezzünk meg róluk mindent, amit észleltünk. Személyleírását, öltözetét, magatartását, beszédmodorát, különös ismertetőjeleit stb. Ha gyanúnk komoly és alapos, *azonnal tegyünk róla jelentést* az érdekelt ható-

ságoknají; de közben se tévesszük őket szem elől. Ha valakiről kétséget kizáró módon megtudtuk, hogy kém, ugyanígy járjunk el. Ha nekünk tesz ilyen ember ajánlatot kémkedésre, azt látszólag fogadjuk el, hogy *időt nyerjünk a jelentéstételre. Visszautasítás esetén ugyanis emberünk azonnal eltűnnék.* Semmiesetre se próbáljunk meg magunk erejéből nyomozni kémek után, vagy arra törekedni, hogy magunk tegyük őket ártalmatlanokká. Igen sok kém elszabadulását és szökését okozta, hogy hozzánemértő emberek — csak azért, hogy övék legyen az elfogatás vagy leleplezés dicsősége — nem jelentették be *idejében* tapasztalataikat az erre hivatott hatóságoknak.

Kinek jelentsük gyanúnkat vagy tapasztalatainkat?

Ha valakiről az az alapos gyanúnk, hogy kémkedéssel foglalkozik, vagy netán kémkedésen tettenértük, *azonnal* tegyünk jelentést elsősorban:

a rendőrségen; ha ilyen nincs a közelben,

a csendőrségen vagy a legközelebbi

katonai, vagy leventeparancsnokságon.

Ha az említett hatóságok szolgálatban álló közegeit késedelmezés nélkül nem tudjuk értesíteni, úgy jelentésünket a leggyorsabban elérhető rendőr-, csendőr- vagy honvédtisztnek, illetve tiszthelyettesnek tegyük meg.

Ismeri a rendszeresített kar-, kürt- és sípjeleket.

Jelekkel parancsolunk, jelentünk, vagy összeköttetést tartunk. A rendszeresített jeleken kívül előzetes megbeszélés alapján esetenként más jeleket is használhatunk.

Kar jelek:

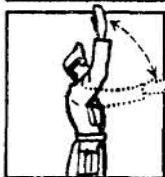
»Vigyázz!« (Felhívás!) A kart függőlegesen felemeljük és kitarjuk.

Sorakozó, vagy gyülekező.

»Oszolj!« (A sorakozójel fordítottja.)

»Irány!« (Felhívás után többször az irány felé).

»Indulj!« vagy »Állj!« (Felhívás után karlerántás.)

»Futás!« A felsőkart vízszintesen oldalt és az alsókart rá merőlegesen felfelé tartjuk.

»Hátra arc!« Az alsókarral a fej felett több kört írunk le.

»Parancsnokok hozzám!« A föveget fel-emeljük. (Csak a közvetlenül alárendelt alparancsnokokra vonatkozik.)

»Feküdj!« (Fedezés.) Karral többször a föld felé mutatunk, esetleg utána magunk is lefekszünk.

»Szétbontakozás!« (Ék.)

»Támadóalakzat!« (Támadóalakzatba fejlődés.) Mindkét kart többször vízszintesen oldalt kinyújtjuk.

»Csatároszlop!«

»Csatárlánc!«

«Ellenség!» A főveget (kendőt, zászlót, puskát) fejünk felett forgatjuk. Utána az ellenség irányát is mutatjuk.

«Nincs ellenség!»

A karjeleket adjuk határozottan. Az átvevő a vételkésztséget a »Vigyázz!« jellel, a jel megértését a jel ismétlésével igazolja. Ha az átvevő a jelet nem ismétli, azt jelenti, hogy nem értette meg. A jeleket a felhívás jele előzze meg. A végrehajtás kövesse a jelet azonnal.

Kürt jelek. A kürtjeleket kürtösök csak parancsnokok parancsára adhatnak vagy ismételhetnek. A kürtjelek használatát zártrendben szabályzat szabályozza.

Sípjelek.

- »Vigyázz!« egy hosszú fütty.
- »Tüzet szüntess!« több rövid fütty.
- »Légvédelmi riadó!« két hosszú fütty.

Alaki kiképzés.

Az I. korcsoportban tanultakon felül vezényszóra:

»Testhelyzetek állóhelyben.«

»Fordulatok menetközben.«

*»A menet a végrehajtása egyenként, raj- és szakasz-kötélékben. Alakzatváltoztatások raj- és szakaszköte-
lékben.*

»Vigyázz« menetnél csak fővetés és balkéz a combon.

A mozgás fajai, megindítása és beszüntetése.

A levente »Lépés«-ben, vagy »Futás«-ban mozoghat. A lépés hossza 75 cm., futásban 90 cm. A félhosszú-
ságú lépést »Rövidlépés«-nek nevezzük.

A menetütem 115 lépés percenként, futásban 160 lépés. Tehát ha a levente 115 lépést tesz meg percenként, akkor az a rendes menetüteme.

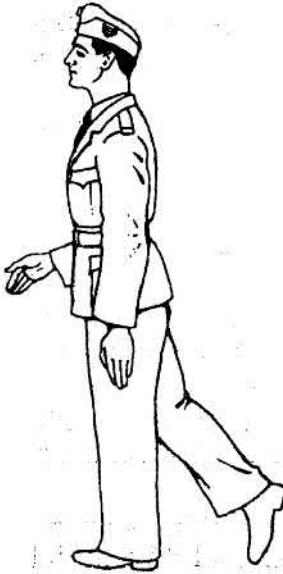
A menetet mindig ballábbal kezdjük, kemény »Vigyázz«-lépéssel. Hosszabb menetelésnél távoli, **jól látható irány tárgyat jelöljünk ki.**

A menet megindítása.

»Menet! Irány . . .! In-dulj! vezényszóra lépünk ki ballábbal keményen és folytassuk a mozgást a lépés ütemében, »Pihenj«-ben. Irányul távoleső, jól látható tárgyat adjunk. Ügyeljünk arra, hogy felsőtestünk kilépés alatt ne hajoljon meg.

Következő lépéseink legyenek természetesek. Karjaink mozogjanak természetesen, puhán a test mellett (nem előtte). Felsőtestünk emelkedjék ki a csipőből, lapockáinkat hozzuk hátra, tekintsünk egyenest előre. Menetünk legyen folyékony, járásunkon lássék mindig a magyar levante büszke öntudata.

101. ábra.

A menet beszüntetése.

Mozgás közben a jobblábra kapott »Állj I« vezényszóra ballábbal még egy rövidet lépünk előre és gyors mozdulattal rántsuk mellé jobb lábunkat úgy, hogy szabályos »Vigyázz«-állásban álljunk meg.

»Vigyázz« menet.

A menetközben adott »Vigyázz!« vezényszóra (101. sz. ábra.) balkezünket combhoz zárjuk, jobbkezünket mozgassuk természetesen.

Menetünk legyen kemény, feszes, tértnyerő, bátor menet, melynél a sugárzó erő és a katonás, szép testtartás a lényeg.

Futás.

»Futás! Irány ... In-dulj!« vezényszóra fussunk könnyedén, természetesen a talpunkon. Lépéseink legyenek ruganyosak. Futáskor dőlünk előre, tartsuk magasan fejünket. Karjainkkal végezzünk puha, egyensúlyozó mozdulatokat.

Futás közben adott »Állj!« vezényszóra lépünk előre még három futólépést. Ezalatt fékezzük le lendületünket. A negyedik ütemre zárjuk jobbsarkunkat és álljunk meg »Vigyázz«-ban.

Futásból lépésbe »Lépés!« vezényszóra menjünk át. E vezényszóra négy ütemen keresztül fékezzük le a lendületet és lépésben meneteljünk tovább.

A futást »Feküdj!« vezényszóra is befejezhetjük. E vezényszóra a leggyorsabban vágódjunk hasra.

A futást előre megadott céllal is elrendelhetjük. Pl. »A fánál feküdj! Futás! /n-dulj!«

Menet rajkötélékben.

»Menet! Irány . . .! Raj! in-dulj!« vezényszóra minden levente ballábalával egyszerre lépjen ki és kezdje meg a menetet.

Menetközben tartsunk lépést. Lépéstartás nélkül csak abban az esetben menetelhetünk, ha ezt »Ne tarts lépést!« vezényszóval külön elrendelték, ilyen menetből »T'árts lépést!« figyelmeztetőre a lépéstartást fel kell venni.

»Rövid Ze'-pés!« vezényszóra félhosszúságú lépéssel menetelünk. »Teljes Ze'-pés 1« vezényszóra újra rendes lépéssel megyünk tovább.

Menetközben jobbra-balra tekintgetni, beszélgetni nem szabad. Ne az előttünk menetelő lábát, vagy a földet nézzük, hanem büszkén, egyenest tekintsünk előre.

Ha vonalból »*Jobbra* (balra át!« végrehajtása után indul el a raj, csak az élen lévő levente lépjen ki teljes lépésben, a többi rövidítse lépését, míg a teljes lépéshez szükséges távközt megkapja. Menet alatt mindenki az iránylevente felé tartson igazodást, tér- és távközt. Ezért az irány levente felől jövő nyomásnak engedjen, az ellenkező oldalról jövő nyomásnak pedig álljon ellent.

»Vonal«-ban az arcvonal helyes betartását ne az igazodás görcsös keresésével biztosítsuk, hanem az arány és a térköz helyes tartásával és folyékony menettel. Ezért választanunk kell az iránnyal párhuzamos, velünk szemben lévő segédirányt és arra kell menetelnünk. Időnként a fej elmozdítása nélkül vessünk egy-egy pillantást az irány levente felé és ellenőrizzük az arcvonalat. Egyébként tekintsünk szabadon előre.

A mozgás beszüntetése a »*Raj! Állj!*« vagy *Feküdj!*« (»Fedezés!« vezényszóra történik.

Rövidebb mozgásnál, ha a rajparancsnok nem jelöli meg az irányt, az irány levente válasszon az arcvonalra merőleges iránytárgyat (irányvonalat).

Irányváltoztatásra pl. »*Irány jobbra a tanya!*«, az irányvezetés átruházására: *Irány a jobb (bal) szárny!*« figyelmeztetést használjuk.

Irányváltoztatásnál forduljon az iránylevente fokozatosan az új irányba. A többi levente szükség szerint hosszabbítsa, vagy rövidítse a lépését, míg a sor (oszlop) ki nem igazodott. Ha a rajparancsnok személyesen vezeti az irányt: *Utánam!*« figyelmeztetőt adja. Az iránylevente ilyenkor a rajparancsnok után meneteljen.

Menet szakaszkötelékben.

A szakasz a rajnál meghatározott szabályok szerint menetel. »*Raj*« helyett »*Szakasz*« figyelmeztetőt adunk.

A szakasz menetalakzata: az »oszlop«. Keskeny utakon a szakaszparancsnok intézkedésére az egyik raj lemaradhat, vagy a rajok egymást követhetik. »Oszlop« figyelmeztetőre a szakasz vegye fel az eredeti alakzatot. A szakaszparancsnok az élrajt állítsa meg, vagy rövid lépésben meneteltesse, míg a rajok egymagasságba jutnak. Azután indítsa meg a szakaszt, vagy rendelje el a menet folytatását teljes lépésben.

Az irányt »Oszlop«-ban a középső raj parancsnoka, négyrajos szakasznál a jobbközép raj parancsnoka, »Vonal«-ban az első sorban álló rajközép, aki egyben szakaszközép is, vezesse.

Az irányváltoztatást a szakasz is úgy hajtja végre mint a raj.

Alakzatváltoztatások rajban.

Alakzatváltoztatásnak nevezzük az egyik zártrendű alakzataból a másikba való átmenetet »Oszolj!« és újból való sorakozás nélkül.

Végrehajthatunk: »Vonal «-ból »Oszlop«-ot, »Oszlop«-ból »Vonal «-at. Mindkettőt állóhelyből, vagy menetközben.

Az alakzatváltoztatás után, ha szükséges, újból adjuk meg az irányt.

»Vonal« alakítása »Oszlop«-ból, helyben!

»Balra (jobbra) visszakozz!« vezényszóra az éllevente azonnal forduljon félfordulattal a megjelölt irányba. »Balra visszakozz!«-nál tegye balkezét csípőre, melyet addig tartson fent, míg a következő levente igazodik hozzá. »Jobbra visszakozz!«-nál az éllevente nem teszi fel balkezét csípőre, hanem az utána következő leventék a fordulat után tegyék csípőre balkezüket.

A többi levente kemény kilépés után addig folytatja a menetet, míg az előtte álló és már arcvonalba

fordult leventéhez térközre ér. Rövid, kemény megállás után azonnal az elrendelt irányba fordul és fejét az álló szárny felé vetve igazodik. Igazodás után fordítsa fejét újra előre.

»Vonal« alakítása »Oszlop«-ból menetközben.

»*Balra (jobbra)* vissza-kozz!« vezényszóra az éllevente azonnal álljon meg és forduljon félfordulattal a megjelölt irányba. A többi levente addig folytassa menetét, míg szabályos térközre érkezik, azután álljon meg és forduljon félfordulattal az elrendelt irányba. Fejét az álló szárny felé vetve igazodják.

A menet folytatását a rajparancsnok csak a vonal megalakítása után rendelje el.

»Oszlop« alakítása »Vonal«-ból állóhelyben.

»*Jobbra (balra)* át! »majd« *Menet! Irány . . . / Raj! in-dulj!*« vezényszóra az éllevente lépjen ki teljes lépéssel, a többi rövidítse lépését, míg a teljes lépéshez szükséges távközt megkapja.

»Oszlop« alakítása »Vonal«-ból menetközben.

»*Jobbra (balra)* át!« vezényszóra a raj összes leventéje egyszerre hajtsa végre a félfordulatot. Az éllevente teljes lépéssel meneteljen, a többi levente rövidítse lépését, míg a teljes lépéshez elegendő távközzel rendelkezik.

Alakzatváltoztatások szakaszkötélékben.

»*Vonal*« alakítása »*Oszlop*«-ból

Állóhelyben! »*Jobbra (balra)* visszakozz!« vezényszóra a rajparancsnokok állóhelyben azonnal forduljanak félfordulattal arcba. Mindhárom raj leventéi egyszerre lépjenek ki, folytassák a menetet míg

térközre érkeznek, azután forduljanak az elrendelt irányba. Az első sorban álló raj leventéi az álló szárny felé vetve fejüket, igazodjanak. A hátsó sorban álló rajok leventéi lépjenek hátra sorközre (távközre) és takarjanak élesen az első sorra.

Menetközben: Értelemszerűen ugyanúgy, mint állóhelyben.

»Oszlop« alakítása »Vonal«-ból.

Állóhelyben! »Jobbra« (balra) át! »Majd! Menet Irány . . .! Szakasz! In-dulj! vezényszóra, megindulás után a jobbszélső raj az első lépéssel balszélső raj (rajok) a második lépéssel zárkózzék térközre a második rajhoz. Meginduláskor csak az élen lévő rajparancsnokok lépjenek ki teljes lépéssel, a többi rövidítse lépését addig, míg a teljes lépéshez szükséges távközt megkapja.

Menetközben: »Jobbra (balra) át!« vezényszóra valamennyi levente egyidejűleg hajtsa végre a félfordulatot. A rajparancsnokok teljes lépéssel meneteljenek, a többi levente rövidítse lépését, míg a teljes lépéshez szükséges távközzel rendelkezik, közben a középső rajhoz igazodjanak.

»Vonal«-ból, ha szükséges, a szakasz egysorba is fejlődhet.

»Egy sor-ba!« vezényszóra a második sorban álló raj »Jobbra át!«, a harmadik sorban álló raj pedig »Balra át!« fordulat végrehajtása után, fusson és álljon be az első sor vonalába.

Egy sorból »Vonal« alakítását új sorakozással rendelje el a szakaszparancsnok.

»Oszlop«-ból a szakasz egysorba úgy is fejlődhet, hogy a rajok lemaradnak. Ezután a szakaszparancsnok vezényeljen »Balra vissza-kozz!«-t, esetleg megállás után fordulatot. Utóbbi esetben a sor térközökkel alakul meg.

Testfordulatok menetközben.

A fordulatokat menetközben is ugyanazokra a vezényszavakra hajtjuk végre, mint állóhelyben. A vezényszó a fordulatnak megfelelő, azaz »Balra át!«-nál és »Hátra arc!«-nál ballábra, »Jobbra át!«-nál pedig jobblábra esik. A vezényszó akkor hangzik el, amikor a láb éppen a földön van. Fordulat közben a combra ütni nem szabad.

»Jobbra át!« menetközben.

»*Jobbra* át!« vezényszóra ballábbal még egy kemény, rövid lépést lépünk előre, testsúlyunkat helyezük az elöl lévő ballábra, kezeinket zárjuk a combhoz (1. ütem). Majd a vállak és csipők egyidejű gyors rántásával fordulunk mindkét talpon jobbra (2. ütem) és a fordulat felé eső, azaz jobblábbal az ütem megszakítása nélkül folytassuk a menetet az új irányba.

»Balra át 1« menetközben.

Értelemszerűen ugyanúgy hajtjuk végre, mint a »Jobbra át!«-ot.

»Hátra arc!« menetközben.

»*Hátra arc!*« vezényszóra jobblábbal még egy kemény, rövid lépést teszünk előre, testsúlyunkat helyezzük az elöl lévő jobblábra. Kezeinket zárjuk a combhoz (1. ütem). Majd a vállak és a csipők egyidejű gyors átrántásával fordulunk mindkét talpon hátra (2. ütem) és a bal lábbal kilépve, ütem megszakítás nélkül folytassuk a menetet az új irányba.

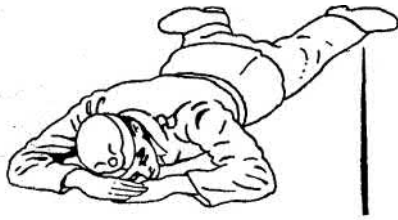
Ügyeljünk arra, hogy a felsőtestünk fordulat alatt ne hajoljon meg és kezünk a combtól ne mozduljon el.

Testhelyzetek.

»**Feküdj!**« vezényszóra, fél-guggolóálláson keresztül, előredöntött felsőtesttel, kissé rézsút jobbra vágódjunk gyorsan hasra. Karjainkat helyezzük keresztbe a talajon úgy, hogy jobbcuklónk a bal fölött legyen. Sarkunkat szorítsuk le a földre, kissé széttett lábakkal. A lehető legkisebb célt mutassuk. Tekintsünk előre. (102. sz. áhrra.)

102. ábra.

103. ábra.

»**Fedezés!**« vezényszóra a levente teljesen fedezze magát. (103. sz. átra.)

»**Fel!**« vezényszóra hozzuk hátra mindkét kezünket és helyezzük tenyerünket a földre közvetlenül a testünk mellett. Kezünk segítségével ugorjunk fel »Vigyázz «-állásba, az eredeti arcvonalba.

»**Térdre!**« vezényszóra jobblábbal hátralépve, ereszkedjünk gyorsan jobbtérdeire úgy, hogy a ballábunk helyben maradjon és ballábszárunk merőleges legyen a talajra. Ha nem merőleges, úgy a hátralépés vagy rövid, vagy túl nagy volt. Ez esetben jobblábunkat mozgassuk előre vagy hátra, ballábunkat elmozdítani nem szabad. Jobb lábhegyünk legyen feltámasztva úgy, hogy a felállásnál a talajra gyakorolt nyomással minél gyorsabban tudjunk felállni. Baltenyér a baltérdén, jobbkéz a jobbcomb mellett »Vigyázz «-helyzetnek

104. ábra.

105. ábra.

106. ábra.

megfelelően. A vállak, de különösen a balváll tartására ügyeljünk, hogy ne toljuk előre. Emeljük meg kissé állunkat és tekintünk egyenest előre. (104—105. sz. ábra.)

»**Fel!** vezényszóra a feltámasztott jobblábhegy földre gyakorolt nyomásával emelkedjünk fel gyorsan szabályos állásba.

r>Űlj le!« vezényszóra tegyük jobblábunkat a balláb előtt keresztbe, felsőtestünket kissé előredöntve ereszkedjünk le gyorsan törökülésbe. Tegyük tenyereinket felülről a térdeinkre úgy, hogy karjaink a testhez záródjanak. Felsőtestünket emeljük ki a csípőből. Tekintünk egyenest előre. (106. sz. ábra.)

»**Fel!**« vezényszóra közvetlenül a test mellett helyezzük két tenyerünket a talajra, kezünk földre gyakorolt nyomásával ugorjunk fel gyorsan »**Vigyázz**« állásba.

»**Feküdj**« vagy »**Űlj** le« testhelyzetben adott »**Pihenj!**« vezényszóra kényelmesen helyezkedjünk el.

Ebben a helyzetben adott »**Vigyázz** « vezényszóra pedig vegyük fel újra az utolsó testhelyzetet.

Csatárelőképzés

Tisztában van a terep fogalmával, a terepet rejtőzés, fedezés szempontjából helyesen tudja értékelni és kihasználni.

Ismeri a figyelés és a célok felismerésének módjaitt ezt gyakorlat keretében beigazolja. A terepen észlelteket gyorsan és helyesen közölni tudja.

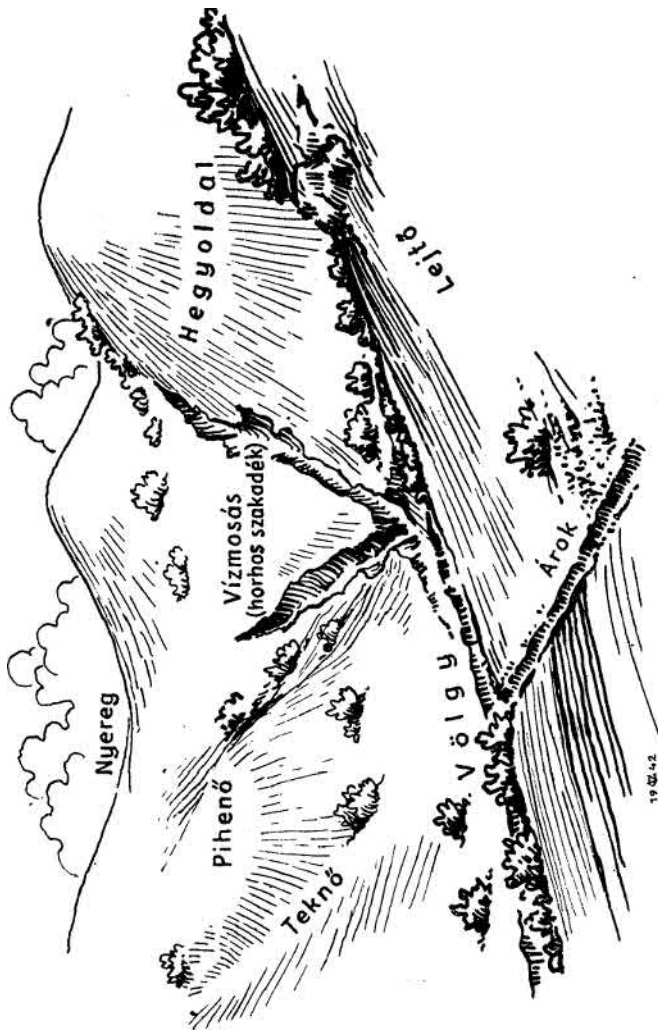
Terepjátékokon ügyesen viselkedik.

Tisztában van a terep fogalmával, a terepet rejtőzés, fedezés szempontjából helyesen tudja értékelni és kihasználni.

A terep.

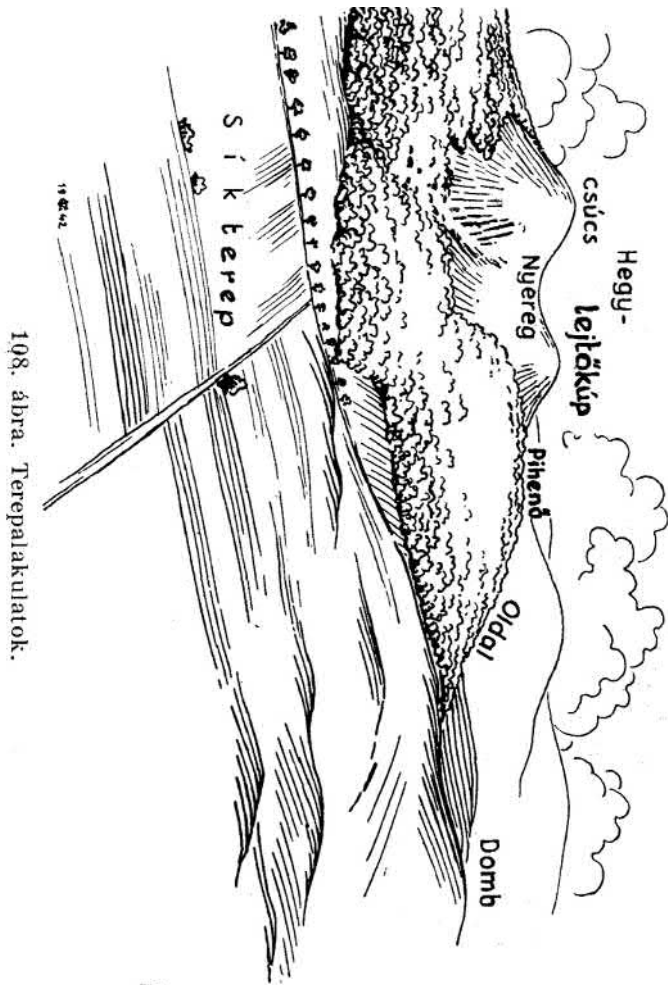
A föld felszínét a rajta lévő összes kiemelkedésekkel és bemélyedésekkel — azaz úerepalakulatokkal (107—108. sz. ábra.) (mint hegy, domb, völgy, stb.), növényzettel — azaz terepfedezettek (109—110 sz. ábra.) (fa, bokor, vetés, szőlő, erdő, stb.) és emberi alkotásokkal (árok, falu, stb.) együtt katonásan »TEREP«-nek nevezzük.

Az emberi küzdelem a föld felszínén folyik le. Katonai vonatkozásban *a harc színhelye a terep*. A terepet tehát meg kell ismernünk, a terep adottságait a harc szempontjából ki kell használnunk, úgyhogy a

1924.2

107. ábra. Terepalakulatok.

108. ábra. Terepalkulatók.

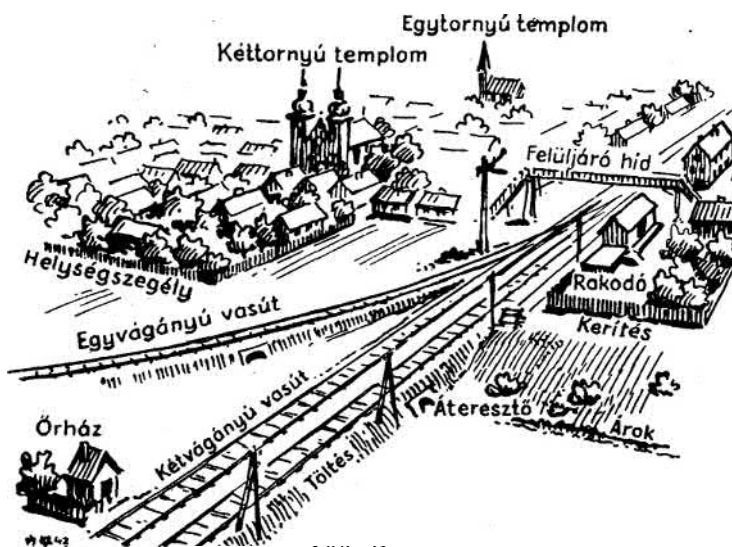
terep a harc közben nekünk minél jobban kedvezzen, az ellenségnek pedig minél jobban [ártson. (107—110. sz. ábrák).

Rejtőzés.

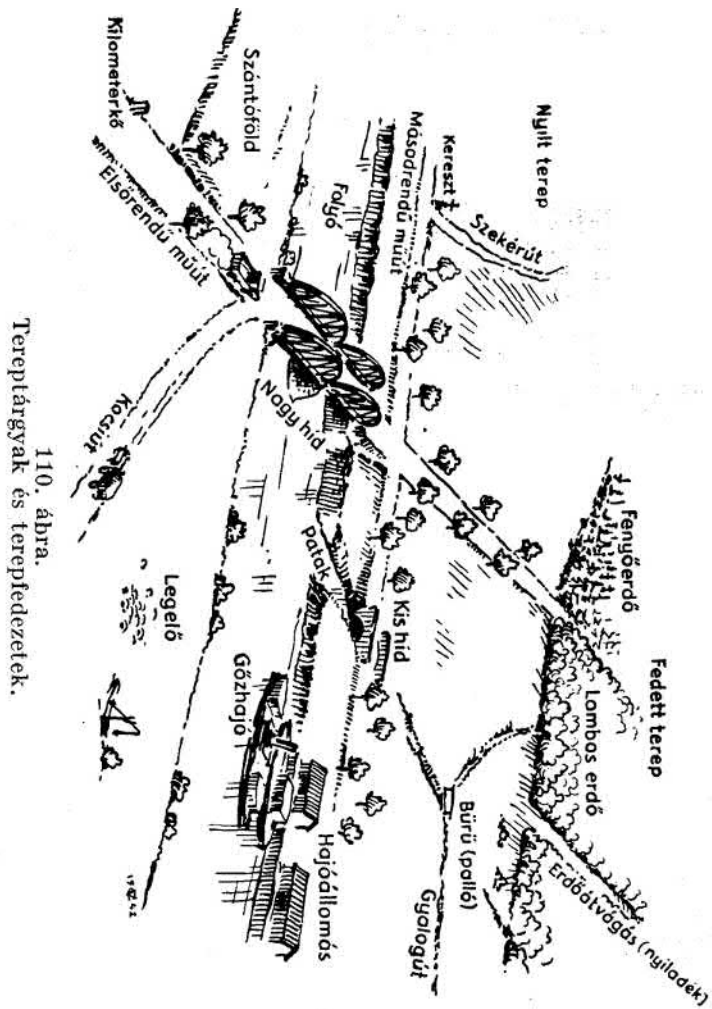
A) Általában:

Ellenségünknek akkor árthatunk a legkönnyebben — azaz a legkisebb fáradtsággal, ráknézve a legkisebb veszéllyel — és a legnagyobb hatással, ha őt *meglepjük*. *A katonának tehát mindig arra kell törekednie, hogy az ellenséget meglepje, viszont őt az ellenség meg ne lephesse.*

Mikor lepem meg az ellenséget? Valakit akkor lepek meg, ha az otlétemre nem számít vagy megjelenésemet nem veszi észre.

109. ábra.
Tereptárgyak és terepfedezetek,

110. ábra.
Tereplátványak és terepledezetek.

Hogy érhetem el, hogy az ellenséget meglepthessem'?

Ha az ellenség jön felém, akkor tudom meglepni, ha addig míg közelembé ér, nem veszi észre, hogy én hol vagyok, vagy hogy egyáltalán ott vagyok. Ezt úgy érhetem el, ha az ellenség elől elbújok, azaz katonásan mondva az *ellenség elől rejtem magam*, vagyis *rejtőzöm*. Ha pedig én megyek az ellenség felé, akkor úgy tudom meglepni, ha mincialciig nem vesz észre, míg közelébe nem jutok. Ezt pedig úgy tudom elérni, ha az *ellenséget rejtve közelítem meg*.

Mi teszi lehetővé, hogy az ellenség elől rejtsem magam, illetve hogy az ellenséget rejtve közelítsem meg? Az ellenség elől valamely tereptárgy, terepfedezet vagy terepalakulat rejthet el (például: kerítés, sövény, bokor, fa, árok, bucka, stb.), vagy elrejthet még magamkészítette eszköz is (például földbeszúrt galycsomó, stb.). Az ellenséget pedig úgy tudom rejtve megközelíteni, ha úgy megyek feléje, hogy előle állandóan valami tereptárgy, terepfedezet vagy terepalakulat (például: bozót, erdő, völgy, út, árok, stb.) elrejtsem.

Mit kell tenni, hogy az ellenség ne lephessen meg engem'? Ahhoz, hogy az ellenség engem ne lephessen meg, az ellenséget látnom kell, azaz az ellenséget meg kell figyelnem.

Mi tehát a rejtőzése Ha a terepalakulatokat, tereptárgyakat vagy terepfedezteteket — azaz a terepet — úgy használjuk ki, hogy az ellenség bennünket ne vegyen észre, akkor ezt katonásan **REJTŐZÉS**-nek nevezzük.

Hogyan kell rejtőznünk! *Rejtőznünk* mindig úgy kell, hogy az ellenség ne láthasson meg bennünket, de mi mindig lássuk az ellenséget. (Én mindent lássak, de engem ne lásson senki!) (Például: egy bokor engem elrejt az ellenség elől, de a bokor ágai között keresztülláthatok.)

B) *A rejtőzés fajai:*

Az ellenség figyelhet a földről (földről, fáról, háztetőről, stb.) vagy figyelhet a levegőből (repülőgépről, léggömből). Eszerint nekünk is az *ellenség földi és légi figyelése ellen kell rejtenünk* magunkat. Akár az ellenség földi, akár légi figyelése ellen, vagy úgy rejtem magam, hogy a rejtőzésre valamely terepelakulatot, tereptárgyat, terepfedezetet használok fel (például bokor, fa, vetés, árok, bucka, erdő, ház, stb.), vagy ha ilyen nincs a közelben, úgy magam készítek valamilyen rejtőzési eszközt, például fű, vagy gally csomót teszek magam elé, vagy betakarom magam földdel, stb.). Az előbbi rejtési módot »*természetes*« rejtőzésnek, az utóbbit pedig »*mesterséges*« rejtőzésnek nevezzük.

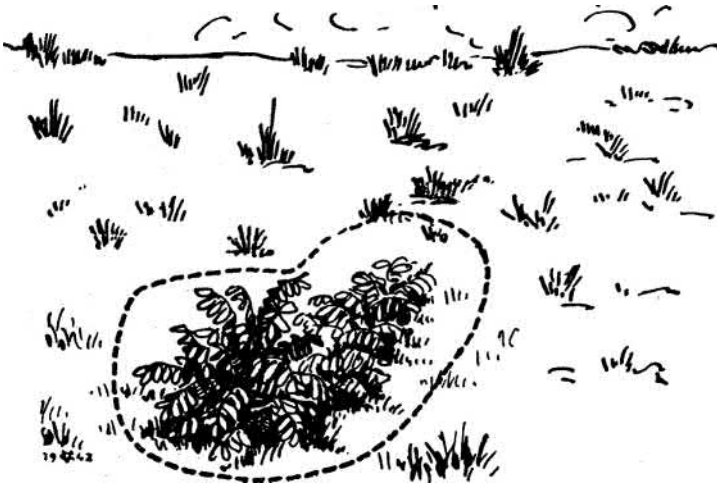
A rejtőzés fajai tehát:

- a) természetes rejtőzés az ellenséges földi figyelés ellen,
- b) mesterséges rejtőzés az ellenséges földi figyelés ellen,
- c) természetes rejtőzés az ellenséges légi figyelés ellen és
- d) mesterséges rejtőzés az ellenséges légi figyelés ellen.

C) *Az ellenséges földi figyelés elleni helyes rejtőzés tízparancsolata.*

1. Úgy rejtőzzél, hogy az ellenség földi figyeléssel észre ne vegyen, de te mindent lássál!
2. Elsősorban mindig természetes rejtőzésre törekedjünk! A rossz mesterséges rejtőzés többet árt mint használ, mert az nem rejt, hanem elárul! (111. sz. ábra.)
3. Kerüljük a feltűnő és egyedülálló tereptárgyakat, mert azok az ellenség figyelmét magukra vonják!

4. Rejtőzés szempontjából vegyük figyelembe a környezet színét! Világos környezettől egyenruhánk színe elüt, sötét színű környezet jobban rejt! Hóban fehér köpeny, sisak! (112. 114. sz. ábrák.)

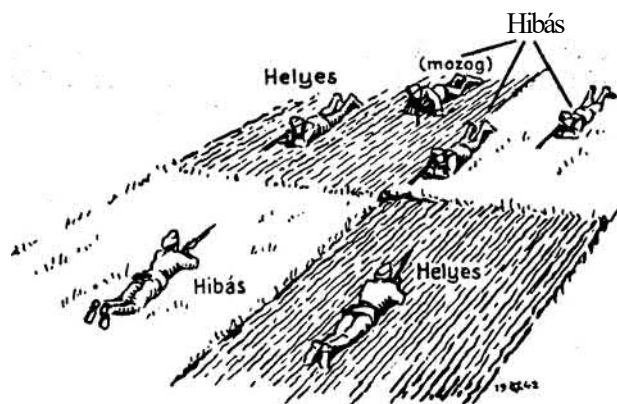
111. ábra.

A csatár hibásan viselkedik. A környezethez nem alkalmazkodva, zöld gallyakkal fedezi magát nyílt terepen. Ezzel a feltűnő rejtőzéssel az ellenség figyelmét felhívja, jelenlétét elárulja.

5. Ügyeljünk a háttérre I Világos háttérből kiugrik az alak, sötét háttérrel egybefolyik! (113—114. sz. ábra.)

6. A rejtőzést a megvilágítás is befolyásolja! Ha a nap a szemünkbe süt, az ellenség hamarabb észrevesz, mintha a nap a hátunk mögött van! Köd, eső, borús idő, sötétség a rejtőzést elősegíti.

7. Keressük az árnyékot és kerüljük a napos helyeket 3

112. ábra.

Előnyomulás alatt a csatár használja ki rejtőzésre a környezet színét és ezzel megnehezíti az ellenség megfigyelését

113. ábra.

Az a csatár, aki a gerincvonalon úgy helyezkedik el, hogy a világos háttér miatt a terepből élesen kiemelkedik, feltűnő célt mutat. Hibás! Ez esetben a csatár a gerinc mögött vagy előtt helyezkedjék el, de előtte csak akkor, ha növényzet vagy mélyedés a rejtőzést (fedezést) lehetővé teszi.

114. ábra.

Hóban sötét ruhában mozgó csatár az ellenséges figyelmet lényegesen megkönnyíti. A csatár rejtőzését elősegíti, ha fehér hóköpenyt vagy lepedőt használ.

8. A fej éles körvonala és az arc világos színe fel-tűnő! Sapkánkra tűzzünk fű- vagy gally csomót, arcunkat kenjük be földdel.

9. Zaj, füst, por, csillogó felszerelés a rejtőzés kárára van!

10. A mozdulatlanság már magában is rejt, a felesleges mozgás pedig elárul! (115—116. sz. ábra.)

D) Az ellenséges légi figyelés elleni helyes természetes rejtőzés tízparancsolata:

Elv: »Mindent az árnyékban.« (117—118. sz. ábra.)

1. Erdő: a legjobb rejtés, benne minden rejt-hető.

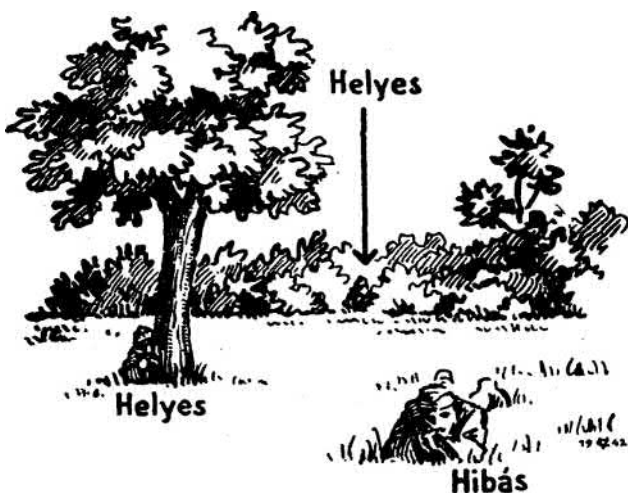
2. Facsoport: nagysága szerint kisebb-nagyobb csoportokat kiválóan rejt. Fontos azonban, hogy minden nyomot eltüntessünk. A bokros terep járművek kivételével igen jó rejtési lehetőségeket nyújt.

"k Fasor az útszélen: legjobb a kétoldali sűrű lombos fasor. Az egyoldalú csak a napsütés iránya

115. ábra.

Ha a csatár kukoricást (cserjét, vetést stb.) használja fel rejtőzésre, akkor sohasem a szegélyén, hanem azon belül helyezkedjék el úgy, hogy az előterepet még megfigyelhesse.

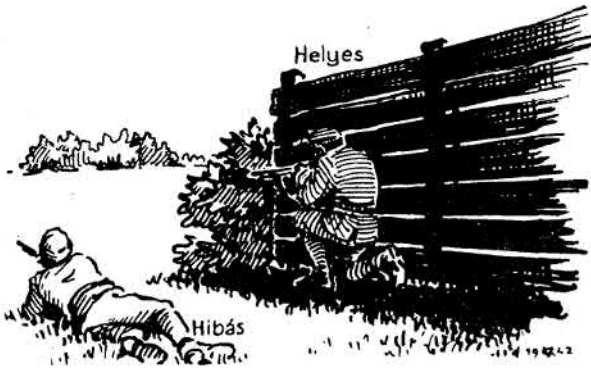
116. ábra.

Mivel a jó rejtőzés ellenére is az erdő — továbbá kukoricás, vetés, stb. — szegélye kitűnő célpont és az ellenséges tűzhatást is elősegíti, célszerű, ha előtte rejtőzésre alkalmas terepet talál, hogy a csatár a szegély elé menjen (fa, bokor, hullám, mélyedést).

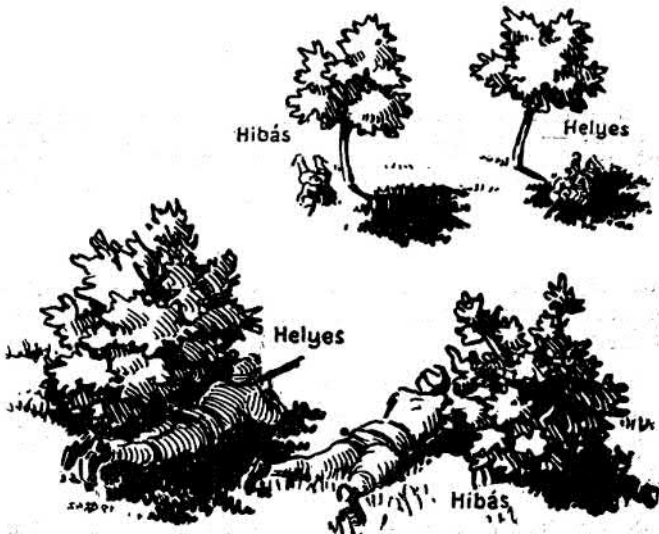
szerint rejt. Napsütéssel ellentétes oldal vagy ritkás fásor csak kis gyalogos csoportokat rejt. Jegenyefásor csak kevéssé rejt.

4. Kultúra: magas kultúra érés alatt lévő komló, kukorica, napraforgó, ricinus már a kisebb-termetű lovakat is rejt, alacsony kultúra, mint szőlő, burgonya, répa stb. szétszórva és fekvő csatárokat kiválóan rejt.

5. Helység: (udvar, házsor, kocsiszín) jól megszervezve nagyszerűen rejt, légi figyelés ellen azonban a kocsik elárulhatnak, tanyák csak kisebb csoportokat rejtenek kiválóan.

117. ábra.

118. ábra.

A csatár az árnyéket — minden kínálkozó alkalomkor—
rejtőzésre kihasználja. Megnehezíti az ellenség megfigyelését.

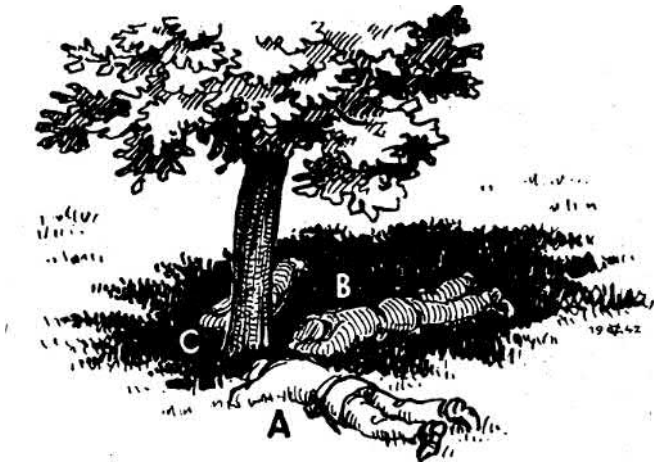
6. Gödrök, lyukak, árkok: ha meredek falukal és mélységükkel elég árnyékot képeznek, egyeseknek és kisebb csoportoknak igen jó rejtési lehetőséget adnak.

7. Ke ütések, sövények, töltések: *előző* pont szerint kiválóan használhatók.

8. Boglyák, kukoricaszár rakások: kis csoportokat kiválóan rejtjenek.

9. Présházak, csószkunyhók, górék: nagyságuk szerint kiválóan rejtjenek.

10. Nádas, gabonatóbla, száraz len, bükköny, növénytáblák: még kis csoportoknak sem megfelelőek, mert a szálak megdőlése az elűtő szín még a fekvő embert is elárulja, mert kirí a környezetből.

119. ábra.

»A«, »B« és »C« csatár (repülő) figyelő ellen rejtőzik. »A« a fa alatt az árnyékon kívül fekszik, tehát hibásan viselkedik. »B« jól rejtőzik, mert a fa árnyékában fekszik. »C« tökéletesen rejtőzik, mert a fa árnyékában a törzshöz simulva fekszik (esetleg áll) és pedig nem azon az oldalon, ahol a repülő elhalad.

E) *Az ellenséges légi figyelés elleni helyes mesterséges rejtőzés tízparancsolata:*

Elv: »Teljes mozdulatlansága

1. Lefekvés: saját árnyék csökkentése, egyéb rejtési lehetőség híján a legjobb. Belesimulni a környezetbe 1 A legjobbak a terepművelési határok, ahol a terep színe változik, pl.: a zöld vetés a szántást éri.

2. Sátorlap: laposra szétterítve, hogy árnyéka ne legyen, a nem egyszínű terepen igen jó rejtési eszköz.

3. Burkoló hálók: értékes tárgyak (pl: hidak) vagy fontos csoportok részére.

4. Fényes felszerelési tárgyak rejtése: sisak, fegyverzet, ásó, térképtáska, látcső lencséje stb.

5. Hóköpeny: hóban az egyesek részére nélkülözhetetlen. Ha nincs, szükségszerűen lefeküdni, meglapulni és hóval beszórni.

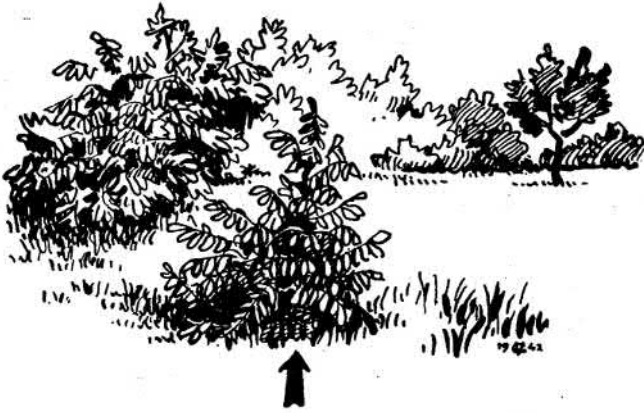
6. Friss nyomok eltüntetése: frissen ásott földet szétszórni, láb, keréknyomokat elsimítani, beszórni.

7. Táborhelyet sose válasszunk nyílt terepen, meglévő növényzetet használjuk ki, sátrakat fák alá rejtjük, füstöt kerüljük. (120—122. sz. ábrák.)

8. Éjjel: rejtett tűzgyújtás, igen kislevegű, keskeny sávban használni csak világító lámpákat, ablakokat eltakarni, ajtónyílásoknál óvatossági rendszabályokat alkalmazni.

9. Megtévesztő rendszabályok alkalmazása nappal: gyengén betekinhető terepen füst fejlesztés, fényes tárgyak csillogtatása.

10. Megtévesztő rendszabályok éjjel: félig leplezett tüzek, fények felvillantatása stb.

120. ábra.

121. ábra.

A csatár csak szembeni ellenséges földi figyelés ellen rejtőzik és pedig mesterséges úton gallyakkal. Ez nem elegendő!
A légi figyelő, továbbá oldalról a földi figyelő is látja őt.

A fedezés.

Ha a terepet úgy használom ki, hogy az ne csak rejtsen, hanem egyúttal az ellenség lövedékei — azaz katonásan *tűzhatása — ellen is védjen, akkor FEDEZEM magam.* (Például egy bokor csak rejt, mert az ellenséges lövedék az ágai között átmegy, de egy szélesebb

122. ábra.

Hogy a csatár sem ellenséges földi (elől és oldalt), sem pedig légi figyelő által megfigyelhető ne legyen, egész testét gályákkal befedi, tehát mesterségesen rejtőzik. (A szaggatott vonal jelzi, ahol a csatár a galy alatt fekszik.)

jöldhányás már fedez, mert az ellenség lövedékét nem engedi keresztül. Ugyanígy fedez például egy vastagtörzsű fa, erős kőkerítés, mélyebb árok, ház, stb., szóval mindaz, amin az ellenség lövedékei nem tudnak áthatolni.)

A fedezés — éppúgy mint a rejtőzés — lehet természetes és mesterséges.

Természetes fedezésnek nevezzük, ha a fedezésre a meglévő tereptárgyakat, terepfedezetet vagy terepalkulatokat használjuk ki (például ház, vastag fatörzs).

Mesterséges fedezésnek nevezzük, ha a fedezéket magunk készítjük el (például gödröt ásunk és abba fekszünk bele vagy földhányást készítünk magunk elé, stb.).

A fedezés ötparancsolata:

1. Mindig törekedjél arra, hogy az ellenség tűzhatása elől fedezzed magad!

2. Ha természetes fedezék nincs a közelben, ne sajnáld soha a munkát, hogy azonnal fedezéket készíts magadnak!

3. Harcban csak az a fedezék jó, mely a kilövést lehetővé teszi! Első a kilövés és csak azután következik a fedezés!

4. Legértékesebb testrészed a fejed! Ha mesterséges fedezéket kell készítened, úgy először fejevédet (egyúttal puskatámaszték) készítsél! De gondold mindig arra is, hogy nemcsak előlről, hanem oldalról és hátulról is fedezned kell magad!

5. A rossz fedezéknél jobb a jó rejtőzés!

ISMERI A FIGYELÉS ÉS A CÉLOK FELISMERÉSÉNEK MÓDJAIT. A TEREPEN ÉSZLELTEKET GYORSAN ÉS HELYESEN JELENTENI TUDJA.

A figyelés.

A) Általában:

Ahogy mi mindig arra törekszünk, hogy az ellenségen rajtaüssünk, úgy természetesen az ellenség is törekedni fog, hogy bennünket megleljen,

Hogy tudjuk az ellenséges meglepetést elkerülni? Úgy, ha az ellenség helyzetéről, mozdulatairól mindig azonnal tudomást szerzünk, azaz az ellenségről állandóan tájékozottak vagyunk.

Hogyan lehetünk az ellenségről állandóan tájékozottak? Úgy, ha az ellenséget állandóan szemmel tartjuk, azaz *megfigyeljük*.

Mivel az ellenség is igyekezni fog magát rejtetni, a figyelés csak akkor lesz eredményes, ha az

- a) állandó,
- b) éber,
- c) rendszeres.

Mi befolyásolja a figyeleit?

- a) a háttér színe
- b) a környezet színe
- c) a távolság
- d) a nap állása
- e) az árnyék

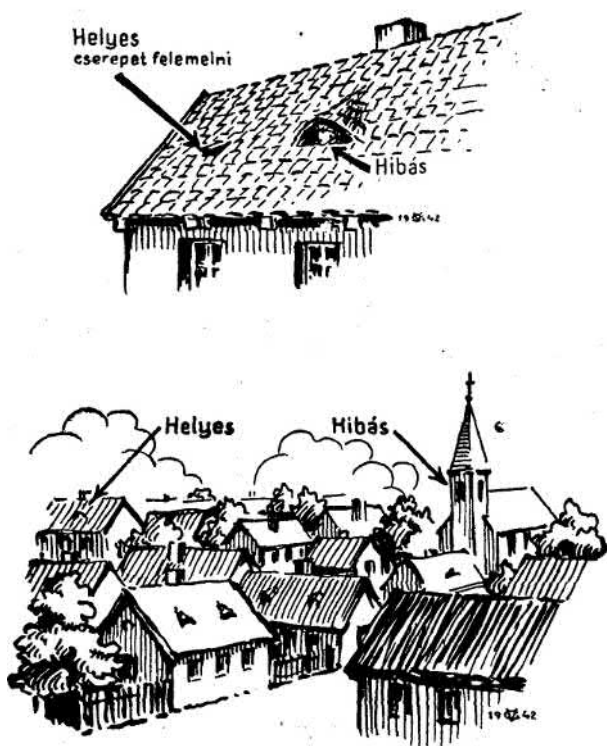
Mik lehetnek áruló jelek?

- a) porfelhő
- b) motorzaj
- c) állati hangok
- d) füst
- e) tüzek
- f) napfény visszaverődése.

Hogy kezdjük a figyelést? Figyelési helyüinktől megkezdve a megadott sávban mindig messzebbre.

B) *Figyelési módok:*

Állandó és rendszeres figyelést csak *állóhelyben* tudunk végezni. Mozgás közben csak csapásszerűen tudunk figyelni. Ha csak lehet, törekedjünk mindig arra, hogy állóhelyben figyelhessünk.

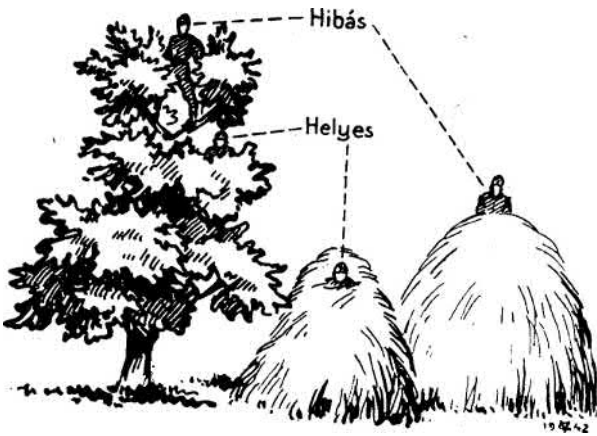
123. ábra.

Figyelés közben is tartsuk szem előtt a rejtőzés szabályait. Figyelőhelyünket ne helyezzük feltűnő helyre (templomtoronyba, fa tetejére, padlásablakba), hanem kevésbé feltűnő, de jó kilátópontokra helyezkedjünk.

Feladatunk szerint figyelniünk kell:

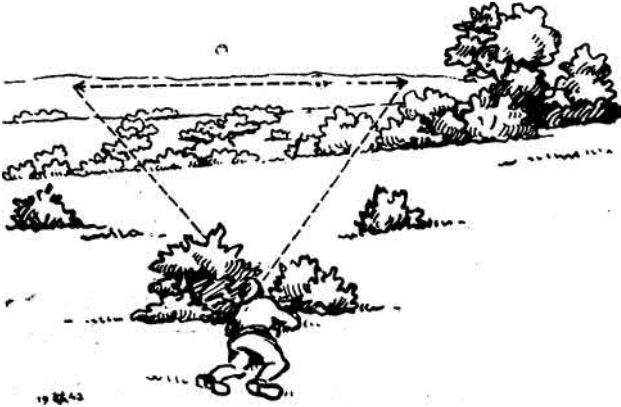
a) egy pontra (például egy házat, egy erdősarkot, stb. kell figyelés alatt tartanunk), — ezt *pontfigyelésnek* —,

b) egy vonalra (például egy erdőszélt, egy magaslat gerincvonalát, egy község szegélyt stb. kell figyelés

124. ábra. A figyelőnek is rejtenei kell magát!
alatt tartanunk), — ezt *vonalfigyelésnek* —, és (125.
sz. ábra.)

c) egy területre (például egy fasor és egy vasút-
vonal közötti terület), — ezt *területfigyelésnek* nevezük.

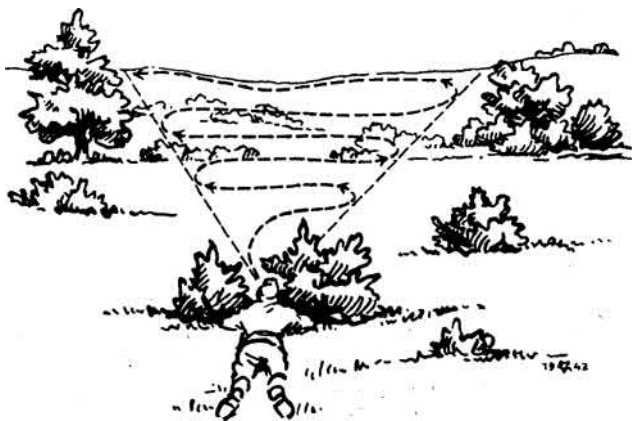
125. ábra. Vonalfigyelés.

A területfigyelés kétféleképpen történhet: *párhuzamos és sugárszerű figyeléssel*. **Területfigyelésnél** a területet először párhuzamosan figyeljük (fésüljük át), azután sugárszerűen, majd újra párhuzamosan és ezt követőleg újra sugárszerűen és így tovább.

A *párhuzamos figyelés* abból áll, hogy szemsugarunkat egymástól 50—100 m távolságra lévő, szemsugarunk irányára merőleges vonalak mentén vezetjük végig a figyelési területen. A párhuzamos figyelést mindig a közelben kezdjük és távolodva folytatjuk. (126. sz. ábra.)

Sugárszerű figyelést úgy végzünk, ha a figyelési területet tőlünk eltávolodva a látóhatárig egyenes sugárszerű vonalak mentén kutatjuk végig. (127. sz. ábra.)

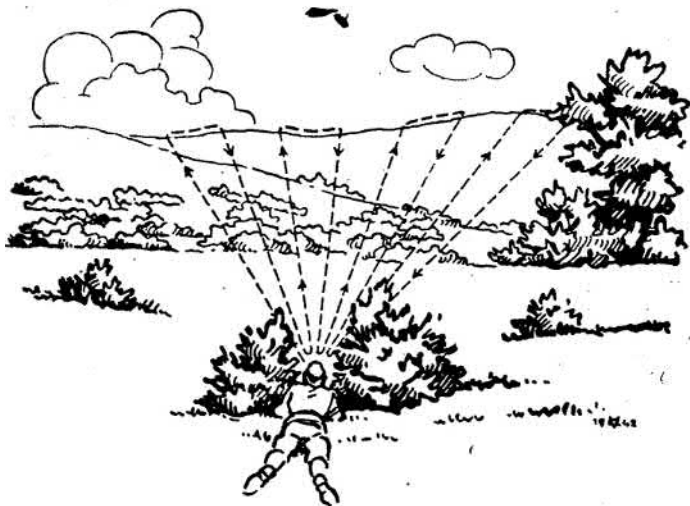
Figyelésünk mindig terjedjen ki a mozgás a fények, a terepen észlelt változások és hangok figyelé-

126. ábra.
Párhuzamos terület figyelés.

sere s felderítésére is. Az ellenségnek ezek éppen a leggyakoribb árulói akkor is, ha magát az ellenséges embert vagy embereket nem is látjuk.

127. ábra.
Sugárszerű területfigyelés.

Észleltelek jelentése.

Természetesen nem elégséges az, hogy az ellenséget észrevettük, hanem észleleteinket parancsnokunk tudomására is kell hoznunk, hogy a szükséges ellenintézkedéseket megtehesse. *Észleleteinket tehát jelenteni kell tudnunk*, mert mit ér a legértékesebb megfigyelés is, ha nem tudjuk megmagyarázni vagy csak nagyon hosszadalmasan és nehezen, — míg az ellenség eltűnik — hogy hol és mit láttunk.

Jelentésünk mindig legyen gyors, pontos, szabatos, tömör és rövid.

Hogy ezt elérhessük, jelentésünkben is *rendszert* kell tartanunk.

Tudnunk kell, hogy

a) *mit kell jelentenünk és*

b) *hogyan kell jelentenünk?*

Jelentenünk kell a felismert ellenség helyét (meg kell jelölnünk helyét a terepen) és az ellenség (cél) mineműségét (például: raj csatárláncban, figyelő, géppuska, stb.)

Az ellenség helyének megjelölésénél meg kell határozni a következő sorrendben:

az ellenség általános irányát (hol? előttem, féljobbra, félbalra),

távolságát,

pontos helyét. (*Tereptárgy* megnevezése, utána, *attól* jobbra, balra, *előtte*, *mögötte*, *mennyire*, *ujj*, *tenyér*, *meghatározandó tárgy*, egy ember, egy jármű, egy géppuska stb.)

Az ellenség pontos helyének megjelölésénél sokszor segédpontokat kell közbeiktatni.

Az ellenség helyének megjelölésére az alábbi példák szolgálnak mintául:

»Féljobbra! 2000 m-re magas, egyedülálló fal Tövében géppuska! vagy

»Egyenest! 1200 m-re erdősarok! Ettől 2 ujjnyira (egy tenyérynire) jobbra kis bozótban, balról a harmadik bokornál figyelő!) vagy

»Balra! 800 m-re szőlős terület. Felénkeső szélén raj-csatárláncban!) vagy

»Egyenest! 300 m-re élénkzöld vetés. Jobbsarkán kis árok kezdődik. A vetés sarkától 4 ujjnyira 3 csatártűnt el az árokban.)

Megjegyzés: az „ellenséges“ szócskát a cél megnevezése elé tenni nem kell. Ez csak rossz szokás, mert saját célról nem igen lehet szó! (Tehát nem ellenséges raj, hanem csak raj, vagy nem ellenséges géppuska, hanem csak géppuska, stb.)

A figyelést legtöbbször fekvő testhelyzetből, rejtőzve gyakoroljuk. De gyakorolni kell a figyelést fáról, ablakból, padláslyukból, templomtoronyból, stb. is.

Figyeljünk először rosszul rejtőzött, könnyen felismerhető célokat, később gyakoroljuk az ügyesen rejtett célok felismerését, a mozgó célok megfigyelését.

Ha szemünk a figyelésben kifáradt, irányítsuk rövid időre árnyékos helyre vagy zöld mezőre a szem-sugarat. A szemet kézzel dörzsölni tilos!

Sötétségben, sűrű ködben, erdőben, szőlőben, kukoricásban, egyszóval minden olyan helyzetben, mikor a szemmel való figyelés elé akadályok vagy nehézségek gördülnek — a szemmel való figyelést feltétlenül ki kell egészíteni a füllel való figyeléssel. (Hallás útján való figyelés). Hallásunkat élesebbé tehetjük, ha kezünket tölcseáruen fülünkhöz illesztjük. A föld és víz a hangot jól vezetik. Földre helyezett vagy víz fölé hajtott. füllel tehát ugyancsak jól figyelhetünk. A hangból mindig vonjuk le a következtetéseket (például, ha valamely faluból erős kutyaugatást hallunk, úgy sok ember ottartózkodására lehet következtetni. Hangjukkal, árulják el magukat a motoros járművek, továbbá ilyen árulók lehetnek a fegyver és szerelvénycsörgés, stb.). Sok gyakorlattal a hang irányát és a hangforrás körülbelüli távolságát is meg tudjuk állapítani.

Terep játékon ügyesen viselkedik.

A terep játék célja, hogy a rejtőzést, fedezést, rárnenős szellemet, kisebb kötelékben terepén való mozgást, játékszerűen gyakoroljuk s ezzel a harcszerű mozgás vérünkbe menjen át.

A játszás módja: A játék résztvevői két szemben-álló félre osztjuk s a két félnek ellentétes harcszerű feladatokat adunk. Az egyik félhez tartozók piros-, a másik félhez tartozók kék színű, négyjegyű számokat viselnek

sapkájuk elülső és hátulsó oldalán. Azt, akinek a számát leolvassák, vagy akit az ugyancsak harceszköznek számító 6—8 cm. átmérőjű papírlabdával eltaláltak, halottnak kell tekinteni. Az ilyen játékos a további küzdelemből kiáll. Halottnak kell tekinteni és a játékból kiállnak mindazok, akiknek száma a sapkájukról leestett vagy ellenfelük számát háromszor tévesen kiállították.

A játékban a szakaszok és rajok harcalakzatban, illetve a feltevésnek megfelelő harcszerű csoportosításban (felderítő-, közelbiztosító-, harcijárőr, tábori őrs, stb.) vesznek részt.

Az egész játék alatt úgy kell viselkedned, mintha tűzfegyverekkel vívott harcban állnál. Ki kell tehát minden tereptárgyat és terepfedezetet használnod és az ellenfelet rohamtávolságig szökeléssel — kúszással kell megközelítened. Ha harcszerűtlenül viselkedsz, kiállítanak.

A játék harcszerűségének fokozására távcsöves rajokat is be lehet állítani a játékba, a távcső lehetővé teszi a számok nagy távolságból való leolvasását és így a játékban a géppuskát helyettesíti.

Lőkiképzés.

*Távolságbecslés 600 m-en belül legfeljebb 80%-os hiba-
átlaggal. A próba alkalmával öt különböző távolságot kell
megfelelő eredménnyel megbecsülni.*

*A 29. (30., 38.). M. kispuska szerkezetének, lőszeré-
nek és a lövés elméletének részletesebb ismerete. Az ifjú
a tudnivalókat nemcsak érti, hanem a megértést egyszerű,
magyarázatadással be is bizonyítja. (A feleletek gépies
betanítása tilos.)*

*A kispuskával 50 m távolságra minden testhelyzet-
ben legalább a lölapban megszabott követelményeknek
megfelelt.*

Távolságbecslés.

A távolságbecslés elsajátításának az a célja, hogy az irányzékot a céltávolságnak megfelelően beállíthassuk.

A céllövészet keretében távolságbecslésre különösen akkor van szükségünk, ha olyan célokra kell lőnünk, amelyeknek távolságát nem ismerjük, vagy a céltávolságot nem közlik velünk. Ilyen esetek pl., amikor különböző távolságokra rövid időre felbukkanó célokra történik a lövés, vagy harszerű viszonyok között gyakoroljuk a célbalövést. Ilyenkor előttünk teljesen ismeretlen terepen folyik a lövészet, velünk előre nem közölt távolságokon álló célokra.

A lőfegyvert és így a céllövőfegyvereket is, csak az tudja biztosan és jó eredménnyel használni, aki a célnak és a céltáblának a lövőtől való pontos távolságát ismeri. A távolságoknak becslés útján való meghatározása sok gyakorlatot igényel. A távolságbecslésben való jártasságot legcélszerűbben napi foglalkozásunk és a kiképzés keretében, kiránduláskor, sportpályákon való tartózkodásunk ideje alatt, sétaközben és egyéb alkalmakkor nagyon jól fejleszthetjük.

A távolságbecslés kétféle módon történhetik:

1. a megbecsülendő távolságnak ismert hosszakkal való összehasonlítása útján és
2. a célon eszközölt megfigyeléssel.

Ha ezt a két módszert egyszerre, egy időben alkalmazzuk, akkor az így nyert átlag a valóságos távolságot rendszerint meg is közelíti.

A tárgyak távolságának szabadszemmel, becslés útján való megállapítása sok tapasztalás, gyakorlat eredménye.

A távolságokat mindig két nyitott szemmel kell megbecsülnünk.

Ha egy megbecsülendő tárgy valóságos nagysága ismeretes előttünk, akkor a tárgy látszólagos nagysága a távbecslésnél megbízhatóan felhasználható.

Minél messzebb van tőlünk a megbecsülendő tárgy, annál kisebb a tárgy látszólagos képe is. Ha a megbecsülendő, tárgy valóságos nagyságát nem ismerjük, azonnal előáll a becslésben a tévedés lehetősége.

A távolságok becslésénél a távlattan szabályának ismerete is segítségünkre lehet. Ha a fényforrás eredete, iránya ismeretes, akkor a fény és az árnyék elosztása megbízhatóan mutatja a tárgyak mélységét és mélységi kiterjedését.

A levegő átlátszósága nagy szerepet játszik a tárgyak távolságának megítélésénél. Vízpára tartalma és a por a távoli hegyeket homályba borítja és ez okoz a becslésnél nehézségeket. Ugyanígy nehézségeket okoznak a távol-

ságbecslésnél a szem mozgásából eredő optikai csalódások is. Különösen a szélességben elterjedő tárgyak távolságának megítélésénél játszik nagy szerepet a szemnek az a mozgása, amellyel a tárgyat szélességben méri végig.

A távolságoknak becslés útján való meghatározását különféleképpen, különböző napszakban, különböző időjárási viszonyok között, váltakozó testhelyzetben, különböző tárgyakra, állatokra, mozgó célokra, járművekre kell gyakorolnunk.

A versenyszerű távolságbecslés, az egymásközötti versengés fokozza az ügyességet és éberséget.

A távolságot rendszeren kisebbre becsljük izgatott állapotban, víz fölött, havon, réten, homokos területen, vetésen át, mélyedésben, völgyön keresztül; ha a nap mögöttünk van, kápráztató megvilágításnál, világos háttér felé, tiszta levegőben, hidegben, esőben és hózivatban. Ilyenkor a tárgyak nagyobbaknak látszanak.

A távolságot nagyobbra becsljük alacsonyabb testhelyzetben, ha a tárgy részben el van fedve, dombos, fedett és különböző megvilágítású terepen át, sötétszínű területeken át, erdő felett, lápföldeken, tűlevelű fával benőtt völgyekben, faszorokban, keskeny és hosszú utcákban, szűk völgyekben, sötét háttérnél, a nap felé fordulva, ködös időben és rezgő levegőben. Ilyenkor a tárgyak kisebbeknek látszanak.

Az I. próbában a megfigyeléseket kistávolságról 400 m-re növeltük. Ezeknek a távolságoknak állandó gyakorlása mellett a megfigyeléseket 400—600 m távolságra egészítjük ki és a gyakorlatot ismétljük meg többször.

A becslést 100 m-ig 5 méteres, 500 m-ig 25 méteres, 1000 m-ig 50 méteres és ezen felül 100 méteres egységekben végeztessük.

Minden becslt távolságot feljegyzünk és értékelünk, azaz a valóságos és becslt távolság közötti különbséget, továbbá a hibaszázalékot összegezzük és az eredményt ebből megállapítjuk.

A hibaszázalék kiszámítására a következő képlet szolgál:

$$\text{hiba \%} = \frac{\text{a becslt és valóságos távolság közötti különbség} \times 100}{\text{valóságos távolság}}$$

TÁBLÁZAT A TÁVBECSLÉSI HIBASZÁZALÉK LEOLVASÁSÁRA

Valóságos távolság méterben	Különbség a valóságos és becslt távolság között 1 m-ben															
	5	10	15	20	25	50	75	100	125	150	175	200	225	250	275	300
	Hibaszázalékok															
25.....	20	40														
50.....	10	20	30													
75.....	6	13	20	26												
100.....	5	10	15	20	25	50										
125.....	4	8	12	16	20	40										
150.....		7	10	13	17	33	50									
175.....		6	9	11	14	29	43									
200.....		5	8	10	13	25	38	50								
225.....		4	7	9	11	22	33	45								
250.....		4	6	8	10	20	30	40	50							
275.....		4	5	7	9	18	27	36	46							
300.....			5	7	8	17	25	33	42	50						
325.....			5	6	8	15	23	31	39	46						
350.....			4	6	7	14	21	29	36	43	50					
375.....			4	5	7	13	20	27	33	40	47					
400.....			4	5	6	13	19	25	31	38	44	50				
450.....				4	6	11	17	22	28	33	39	44	50			
500.....				4	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50		
550.....				4	5	9	14	18	23	27	32	37	41	45	50	
600.....				4	8	13	17	21	26	29	33	38	42	46	50	

A leolvasásánál a valódi távolságot 100-ra, 50-re vagy 25-re kerekítsük ki.

A becslési hibákról legcélszerűbben lelépéssel győződhetünk meg. Ehhez állapítsuk meg vízszintes, sík terepen a 100 m-es távolság többszöri lelépésével ennek a távolságnak lelépéséhez szükséges kettős lépések számát és ezt a számot vessük jól emlékezetünkbe. A meghatározandó távolság lelépésénél az első és minden további 100 m lelépése után a kettős lépések számolását előről kezdjük és az addig megtett 100 m-es szakaszok számát jól megjegyezzük.

Lelépéssel történő mérésnél átlagosan 2—8% hibát szoktunk elkövetni.

A 38. M. kispuska részletes leírása.

A 38 M. kispuskának főbb részeit és azok rendeltetését az I. próba lökiképzési teljesítmény-csoportjánál vázlatosan ismertettük.

Főrészei:

- a cső
- az irányzék
- a zár és tok az elsütő berendezéssel
- az ágy
- a foglaltványok
- a tartozékok és szerelések.

A cső.

A cső (128. ábra) vékonyabb részével a tokba van betolva és az összekötőcsappal megrögzítve. A cső furata barázdált, egy kis része a töltényhüvely hosszának megfelelően sima és bővebb. A csőnek ezt a részét töltőúrnak nevezzük.

A csőben a töltőúr és a barázdált rész közötti kúpos átmenetet átmeneti kúpnak nevezzük, amelynek az a rendeltetése, hogy a töltény elsütésekor a barázdált részbe a lövedék fokozatosan és egyenletesen saftolódék.

A barázdált rész egyenletes csavarzatú, a csavarzat emelkedése 400 mm, ami annyit jelent, hogy a lövedék 400 mm-nyi út alatt egy fordulatot tesz. A csőnek 6 barázdája van. A cső ürméretét (kaliberét) a cső öblének is mondhatjuk. Két barázda között az átmérő 5.64 mm. A lövedékátmérő a barázdaátmérővel egyezik.

Az irányzék.

Az irányzék és a célgömb a csőre van erősítve.

Az irányzék (129. ábra) részei:

- az irányzékcsapó,
- az irányzéktaip,

Megjegyzés. A próbázótól a puska részeit nem kell az itt közölt részletességgel megkívánni!

az irányzékrúgó,
 az irányzékcsapócsap,
 az irányzéktoló,
 az irányzéktolórúgó,
 az irányzéktolócsavar,
 az irányzékmagasság állító csavar,
 az irányzékfej,
 az irányzékoldalállítócsavar,
 az irányzékoldalállítócsavar csap.

Az irányzékcsapó T alakú. Az irányzékcsapó az irányzékcsapócsap körül az irányzéktaip (129. ábra) pofái között emelhető és süllyeszthető.

Az irányzéktávolságoknak megfelelő emelkedés görbéje az irányzékcsapó alatt a csövön van kiképezve.

A nézőke szabályozható, amely célra az irányzékcsapó hátsó vége át van fúrva és az irányzékoldalállító csavarhoz a nézőkét hordó irányzékfej úgy van kapcsolva, hogy a nézőke *a csőtengelyre* merőleges irányban az irányzékoldalállítócsavarral állítható legyen.

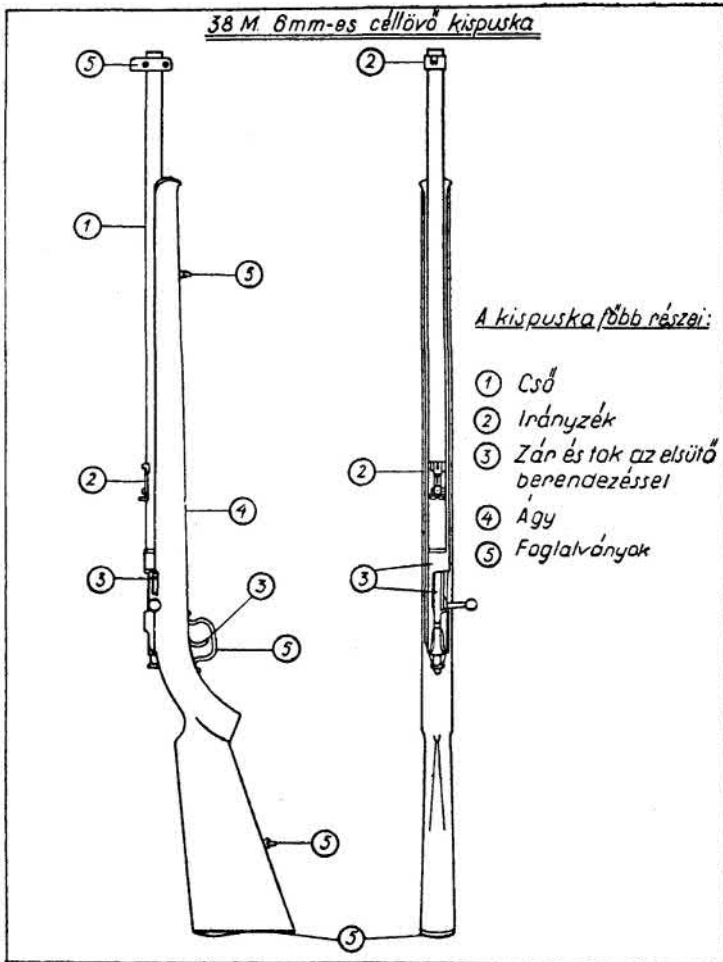
A célgömb a cső megfelelő bemarásába betolható.

A zár és átok az elsütő berendezéssel. (130,131. ábra).

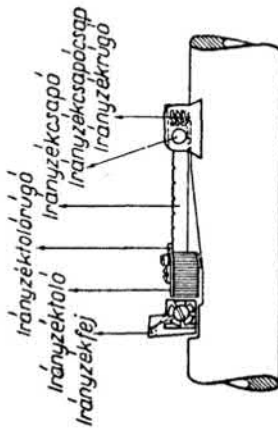
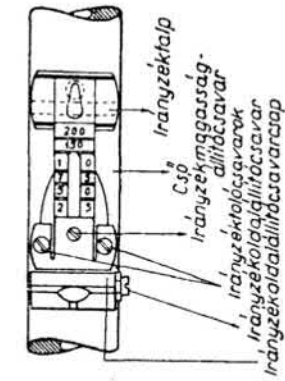
A zár részei (131. ábra):

a záröhenger (fogantyúrész),
 az ütőszegfej,
 az ütőrúd,
 a vezetőanya,
 az ütőrúdrúgó (ütőrúgó),
 az ütőrúdcsap,
 a gyúszeg,
 a gyúszegcsap,
 a töltényvonó (hüvelyvonó),
 a töltényvonócsap,
 és a töltényvonórúgó.

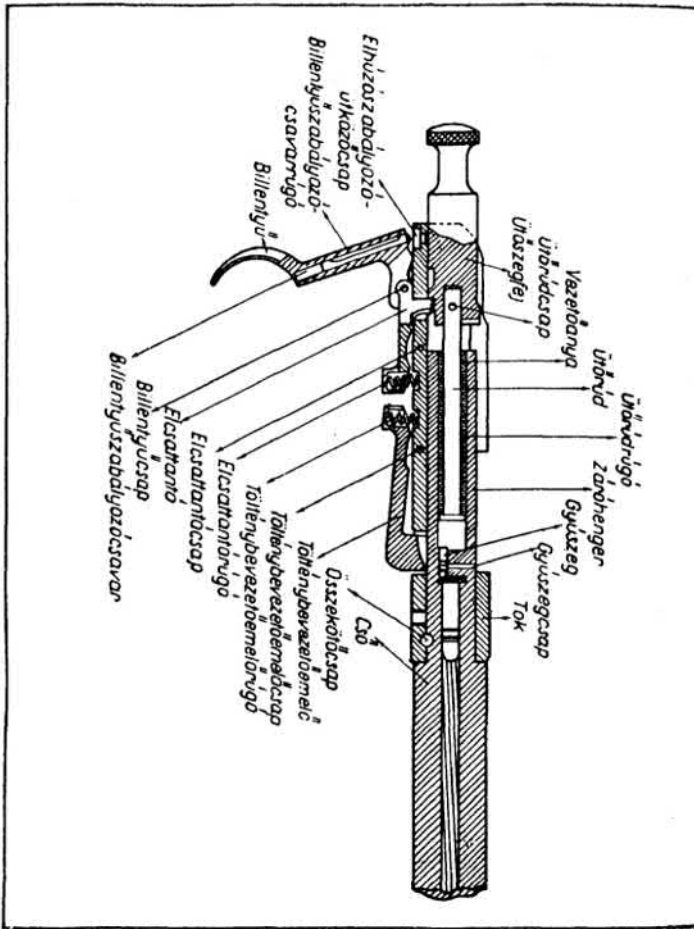
A cső reteszelését a záröhenger végzi (128. ábra), ehhez a záröhenger vastagított része a fogantyú tövébenél a tok erre a célra kiképzett falrészének támaszkodik.

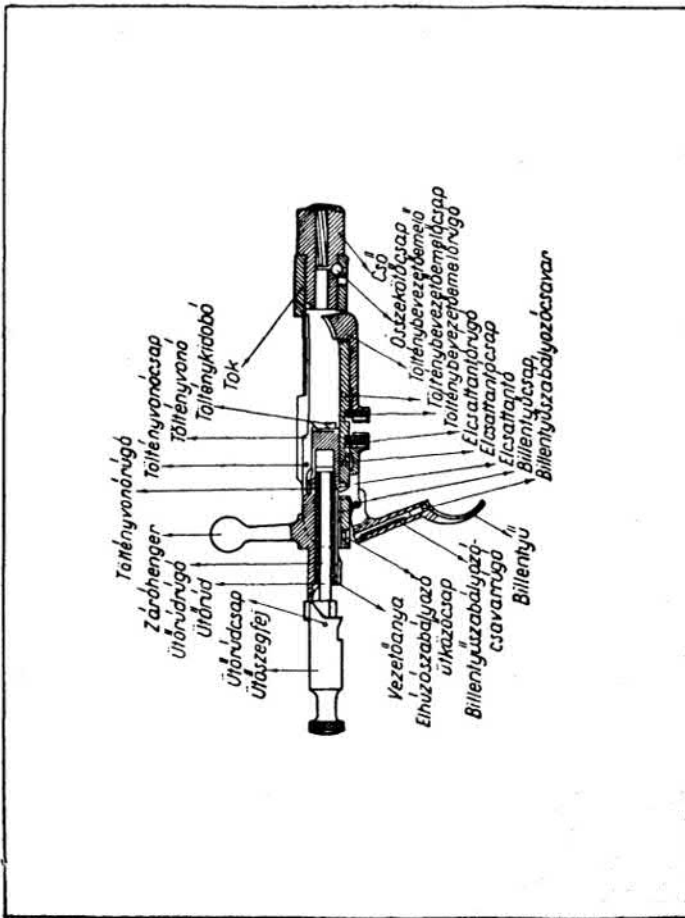
128. ábra.

129. ábra.

130. ábra.

131. ábra.

A záróhenger hengeres furatában találjuk az ütőrúdat, az ülőrúdrugót és a vezetőanyát. Az ütőrúd a gyűszeg segítségével végzi az el. Ütést. A gyűszeg az ütőrúd hossz-tengelyével párhuzamosan eltolt helyzetben található. A gyűszegcsap kiesés ellen biztosítja.

A záróhenger külső homlokrésze tányérszerűen van kiképezve és ebbe a részbe nyúlik be a töltényvonó kamója. A töltényvonó hátrafelé lécszerűen kiszélekedik és a záróhenger hasítékában, a töltényvonócsap, mint forgástengely körül van beágyazva és a töltény vonórúgóval kitámasztva. A rugós kitámasztás azt a célt szolgálja, hogy reteszeléskor, illetőleg töltéskor a töltényhüvely peremén átugorhassék, ürítéskor pedig a perembe belekapaszkodhassék.

A záróhengernek azon az oldalán, ahol a töltényvonó van beágyazva, hosszúkas teknőszerűen kiképzett része van azzal a rendeltetéssel, hogy a zár kinyitásakor a záróhenger ne legyen egészen kirántható és az elcsattantócsapban megakadjon.

A záróhenger háromszögöszerű részben végződik, amit felhúzónyúlványnak nevezünk. Ez végzi az ütőrúd felhúzását kireteszeléskor azáltal, hogy a záróhenger forgatásakor az ütőszegfej megfelelő pályáján végigcsúszva azt a háromszög magasságának mértékével hátra kényszeríti.

Elsütés előtt az ütőszegfej az elcsattantóba akad. Az ütőrúdat az ütőszegfejben az ütőrúdesap rögzíti. Az ütőszegfejen négyzetes kiálló rész van: ez a biztosító szemölcs. Ennek feladata, hogy a tok hasítékában az ütőszegfejet vezesse, elfordulását megakadályozza, továbbá a biztosítás, melyet akkor végez, mikor töltött fegyvernél az ütőszegfejet kissé hátra húzzuk és jobbra elforgatjuk. Ilyenkor a szemölcs a tok megfelelően kiképzett keresztvátáta fordul be.

Az ütőszegfejen a biztosítószemölccsel ellenkező oldalon egymásmögött két lépcsős kiképzés van. Töltéskor az első lépcsőnél fogva az ütőszegfej vissza-

akad, az ütórúdat az ütórúdrúgó összenyomása által megfeszített helyzetben tartja.

Az ütőszegfej másik lépcsője arra szolgál, hogy ismétléskor az ütőszegfej az elcsattantó fölött akadálytalanul átfuthasson továbbá azt a célt is szolgálja, hogy az elsütés után az elcsattantó nyúlványa a két lépcső között teret találjon.

Az ütőszegfej elvékonyított és recézett vége az ütórúd megfeszítését és töltött fegyvernél a kézi biztosítást könnyíti meg.

A tok általában kívül hengeres kiképzésű, mellső részébe a cső van betolva és az összekötőcsappal rögzítve. Hengeres furatában a zár és a tölténykidobó helyezkedik el. Alsó külső részén az elsütőberendezés és a tölténybevezetőemelő van megerősítve. A toknak a cső töltőüre felé eső részét, melybe a tölténybevezetőemelő alulról benyúlik, töltőmedencének nevezzük.

A tölténybevezetőemelő a tölténybevezetőcsap csuklósan erősíti a tokhoz és a tölténybevezetőemelőrugó rugózza.

Az elcsattantóberendezés.

Alkotórészei (131. ábra):

a billentyű,

a billentyűszabályozócsavar,

a billentyűszabályozó csavarrúgó,

a billentyűcsap,

az elcsattantó,

az elcsattantócsap,

az elcsattantórúgó,

és az elhúzószabályozó ütközőcsap.

A billentyű emelőszerűen működik és két nyomópontja van. Az első az érintkezésvételt teszi lehetővé, a másik az elsütésre való. Az elcsattantáshoz szükséges erő nagyságát a támaszkodópontok egymástól való távolsága, az elcsattantó forgáspontjának és karjának aránya, valamint a rugóerő szabja meg.

Az érzékeny elhúzást a billentyű szárába beépített **billentyűszabályozócsavar** teszi lehetővé. Az érzékenység állandóságát a tokba beépített elhúzószabályozócsap biztosítja, s amelyhez a billentyűszabályozócsavar vége támaszkodik.

Az ágy.

A puskacső, irányzóberendezés, zár, tőkés elsütőberendezés együttesen csak úgy válik céllövészetre alkalmassá és célszerűen kezelhetővé, ha a célratartáshoz megfelelő támasztékot, ágyazást kap. Erre a célra legalkalmasabb a keményfa. Használatos a dió-, szil-, éger-, bükkfa, de a hátralökő erő, a nedvesség és a hőmérséklet változásokkal szemben aránylag a diófa bizonyult a legmegfelelőbbnek.

Az ágnak olyan kiképzésűnek kell lennie, hogy az elsütéskor fellépő hátralökő erőt rugalmasan elfogja, tehát nem szabad, hogy lövéskor eme erőhatások következtében a cső, tok, elsütőberendezés helyzete megváltozzék, különben rossz találati kép keletkezik.

A cső két helyen van az ágyhoz erősítve, és) edig a **felsőszíjkengyelcsavar** helyén és a cső beerősítése közelében a toknál. Az első helyen, mint közbeeső darabot az összekötőcsavarbakot alkalmazzuk, a másik helyen pedig csak az összekötőcsavart.

Foglalványok.

A foglalványhoz tartozik:

a felső kengyelszík,
 az alsó kengyelszík,
 a billentyűkengyel,
 a célgömbvédő,
 és a tusaborító.

A felsőszíjkengyelnek az is a feladata, hogy a csövet az ágyhoz kapcsolja.

Az alsószíjkengyel alsó része facsavarszerűen van elkészítve és a tusába becsavarva.

A **billentyűkengyel** a billentyűt véletlen beakadásoktól védi és az ágyhoz két **billentyűkengyelcsavarral** van erősítve.

A célgömb a puskának, legkönnyebben sérülő része, amelynek védelmére a célgömb védő szolgál, A célgömbvédő a célgömb egyenlőtlen megvilágítását is kiküszöböli és alakjánál fogva a cél megkapását megkönnyíti.

A tartozékok.

A csőtorkolatívó sapkaszerűen a csőtorkolatra húzható. Ha a lövő a csőtorkolatívót a lövés előtt feledékenységből el nem távolítja, a lövés ilyen esetben sem idézhet elő csőtorkolatátgúlást.

A kispuska gondozása.

A lőfegyver használhatósága annak karbantartásától függ. A kispuska lőszabatosságát nem a leadott lövések száma, hanem annak szakszerűtlen kezelése csökkenti. A jól gondozott kispuska csöve 80.000 lövést is kibír és lőszabatossága még mindég kielégítő.

Neveljük önmagunkat a kispuska lelkiismeretes gondozására és kíméljük a kispuskát.

A kispuska gondozásával kapcsolatos tudnivalók röviden a következőképpen foglalhatók össze:

Martalékot lövedékről kifogástalan csőben ólom még sok lövés után sem rakódik le. Ólomlerakódás csak nem kifogástalan csőben fordul elő. Kis mértékű **Ólomlerakódás főleg a barázdák és ormozatok élein,**

drótkefe nélkül a csőnek száraz áttörlésével szüntethető meg.

Már egyetlen lövés után is a csőben, töltőúrben és a zárfejen égéstermékek rakódnak le. Ezek a nedvességet magukba szívják és oxidációt okoznak. Lövészet után az égési maradványok eltávolítása céljából azonnal tisztítsuk át a csövet száraz ronggyal. Ha az azonnali tisztítás nem lehetséges, ajánlatos a csövet vékonyan beolajozni és mielőbb gondosan megtisztogatni. Ha a fegyvert hosszabb ideig nem használjuk, a tisztogatást néhány nap után meg kell ismételni. A csövet egészen szárazra és fényesre kell törölni, majd vékonyan átzsírozni.

A cső furatának tisztogatását nem ajánlatos tisztító zsinórral végezni, mert az a csőtorkolatot szabálytalanul koptatja. Ha mégis zsinórt használunk, akkor csőtorkolatóvót is kell alkalmazni.

A csövet tisztító vesszővel kell tisztítani. Erre legalkalmasabb fényes acélhuzalból készült egyenes vessző. A tisztítóvesszőt célszerű forgó markolattal készíteni, mert tisztogatáskor a cső barázdáit követve el tud fordulni. A tisztítóvessző végét csavarmenetesre szokták készíteni, hogy rajta a kóckörmöt, szórkefét, vagy drótkefét cserélgetni lehessen.

A puskacső tisztogatásához célszerű a puskát asztalra fektetni. A tisztogatást rendes körülmények között a kóckörömre csavart kender- vagy pamutfonallal végezzük, szükség esetén puhább fehér rongyszalag is megfelel.

A tisztítóvesszőt csak a töltőúr felőli oldalról szabad a csőbe bevezetni. A vesszőt ne toljuk egészen át a csövön és ne húzzuk vissza a csőtorkolatból, hanem helyezzük a csőtorkolat elé egy deszkalapot és a vesszőt azon ütköztessük. Ha a kócköröm a csőtorkolatból mégis kifutott volna, akkor a vesszőről csavarjuk le.

Erősebb ólomlerakódást a sárgaréz drótkefével kell eltávolítani. A kefének csak a töltőúr felől szabad a csőbe bevezetni és a csövön végigtolva a csőtorkolatnál le kell csavarni. Nem szabad a kefének a csőtorkolatból visszahúzni, mert szálai összeborzolódnak és további használatra alkalmatlanná válik.

Ólomlerakódás, vagy erős rozsdásodás eltávolítására acél drótkefét sohasem szabad használni.

Teljesen tisztára és fényesre törölt csövet savmentes olajjal vékonyan be kell olajozni. A túlságos zsírozás és olajozás -következtében a gyúszegnél és az ütőrúdnál az olaj és zsír beszárad, ami a gyúszeg előre-futását fékezi. Ez az elcsettenésnek okozója.

Elcsettenésnek azt a működési akadályt nevezzük, amikor az ütőszeg a töltény peremén aránylag jól látható nyomot hagy és az elsülés mégsem következik be, mert az ütőszeg erőtlenül futott előre. Ilyen hiba kiküszöbölésére célszerű az egész zárat időnként kőolajban megáztatni, majd a kőolajat ütogetéssel kicsapni és a zárat újból híg olajjal vékonyan bekenni.

A töltőúr tisztogatásához fa vesszőt használjunk, csavarjunk rá tiszta rongyszalagot, kóc- vagy pamutfonalat és addig tisztogassuk, míg a töltőúr tükörfényes lesz. Ezután a töltőúrt is vékonyan be kell zsírozni, vagy olajozni.

Por, vagy kisebb szálrészecskéket sem a csőből, sem más alkatrészéből ki- vagy lefújással eltávolítani nem szabad, mert lehetünk oxidációt okoz.

így képződik hideg levegőről meleg levegőre vitt fegyveren lecsapódás, ezért addig amíg a fegyver nem vette fel a szoba hőmérsékletét, a csőtorkolatvédőt ne távolítsuk el és a zárat ne nyissuk ki.

Minden lövészet előtt puskánkat vizsgáljuk meg, a cső furatát és töltőúrért tisztítsuk szárazra, az elsütőberendezés és biztosítóberendezés szabatos működését ellenőrizzük.

Minden lövészet előtt tekintsünk keresztül a csövön és ellenőrizzük, hogy az üres-e s nincsen-e benne idegen anyag és a csőtorkolatvédőt vegyük le a csőről.

Földreesett és gondosan meg nem tisztított töltény a töltőtűrben vagy a barázdázott részben sérüléseket okozhat.

Egy-két zsírtalanító lövés a csőben még esetleg visszamaradt olaj — vagy zsírrészecskéket biztosan eltávolíthatjuk

Lövészet után a puskát külsőleg is, a farészeket is gondosan tisztogassuk meg és vékonyan zsírral vagy olajjal törölgessük át. A fényezett farészeket puha ronggyal tisztogassuk meg, ha a fa olajjal itatott, akkor lenolajjal is kezeljük.

Általában kétféle tisztogatást különböztetünk meg:

Közönséges és általános tisztogatást.

Közönséges tisztogatás keretében a csövet át-töröljük, újra beolajozzuk vagy bezsírozzuk és a puskát a külső fogdosás nyomaitól megtisztogatjuk.

Ha a kispuska poros vagy nedves lett vagy lőttünk vele, vagy hosszú ideig nem használtuk és ha hosszabb időre félre tesszük, akkor általános tisztogatás keretében a puska minden részét kívül és belül gondosan meg kell tisztítani, beolajozni, bezsírozni.

A lélekzés szabályozása lövés közben.

Lövés közben a lélekzést szabályozni kell, mert a helyes lélekzés a lövés pontosságát észrevehetően befolyásolja.

A célratartott puskának a lélekzés előidézte ingadozását a lélekzés szabályozása által lehet csökkenteni, illetve megszüntetni. Ehhez a lélekzést a lövés leadására nézve legkedvezőbb időben vissza kell tartani. Kellő gyakorlással a tüdőben visszatartandó levegő mennyisége szabályozható. Ha túlsók levegő

maradt vissza a tüdőben, akkor a lélekzet visszaszorítása következtében hamar elfáradunk, ha meg kevés levegő maradt a tüdőben, akkor a tüdő levegőt kíván, ami a lövés leadását sietteti. Ilyenkor a lélekzési inger a célzást gyorsítja, sietteti, ami a billentyű (puska) elrántásához vezet.

Ebből látható, hogy a lélekzésnek lövés közben való szabályozását külön meg kell tanulni és be is kell gyakorolni. Ez a szabályos belégzés és kilégzés és a lélekzet visszatartás elsajátításából áll.

Lövészet közben nyugodtan lélegezzünk. Célrattartás közben vegyünk mély lélekzetet, a célzás alatt (érintkezés vétel és elcsattantás közben) a lélekzetet tartsuk vissza. A tüdőben se túl sok, se túlkeves levegőt ne tartsunk vissza.

A lélekzet szabályozásának alábbi három módja szokásos:

1. *a)* Az érintkezésvételig mély lélekzetet veszünk, *b)* érintkezésvétel után a tüdőben lévő levegőt kiengedjük és azután egy kisebb lélekzetet veszünk, amit visszatartunk, *c)* a visszatartás alatt célzunk és a billentyűt elcsattantjuk, *d)* majd a rendes lélekzést ismét folytatjuk.

2. *a)* A célrattartás előtt vegyünk mély lélekzetet, *b)* az irányvonal megkeresése alatt bocsássuk ki a tüdő levegőjének egy részét, *c)* ha az irányvonalat megkaptuk, vegyünk érintkezést és szüntessük be a lélekzést, *d)* a lélekzés teljes szünetelése alatt célozzuk és süssük el a puskát.

3. A lélekzet visszatartás, mint ahogy az a gázálc felöltésénél szokásos: Egy mély belégzés, amit lélekzetnek visszatartása követ, ezalatt célzunk, a puska elsütése után kilégzünk.

Tanácsos minden lősorozat megkezdése előtt egy-néhány be-, kilégzéssel (légzési gyakorlattal) a tüdő levegőjét kicserélni és így a tüdőt megnyugtatni. A lövés

alatt jelentkező idegességet néhány mély lélekzetvétellel néha sikerül megszüntetni.

A légzés helyes szabályozásaiak elsajátítása gondos önmegfigyelést kíván.

Az eltérés felismerése.

Lövését csak az tudja helyesen értékelni és helyesbítésre felhasználni, aki meg tudja állapítani (mondani), hogy a lövés pillanatában az irányvonal a célponttól mennyire tért el.

Mit értünk eltérés alatt?

A lövés pillanatában a meghosszabbított irányvonal különféle okoknál fogva nem mindig mégy át az előre választott célponton, hanem attól rendszeren kisebb-nagyobb mértékben eltér. Az eltérés nagyságának és irányának pontos megfigyelése és az eltérés mértékének fokozatos csökkentése gyakorlati dolga és gondos előkészítő lövőedzést igényel.

Eltérés alatt tulajdonképpen a lövés leadása közben előállott hibát értjük, amelynek nagyságát az eltérés nagysága mutatja. A célzási hibák is eredményezhetnek eltérést, de gyakorlott lövőknél ritkán.

Az eltérést a legtöbb esetben a billentyűnek helytelen elcsattantása idézi elő, mert a túlkorai, ideges, türelmetlen és helytelen elcsattantás a lövő testének állandó ingadozásával együtt a billentyű elrántásához vezet.

Az eltérésnek vannak más okai is. A lövő testének vagy szabadon álló karjainak állandó ingadozása, a megfeszített izmok remegése, a vér lüktető mozgása, a puska laza tartása és a fáradtság is el-el térítgeti az irányvonalat a választott célponttól. Az izgatottság és az ezzel járó remegés, továbbá a lövéstől való félelem is nagy eltéréseket eredményez. A félelem a lövés

pillanatában a figyelmet a célzási és a lövési műveletről teljesen eltéríti és az, aki a lövéstől fél, az a lövés pillanatában a célt nem is láthatja.

A puska eltérését csak az tudja megfigyelni (megmondani) aki célzó szemét az ülőszeg előrecsaptatásakor (a puska elsülésekor) nem hunyja be.

Vannak, akiknek célzó szeme a lövés pillanatában alig észrevehetően megrebben, ami szintén az eltérés okozója.

Hogy a lövő az eltérést és az eltérés nagyságát és irányát megfigyelhesse: igyekezzék erős akarattal a lövés (elsülés) pillanatában is a célpontot látni és tekintsen a torkolat tűzön át merészen a célba. Aki a tűzön át is látja a célpontot, az puskájának eltérését biztosan megfigyelheti.

Lövés térdelő testhelyzetben.

Térdelő helyzetben a levegte tekintsen előre és támassza puskáját ballábhegyével egymagasságban tusával a földre és tartsa jobbkezevel. Ballábszára álljon merőlegesen, baltenyerét fektesse bal térdére. (132. á ra.)

Töltéshez az előbb leírt helyzetből a lövő jobb-sarkára leül és a puskát előre hozza úgy, hogy a puska súlypontja a balkéz fölé jusson. A jobbkező a tusanyakát úgy markolja át, hogy a mutatóujj természetesen kinyújtva a billentyű-kengyel jobb oldalára jusson. A balkéz a puskát teljes tenyérrel a súlypont alatt tartja, a cső kissé a vízszintes alá jusson. A balkönyök a bal térdre (combra) támaszkodik. A levegte tekintsen előre. Ezután töltse meg a puskáját.

Célanlartáshoz a puskát a balkéz alátámasztása mellett előrehozzuk és azt a jobbkezével a vállba húzva a célzást megkezdjük. A balkönyököt a baltérdre támasztjuk. A puskát a célpontra a balkéz irányítja

132. ábra.
Lövés térdelve.

be. A fej kissé előre és jobbra hajlítva a tusán könnyedén fekszik. A nyakizmokat megfeszíteni nem szabad.

A lövő jobblábfőjét kinyújthatja vagy behúzhatja, felsőtestének egyensúlyát a balláb előre vagy visszavétele által tetszésszerint szabályozhatja.

A puska irányvonalának magassági javítását, helyesbítését a lábfej meghúzása és kinyújtása, a balláb előre- és hátravétele és a balkönyök támasztó pontjának megváltoztatása által érhetjük el.

A jobbkönyököket lehetőleg vállmagasságig felemelje.

A térdelve való lövésre vonatkozó egyéb részletekre nézve a fekvő testhelyzetes lövésre mondottak is érvényesek.

Lövés álló testhelyzetben.

Álló helyzetben való lövéshez a levente tegyen »Féljobbra át« fordulatot, helyezze jobblábát egy láb-hossznyira oldalt és eközben a puskát jobbkezával a test közepe elé hozva úgy emelje, hogy a jobb kézfej az állal egy magasságba jusson. Ékkor balkézével a billentyű-kengyel felett a felső ágyat fogja át úgy, hogy a balkéz ujjai a csövet ne érhék. Ezután a puska csövét a jobbkézzel előre lendíti, hogy a tusa a hónalj alatt a csipőgödörbe jusson. Ezután átmarkolja a tusa nyakát és a jobbkez mutatóujját kinyújtva a billentyű-kengyelre fekteti. (133. ábra.) A csőtorkolat kb. egy

133. ábra.
Lövés állva.

tenyérynre a vízszintes alá jusson. A lábakat könyvedén meghúzzuk, a testsúly egyenletesen mindkét lábon nyukszik.

Célatartáshoz mindkét kéz a puskát a fekvő helyzetre vonatkoztatott módon előre hozza, a jobbáll-hoz helyezi, a tusát a vállgödörbe szorítja és a célt megirányozza. A jobbkönyök körülbelül a váll magasságába jusson. A balkéz a puskát alátámasztja és a balfelsőkart a testhez vonjuk. A fejet kissé jobbra és előre fordítjuk és könyvedén a tusára fektetjük. A nyakizmok nem feszülnek meg.

A puska visszavétele, töltése, ürítése a puskának legelői leírt helyzetében történjék.

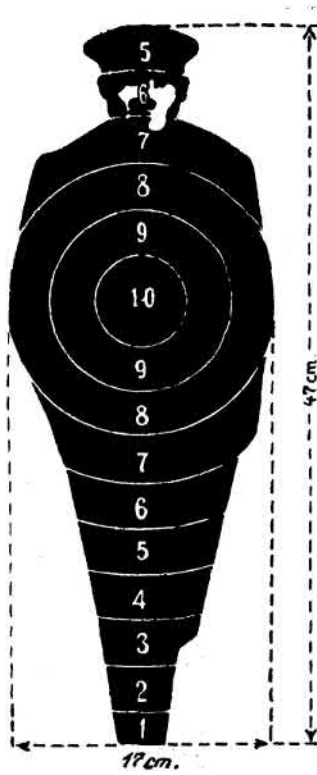
Az állva való lövésre vonatkozó egyéb részletekre nézve a fekvő testhelyzetes lövésre mondottak is érvényesek.

Céltáblák.

Az iskolalövés és a gyorslövés keretében a 28/14 cm átmérőjű 10 körös egységes céltáblát, röviden az 50 m-es köröscéltáblát és az 50 m-es szökelőalakos kispuska versenycéltáblát használjuk.

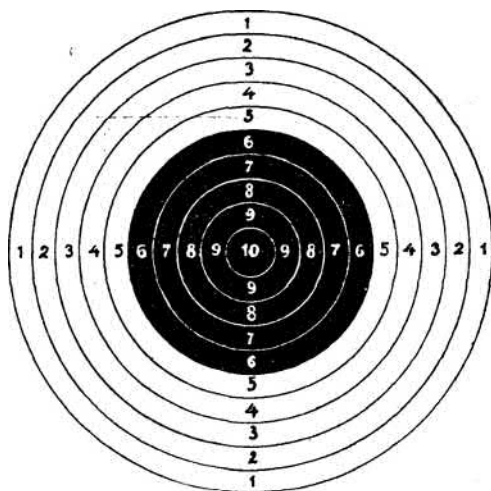
Az 50 m-es köröscéltábla (U 5. ábra) célképének átmérője 28 cm, a cél feketéjének átmérője pedig 14 cm. A célkép 10 körös, a körgyűjű szélessége 14 cm, a tízes kör átmérője 28 cm, a célfeketét a 6—10-ig kölk alkotják.

Az 50 m-es szökelőalakos kispuska-versenycéltábla (134. ábra) látványosan kisebbített alakot mulat, amelynek magassága 47 cm, szélessége 17 cm. A céltábla 10 körre osztott, az alak legtömörebb részében elhelyezett 10-es kör átmérője 6 cm, a körgyűiük szélessége 3 cm.

134. ábra.

Szökélalakos kispuska-versenycéltábla.

135. ábra.
10 körös egységes cégtábla.

Kispuska találatlap.

A kispuska találatlapot a lögyakorlatok lőtervezé-
tével és a lögyakorlatokkal szemben támasztott köve-
telményekkel együtt kell gondosan tanulmányozni.
A szűkre szabott lőszerilleték megfontolt és biztos
lövésre késztet minden leventét és hogy a hibás lövé-
seket elkerüljük, az előkészítő lőoktatás gyakorlatait
nagy szorgalommal kell elvégeznünk.

.....-i levente körzet ..... levente csapat.

..... Levente Egyesület.
Megfelelt, lövész, mesterlövész.

Név :

Látóképesség :

Kispuskaszám :

Kispuska találatlap
19 / kiképzési évre.

Rsz. 309.

Kispuska találatlap

19 . / kiképzési évre.

A lövgyakorlat Kelle	A lövgyakorlat neme	Cél	Távolság	Testhelyzet	Próba lövés								Értékel- t lövés	Ehből egység száma	A. Gyak. lövés- vezető lev. pl.	Körzet- parancs- nok	Megjegyzés	
					1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.						az egyes lövők- nél
1.	skola lövés	10 körös egység céltábla	50 m	fejtámasztva													) Ha gázlarc nem áll rend- ezésre, akkor ez a lövgyakor- latot állva kell lőni, mint az 5. sz. gyakorlatot. 5) lövéshez a cél- 5 mp-ig mutat- kozik. *) 50 m-es sző- kefűlajos kis- puska verseny céltábla.) 10 körös egy- sége céltábla	
2.				fekve														
3.				szabadon														
4.	skola lövés	10 körös egység céltábla	50 m	térdelve v. ülve														
5.				álló														
6.	gyors- lövés	10 körös egység céltábla	50 m	) fekvő szab- on gázlarcral														
7.				) fekvő szabadon														
8.	verseny- lövés	)		fekvő szabadon														

Jegyzetek : *)

Megjegyzés : **)

Megjegyzés:

A találatlap okmány.

Helytelen bejegyzésért büntetés jár.

A lögyakorlatokat mindig ugyanazon számozású kispuskával kell löni.

A lövés értékét a kör számával, a célképen kívül esett találatot 0-val kell a találatlap megfelelő rovatába bevezetni.

Próbalövéshez a puskát fel kell támasztani.

A próbalövések eredménye az elért egységzámba nem számítható be.

A szórakoztató és küzdőlövés eredményét nem kell előjegyezni.

* A Jegyzetek alatt a levente további lőkiképzéséhez támpontul szolgáló körülményeket, a lövő hibáit és szokásait az oktató, vagy a lögyakorlat vezető leventeparancsnok a helyszínen vezesse be. A körzetparancsnok a lövésre és az esetleges helyesbítésre vonatkozó összes bejegyzéseket a helyszínen aláírásával igazolja.

** A Megjegyzés alatt a löeredményt hátrányosan érintő időjárási viszonyokat a lögyakorlatvezető leventeparancsnok vezesse be.

Minden lev. kik.-év végén a leventéket évi lőeredményeik alapján lövésszé, vagy mesterlövésszé kell kinevezni. Ezt a képességet minden következő kiképzési évben újból be kell igazolni. Be nem igazolás esetén a kitüntetést be kell szolgáltatni és ezzel a cím is megszűnik. Aki három egymást követő évben lövész, illetve mesterlövész képességet igazolni tudja a címet és kitüntetést véglegesen megtartja. Magasabb fokú kitüntetés esetén az alacsonyabbat be kell szolgáltatni.

A leventekötelezettség leteltével az épen viselt kitüntetés csak azoknál hagyható meg, akik három egymást követő évben képességüket a leventekötelezettség ideje alatt már beigazolták, vagy megszakításokkal leventekötelezettségük utolsó évében harmadszor lettek lövészek, mesterlövészek.

UTASÍTÁS

a kispuska lögyakorlatok végrehajtásához és nyilván-
tartásához.

1. A lögyakorlatokat a lőszerilletékből hajtjuk végre.

2. A lövéshez a kispuska találatlapban megnevezett céltáblákat kell használni.

A szórakoztató és küzdő lövéshez látványosan kisebb ítétt katonai alak céltáblák, tréfás és szórakoztató célok is használhatók.

3. Értékelt lövésnél cél pontáthelyezést alkalmazzon a lövő, hogy találatait lehetőleg a 10-es értékű körbe hozza. (A kispuska elhúzása legyen szabályos, elhúzásszabályozó nem használható.)

4. Próba- és értékelt lövésnél minden lövés értékét a lövés után azonnal be kell mutatni.

5. A lövés értékét a találatlap megfelelő rovatába vezetjük be.

6. Próbálövésnél a kispuskát támasszuk fel.

Az egyes lögyakorlatoknál a szabadkézzel való lövés meghatározása az értékelt lövésre vonatkozik. Szabadkézből tett lövésnél karunkon és testünkön kívül más alátámasztást nem vehetünk igénybe.

7. Gyorslövésnél a cél megjelenését töltött puskával tüzelésre készen, de nem célra tartva várja a lövő. A cél megjelenési ideje 5 mp. Minden lövés után jelzés, a megjelentetési idő alatt le nem adott lövés hibának számít.

A puskánál előforduló működési zavar a végrehajtás idejébe nem számít.

8. Ha a lövő a próbálövésnél még a célképet sem találja el, akkor mielőtt az értékelt lövésre áttérne, ismételje meg a próbálövéseket legfeljebb kétszer a megtakarított lőszerből, ha ennek ellenére sem találja el a célképet a lövést ne folytassa tovább mindaddig,

míg lövési hibáját oktatója előkészítő lőoktatás útján ki nem küszöböli.

9. Követelmény:

A II. levente korcsoportban a megfeleléshez a kispuska találat lap szerinti 3., 4., és 5. sz. lögyakorlatok összeredményeképp legalább 100, a lövész kinevezéshez legalább 115 és a mesterlövész kinevezéshez legalább 130 köregység szükséges.

10. A lögyakorlatokat egymást követőleg kell elvégezni. Az egyes lövések eredményét a lőoktató a helyszínen vezesse be a találatlapba és azt a lövőnek is mutassa meg.

10. Az összes lögyakorlatok befejezése után a lövő azokat a lögyakorlatokat, amelyeknél a leggyengébb eredményeket mutatta fel (3—7. számú gyakorlat) legfeljebb egyszer ismételheti a levente körzet parancsnok rendelkezése szerint a megtakarított lőszerből.

11. A versenylövést levente-csapaton belül kell megtartani a megtakarított lőszerből.

A kiképzéssel nem kapcsolatos versenyek megtartására és rendezésére az OMLSZ versenyszabályai mértékadók.

A 6 mm-es céllövőtöltény lövésszaki adatai.

A töltény hossza.....	25.2 mm
A töltényhüvely hossza	15.5 mm
A lövedék hossza	11.7 mm

A röppálya tetőpont magassága:

50 m-es irányzéktávolság mellett	25 m-en	2.1 cm
75 m-es irányzéktávolság mellett	50 m-en	5.7 cm
100 m-es irányzéktávolság mellett	50 m-en	12.5 cm

A 38 M. kispuska szórási (lőszabatossági) adatai.

Lő- távolság	Magassági szórás		Szélességi szórás	
	50%-os	100%-os	50%-os	100%-os
m	cm		cm	
25	0.5	1.3	0.5	1.4
50	1.0	2.9	1.1	3.0
75	1.9	5.0	2.0	5.4
100	2.8	7.5	3.0	8.1
150	5.6	15.1	5.9	16.9
200	10.8	29.0	9.8	26.4

A szórás adatai igen jó lövészek által feltámasztott puskával lőtt 20 lövéses csoportok találatképeiből számított értékek.

Az összes találatokat magában foglaló függélyes találatkép magasságát 100%-os magassági szórásnak, szélességét 100%-os szélességi szórásnak nevezzük.

A középső találatpont fölött és alatt egyenlő távolságra húzott két vízszintes egyenes által közrefogott és a találatok felét magában foglaló sáv magassága az 50%-os magassági szórás. A középső találati ponttól jobbra és balra ugyanily módon húzott két függélyes egyenes által határolt sáv szélessége az 50%-os szélességi szórás.

Az 50%-os szórások nagyságának ismerete a kispuskával való lövésnél gyakorlatilag nem jön figyelembe.

A találatképet a gyakorlati életben a magassági és szélességi szólásadatokból szerkesztett szórásnéyszögekkel ábrázoljuk.

Ezek az adatok csak tájékoztatásul szolgálnak és az értelmes munkának segítői.

A 6 mm-es céllövőtöltény hatásadatai

A 6 mm-es céllövőtöltény hatásadatai a legnagyobb óvatosságra intik a lövőt és ezért a szerencsétlenségek elkerülése végett a lövöldékben a biztonsági rendszabályokat a legszigorúbban meg kell tartani. A lövedék ólomanyaga mérgező hatású.

A n y a g	Behatolási mélység centiméterekben		M e g j e g y z é s
	50	100	
	m. távolságra		
Száraz csomómentes fenyőfa	8	7	A lövedék a csomókban megakad és széjjellapul
Kemény, száraz tölgyfa	4	3	A lövedék eltorzul
Laza föld (száraz)	8	6	Ha a kemény tárgyra akad a lövedék eltorzul vagy ellapul
Döngölt száraz kerti föld	5	4	
Finomszemű homok zárt ládában	5	4	
Gyeptégla	6	5	
Agyag folyami homokkal vagy kavicssal keverve	3	1·5	A lövedék eltorzul vagy teljesen széjjellapul
3 mm vasbádoglemezt, lágyvas lemezt 50 m-re átszakít és eközben a lövedék eltorzul.			
Csontot és más törékeny anyagot kb. 250 m-ig összeroncsol, tehát az okozott testi sérülés súlyosabb, mint az acélburkolatú lövedéknél.			
300 m-en még igen súlyos sebesülést, 1300 m-en még sebesülést okozhat.			

Térképismeret.

Ismeri a térkép fogalmát, a 75 000-es és az 50 000-es méretarányú térkép lényegét, a méretarány gyakorlati jelentőségét, a legfontosabb térképjeleket, a síkra- és a hegyrajz alapelemeit, az ábrázolás módját. A világtájakat ismeri és azokat tájolóval és egyszerű gyakorlati eszközök segítségével meg is tudja határozni. A térképet betájolja.

A térkép alapján tájékozódni tud.

A térkép alapján távolságokat is meg tud határozni.

(Csak a lényeg megértését szabad megkövetelni, olyan mértékben, hogy a levante a térképet a gyakorlatban az egyszerű tájékozódás céljaira fel is tudja használni!)

Ismeri a térkép fogalmát, a 75.000-es és 50.000-es méretarányú térkép lényegét, a méretarány gyakorlati jelentőségét, a legfontosabb térképjeleket, a síkra- és a hegyrajz alapelemeit, az ábrázolás módjait. A világtájakat ismeri és azokat tájolóval és egyszerű gyakorlati eszközök segítségével meg is tudja határozni. A térképet betájolja.

A térkép fogalma, méretarány.

A térképen úgy látjuk valamely vidék *kisebbitett* rajzát, ahogy a vidéket a magasból (repülőgépről) *letekintve* látjuk. A térkép tehát felülnézetben, alaprajzban ábrázolja a helységeket, utakat, folyókat, erdőket stb. éppenúgy, mint a negyeket, dombokat, völgyeket stb.

Ha *alacsonyan* szálló repülőgépről tekintek alá, a vidék *legapróbb részleteit* is (kunyhó, bokor, gyalogösvény, egyes ember stb.) könnyen felismerem: igaz, hogy meglehetősen *kis területet* tudok csak így áttekinteni.

Ha *magasan* szálló repülőgépről tekintek alá, *nagyobb területet* látok magam alatt elterülni, de elvesznek a vidék apró részletei és csak a *fontosabb, nagyobb részletekei* sikerül felismerni (város, gyár, hosszú menetoszlop stb.).

A vidéket tehát *különböző arányokban* *kisebbitve* szemit Ihetem. Ugyanígy vagyunk a térképpel is. Azt az *arányt*, amelyben a térkép a vidék, (a »terep«) valódi méreteit, távolságait *kisebbiti*, *méretarány*nak nevezzük. Ezt a méretarányt minden térképről (rendesen a térkép ahó szélén) *leolvashatjuk*. (Pl. 1: 75.000, 1: 50.000.) Ez a szám mondja meg nekünk, *hány szoros* *kisebbitésben* ábrázolja a térkép a terepet.

(A méretarányal másutt is találkozunk, nemcsak a térképnél! Ha a fényképész arcképet készít rólunk, a fényképen a fejünk sokkal kisebb, mint a valóságban! Le is mérhetjük! Fejünk hossza a fényképen 2 cm, a valóságban 20 cm. A *kisebbités* ebben az esetben tízszeres, a fénykép méretaránya 1:10. Vagyis fénykép: valóság. Ugyanígy van ez a térképünknel is. Az ötvenezres térképen le mért távolságok a valóságban ötvenezerszer hosszabbak (1:50.000,)

a hetvenötezeresen lemért távolságok pedig a valóságban hetvenötezerszer hosszabbak. (1: 75.000.)

Az ötvenezres térképen például a lemért 1 cm-nek a valóságban 50.000 cm felel meg, ami méterben kifejezve 500 m-t jelent.

A hetvenötezeresen 1 cm = 75.000 cm = 750 m. Ugyanez áll természetesen bármilyen hosszú lemért távolságra is, nemcsak az 1 cm-rel)

Az olyan térképet, amely *sok részletet* tartalmaz és a terepet *nagynak* ábrázolja, *nagyméretarányú* térképnek nevezzük. (Például: 1:10.000, 1: 25.000.) Az olyan térképet, amely *kevés részletet* tartalmaz és a terepet *kicsinynek* ábrázolja, *kisméretarányú* térképnek nevezzük. (Például: 1:200.000, 1: 750.000.)

(Kis méretarányban ugyanolyan méretű papiroson sokkal *nagyobb terület* térképe fér el, mint *nagy* méretarányban. Olyan nagy papiroson, amelyen 1:10.000 méretarányban (*nagy méretarány*) csak *községünk és közvetlen környéke* fér el, például 1:24.000.000 méretarányban (kis méretarány) *egész világrész* (pl. Európa, Afrika) szépen elfér.)

Mindig a *cél* szabja meg, hogy milyen méretarányú térképet használunk. *Gyalogosnak* inkább a nagyméretarányú, *motorosnak, repülőnek* inkább a kisméretarányú térkép felel meg.

(A *gyalogos* lassan ballag, 6 óráig is eltart, amíg a valóságban 30 km hosszúságú térképlapon végighalad, meg aztán minden kis ösvény, ház, forrás érdeklí I A *repülőgépnak* ahhoz, hogy 30 km utat megtegyen, mindössze 3 perc kell; még elképzelni is nehéz, mennyi térképet kellene magával vinnie egy 2—3000 km-es útra, ha ugyanolyan térképet használna, mint a gyalogos I De ezenfelül a repülő az alatta elsuhanó terepet sokkal kisebb méretben is látja, no meg nem is érdeklí holmi lényegtelen részletek . . .)

A térkép (de különösen a kisebb méretarányú térkép) *kevesebb* fát, házat, ösvényt stb. ábrázol, mint amennyi a *valóságban* van, azért, mert a rendelkezésre álló szűk, kis helyre *lehetetlen* volna mindazt a sok terep-

fedezetet és tereptárgyat felrajzolni, ami a valóságban megvan. A térképnek ezt a sajátos eljárását «összevonás»-nak mondjuk.

A térkép tartalma. Ha egy térképet jól megnézünk, sok mindent látunk rajta. Látunk helységeket, utakat, vasutakat, folyókat, erdőket, szőlőket stb. Ezek együttevée adják a térkép *síkrajzát*. Látunk dombokat, hegyeket, völgyeket, homokbuckákat stb. Ezekből áll a térkép *hegyrajza*. Végül sok nevet, elnevezést olvashatunk a térképen: ez a térkép *névrajza*. A *síkrajz*, *hegyrajz* és *névrajz* együttesen képezi a térkép tartalmát.

Vannak *egyszínű* és *többszínű* térképek. A többszínű térképek a térkép tartalmát áttekinthetőbbé teszik és könnyebben olvashatók. A *leggyakoribb* térkép-színek: barna hegyrajz; zöld erdők; kék vizek; egyéb síkrajz és a névrajz fekete.

Most külön-külön megismerkedünk a térkép tartalmának három részével.

A) *Síkrajz*. A térkép a terepen előforduló részleteket, tárgyakat (»tereptárgyak«) és a növényzetet (»terepfödözet«) *apró kis rajzokkal* ábrázolja. Ezeket az apró rajzokat »*térképjeleknek*« nevezük. A térképjelek a térkép betűi. Minél több betűt ismerünk, annál jobban tudunk olvasni. Kezdetben elég, ha csak a *legfontosabb* és *leggyakoribb* térképjeleket ismerjük: ezekkel már valamelyest boldogulhatunk a térképen. A többi térképjel megtanulását az egészséges kíváncsiságra és a gyakorlatra bizzuk. Az egyes térképjelek mellett szereplő *rövidítések* (1—2 betű.) a jelhez hozzátartoznak. Nagyon fontos, hogy a *gyakoribb* térképjeleket ne csak *felismerni*, hanem *rajzolni* is tudjuk.

Könnyen akadhat még a kezünkbe — főleg az újabban visszatért országrészekről — olyan térkép, amelyen idegennyelvű (szlovák, román, szerb stb.)

1. Lakóhelyek, építmények:

Templom, zsinagóga	
Kápolna	
Házak	
Kastély, kis kastély (kúria)	 KE Ks.
Korcsma, csárda	 -Kcs. -Csr.
Erdőórház (vadórház)	 Örh.
Gyár	 Gy.
Múmalom	 Mm.
Vízmalom	
Hajómalom	
Szélmalom	
Szélmotor (messzelátható)	
Téglagyár	 Tgy.
Tégláégető	 Té. Té.
Mészégető	 Mé. Mé.
Kőfejtő	 Kf.
Bánya (akna, táró)	 Bny.
Rom, nagy és kicsi	 Rom R.
Kilátótorony	
Emlékmű (szobor)	 Eml.
Temető	
Képoszlop	
Kereszt	
Kőfal	
Deszka-, lécz-, drót- és vasrácskerítés	
Tanya	 Tny.
Major	 Mjr.
Magasságadat, helységnév alatt a templomra vontkozik	(1763'2)

Póstahivatal	
Távíróhivatal	
Távbeszélőhivatal	

2. Határok:

Vármegyék és törvh. joggal felruházott városok határa	.....
Járások és megyei városok határa	.....
Községhatár	.....

3. Töltések, árkok, barlangok:

Föld- vagy pöztöltés	
Mesterséges árok	
Természetes száraz árok	
Barlang	

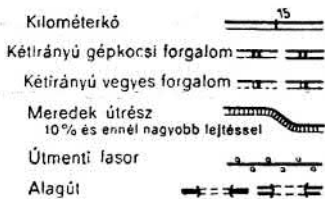
4. Közlekedési vonalak:

Szabv vasút	két- v. több vágánnyal egyvágányú	 	rendezetes személy- és teherszállítással
Vasúti állomás			V.a.

Épített utak	elsőrendű műút	
	másodrendű műút	
	harmadrendű műút	

Építés alatt levő műút : .....

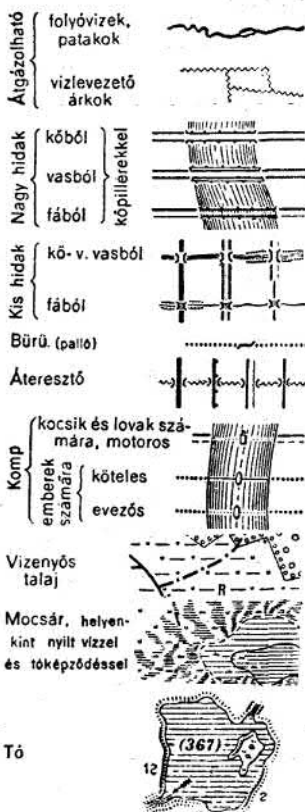
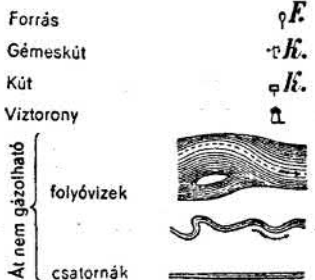
Talajutak	kocsíút	
	taligaút (szekér-, dülő- és erdei út)	
	őszvérút (lovaglőút)	
	sétaút	
	gyalogút (ősvény)	

5. Növényzet:

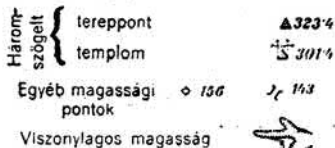

6. Vizek:

A DOMBORZAT ÁBRÁZOLÁSA.

1. Magassági pontok:

136. ábra.

felírások, nevek és *németnyelvű rövidítések* szerepelnek. (Ezek a térképek még az osztrák—magyar monarchia idejében, Bécsben készültek.) Itt közöljük a *leggyakoribb* néhány rövidítés értelmét:

- B., Br. = kút (Brunnen)
- Bhf. = pályaudvar (Bahnhof)
- E. St. = vasútállomás (Eisenbahnstation)
- Fb. = gyár (Fabrik)
- Hgh. = erdőőrház (Hegerhaus)
- H. St. = vasúti megálló (Haltestelle)
- J. H. = vadászlak (Jägerhaus)
- M. H. — major (Meierhof)
- Q., Qu. = forrás (Quelle)
- Stb. == kőfejtő (Steinbruch)
- Schl. = kastély (Schloss)
- W. H. == kocsmá (Wirtshaus)

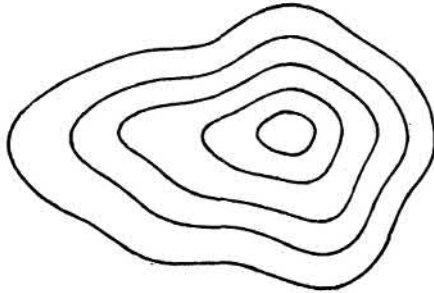
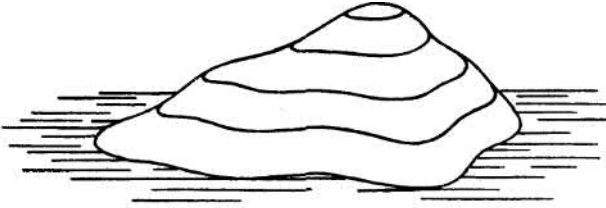
B) Hegyrajz. A hegyek, völgyek erősen befolyásolják a terepen való mozgásunkat. Nagyon fontos tehát, hogy a térkép hegyrajzát is jól ismerjük és megbízhatóan olvassuk. Az évezredek óta *változatlan* hegyek, völgyek különben is gyakran jobban eligazítanak minket, mint a — főleg városok, ipartelepek és fürdőtelepek környékén — gyorsan *változó és alakuló* síkrajz!

A terep domborzatánál (hegyek stb.) négy kérdés érdekel: milyen *kiterjedésű*, milyen *alakú*, milyen *meredek*, milyen *magast* A térkép mind a négy kérdésre megfelel I

A hegyábrázolás módjai.

A térkép a domborzatot a következő módokon szokta kifejezni:

a) Számokkal kiírt *magassági adatok* méterekben megadva.

137. ábra.

Felső kép oldalnézetben. Alsó kép felülnézetben.

b) A terep egyenlő magasságú pontjait folyatósan összekötő — kanyargós — *szintvonalak*.

c) *Csíkozás* és *színárnyalás*, aminek segítségével a hegyrajz domború hatása (plasztikája) növekszik.

Ismerkedjünk meg sorjában e három kifejezés-móddal!

a) A *magassági adatok* a megfelelő térképjel mellé írva azt mondják meg, hogy az illető pont az Adriai-

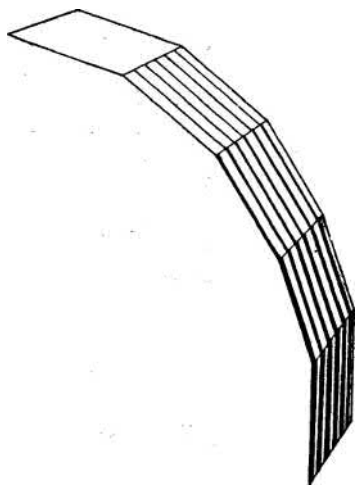
tenger szintjétől számítva hány *méter* magasán fekszik? (Ez a *tengerszint feletti* magasság.) Olyanformán van ez, mintha egy emeleti lakásban álló asztal magasságát nem a szoba padlójától, hanem az utca szintjétől számítanók! A térképen különböző pontosságú magassági adatokat találunk: tizedestört nélkül, egy-, vagy két tizedessel. (Például: 159. 348.6, 267.83).

b) A *szintvonalak* bizonyos, meghatározott magasságokban ismétlődve (pl. 10, 20, 50 méterenként) folytatódólagos vonallal kötik össze a domborzat felszínének *ugyanabban* a magasságban fekvő pontjait. A szintvonalakat a térképen *alaprajzban* (felülnézetben) látjuk.

A szintvonalak *biztosabb megértéséhez* vegyük elő a képzelőtehetségünket: egy tó vizéből, mint sziget, egy hegy áll ki. A tó vize természetesen *vízszintes* és így vízszintes *az a vonal is*, amelynek a mentén a víz a hegyet körülveszi. (137. ábra.) Ezt a vonalat a hegy *felületén valahogyan körülrajzoljuk*. A tó vize azonban *apad egy méterrel*. A víz most is vízszintes vonal mentén veszi körül a hegyet, de az előbbihez képest *egy méterrel mélyebben*. Megint körülrajzoljuk a hegy felületén azt a vonalat, amelynek a mentén a víz a hegyet körülveszi. Amint a tó vize *egy-egy méterrel* tovább apad, megismételjük az előbbi eljárást, ami tulajdonképpen nem más, mint *szintvonalrajzolás*. Ha pedig arra a bizonyos repülőgépre szállva, *felülről szemléljük* a többszörösen körülrajzolt hegyet, úgy lógnak látni a szintvonalakat, ahogy azok a *térképen* mutatkoznak.

A szintvonalakról leolvasható a hegyidom kiterjedése, alakja, meredeksége, magassága, tehát mindaz, amire kíváncsiak vagyunk. Minél *meredekebb* a lejtő, annál *közelebb* haladnak egymáshoz a szomszédos szintvonalak; minél *enyhébb* a lejtő, annál *távolabb*. *Egyenletes* lejtő esetén a szintvonalak egymástól *egyenlő* távolságra vannak; a lejtő *változása* esetén a szintvonalak egymástól való távolsága is *megváltozik*.

Szintvonalas térképről könnyen leolvasható egyes síkraízi vonalak (út, erdő széle, fasor stb.) lejtőssége is. *Vízszintesen* haladó vonal *párhuzamos* a színvonallal, minél *meredekebb* a vonal, annál *nagyobb* szöveget zár be

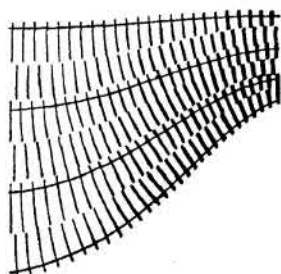
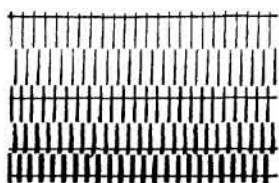
138. ábra.

a színvonallal. *Legmeredekebb* a vonal lejtése akkor, ha iránya a szintvonalra *merőleges*.

c) A *csíkozás* és a *színárnyalás* elve az, hogy ha a domborzatot *felülről* megvilágítva képzeljük, a *vízszintes* felületek *teljes* megvilágításba kerülnek, minél *meredekebb* lejtésű azonban egy-egy felület, annál *kevésbé* van megvilágítva, (tehát annál *sötétebb*!) Ennek megfelelő *hatást* igyekszik elérni a csíkozás és a színárnyalás.

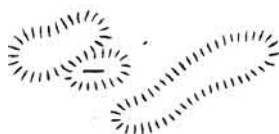
A *csíkozás* a legrövidebb lejtő irányában (abban az irányban, amelyet a hegyről leintó víz követ) sűrűn egymás mellé húzott *apró vonalkákból* (csíkok) áll. A csíkok iránya a *szintvonalakra merőleges*. Minél *meredekebb* a lejtő, annál *vastagabbak* a csíkok (a felület

139. ábra.

sötét), minél *enyhébb* a lejtő, annál *vékonyabbak* a csíkok (a felület annál világosabb). *Egyenletes* lejtő esetén a csíkok vastagsága *egyenlő*; a lejtő *változása* esetén a csíkok vastagsága is *megváltozik*; a *vízszintes* vagy majdnem vízszintes felületeket *nem csíkozzuk* (fehérek maradnak). A csíkok fekvési iránya segítségével is megállapíthatjuk valamely síkrajzi vonal lejtősségét. *Legmeredekebbek* a csíkokkal *párhuzamos* vonalak,

140. ábra.

viszont a *vízszintes* vonalak *merőlegesek* a csíkok irányára.

Csíksorokkal (egy-egy sor csíkkal) ábrázoljuk (még szintvonalas térképeken is) az *egészen kis* emelkedéseket, mélyedéseket, buckákat, régi patak- és folyómedreket stb., (140. ábra.) amelyek szintvonalakkal *kifejezhetők nem volnának*. (A mélyedéseket a kiemelkedő idomokkal szemben minusz jellel különböztetjük meg pl. —2:5.)

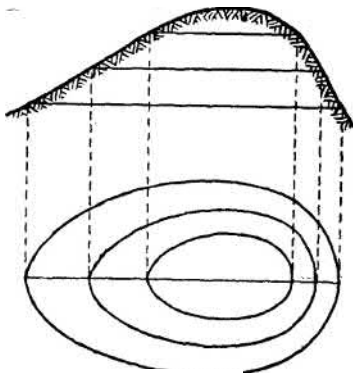
A *színárnyalást* szintvonalas (tehát nem csíkozott) térképeken szokták alkalmazni, hogy ezzel a hegyrajz *domború hatását* (plasztikáját) emeljék. Rendszerint a

hegyrajz színéhez hasonló (*halványbarna, szürkés*) színárnyalat ez.

Az egyes domborzatábrázolási módokat rendszerint *keverve, vegyesen* szokták alkalmazni (csíkozott térkép szintvonalakkal, szintvonalas térkép csíksorokkal, színárnyalással stb.).

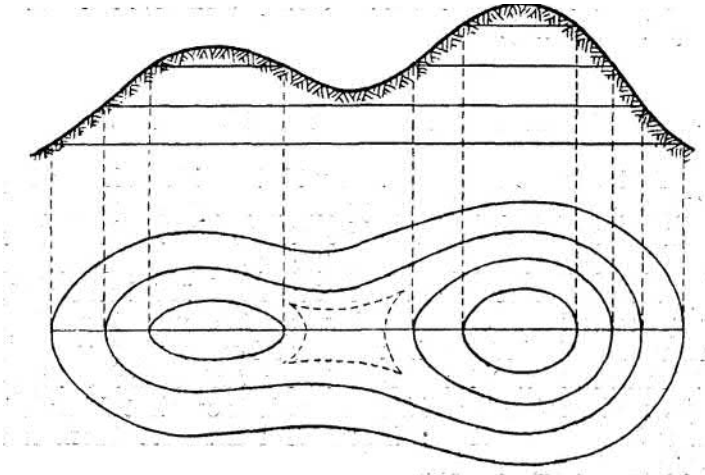
Egyszerűbb terepidomok ábrázolása.

A terep domborzatát alkotó hegyidomok gazdag változatossága tulajdonképpen néhány nagyon *egyszerű* »hétköznapi« idomra vezethető vissza. Egyelőre elég, ha ezeket jól megismerjük, terepen és térképen egyaránt és biztosan felismerjük. Értünk kell hozzá, hogy ezeket az egyszerű idomokat egyrészt néhány szintvonalal ábrázoljuk, másrészt homokból (agyagból, plasztilinből etb.) kimintázzuk. Az érte igazán a hegyrajzot, aki *szintvonalakkal* ábrázolt idomokat *homokból* kimintáz és fordítva: *homokból* mintázott idomokat *szintvonalakkal* ábrázol.

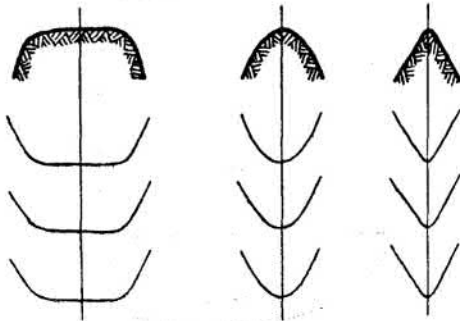

141. ábra.

Az alább ismertetett legegyszerűbb terepidomokat *keresztmetszetben* és *szintvonalakkal* ábrázolva mutatjuk be. (Csíkozással való ábrázolásukat a már ismertetett szabályok alapján nem lesz nehéz elképzelni.)

142. ábra.

143. ábra.

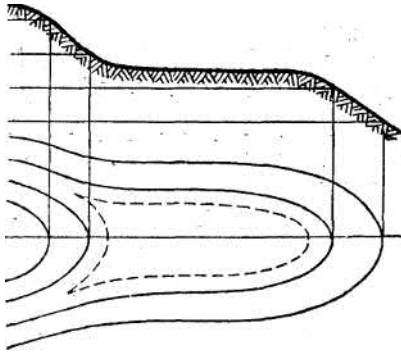
Kúp. A hegytető legkimagaslóbb része. (Pontozott vonallal körülhatárolt csúcsát a csíkozás fehéren hagyja.) (141. ábra)

Nyereg. Két kúp közti bemélyedés. (A csíkozás a nyereg pontozott vonallal körülhatárolt felületét fehéren hagyja.) (142. ábra).

Hegyhát. Kihajló, kidomborodó hegyidom. Lehet széles vagy keskeny (gerinc), vízszintes vagy lejtős. (143. ábra).

Pihenő. A hegyhát lejtőjének ellaposodó (vízszintes vagy majdnem vízszintes) megszakítása. (A csíkozás a pihenő pontozott vonallal körülhatárolt felületét fehéren hagyja.) (144. ábra.)

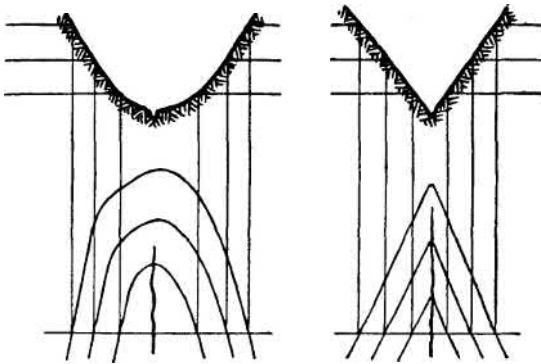
Teknő. A hegyoldal behajló, bemélyedő, homorú része. Lehet széles- vagy keskenytalpú. A teknőt a benne lefolyó víz alakítja a talaj minősége szerint metsződéssé vagy vízmosássá. (145. ábra).

144. ábra.

A terepidomok a *természetben* bizonyos örök törvények szerint egymással összefüggésben, sorozatosan, váltakozva, a legkülönfélébb méreteken fordulnak elő.

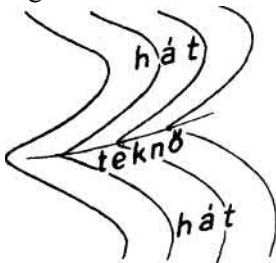
A hegyrajz helyes megértéséhez elengedhetetlen, hogy mindig meg tudjuk állapítani: hol *magasabb* a terep, hol *mélyebb*? Hol van *lent*, hol van *lent*? Az idom

145. ábra.

rajza egyedül nem minden esetben ad biztos és kétségtelen választ erre a kérdésre. (A hegyhát és a teknő, a gerinc és a vízmosás rajza például veszedelmesen hasonlít egymáshoz 1) Alaposan meg kell tehát néznünk a kérdéses idom szomszédos részeit is és olyan adatokat kell keresni, amelyek a *fent* és *lent* kérdését *biztosan* eldöntik (magassági adatok, vízfolyás, forrás, árok stb.)

Szintvonalas térképeinken a hegyhátak és teknők megkülönböztetésére szolgál a vízfolyás nélküli teknőkhöz húzott (barnaszínű) »teknővonal. (146. ábra.)

146. ábra.

C) *Névrajz.* Ha figyelmesen megnézzük a térképen szereplő írásokat, azt látjuk, hogy azok *különbözőfajta* betűkkel készültek. Más-más alakú és rajzú betűket használnak a települések, a vizek, a hegyek-völgyek és a területek, növényzet neveihez.

A betűfajtról mindjárt meg-

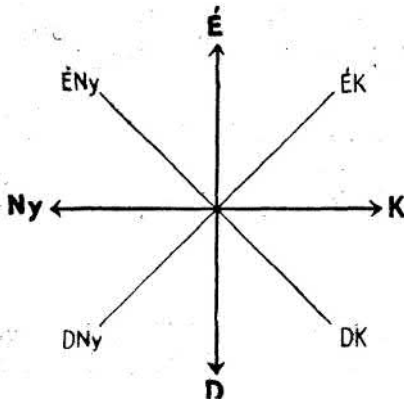
állapíthatjuk, mire vonatkozik az írás? De nem csak fajtában különböznek az írások betűi, hanem *méretben* (nagyságban) is! Minél nagyobb kiterjedésű, minél nagyobb fontosságú az írás tárgya, annál nagyobb betűkkel írják a nevét, (községeknél a lakosság lélekszáma a mérvadó!) A települések neve nyugat-keleti irányban fekszik, más írások a megírás tárgyának fekvése irányában helyezkednek el (vizek folyása, hegyvonulatok iránya stb.).

A világtájakat ismeri és azokat tájolóval és egyszerű gyakorlati eszközök segítségével meg is tudja határozni. Térképet betájolja.

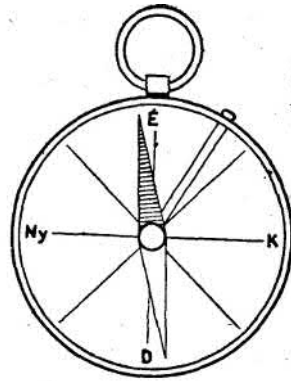
Világtájak ismerete és meghatározása.

A fő- és mellékvilágtájakat *ismernünk* kell. Ha az északi irányt ismerjük, gondolkodás nélkül azonnal meg kell tudnunk mutatni a többi világtájakat. A térképen az *irányokat* mindig *világtájakkal* adjuk meg. (147. rbra.) Ez ugyanis kizár minden téves értelmezést. (Tehát: »Északkeletre« és *nem* »kicsit iobbra« stb.) A világtájak meghatározását rendszeren az E—D-i irány meghatározásával kezdjük. A világtájak *meghatározására* szolgáló sok módszer közül sorolunk fel itt néhányat.

a) *Tájolóval*. (Iránytű, delectű stb.) A tájoló az É—D-i irány pontos meghatározására szolgáló eszköz. A sokféle alakú és kivitelű tájoló lényege az acélcsúcson lebegő *mágnestű*, amelynek egyik vége (rendszerint fekete-té debate vagy kékre színezett vége) észak felé mutat. (148. ábra) A tájolók mutatólapján a világtájakat jelző belükön kívül körben haladó *fok* vagy ponás-beosztást találunk. Fokbeosztásnál a számozás 0—360-ig, vonásbeosztásnál 0—6400-ig terjed. (149. ábra).

147. ábra.

148. ábra.

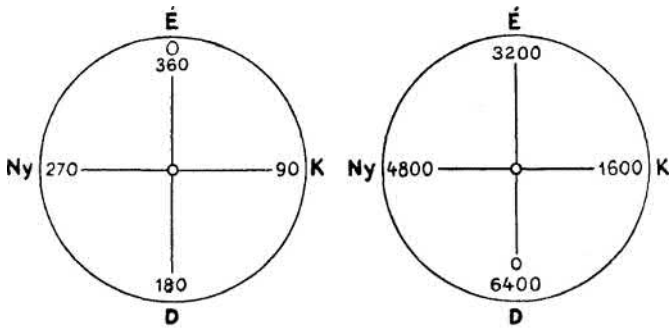
A számozás iránya az ábrákból kivehető. Külföldi gyártmányú tájolók a világtájakat azok *német* vagy *angol* nevének kezdőbetűivel jelzik:

észak: N
 dél: S
 kelet: O vagy E
 nyugat: W

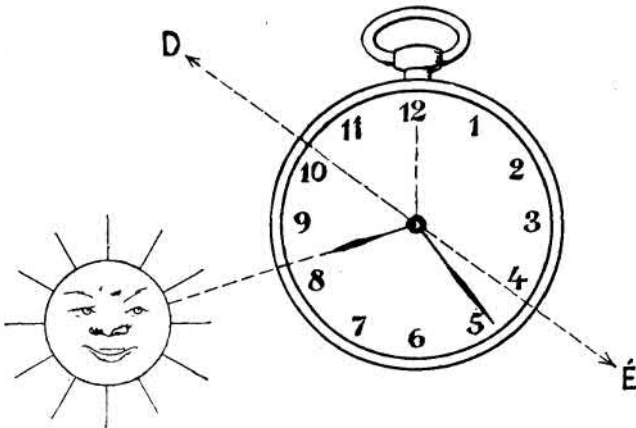
A tájolót használat közben *vízszintesen* tartjuk. Célszerű olyan tájolót szerezni, amelynek a tűje *rögzíthető*, hogy használaton kívül, hordás közben ne mozoghasson. *Vastárgyak* közelében, valamint magasfeszültségű *villanyvezetékek* mellett a tájoló hibásan mutat, tehát nem használható. (Közelítsünk zsebkést a tájolóhoz, a tű mindjárt elfordul a "helyes irányból.") A tájoló használata folyamán tehát minden ilyesmit helyezünk el néhány lépéssel távolabb (puska, kard, csákány, ásó stb.). Vasúti sínek mentén, vashídon stb. pedig ne használjuk.

(Különleges, drága tájolókkal többféle terepfeladatot meg lehet oldani. Ezeket a megoldásokat a tájolókhöz rendszerint mellékelt »használati utasítások« szokták részletesen ismertetni.)

b) *Órával.* Az órát vízszintesen tartva, úgy forgatjuk el, hogy *óramutatója* (a »kis mutató«) a Nap felé

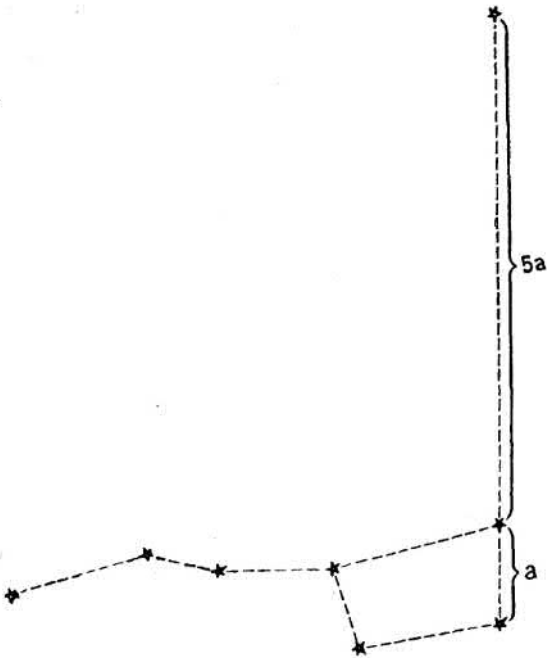

149. ábra.

150. ábra.

151. ábra.

mutasson. (150. ábra.) Az óramutató és a számlap 12-es száma felé mutató irány közti szöget megfelelően, a felező vonal iránya *dél* felé mutat. *Délelőtt* a D-i irány az óramutatót *előzi*, *délután* pedig az óramutatót *követi*, az óramutató *haladásának irányát* véve figyelembe.

c) *A Nap állása szerint.* Ha tudjuk, hány óra van, a Nap állásából meghatározhatjuk a világtájakat.

A Nap 6 órakor keleten,

9	»	délkeleten,
12	»	délen,
15	»	délnyugaton,
18	»	nyugaton van.

d) *A Sarkcsillag szerint*, amelyet a Göncölszekér segítségével találhatunk meg, ha a két hátsó csillagát összekötő képzelt egyenes meghosszabbítására szemmértékkel ötször felmérjük ennek a két csillagnak az egymástól való távolságát. A Sarkcsillag a pontos északi irányt mutatja. (151. ábra.)

A térképet betájolja. Térképolvasás.

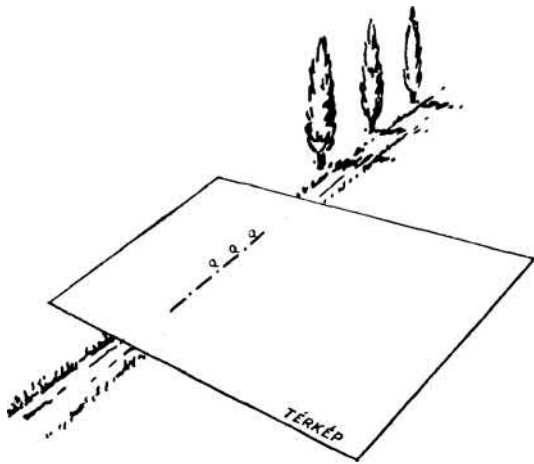
A térkép a terepen való tájékozódáshoz nélkülözhetetlen segédeszköz. Azért ismertük meg alaposan a térképet, hogy annál biztosabban használhassuk a terepen.

A térképolvasás nem szobatudomány; hiába tud valaki pompásan térképet olvasni a *szobában*, ha a *terepen* való használatához nem ért. Egyedül az számít térképolvasónak, aki a térképet a terepen megbízhatóan és helyesen tudja használni. Ehhez az itt következők alapos ismerete és tudása, de mindenekfelett *sok-sok gyakorlat* szükséges! A térképet használatkor mindig *vízszintesen tartjuk*.

A térkép betájolása. A térképet csak akkor tudjuk a szabadban, a terepen használni, ha azt előzőleg helyesen *betájoltuk*. A térkép akkor van betájolva, ha északi iránya valóban az északi irány felé mutat, ha vonalai párhuzamosak a terep megfelelő vonalaival, az egyes tereptárgyak iránya egyezik a térképen és a terepen. A katonai térképek *felső széle* észak felé mutat, (*jobb és bal* széle tehát az *észak-déli* irányt képviseli) a *közsénevek* pedig *nyugat-keleti* irányúak. A térképet *kétféleképpen* tájolhatjuk: 1. *világtájak* szerint; 2. *terep* szerint.

1. *Világtájak szerint* úgy történik a térkép tájolása, hogy az északi irányt a már ismert módok valamelyikén meghatározzuk és a térképet *addig forgatjuk*, amíg északi iránya párhuzamos helyzetbe kerül a meghatározott északi iránnyal. Ezzel már párhuzamossá is tesszük minden vonalát és irányát a megfelelő, valóságos vonalakkal és irányokkal.

2. *Terep szerint* többféle megoldás lehetséges. Mindig a legcélszerűbbet alkalmazzuk. Három példát közlünk:

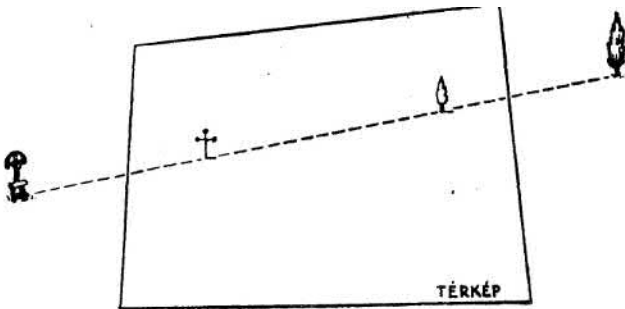

152. ábra.

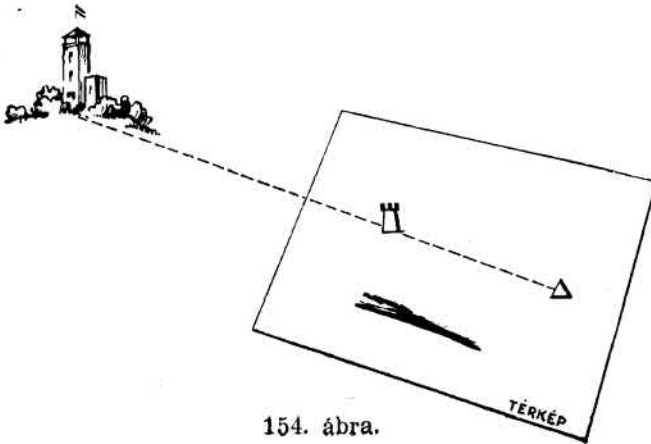
a) *Valamely egyenes terepvonalon* állok (út, vasút, fasor, csatorna stb.). A térképet addig forgatom, amíg a terepvonal iránya a térképen és a terepen egybeesik. (152. ábra.)

b) *Két tereppont képzel összekötővonalán* állok. Az eljárás teljesen ugyanaz, mint a) esetében. A különbség csak annyi, hogy ott *valódi* vonalon állok, itt pedig *képzelt* vonalon. (153. ábra.)

c) *Biztosan felismert 1—2 tereppont alapján akkor, ha álláspontom helyét a térképen ismerem (meg tudom mutatni azt a pontot, ahol állok!).* Ebben az esetben a térképet álláspontom térképjele körül (mint »tengely« körül) addig forgatom, amíg álláspontom és a választott tereppont összekötővonala a térképen és a terepen egybeesik. A tájolás annál megbízhatóbb, minél *távolabbi* tereppontokra történik. (154. ábra.)

153. ábra.

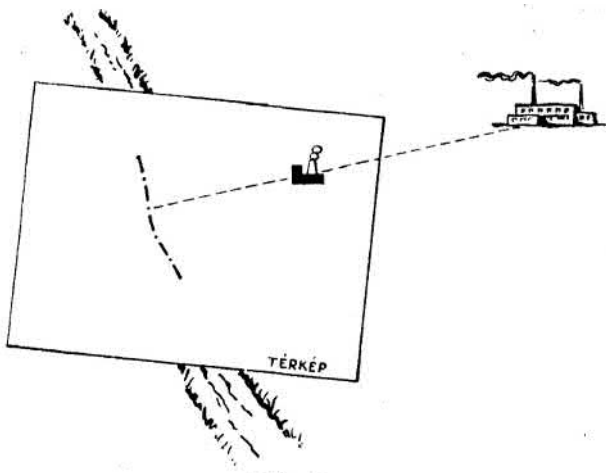
154. ábra.

Térkép alapján tájékozódni tud.

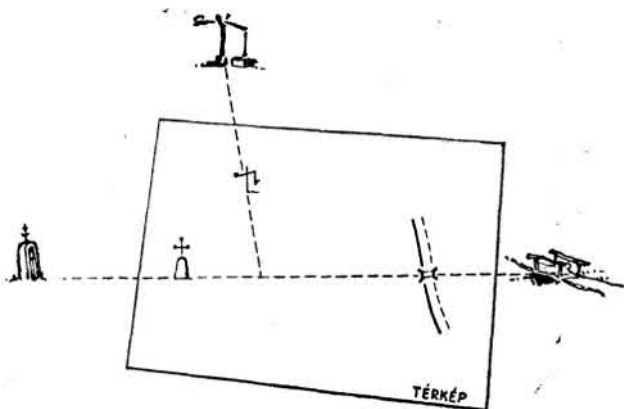
Eligazodás a térkép alapján.

A térképolvasónak *három kérdésre* kell tudnia mindig választ adni: *Hol vagyok? Mit látok? Merre kell mennem?* Vagyis tudnia kell azt, hogy a *helyesen betájolt* térképen 1. *álláspontját meghatározza*, 2. az álláspontjáról látható *tereppontokai azonosítsa* és végül a céljához vezető 3. *útirányt megtartsa*.

Gyakoroljuk magunkat előbb *ismert* terepen (ahol tévedéseinket könnyű ellenőrizni és helyrehozni) és fokozatosan menjünk ismeretlen és nehezebb terepre. Vigyázat! Minél nehezebb egy feladat, annál *több időre*, és annál *nagyobb nyugalomra* van szükségünk a megoldásához. A térképolvasó *ne befolyásoltassa magát* türelmetlen, sürgető bajtársai részéről, hanem fordítson munkájára annyi időt, amennyire szüksége van. Ha elhamarkodja a dolgát, esetleg nyer 5—6 percet, de az eltévedéssel veszíthet 5—6 órát. ...

155. ábra.

156. ábra.

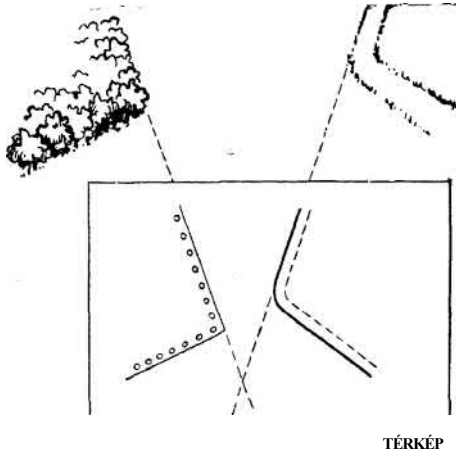
1. *Álláspontmeghatározás.* (Mindenekelőtt: *betájolni a térképet!*) Többféle megoldás lehetséges. Mindig a legcélszerűbbet alkalmazzuk, öt példát közlünk. (Ezek közül három a térkép tájolásánál ismertetett példák folytatása!)

a) *Egyenes terepvonalon állok,* (út vasút, fasor, csatorna stb.) de nem tudom, melyik pontján I Oldalt látok egy jól azonosítható tereptárgyat. (Gyár, kápolna, kereszt, gémeskút stb.) (155. ábra.)

Az egyenes terep vonalnak *azon a pont fán* állok, ahol az oldalt látott tereptárgytól *magam felé* húzott képzelt egyenes azt *metszi.* (»Oldalmetszés«.)

b) *Két tereppont képzelt összekötő vonalán* állok, de nem tudom, melyik pontján. Az eljárás teljesen ugyanaz, mint a) esetében. A különbség csak annyi, hogy ott *valódi* vonalon állok, itt pedig *képzelt* vonalon. (156. ábra.)

c) *Két terepvonal* (minél hosszabbak, annál jobb!) *képzeli meghosszabbításának metszéspontján* állok. Ha a valóságban ott állok, természetesen a térképen is ott van az álláspontom! (157. ábra.)

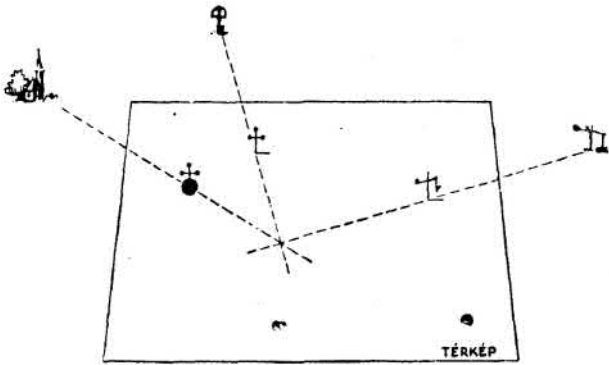
157. ábra.

d) *Biztosan felismert 2—3 (távoli) tereppont között* állok valahol, de nem tudom, hogy hol! A térképet a *lehető legpontosabban* tájoljuk. A választott tereppontok felől *magunk felé* húzott irányvonalak metszéspontja lesz álláspontunk *körülbelüli* helye. Az irányvonalak lehetőleg megközelítően derékszögben metszek egymást. (»Hátrametszés«.) (158. ábra.)

e) *Környezetünk felismerése alapján.* Ha alapos körültekintéssel sikerült a minket körülvevő *távolabbi* tájat a térképen felismerni, a nagy vonásokból kiindulva, mindig *közelebbi* és kisebb részletek felismerése alapján is rátalálhatunk álláspontunkra. Fontos, hogy a *nagyból a kicsiben* módszert kövessük!

2. *Tereppontok azonosítása.* Kétféle feladatot kaphatunk: a) A *terepe*n megmutatott pont (hegy, község, major stb.) felkeresése a térképen, b) A térképen megmutatott pont felkeresése a terepen. Megoldások:

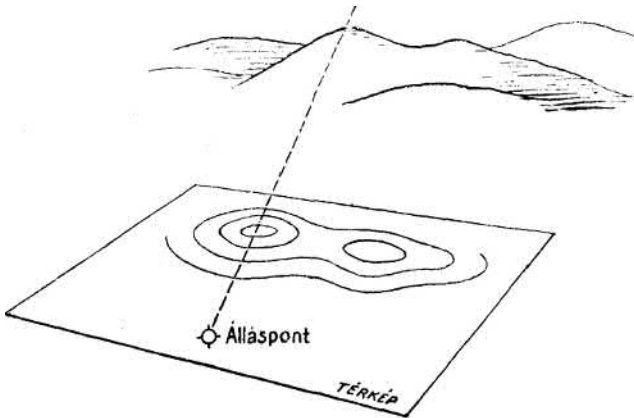
a) A vízszintesen tartott és pontosan tájolt térképen álláspontunkból alkalmas eszközzel megirányozzuk a kérdéses tereppontot (pl. kis vonalzó vagy hosz-

158. ábra.

szű ceruzát fektetünk a megfelelő irányba!). Ennek az iránynak a mentén keressük meg a kérdéses tereppont *rajzát* a térképen. (159. ábra)

b) Éppen fordított eljárást követünk a második esetben. A vonalzót (ceruzát stb.) ráfektetjük térképünkön a kérdéses irányra és úgy nézünk el felette, mint

159. ábra.

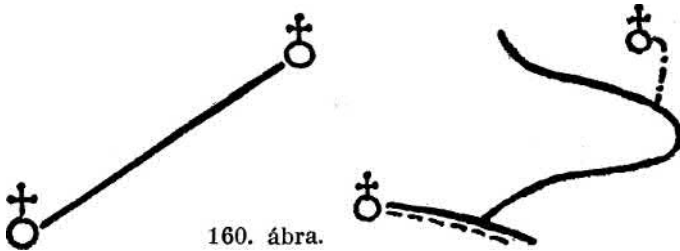
a puskával való célzásnál. Ebben az irányban fogjuk fellelni a térképen választott tereppont »eredetijét«.

Ha a kérdéses irányban esetleg több hasonló tereptárgy is volna, a tőlünk való távolság, vagy valamilyen közelebbi ismertető jelek fogják eldönteni, hogy a több hasonló tereptárgy közül melyik az, amelyet keresünk?

Térkép alapján távolságot is meg tud határozni.

Távolságmérés a térképen.

Ha kíváncsi vagyok arra, hogy a terep két pontja milyen távol van egymástól (pl. két falu temploma), ezt a távolságot a térképről lemérhetem. Ha csak a távolság érdekel, (nem akarom megtenni a két pont közti utat) akkor mindenben keresztül, légvonalban* mérek. Ha azonban egy bejárásra váró út hossza érdekel (a menetidő kiszámítása végett), akkor nem légvonalban mérek, (mert nem is légvonalban fogok gyalogolni! . . .) hanem úgy, hogy az út minden kanyarulatát, törését figyelembe veszem. (160. ábra.)

160. ábra.

Távolságmérő eszközül mindent használhatok, ami erre a célra alkalmas: drága kerek távolságmérőt, körzőt, vonalzó, szalma- vagy fűszálat, zsinogdarabot, papírszeletet stb. stb.

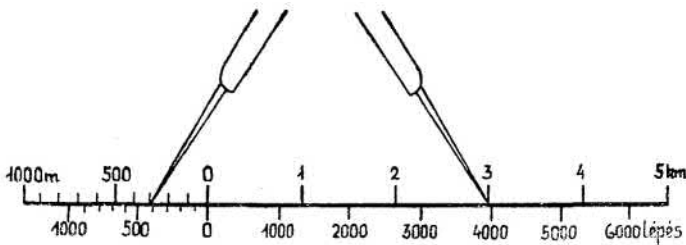
Egyenes távolságokat egy darabban, kanyargós, zezugos vonalakat apró részletekben kell mérni (a görbe vonalakat sok kis egyenesre bontom fel!)

A távolságmérés kétféleképpen történhetik:

a) Lemérem a két pont közti távolságot *centiméterekben* és *milliméterekben* és ezt a távolságot fejben (vagy írásban) átszámítom *kilométerekre* és *méterekre*. Például: *A* lemért távolság 16 cm. Tudom, hogy 50.000-es térképen 1 cm~500 m, 16 cm tehát =; $16 \times 500 \text{ m} = 8.000 \text{ m}$, vagyis = 8 km.

b) Nem szükséges azonban így számítgatnom, hanem a térkép alsó szélén található *mértéken* minden átszámítás nélkül *közvetlenül* leolvashatom, hogy a térképen lemért távolságnak hány km és m (esetleg lépés) távolság felel meg a *valóságban*!*

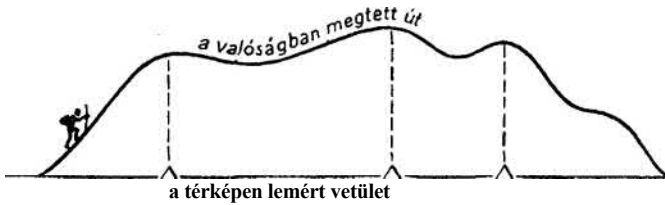
Itt láthatjuk (161. ábra) például az 50.000-es térkép mértékét:

161. ábra.

A vonal felső oldalán kilométer és méter, alsó oldalán lépésbeosztás van. A 0 vonaltól jobbra kerek kilométer illetőleg 1000 lépés beosztást látunk, balra 100 m illetőleg 100 lépés beosztásokat. A *kerek* km távolságokat a 0 vonaltól kiindulva jobbra mérjük le. Ha azonban a kerek kilométereken felül még 100 méterek (lépések) is vannak, akkor úgy mérünk, ahogy a rajzon a körző két hegye látható. (Ebben az esetben 3300 m). A 100 m-nél (1000 lépésnél) is kisebb távolságokat a szemünkkel *megbecsülhetjük*. A 100 m beosztás *felében* van az 50 m, *harmadában* kb. 33 m. stb.

A térképen lemért távolság azonban csak akkor felel meg valóban a valóságos távolságnak, ha a terep sík. Hegyes terepen a valóságos távolság jóval nagyobb, mint az, amelyet a térképen lemérhetünk. Miért? Mert a térképen a valóságos távolságoknak csak a *vetülete* mérhető, ez pedig hegyes terepen mindig rövidebb, mint a valóságos távolság. Ez a kis rajz mindent megmagyaráz:

162.:ábra.

Bárki könnyen lemérheti, mekkora az eltérés! Arról, hogy ezt az eltérést hogyan kell tekintetbe venni, a *menetidőszámítás* ismertetésénél lesz szó!

Menetidőszámítás. Menetek, kirándulások útiter-
vények elkészítésénél értenünk kell térkép alapján a
menetidő kiszámításához. Első teendő a tervezett út
hosszának megmérése. E célt szolgálja a térkép alsó
szélén található *mérték*, ami nem más, mint olyan beosz-
tással ellátott vonal, amelyen *térképről lemért* távolsá-
goknak megfelelő *valóságos* távolságok minden átszá-
mítás nélkül *közvetlenül* lemérhetők. A vonal felső
részén *km és m* beosztást, alsó részén pedig *lépés* beosz-
tást találunk. (Azt is tudnunk kell, *hogy számíthatunk*
út méterben megadott távolságot lépésre és lépésben
megadott távolságot méterre 1.75 cm-es lépéshosszúság
esetén a következő egyszerű képleteket használhatjuk:

$$\text{méter} = \frac{3 \times \text{lépésszám}}{4}, \quad \text{lépés} = \frac{4 \times \text{méterszám}}{3}$$

* Nem képezi a próba anyagát.

Az út hosszát körzővel (vagy bármilyen, e célra alkalmas rögtönzött eszközzel) a térképről lemérjük. Minél *kanyargósabb* az út, annál *rövidebb* távolságot veszünk a mértékről a körző két hegye közé és *apró darabokban* mérjük végig az utat. Ha így megállapítottuk, *hány km* a ránk váró út, és tudjuk, hogy hány km-t tehetünk meg *óránként* (4—5 km), nagyon egyszerű a menetidő kiszámítása. Ez azonban csak *sík vidéken* érvényes, hegyvidéken nem! Hegyvidéken ugyanis jóval hosszabb a *valóságban* megtett út, mint az, amit a *térképen* le tudunk mérni! Másrészt meg hegynek fel, völgybe le *lassabban* is haladunk, mint sík vidéken. Ezért tehát minden 100 méternyi emelkedésre vagy ereszkedésre 10—15 perccel *többet* számítunk a lemért távolság szerint kiszámított menetidőhöz. Az emelkedés (ereszkedés) mértéke a térképről megállapítható. (Magasságadatok, szintvonalak.) *Példa:* A völgyből a hegycsúcsra vezető útnak a térképen lemért hossza 10 km: ez 2 óra menetidő volna. Mivel azonban a völgy és a hegycsúcs közti magasságkülönbség 400 méter, a 2 órához még 4×15 perccel, vagyis 1 órát adunk hozzá. A menetidő tehát $2 + 1 = 3$ óra.

A menetidőt egyébként sok mellékkörülmény is befolyásolja: létszám, életkor, megterhelés, útviszonyok, évszak, napszak, időjárás, az előző napi igénybevétel, pihenők stb. Mindig jobb a menetidőt *bővebben* számítani és mindig a *kevésbé kedvező* lehetőségeket alapul venni. Így soha sem érhet kellemetlen meglepetés!

Míg egyesek vagy kislétszámú csoportok 5—6 km óránkénti sebességgel menetelnek, nagyobb létszámú csoportoknál csak 4—5 km-rel számolhatunk.

Kedvező körülmények közt, sík vagy dombos vidéken kerékpárosok 15—20, lovasok 8—10, kocsik 5—10, motorkerékpárok 60, személygépkocsik 40—60, tehergépkocsik 20—30 km óránkénti sebességgel haladhatnak. (Kedvezőtlen körülmények esetén ezek a távolságok többé-kevésbé csökkennek.)

Honpolgári ismeretek és nemzeti alpműveltség.

A Haza jogalmát érti és meg is tudja magyarázni.

Ismeri a magyar közigazgatás és igazságszolgáltatás beosztását és működését a törvényhatóságon belül.

Ismeri a tankötelezettség, a leventekötelezettség, a légvédelmi kötelezettség és a honvédelmi munkára való kötelezettségre vonatkozó törvényes rendelkezések lényegét. (Csak a kötelezettségek mértékének és megszegésük törvényes következményeinek ismeretét szabad megkövetelni.)

A magyar múlt ismeretéből:

Ismeri és érti a magyar történelem következő szakaszainak eseményeit és azok jelentőségét:

Erdély szerepe a török hódoltság alatt. Erdélyi fejedelmeink szabadságharcai. (Bocskai, Bethlen Gábort Thököly Imre.) A törökök kiűzése. II. Rákóczi Ferenc szabadságharca. Az ország élete a Habsburg uralkodók alatt. Mária Terézia kora. A nemzeti eszme fellángolásának kora. A szabadságharc. A Bach-korszak. A világháború. Trianon. Csonka-Magyarország kora. A feltámadás évei.

A magyar föld ismeretéből:

Vázlatosan ismeri Nagy-Magyarország földrajzát és pedig: hegy- és vízrajz, az ország területi felosztása. A régi és új határok. Politikai felosztás: vármegyék, városok,

községek, tanyák. Legfontosabb néprajzi adatok. A magyarság elhelyezkedése az országban, Európában és a világban. Nemzetiségeink.

(E csoportban csak a lényegre vonatkozó vázlatos ismereteket kell felmutatni. Feltétlenül meg kell azonban követelni az egyszerű, biztos tudást és a tanultak megértését.)

A haza fogalmát érti és meg is tudja magyarázni.

Ha az ember megszokott otthonától messzire, idegen országba megy, furcsán, idegenül érzi magát. Más a táj, mások az emberek, a szokásaik, más a gondolkozásuk, viselkedésük, mások a dalaik, még az ételnek is más az íze. Hej csak otthon lehetnék! — jut ilyenkor mindenkinek eszébe, — nem kellene vigyáznom minden lépésemre, hogy kell lépni, mit kell mondani. Az ember érzi, hogy egyedül van, nem tartozik a többiekhez, idegen, semmi köze sem a tájhoz, sem lakóihoz.

Bezzeg otthon, a megszokott kis közösségben, a megszokott szobában vagy házban jól érzi magát mindenki. Nem kell aggódva lesnie, mit hogyan csinálnak a többiek, nem kell tanakodnia, hogyan szóljon hozzájuk, természetesen, magától megy minden, összegtartozunk, érezzük, hogy ez a mi birodalmunk, egymást védjük, de segítjük is.

De otthon érzem magamat a falam, városom határában is. Ismerem minden fát, ismerem az embereket, életüket, s tudom, ugyanúgy beszélnek, gondolkoznak, ugyanúgy viselkednek, mint jómagam. Aztán tudom a szomszédos falvokról, hogy az élet ott is csak olyan akárcsak nálunk, s ha köztük járok minden olyan ismerős. Itt is otthon érzem magam, hiszen ez az én szülőföldem.

De elmehetek még messzebbre, akárhova Magyarország területén, ismerős tájra, ismerős emberekre

bukkanok, szavamat megértik, gondolatunk, erkölcsi felfogásunk megegyezik. Betérhetek akárkihez, szívesen fogadnak: érzem, ez a föld még mindig otthonom. Tudom, hogy száz vagy többszáz évvel ezelőtt is magyarok laktak rajta, mindig a magyar államhoz tartoztak. Tudom, hogy ugyanazt a sorsot járták a múltban, amit az én őseim is, az ország másik felén, s nem egyszer össze kellett fogniok a közös baj, a közös ellenség megtörésére. Tudom, hogy a mi vidékünk nem élhetne meg, ha nem segítenék gabonájukkal, ásványkincseikkel, vagy tűzifájukkal, hogy náluk nem lehetne mivel szántani, ha itt nem gyártanák az ekét. Egymásra szorulunk valamennyien, nemcsak a múltban, de ma is. Egy a múltunk, de egyformán képzeljük jövőnket is. Egy nagy közösséget alkotunk valamennyien, az egész ország: ez az én hazám.

Mindaz a föld, ami ezer éven át magyar volt, amelyiken magyar szellem, magyar törvény élt, magyar munka táplált, és magyarok vére oltalmazott: az a magyar haza.

Ismeri a magyar közigazgatás és igazságszolgáltatás beosztását és működését a törvényhatóságon belül.

Állam, főhatalom.

Hazánknak öntudatosan cselekvő polgárai csak akkor lehetünk, ha tisztában vagyunk annak a szervezetnek a működésével, amely az állam életét jelenti.

Az állam alkotó elemei: a terület, a nép és a főhatalom.

Csonka-Magyarország *területe* Erdély egy részének és a délvidéknek visszatérése után 172.204 négyzetkilométer, *lakossága* 14.668.496 fő.

Egész Magyarország *területe* 325.411 négyzetkilométer.

Egész Magyarország lakossága az 1910. évi népszámlálás adatai alapján 20,886.487 fő volt.

Az államot lakosságával szemben az alkotmányban biztosított keretek között korlátlan hatalom illeti meg. Ezt nevezzük *főhatalomnak*.

Általánosságban a *törvényhozó* és a *végrehajtó* hatalmat nevezik az állami főhatalom ágazatainak, de többnyire a *bírói hatalmat* is annak tekintik.

Az állam akaratát a *törvényhozás* útján juttatja kifejezésre. A törvényhozó hatalmat nálunk az országgyűlés (képviselő- és felsőház) és a király, a végrehajtó hatalmat pedig a király — a törvényeknek megfelelően — a felelős minisztérium (m. kir. kormány) által gyakorolja.

1920-ban a nemzetgyűlés — addig, amíg az állami hatalom gyakorlásának mikéntjét véglegesen rendezi — az államfői teendők ideiglenes ellátására vitéz nagybányai Horthy Miklóst kormányzóul választotta.

Közigazgatás

Az állam akaratát az egyes felmerülő (konkrét), esetekben a *közigazgatás* útján hajtja végre.

Az állampolgárok mindennapi életében a köz[^]igazgatás igen nagy szerepet játszik; ez szabja meg a polgár esetenként előforduló kötelezettségeit, ez ad engedélyt az állampolgár számára oly tevékenységre, mely a közösséget érinti, elsősorban a közigaz[^]gatás intézi az állampolgárok ügyes-bajos dolgait* Honpolgári ismereteink csak akkor lehetnek teljesek, ha tisztában vagyunk a közigazgatás szervezetével és annak működésével.

Főleg a *belügyi közigazgatás* szervezetét kell ismerünk.

Belügyi közigazgatási szervezetünk tagozódása

A közigazgatási tevékenység központi vezetése és irányítása a parlamentnek felelős *m. kir. kormány*, illetőleg az egyes szakminiszterek feladata. A kormány tagjai: a miniszterelnök, a külügy-, belügy-, pénzügy-, földművelésügyi, iparügyi, kereskedelem- és közlekedésügyi, vallás- és közoktatásügyi, igazságügyi és honvédelmi miniszterek. A magyar közigazgatás *önkormányzati* szervei: a törvényhatóságok és a községek.

A *törvényhatóságok* — mint középfokú közigazgatási szervek — a törvény korlátai között az önkormányzatot, az állami közigazgatás közvetítését és az úgynevezett politikai jogkört gyakorolják. A törvényhatóságnak két faja van, úgymint: a *vármegyék és a törvényhatósági jogú városok*.

A *vármegye* a magyar közigazgatási beosztás történelmi alapja, önkormányzati jogánál fogva saját belügyeiben önállóan intézkedik, szabályrendeleteket alkot és azokat végrehajtja.

A nagyobb és jelentősebb városokat részben kiváltságok folytán, részben pedig célszerűségi szempontokból kivették a vármegye fennhatósága alól és ugyanolyan joggal ruházták fel, mint a vármegyét. Ezek a *törvényhatósági jogú városok*. E városok lényegükben a vármegyékkel azonos elbírálásban részesülnek.

A megnagyobbodott Csonka-Magyarországon 62 törvényhatóság — ezek között 41 vármegye és 21 törvényhatósági jogú város, közöttük Budapest székesfőváros — működik. Az autonómiával rendelkező Kárpátaljának 3 közigazgatási kirendeltsége van.

A törvényhatóságok (vármegyék és törvényhatósági jogú városok) élén a főispán (Budapesten a főpolgármester) áll. A főispán (főpolgármester) a kor-

mány bizalmi embere, politikájának képviselője, akit a belügyminiszter előterjesztésére az államfő nevez ki és ment föl. A főispán közvetlenül a belügyminiszternek van alárendelve. Hatásköre igen széles és sokoldalú. A törvényhatóság területén felügyeletet és ellenőrzést gyakorol az állami és az önkormányzati igazgatás felett. Elnöke a törvényhatóság különféle bizottságainak stb. A törvényhatóságoknak saját szervei: a bizottságok és a tisztviselők. A vármegye *első tisztviselője az alispán*, a törvényhatósági jogú városé a *polgármester*.

163. ábra.

A törvényhatóság főbb tisztviselői: a főjegyző, aljegyzők, tiszti főügyész, árvaszéki elnök stb., illetőleg' a székesfővárosnál az alpolgármesterek, tanácsnokok stb.

A törvényhatóságok első és főbb tisztviselőiket maguk választják.

A vármegye *járásnak* nevezett igazgatási területekre oszlik, melyeknek élén a *főszolgabíró* áll, aki vármegyei tisztviselő és bizonyos közigazgatási ügyekben elsőfokú hatóság, egyben pedig a járásába tartozó kis- és nagyközségeknek felügyelő hatósága.

Az alsófokú közigazgatási szervek a *községek*. Ezek háromfélék: *kisközségek, nagyközségek és megyei városok*. A megyei városok fejlettebb szervezettel ren-

delkeznek, *közvetlenül* állanak a vármegye hatósága alatt. A nagy- és kisközségek abban különböznek egymástól, hogy míg a nagyközségek a törvény által rájuk ruházott tennivalókat saját anyagi erejükből képesek teljesíteni, — ami a gyakorlatban annyit jelent, hogy minden nagyközségnek külön jegyzője van — addig a kisközségek tennivalóikat kellő anyagi erő hiányában egymagukban nem képesek ellátni, azaz nincs külön jegyzőjük, hanem más községgel vagy községekkel szövetkezve *körjegyzőséget* alkotnak, vagyis közös jegyzőt: körjegyzőt tartanak.

A községek a törvény korlátai között önállóan intézik saját belügyeiket, azaz gyakorolják az önkormányzatot s végrehajtják a törvénynek, kormánynak és a törvényhatóságnak az állami és a törvényhatósági közigazgatásra vonatkozó rendelkezéseit.

A község legfontosabb szervei: a *képviselőtestület* és az *előjáróság*.

A képviselőtestület a község egyetemét képviseli és az önkormányzat jogát gyakorolja. Felerészben a legtöbb adót fizetőkből, felerészben a választóközön-ség választottaiból áll.

A községi előjáróság végzi a közigazgatást: végrehajtja a felsőbb hatóságok rendeleteit és a képviselőtestület határozatait, végül teljesíti mindazokat a tennivalókat, amelyeket a jogszabályok a községre bíznak. A községi előjáróság tagjai kisközségekben a bíró és helyettese, a tanácsbeliek (esküdtek), a körjegyző, a közgyám és a körorvos; nagyközségben a bíró és helyettese, a tanácsbeliek (esküdtek), a pénztárnok, egy vagy több községi jegyző, a közgyám és a községi, illetőleg körorvos. Megyei városokban a polgármester, tanácsnokok, főjegyző, jegyzők, főügyész, árvaszéki ülnökök stb.

Csonka-Magyarország 41 vármegyéje 264 járásra oszlik. A vármegyéken belül összesen 70 megyei város, 6674 község van.

Igazságügyi szervezet.

Az igazságszolgáltatást a kir. bíróságok végzik. Mindenkinek joga van sérelmével vagy jogainak érvényesítésével a bírósághoz fordulni. Ahol nincs bíróság, bűnvádi ügyben feljelentést a rendőrségen vagy a csendőrségnél is lehet tenni.

A kir. bíróságok szervezetenként a következőképp tagozódnak:

a) Elsőfokú bíróságok: a kir. járásbíróság és a kir. törvényszék.

b) Fellebbezési bíróságok: a kir. ítélőtábla és a m. kir. Kúria.

Mindegyik bíróságnak két fő tagozata van: polgári és büntető. Budapesten külön polgári és külön büntető járásbíróság, illetve törvényszék van.

A telekkönyv a magyar föld jogviszonyairól vezetett nyilvántartókönyvek gyűjteménye, amelyet a kir. járásbíróságok vezetnek.

A mai Csonka-Magyarországon 9 ítélőtábla, 47 törvényszék és 241 járásbíróság működik. M. kir. Kúria, egy van Budapesten.

A kir. ügyészség bűnügyekben az állam nevében a közzvadat képviseli és végrehajtja a bíróság ítéletét.

Ismeri a tankötelezettség, a levetekötelezettség, a légvédelmi kötelezettség és a honvédelmi munkára való kötelezettségre vonatkozó törvények» rendelkezések lényegét. (Csak a kötelezettségek mértékének és megszegésük törvényes következményeinek ismeretét szabad megkövetelni).

Iskolázási kötelezettség.

Az iskolázási kötelezettséget az 1940. évi XX. t. c. szabályozza. E törvény szerint a gyermek hatodik életévének betöltésétől kezdve 9 éven át köteles iskolába járni. Nyolc tanéven át mindennapi népiskolai okta-

tásban és nevelésben, avagy hat tanéven át mindeu-nani mezőgazdasági népiskolai oktatásban és nevelésben, a ki'encedik évben pedig gyakorlati gazdasági okta-tásba részesül.

A leventekötelezettség

»A leventeképzésnek — amely a magyar ifjú-ság nevelésének is egyik eszköze — célja az, hogy az ifjúságot a hagyományos katonai erényekben való nevelés útján a haza védelmének magasztos feladataira testben és lélekben előkészítse«.

Az 1939. évi *II. törvénycikk a honvédelemről* a leventeképzésben való részvételt a következőkben ren-deli el:

»Minden magyar állampolgár ifjú annak az évnek szeptember hó 1. napjától, amelyben *tizenkettedik* életévét betölti, mindaddig, amíg tényleges katonai szolgálatát meg nem kezdi, vagy a katonai szolgálatra való alkalmatlanságát végleg meg nem állapítják, az alábbi szabályok szerint leventeköteles. A levente-kötelezettség *általában* megszűnik legkésőbb annak az évnek szeptember hó 30. napján, amelyben az ifjú a *huszonharmadik* életévét betölti. Ezen az életkoron túl is leventekötelesek maradnak tényleges katonai szolgálá-latra való bevonulásukig azok, akik a tényleges katonai szolgálat megkezdésére halasztást kaptak«.

Az iskolát (főiskolát) látogató ifjak — ahol ez megoldható — az iskolát elhagyó ifjúsággal (föld-műves, iparos) *együtt* vesznek részt a leventefoglal-kozásban.

Ez a rendelkezés kifejezésre kívánja juttatni azt a nagy gondolatot, hogy a haza szolgálatában vég-zendő köteleességek teljesítésében *különbség nincs*. Ily-

módon a leventeintézmény a különböző társadalmi osztályú és különféle képzettségű ifjakat közelebb hozza egymáshoz és egymás szeretetére és megbecsülésére tanítja.

A leventeképzés tartama évenként *tíz hónapon keresztül heti négy óra*. Ezenfelül minden levente abban az évben, amelyben 18. életévét betölti, *három hétig tartó összefüggő gyakorlaton* köteles résztvenni.

Azok a leventék, akiknek lakóhelyétől számított négy kilométeres körzetben nincs leventecsapat, vagy akiket foglalkozásuk természete a rendes kiképzésben való részvételben (pl. hajóinas valamely dunai hajón) megakadályoz, vagy akik a rendes heti kiképzésből egy évben a törvényt szabta idő egyharmadánál többet mulasztottak, évenként *két hétig összefüggő kiképzésen* kötelesek résztvenni.

A leventekiképzést a honvéd vezérkar főnöke és a honvédelmi miniszter irányítja a vallás és közoktatásügyi miniszterrel egyetértésben.

A leventekötelezettség amint látod törvényt szabta kötelesség, melynek a becsületes magyar ifjú önként, jólélekből tesz eleget, mert tudja, hogy kötelességei lelkes teljesítésével hazáját szolgálja. Ifjúságunknak sorában akadnak azonban olyanok is, akiknek tágabb a lelkiismerete s így a kötelességteljesítésére törvény erejével kell rászorítani.

A 18 évesnél fiatalabb leventeköteles, ha a törvényt szabta hatósági orvosi vizsgálaton nem jelentkezik meg és elmaradását alapos okkal ki nem menti, vagy a leventekiképzésen, vagy a gyakorlaton nem jelenik meg és elmaradását alapos okkal nem menti ki, házi, iskolai, vagy fegyelmi fenytetésben részesül.

A 18 évesnél idősebb leventeköteles fenti mulasztásai már kihágásnak minősülnek és kéthónapig terjedhető elzárással kell büntetni. Ugyancsak kihágás miatt kell büntetni azt a 18 évesnél idősebb

leventét is, aki a bejelentésre és nyilvántartásra vonatkozó szabályokat megszegi, vagy parancsnokával tiszteletlenül viselkedik a parancsokat nem teljesíti stb.

Légvédelmi kötelezettség.

A személyes légvédelmi kötelezettséget ugyancsak az 1939. évi II. t.-c, az ú. n. »Honvédelmi törvényi rendeli el. A kötelezettség 14 éves kortól 70 éves korig terjed.

A polgárság egy része különleges légvédelmi szolgálatot lát el. Éspedig a községek légoltalmi vezetőségében, légvédelmi tüzeszközök mellett, a légvédelmi figyelő-, jelentő-, riasztó-, elsötétítő-, híradószolgálatban és a különleges munkásosztagokban. A különleges szolgálatra kijelöltek a rendes — mindenkire kötelező — 3 heti kiképzésen és évenként 1 hetet meg nem haladó gyakorlaton kívül a szükséghez képest külön gyakorlaton és kiképzésben való részvételre kötelezhetők.

Honvédelmi munkára való kötelezettség

A »honvédelmi törvény* az állampolgárait szolgáltatások teljesítésére kötelezezi. A honvédelmi szolgáltatások honvédelmi munkából vagy anyagi szolgáltatásból állanak.

Honvédelmi munka címén bármilyen testi vagy szellemi munka követelhető. E kötelezettség nemre való tekintet nélkül a betöltött 14. évtől a 70. életév betöltéséig mindenkire kiterjed.

Nem tévesztendő össze a honvédelmi munkára való kötelezettség a 3 hónapi közérdekű munkaszolgálat kötelezettségével. Azok a 21—23 éves életkorú ifjak, kiket a katonai szolgálatra végleg alkalmatlanoknak találtak, munkatáborokban teljesítendő háromhónapi közérdekű munkaszolgálatra kötelezheti.

A magyar múlt ismeretéből:

Bocskai István szabadságharca.

Száz esztendő minden szenvedése és harca közepette a magyarság állta a harcot. Egy pillanatra nem adta fel soha a reményt, hogy egyszer még kiveri a pogány törököt, s amikor az 1500-as évek végére a török ereje meggyengült, hatalmas támadóhadjárataban igyekezett kiszorítani az országból. Erdély és a királyi Magyarország egyszerre fogott a támadásba s két oldalról szorították a meglepett ellenséget. Báthory Zsigmond hadai lenn Havasalföldön hatalmas csapást mértek a pogányra, a császár azonban megint nem küldött elegendő segítséget s Mezőkeresztesnél a háromnapos csatát elvesztették az egyesült magyar-német seregek. Erdély egyszerre lehetetlen helyzetbe került. Fejedelme, Zsigmond, meggondolatlanságból egyik bajból a másikba sodorta s az eddig virágzó államon török és tatár csapatok rohantak keresztül. Tíz[hónapra a kegyetlen oláh vajda uralma alá került, hogy végül, minden reményétől megfosztva, nagyon sok vért vesztítve, viselje Básta császári generális igáját. A nyomor és a szegénység kiáltóvá lett s a nép, mert jószága nem volt, maga húzta az ekét, a »Básta szekerét«.

Az uralkodóház eddigre teljesen elidegenedett a magyarságtól, magyar ember ország ügyében, katonaságnál vezető nem lehetett, az idegeneknek pedig kisebb gondjuk is nagyobb volt a magyarság megsegítésénél.

Az elégedetlenség azonban csak befelé izzott mindaddig, amíg az ekkor többségében református magyarság vallásgyakorlatát nem kezdték erőszakkal megakadályozni.

Ehhez járultak azután a birtokelkobzások. A kincstár ugyanis, hogy gyér jövedelmét gyarapítsa, hamis yfda,kjal felségsértési perbe fogatta a leggazdagabb

magyar urakat, a fej és jószágvesztésre ítélt birtokait pedig megszerezte magának.

Az elkeseredés a végsőkéig fokozódott, s ahhoz, hogy a lázadás kitörjön, csak a vezér hiányzott. A királynak ezt is sikerült előkerítenie. Az eddig mindig királyhű Bocskai Istvánt támadtatta meg erdélyi váraiban koholt vádakkal, hogy birtokait megkaparinthassa. Bocskai azonban katona volt, nem menekült. Megnyerte magának a hajdúkat, s visszaűzte a rátámadt császáriakat. Az általános elkeseredés mellé állította az egész magyarságot. Útja diadalmenet volt végig a Felvidéken, s a császári csapatok egykettőre kiszorultak az országból. Erdély fejedelemvé választotta, a szultán pedig királyi koronát küldött neki.

Bocskai azonban nem koronáztatta meg magát, mert célja csak az volt, hogy biztosítsa a magyar alkotmányt és vallásszabadságot. Hosszas tárgyalások és huzavonák után létrejött a király és Bocskai között a béke Bécsben (1606). Biztosí-

totta a magyarság alkotmányát, a protestáns vallás szabadságát, de ami a legfontosabb a későbbiekre, elismerte az önálló és független erdélyi fejedelemséget. Bocskai ugyanis nagyon jól tudta, hogy a magyarság jogait addig tartják tiszteletben, amíg van, aki érvényt szerezzen azoknak, ha szükséges. Érezte, hogy nagy szükség lesz még az önálló Erdély magyar katonáira és magyar fejedelmeire.

Erdély, a magyar szabadság őre.

A magyarság a XVII. századtól kényszerítve szakít az állandó török harcokkal. Harc közben támadta hátba

165. ábra.
thlen Gábor.

a német, akit saját testével védett a pogány ellen. A magyarságnak, ha életben akart maradni, ki kellett békülnie mind a kettővel. Már Bocskai látta, hogy ha Magyarország továbbra is hadszíntér marad, elvész

166. ábra.
I. Rákóczi György

a magyar egy szálig, ezért kényszerítette a németet is, hogy barátságot kössön a törökkel.

Hogy Bocskai mennyire jól látta a magyarság jövőjét, az utódai alatt bizonyosodott meg. Bethlen Gábor a két Rákóczi György Erdély fejedelmei, négy ízben voltak kénytelenek fegyvert fogni és azzal védeni meg a magyar szabadságot. A kis Erdély virágzó és erős állama fejlődött bölcs fejedelmeinek vezetése alatt, s azt, hogy Magyarország nem jutott a csehek sorsára, akiknek nemzeti ellenállását vérbefojtották a Habsburgok, azt egyedül Erdélynek köszönhetjük. Erdély hivatását a magyar nemzetiség védelmében még a habsburgi Magyarország vezetői is elismerték, élükön a nagy katolikus egyházfővel, Pázmány Péterrel.

Habsburg önkényuralom. Zrínyi Miklós.

A békében is továbbtartó török harcok, a némettel vívott meg-megújuló küzdelmek, ha biztosították is a magyarság szabadságát, de mindmégannyi magyar vérbe kerültek. Az Alföld és peremvidékének pusztulása után a Felvidék is elszegényedett az örökös hadjáratok következtében, majd a század közepén az eddig jólétben élő Erdélyt is feldúlták a török-tatár csapatok. Magyarországnak egyetlenegy vidéke, tája nem volt, amelyik ne sirathatta volna megölt és rabságbahurcolt lakóit, felgyújtott falvait, legázolt vetéseit.

Másfélszáz év kegyetlen küzdelme felőrölte a magyarság erejét s most, hogy Erdély hatalma is semmibe foszlott, a császár-király elérkezettnek látta az időt arra, hogy a magyarságot egészen megtörje.

Ez volt a sorsa a század, de az egész magyar történet egyik legkimagaslóbb alakjának: Gróf Zrínyi Miklósnak is. Ősrégi főnemesi családból származott, családja nemzedékeken át szívós harcban védte a pogány ellen a muraközi végeket, dédapja pedig, a másik Zrínyi Miklós, Szigetvárnál életét áldozta hazájáért a török harcban. A család hagyományai természetessé tették, hogy a korán árván maradt Zrínyi Miklóst ugyancsak katonának nevelték. Már egész ifjan seregeket vezet a hanyatló török ellen s mert Bécs soha nem segítette, saját pénzén fogadott zsoldosokat. Bécsnek azonban nem volt ínyére nagy harciasága, ők békét akartak a törökkel, nem háborút s a fiatal horvát bánt, ahol csak tehették, elgáncsolták terveit véghezvitelében.

Zrínyi fájaldalmában és tehetetlenségében a magyar nemzethez fordult és híres kiáltványában, a »Török Áfiumban« megdöbbenő éleslátással mutat rá a magyar kibontakozás egyetlen járható útjára. Ne számítsunk senkire, — mondja — csak magunkban bízunk. Térjünk vissza őseink erényeihez, ragadjunk fegyvert, s

167. ábra.
Zrínyi Miklós.

magunk erejével vívjuk ki országunk szabadságát és függetlenségét.

Hiába volt azonban minden, hiába volt Zrínyi lángszavú riadója, a nemzet fáradt volt, már nem ugrott szavára, hogy szétzúzza a »török sárkány« fejét. Vezetőhelyre, országos tisztségre Zrínyi nem juthatott, Lipót császár nem engedte nádorrá választatni s élete örök időre példázza a semmittevésre kárhóztatott magyar tehetség sorsát. A század legnagyobb magyarjának élete hiába volt: Láta a kibontakozás útját, de nem vezethette arra nemzetét. Halála után pedig hosszú időre teljessé vált a sötétség, a fáradt magyarság senki és semmi ellen nem védekezett.

A magyarságra soha nem látott mértékben zúdultak a szenvedések, Lipót mindenben szembehelyezkedett

a nemzet vágyaival és törekvéseivel. 1671-ben az ország legelső mágnásai szövetkeztek a nádor vezetésével az uralkodó ellen, csupa olyan, aki mindedig hű embere volt az udvarnak. A szövetkezést felfedezték s most már jogcímet találva a nemzet hűtlenségében, tömegesen vonták vérpadra a magyarság legjobbjait. A nemzet kétségbeesésében egészen törökpártivá lett s Tököly Imre felsőmagyarországi fejedelemsége nyíltan a török oltalmába ajánlotta magát. Ekkor indult a török hadsereg nagy hadjáratára, 1683-ban, hogy Bécsset elfoglalja.

Az ország felszabadítása.

A török seregek németországi nagy támadása mégegyszer felrázta a keresztény világ lelkiismeretét, s a pápa kérésére a lengyel király hatalmas sereggel mentette fel a szorult helyzetbe jutott Bécsset. A tekintélyes győzelem, a külföldi segélyhadak, meg a pápa fáradhatatlan unszolása egyszerre törökellenessé tették Lipót császárt s hadai a menekülő pogánynak nyomába szegődve megkezdették Magyarország felszabadítását.

Mihelyt a magyarság meggyőződött róla, hogy a császár komolyan veszi a török háborút, minden nemzeti sérelmét felejtve, csatlakozott a felmentő seregek zászlai alá.

A felszabadító háború tizenhatévi megfeszített küzdelem árán elérte célját: az ország nagy részét kiragadta pogány karjaiból, de a nemzetnek nem sok oka volt örülni. A felszabadítás terheinek túlnyomó részét neki kellett viselnie, neki kellett eltartania az idegen hadakat, melyek sáska módjára mindent letaroltak. Ellenség és jóbarát, mind a magyarságot pusztította s így esett, hogy Magyarország a XVIII. század végére nagyobb részében kietlen sivataggá változott,

melyben csak imitt amott húzódt meg egy-egy nyomorúságos falu. A felszabadítás után erre vetődött utazó Budától Szabadkáig egyetlen falut sem talált, s lovaival alig bírt előrehaladni az embermagasságú bozótban.

II. Rákóczi Ferenc szabadságharca.

Lipót és tanácsosai elérkezettnek vélték az időt a magyarság végleges megtörésére. Zrínyi Miklós mondanása most vált csak igazán valóvá: senki a mi kedvünkért nem veszi vissza országunkat. Bizony súlyos árat követelt a császár- király is. A visszavett földeken alig néhány magyar kaphatta vissza jogos birtokát, azt idegen uraknak ajándékozta Lipót. Meg kell szelídíteni a magyar- vért, hirdette, hogy ne lázadozzék örökké, erre pedig legbiztosabb mód az, ha idegenekkel rakja tele az országot. Az alkotmányt elkobozta, a vallás gyakorlását eltiltotta s tűzzel vassal németesített.

Bármennyire alélt állapotban volt is a nemzet, annyi életerő volt benne, hogy a fejedelmi önkényuralom ilyen mértékére egy minden eddiginél nagyobb fegyveres felkeléssel válaszoljon. A legeszményibb magyar szabadsághős II. Rákóczi Ferenc vezetésével nyolc éven át tartott a változó sikerű, de kemény szabadságharc, (1703—1711), — a magyarság mégsem verhetette le a hatalmas császárt. A külföld egy része ugyan nagy jóakarattal kísérte a magyar szabadságharcot, igazi segítséget azonban megint hiába várt a nemzet bárhonnan is. Ahogy nyugaton szűntek a háborúk, a császár egyre több katonát küldhetett Magyarországra s végre is győzedelmeskedett a fáradt kuruc seregeken. A szatmári béke biztosította az ország alkotmányos különállását, Rákóczi mégsem fogadta el. Óriási birtokait odahagyva, földönfutóként bujdosott

168. ábra.
II. Rákóczi Ferenc

Franciaországban, majd Törökországban s ott is halt meg késő öregségében a Márvány-tenger partján.

A kuruc szabadságharc utolsó fellobbanása volt a sok vért vesztett nemzetnek, mindenki a békére vágyott. Az ország is romokban hevert, itt volt a legfőbb ideje pótolni a sok háború mulasztását. III. Károly alatt meg is indult az újjáépítés, de a király nagy ügyesen úgy szervezte a közigazgatást, hogy abban a magyarság igazi vezetői ne juthassanak szóhoz.

A telepítések. Mária Terézia.

A nemzet háttérbeszorulását nagyban előmozdították a tudatosan a magyarság kárára végbevitt óriási arányú telepítések. Az elvázott magyarság helyébe a néptelen vidékekre a világ minden tájáról ezrével és tízezérel tódultak a boldogabb nemzetek fiai, akikhez sem a török, sem a tatár nem jutott el, mert a magyarság felfogta előlük a csapást. A király, de meg nem egy főúr felszólítására különösen németek, szerbek és oláhok jöttek nagy számban, de egyéb nemzetiségűekben sem volt hiány. A betelepülők nagy kiváltságokat kaptak, földet, felszerelést, több évi adómentességet, úgyhogy könnyű volt nekik megvagyonosodniuk. Az óriási telepítés következtében az 1720-ban itt talált 2.5 millió-ról 1787-re 8 millió fölé emelkedett a lakosság száma.

Csak a magyarságot nem telepítette senki. Nem véletlenség volt ez, tudatosan kisebbséggé akarták tenni a magyarságot saját hazájában, s erre a legjobb módszernek ez mutatkozott. Magyarország Bábellé alakult, ahol az egymás mellett élők sem értették egymás szavát, s a nagy néptenger közepén a magyarság maga is csak nemzetiséggé lett. Számaránya, amelyik Mátyás király korában 85% körül járt, 40% alá zuhant le. A Habsburgok nagy álma, elvenni a magyarságtól a vezetést, látszólag így sikerült III. Károlynak és utódjának Mária Teréziának, (1740—80) nem erőszakosan, hanem szép sima eszközökkel, csendben és békében.

Az elnemzetietlenedés megdöbentővé vált a nemesség és a polgárság körében s különösen a főnemesség soraiban pusztított feltartóztatlanul. A hajdan mindennel dacoló kuruc ősök unokái önként elhagyták váraikat, felköltöztek Bécsbe vagy más nyugati városokba, kényelmes palotákat építettek maguknak és teljesen elvesztek az udvar pompás életében. A második, harmadik nemzedék már annyira kivetkőzött nemzeti

érzéséből, hogy rengeteg birtokain kívül, amelyeknek jövedelmét idegenben mulatta el, jóformán semmi sem fűzte a hazai röghöz.

De a köznemesség soraiban is erősen kísértett az eltótosodás, illetve Erdélyben az eloláhosodás veszedelme.

A nemzet hivatott vezetői elfeledkeztek kötelességükről s a magukra maradt alsóbb néposztályok, a jobbágyság, emberfeletti küzdelmet folytattak létükért. Elnyomva, üldözve, senkitől nem támogatva a magyar jobbágyság mégis valósággal új honfoglalásba kezdett. Kecskemét, Nagykőrös, Debrecen, Szeged, meg a többi volt török kincstári városok s az északabb megyék falvai versenyt bocsátották ki rajaikat a pusztai területekre és ezek mindenütt megállották a helyüket. Nekik nem járt ingyen föld, nem is lehettek sehol maguk gazdáivá, adómentességet, igavonó jószágot sohasem kaptak, mégis, bár senkire magukon kívül nem számíthattak, megvetették az egykor színmagyar területen lábukat és semmiféle hatalom nem bírta őket onnan kiüldözni.

A császárnőnek, Mária Teréziának nagy terve tehát mégis megbukott minden látszólagos sikere mellett, mert a magyar jobbágyságot nem lehetett kisémmizni, mert az nem hagyta magát. A XVIII. század békés, de annál veszélyesebb elnyomásaiból nem a vezető réteg mentette meg a nemzetet, hanem a jobbágyság. Mennyire más lenne ma az ország és a magyarság sorsa, ha akkor nemcsak a legalsóbbak, de a nemzet minden tagja hivatása megaslátán állott volna.

A hosszú évtizedes béke évei alatt az ország újjáépült. Gazdaságilag is sokat erősödött, bár az Európa-szerte ekkor fellendülő gyáripárt Magyarországon a főnemesség rövidlátása és az uralkodó rosszindulata nem engedték meghonosodni.

A korszak jelentőségét abban láthatjuk, hogy a magyarság újra megerősödhetett. Ami háborúk voltak,

169. ábra
Mária Terézia pozsonyi szobra. (A csehek lerombolták.)

— török harcok, Mária Terézia örökösödési háborúja — azok az ország területét nem érintették. De a magyarság így is kivette a részét belőlük, s a magyar huszárság ekkor vált ismertté egész Európában.

A nemzeti eszme fellángolása.

Mária Terézia fia, II. József (1780—90) újra megkísérelte a fejedelmi önkénnyel és erőszakkal a németesítést. Egyoldalú felvilágosodottságában csak a Habsburg ösztöndalomban érdekeit tartotta szem előtt, s az egység érdekében a magyarság minden nemzeti hagyományát és értékét fel akarta áldozni. A közhivatal nyelvét a németet tette, s a magyar alkotmány minden rendelkezését sarokba vágta. Kíméletlen újításaival azonban éppen ellenkező hatást ért el, mint amire számított. A magyarság, amelyik olyan könnyűszerrel hódolt be Mária Terézia sima szavainak, egyszerre egyemberként szállott síkra szabadsága védelmére s az 1791-i országgyűlésen kemény törvényekkel verte vissza a fejedelmi önkény ez újabb támadását.

II. Lipót király, József utóda kénytelen kelletlen meghajolt a nemzet akarata előtt s hozzájárult a magyar alkotmány újabb körülbástyázásához. De a fellelkesült közvélemény már nem érte be ezzel. Föllángolásában a közintézményeket és az egész közeletet meg nem alkuvó magyar szellemmel akarta áthatni. Mindjárt az országgyűlésen bizottságok alakultak az ország legelső koponyáiból s ezek hamarosan ki is dolgozták azokat a reformokat, amelyeket az ország gazdasági, társadalmi, politikai és műveltségi előhaladása érdekében haladéktalanul meg kellett volna valósítani.

De a biztatóan indult nemzeti megújulás hamarosan újabb harcizajba fulladt. A francia forradalom előbb eszméivel, azután pedig állandó háborúival felforgatta egész Európa rendjét. A magyarság becsület-

ből mindvégig kitartott királya mellett, még akkor is, amikor Napóleon, a franciák császára felszólította, hogy szakadjon el a Habsburgoktól és válasszon magának magyar királyt. Mindezért a király köszönete az volt, hogy a franciák leverése után Magyarországon is bevezette a titkos rendőrséget, a kémrendszert, a cenzúrát, amelyek lehetetlenné tették az életet. A gazdasági élet csődbe jutott, a nemzet legjobbjai pedig hallgatásra kényszerítve semmit sem tehettek.

Széchenyi—Kossuth. A reformkorszak.

Szerencsére a nemzetnek hamarosan új vezére támadt, akinek sikerült áttörnie a közöny és fásultság korlátait. Ez az ember a »legnagyobb magyar«, gróf Széchenyi István volt, a magyarság egyik legnagyobb szelleme, aki hazaszeretetével és gazdasági képzettségé-

170. ábra.
Széchenyi István gr.

vel nemcsak a bajok gyökerét találta meg, hanem

azonnal a javítás útját is megmutatta. Hatalmas és megrázó erejű munkákban tárta fel a magyarság elmaradottságának okait, de egyúttal a kibontakozás lehetőségét is. Kíméletlen kritikával és metsző gúnnyal mutatott rá a magyar hibákra, az álmódosásra, arra, hogy csak a múltban gyönyörködünk s elhanyagoljuk a jelen építését. Nem elég a szép szó, hirdette, nem elég a jóakarát hangoztatása, tettekre van szükség. Magyarország gazdaságilag kell megerősödni először is, minden más csak azután jöhet. Ő maga járt elől a jó példával s lázas tettvággyal hívta életre egyik alkotását a másik után, melyek mindegyike megannyi szilárd pillére lett a magyar közéletnek. A Magyar Tudományos Akadémia, A Nemzeti Kaszinó, Az Országos Gazdasági Egyesület, A Dunagőzhajózási Társaság, a Lánchíd, az Alduna és a Tisza szabályozása, mind az ő törhetetlen akaratának és csüggedést nem ismerő lelkes munkájának az eredményei.

Széchenyi fellépése nyomán mintegy varázsütésre újjáéledt a magyarság egész élete. A nemesség értékesebb része szívvvel lélekkel mellállott s ettől kezdve az országgyűlések lázas alkotótevékenység színhelyévé váltak.

Az 1848—49-i szabadságharc.

A bécsi kormány kezdettől fogva bizalmatlanul nézte ezt a megújulási törekvést, s kicsinyes és rosszindulatú politikával mindent elkövetett, hogy elgáncsolja a reformokat. Ez természetesen csak olaj volt a tűzre, növelte a tettvágyat s az amúgy is gyors ütemet még erősebbre sarkalta. Az ifjú nemzedék, ha kell, erővel is ki akarta csikarni az uralkodóháztól a reformok jóváhagyását. Vezetője Kossuth Lajos volt, a lángszavú fiatal ügyvéd, aki Széchenyivel szemben azt vallotta, hogy a gazdasági megerősödésnél is fontosabb a

171. ábra.
Kossuth Lajos.

nemzet szabadságának és politikai függetlenségének a kivívása. Miután március hó 15-én a pesti ifjúság vér nélkül kivívta a sajtó szabadságát és kívánságait pontokba foglalta, Kossuth indítványára az országgyűlés is egymásután megszavazta azokat a mélyreható változásokat, amelyek a régi Magyarország helyén szinte máról-holnaT>ra eev úiat varázsoltak elő.

A megfeszített, lelkes munkában eltöltött napok vetették meg a modern, népi Magyarország alapját. Megalakult nyugati mintára az első felelős magyar minisztérium s hamarosan összeült az első népképviseleti országgyűlés, amelyikben most már nem nemesi előjogaik alapján vettek részt a képviselők. Kimondták a törvény előtti egyenlőséget, a jobbágyság eltörlését, azt, hogy telkes jobbágyok megtarthatják azt a földet, amelyiket éppen műveltek. Kimondták a

köztehveriselést s mindezekkel egyszeribe eltörölték azt a régi Magyarországot, amelyik jobbágy-nemes rendszerével sehogyan sem illett már ebbe a kor-szakba.

A bécsi udvar kényszerűen mindenbe beleegyezett, mert saját bajai sokkal jobban lekötötték, semhogy ellenszegülhetett volna. De beleegyezése nem volt őszinte, s csak az alkalmat leste, hogy mindent visszavonjon és a maga útjára tért Magyarországot visszakényszerítse gyarmati függőségébe. Legalkalmasabbnak és legkevésbé fáradtságosnak látszott előttük erre a munkára az országban élő nemzetiségek felhasználása. A horvátok, a szerbek, az oláhok és a szászok ugyanis már régóta árgus szemekkel figyelték a magyarság hatalmas iramú előretörését, s mindebben ébredő nemzetiségük veszedelmét látták. A bécsi kormány titkos uszításaira most nyíltan is a magyarság ellen foglaltak állást. Helyenkint a védtelen és kiszolgáltatott magyarságot irtani kezdték, — így Erdély oláhjai — s amikor a magyarság felvilágosítást kért a királyi udvartól, az nyíltan is a nemzetiségekkel lépett szövetségre.

A magyarság előtt nem állott más választás: szembe kellett szállnia az őt támadókkal. Kossuth szónoklataira fegyvert fogott s megkezdte a XIX. század legnagyobb szabadságharcának küzdelmét. A szinte földből előálló honvédseregek néhány hónap alatt megfékeztek a lázongó nemzetiségeket, majd 1849 tavaszán Görgey Artúr diadalmas tavaszi hadjáratában a jóval erősebb császári hadakat is kiverték az országból. A magyar hosszú századok óta először egy pillanatra úrrá lett hazájában. De győzelmének nem sokáig örülhetett, mert a bécsi udvartól segítségül hívott orosz cár csapatai óriási tömegekkel előzönlöttek az országot és a maroknyi honvédsereget megadásra kényszerítették. Világosnál lerakta a magyar sereg a fegyvert, de nem az osztrák, hanem az orosz előtt.

Az elnyomatás évei. A kiegyezés.

A szabadságharc elbukott, s az országra a legborzasztóbb rémuralom évei következtek. A honvédhadsereg vezetői, a politikai élet emberei egymásután itóra kerültek, s számát sem tudjuk azoknak, akik börtönben szenvedtek, vagy akik csak külföldre meneküléssel menthették életüket. A magyarság egész alkotmányát, minden nemzeti jogát egyszerre elkobozták, a reformkor nagy alkotásait érvénytelennek nyilvánították, az ország pedig darabokra tépve, kiszolgáltatva hevert idegen zsarnokai lábánál.

A magyarság azonban ebben a kétségbeejtő helyzetben sem csüggedttel. Minden közösséget megtagadott a kormányzásra rendelt közegekkel, Bach Sándor osztrák miniszternek a kormányzatával, s megingathatatlanul ragaszkodott a 48-as törvényekhez. Ellenállását rendkívüli módon megerősítette a nagy nyugati hatalmak rokonszenve, melyet az Angliába, majd Amerikába és innen Olaszországba bujdosott Kossuth Lajosnak szónoklatai egészen mellénk állítottak. Az idő a magyarságnak adott igazat. Ausztria zsarnokságával és maradi elveivel annyira elszigetelődött, hatalmi állása annyira meggyengült, hogy már másfél évtized múlva kénytelen volt az egyezkedés útjára lépni. A magyarság ekkor élő legnagyobb fia, Deák Ferenc, a »haza bölcse« megragadta a lehetőségeket s hosszas tárgyalások után létrehozta a nemzet és uralkodója között az 1867-es kiegyezést.

A kiegyezés biztosította Magyarország függetlenségét és jövőjét. Az uralkodó Ausztriával közös volt, de a magyarság belső dolgaiban teljesen független volt az örökös osztrák tartományoktól. Ferenc József fényes ünnepek között megkoronáztatta magát Szent István koronájával s ettől kezdve a régi szellemmel is gyökeresen szakított. (1867—1916.)

172. ábra.
Deák Ferenc.

A kiegyezés biztosította a magyarság békés fejlődésének lehetőségét, s erre nagy szükség is volt. A most következő félévszázad alatt rohamos lépésekkel hozta be évszázadok kényszerű mulasztását s gazdasági, társadalmi és kulturális téren is sikerült beérnie szomszédait. Ekkor alakultak mai gyáraink szinte teljes számban, a magyar ipar ekkor kezdte bontogatni szárnyait; középületeink, útjaink, vasútvonalaink mind ekkor épültek s a nemzetközi kereskedelem is ekkor teszi meg az első lépéseket. Még nagyobbat alkotott azonban a magyarság szellemi téren. Az eddig elnyo-

mott magyar tehetségek levegőhöz jutva, mindeddig elmaradt irodalmunk, művészetünk hamarosan az élre emelkedett.

A dualizmus kora.

De a békés felszín alatt nagy problémák sötétlettek. Baj is volt éppen elég. Az ország igen nagy része ugyanis elégedetlen volt a kiegyezéssel, mert teljes külön-

173. ábra.
Ferenc József.

válást követelt önálló magyar hadsereggel és vámterülettel, így a nemzet érdeklődését elsősorban a közjogi problémák kötötték le, s nagyon kevés figyelmet szentelt parlamenti szócsaták közben a gazdasági vagy a nemzetiségi kérdésnek. Birtokviszonyaink egészségtelenek maradtak, s az óriási nagybirtokok mellett nagyon nagy volt az egészségtelen törpebirtokok száma.

Hiányzott a szakértelem és a kellő tőke, így bizony mezőgazdaságunk nem bírt lépést tartani a nyugati belterjesebb gazdálkodással. Mezőgazdasági népességünk különben is teljesen magára hagyatott az új fejlődésben s hatalmas munkateljesítményei ellenére sem bírt megfelelő életszínvonalra emelkedni; különösen a nagybirtokok cselédsége élt egészen keserves sorban. A század végére a helyzet egészen reménytelenné lett, különösen a sűrű népességű Tiszamentén, s az elkeseredett agrárproletárok nem láttak más utat, Amerika felé indultak. Néhány évtized alatt egymilliónál több magyar hagyta el az ország területét, hogy új hazába hajózzék. Hazafiatlanok, nem ragaszkodnak magyarságukhoz, — sütötték rájuk — pedig nem egy közülük sírva hagyta el faluját s a világháború kitörésekor tömegesen jelentkeztek a new-yorki követségen, hogy ők haza akarnak jönni harcolni. A kormány az egész kivándorlással nem sokat törődött, úgy vélte, szociális kötelességeinek eleget

174. ábra.
Erzsébet királynő.

tett azzal, hogy kedvezményes utazást biztosított az Amerikába igyekvő magyaroknak. Amikor pedig felhívták figyelmét a kivándorlás nagy í nemzetpusztító voltára, a miniszter válasza egyszerű volt: igaz, hogy sokan kivándorolnak, de jönnek helyettük mások.

Jöttek, Vereckén keresztül a galíciai zsidók, hosszú, számolatlan sorokban. Jöttek szegényen, egy fillér nélkül és hamarosan megszédtek magukat. Magyarország volt a zsidóság ígértföldje ebben az időben, ahol mindent lehetett, s ahol a lelkiismeretlen ember előtt, minden gazdagodási lehetőség szabad volt. Kocsmák, boltok, bankok, hitelintézetek, a nemzetközi kereskedelem, mind kezükbe kerültek s ezekkel foglalkozni lassan zsidófoglalkozásoknak számítottak, ahová nem zsidó nem is törekedett. így az ország vagyonának túlnyomó része hozzájuk került s ezen a réven egyre nagyobb szavuk lett az ország irányításában is. Mögöttük tönkretett magyar egzisztenciák százai maradtak — ezzel senki nem gondolt. A szellem, az irodalom, a művészet vezetése a kezükbe került s a világháború előtti időkben már igen sokban ők szabták meg, milyen is a jó magyar. Ezek voltak azok, akik a kormány szerint egyenlő, vagy nagyobb értékűek voltak a kivándorolt magyaroknál.

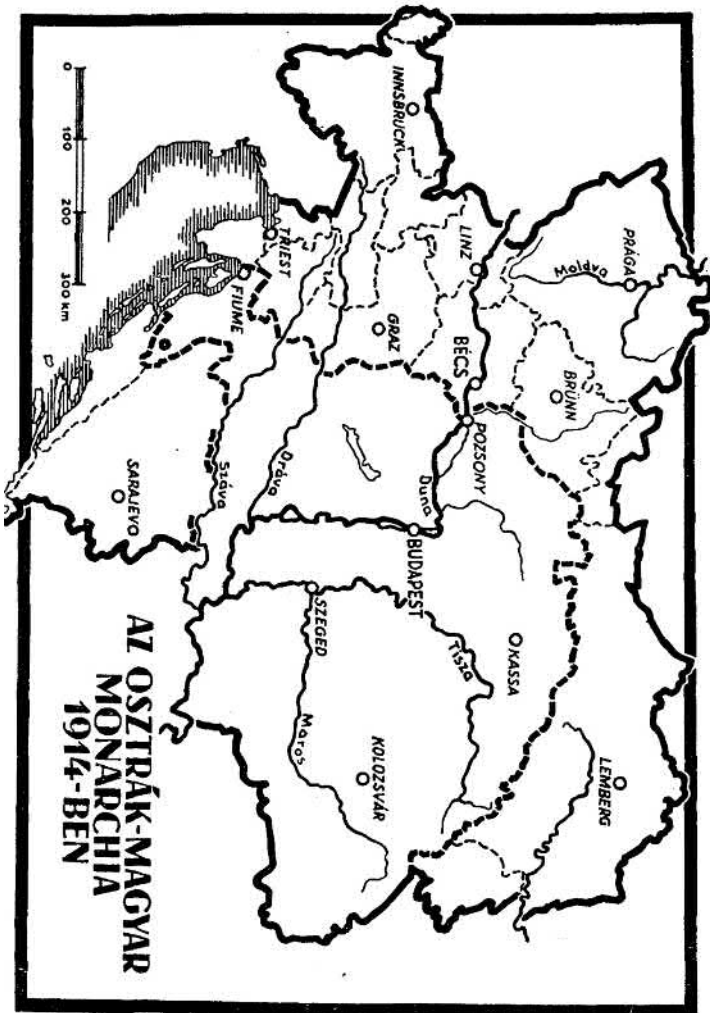
A kormány mellett a hagyományos magyar nemesi életfelfogás is sokban hozzájárult a zsidók térfoglalásához. A »dzsentrí« réteg szegénynek találta volna a szabad pályákon és főképpen a kereskedelemben való elhelyezkedést, s ősi birtoka dobra kerülve, előzönlötte a hivatali pályákat. Ennek következtében a tisztviselői kar óriásira dagadt, de sem hozzáértésben, sem látókörben sokáig nem bírt megfelelni a ráváró köteleseknek.

A nemzetiségek, bár a század végére nagyon sokan emelkedtek soraikból vezetőhelyre, tömegükben mégis elégedetlenek voltak. Ugyanis míg egyes helyezkedni

tudó tagjaik még a fajmagyarság rovására is nagyszerű pozíciókba juthattak, a nemzetiségi falvak számára nem sikerült kielégítő megoldást találni. Mindegyik nemzetiség a maga nyelvét, kultúráját akarta művelni, s elsősorban a maga fajtájabelivel akart együttműködni. Hiába mérte a magyarság akármilyen bőkezűen a nemzetiségek jogait, a szerbeket, az oláhokat, a tótokat egyre többnek a követelésére sarkalták az ország határán kívül önálló államban élő testvéreik. A magyarság, egészen természetesen, ragaszkodott államterületének sértetlenségéhez, a külföldi nemzetiségi propaganda pedig ugyanekkor már térképeket körözött Nagyromániáról, Csehszlovákiáról és Nagyszerbiáról. A magyarság pedig nem tudta kellően ellensúlyozni ezeket a törekvéseket.

A világháború és összeomlás.

A kiegyezés kora tehát, bár gazdasági, szellemi és minden téren nagy fellendülést hozott, megoldatlan és súlyos problémákat hordozott magában. Ilyen állapotban ért bennünket a világháború 1914-ben. Magyarország nem önszántából lépett be a küzdelembe. Tisza István, az akkori magyar miniszterelnök a végsőkig tiltakozott a háború ellen, és amikor már meg nem akadályozhatta, akkor legalább azon törekedett, hogy országunktól távol tartsa. De a fennálló szövetségek rendszere nem engedte meg, hogy hazánk megőrizze semlegességét, s Ausztria és Németország oldalán nekünk is hadba kellett vonulnunk. A magyarság derekasan megállotta helyét ebben a négy évig tartó pokolban. A magyar seregek katonai erényei példaként ragyogtak a többi csapattestek előtt s ahol magyarok vigyáztak a Monarchiára, ott nem is történt semmi baj. A legvéresebb helyeken harcoltak, véreztek, sokszor

175. ábra.

távol a hazai földtől, nemzetüktől idegen célokért s míg a csehek tömegesen adták meg magukat az oroszoknak, a magyarság összeszorított szájjal utolsó pillanatig harcolt a sokkal nagyobb ellenség ellen. Szövetségben a Német Birodalommal maga alá gyúrte Szerbiát, Romániát, Oroszországot, s mélyen benn járt az olasz félszigeten.

Becsületes kitartása, emberfeletti vitézsége azonban nem volt elegendő a győzelem kivívására. Az erején felül hozott véráldozatok, 650.000 hősi halott, lassan felőrölték erejét és belül az országban felszínre kerültek a selejtesebb elemek. A frontok összeomlottak, mert lelkiismeretlen nemzetközi, de magukat magyaroknak valló szélhámosok hamis eszmékkel tévútra vezették katonáinkat s letették velük a fegyvert. A fegyveres erő összeomlását nyomon követte a politikai kalandoroktól kirobbant októberi forradalom, majd 1919 márciusában a minden eddiginél szégyenletesebb bolsevista forradalom. A magyar állam vezetése zsidók és nemzetközi szélhámosok kezébe szakadt, akik a nemzeti lobogót éppenúgy meggyalázták, ahogy minden eddigi törvényünket is. Életéről senki sem lehetett biztonságban s akárhányszor az utcán koncoltatták fel a nekik nem tetszőket. Raboltak, gyilkoltak, szabadon mindenfelé. Magyarország megpróbáltatásainak egyik legsúlyosabbika volt ez a néhány hónap.

Az ország szétdarabolása. Az ellenforradalom. Horthy Miklós újjáépíti az országot.

Szerencsére a szörnyű kor nem tartott sokáig. Azok, akik még nem adták fel a reményt egy jobb és boldogabb Magyarország iránt, akik még hajlandók voltak életük árán is szembeszállani a bolsevista kalandorokkal, Szegeden gyülekeztek. Vezetőjük a magyar katonák legvitézebbike, a világháborús tengerek nagy

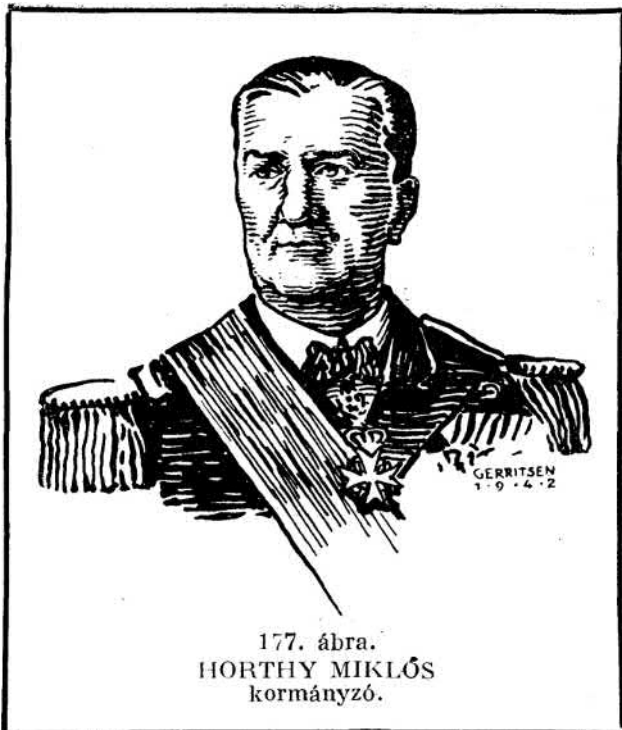

176. ábra.

A trianoni palota.

magyar hőse, nagybányai vitéz Horthy Miklós volt. Serege azonban csak kis részben állott a városok polgárságából. Azokra támaszkodott diadalmas előretörésében, akik a történelem századaiban talán legkevesebbet hallatták szavukat, de akikben az igazi magyar érzés, a magyar erények és áldozatkészség legősibb formájában volt meg, akikre a magyarság mindig számíthatott, ha veszélybe került: a magyar parasztságra.

Horthy Miklós nemzeti hadserege előtt egyszerre meghátrált és semmibe foszlott a vörösök minden hatalma, de rövid uralmuk így is nagyon súlyos következményekkel járt a nemzetre. Pillanatnyi gyengeségünket kihasználva, ellenségeink minden irányból reánk törtek, s mire magunkhoz tértünk volna, már az ország

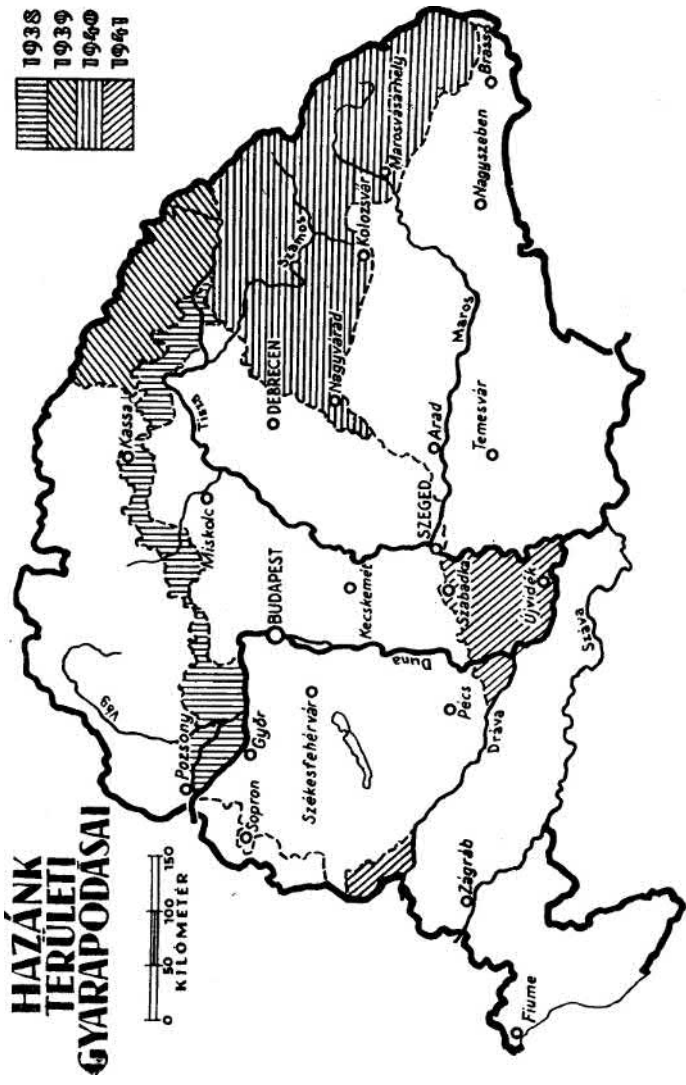
nagy részét elszakították. Párizs mellett, Trianonbai kellett aláírni a magyar történelem legszégyenletesebb békéjét. A Kárpátok medencéjét, ezt a csodálatos földrajzi és gazdasági egységet, amelyet ezer éven át a magyarság tartott fenn, szétszabdalták, s nekünk csak a középső kis részét hagyták meg. A békét diktáló angol-francia államférfiakat hamis adatokkal félrevezették, s színmagyar vidékeket csatoltak el Romániához, Csehszlovákiához, vagy Jugoszláviához. Nagy-magyarország területe 325.000 km² volt s ebből alig

90.000 km²-t hagytak meg a magyarságnak, korábbi 21 milliónyi lakosából pedig csak 8 milliót. Maga Románia nagyobb területet kapott, mint amennyi megmaradt Magyarországnak, s két és fél millió magyart Kolozsvárral és egész Erdéllyel együtt. A csehek a Felvidék erdőekben, bányakincsekben gazdag táját szerezték meg a színmagyar Csallóközzel és az alföldi peremvidékkel együtt, míg a szerbek az Alföld legtermékenyebb déli részét vitték el, a Bácskát és a Bánságot.

Magyarország megrabolva, rengeteg vért veszítve itt állott, és akárcsak a tatárjárás után, kezdhette előlről az ország építését. Nehéz és küzdelmes munka volt, de nagybányai vitéz Horthy Miklósnak, az ország kormányzójának ez is sikerült. Magyarország lassan felépült nagy sebeiből. Megerősödve barátokra tett szert, s most sorra oldja meg a múlt nagy mulasztásait, hogy a kicsiny magyarságot erőssé és nagygyá tegye. A kétévtizedes kemény építőmunka már is megtermette első gyümölcseit. A Csehszlovák állam alá került területek egyrésze békés úton, a Keleti Kárpátok bércei a magyar honvéd vitézségével újra visszakerültek, legutóbb pedig Erdély egy része és a Bácska is visszatért magyar uralom alá.

A magyar nemzet rendületlenül bízik jövőjében, az isteni Gondviselésben, amelyik sohasem felejtkezett meg róla és mindig a legnagyobb bajban küldötte a legnagyobb magyarokat segítségére. Ma a magyarság újra megtalálta önmagát. A magyar hadsereg erősebb mint valaha volt, s többé nem fog sikerülni senkinek sem kezéből a fegyvert kicsavarni.

Végig vettük a magyar múlt néha szomorú, néha örömteli útjait, láttuk a magyarságot fenn és lenn a mélyben. Amikor összetartott a nemzet, egyet akart és magyar vezetői mögött erősen megállott, Magyarország mindig hatalmas és erős állam volt. Amikor azonban egymásközött sem értett egyet, idegenek

178. ábra.

ültek a nyakára, dicsősége lezuhant s a pusztulásból nagyon lassú és nehéz út vitt felfelé.

De, bár történetünkben fény és árny váltakozik egymással, nincs mit szégyellenünk senki előtt sem. Európa egyetlen nemzete sem vérzett annyit ezer év alatt, mint a magyar; egyetlen nép sem élt olyan nehéz sorban, mint a magyar s hogy mégis vagyunk, elpusztíthatatlan életerőnknek éppen ez a legnagyobb bizonyítéka. Ahogy Zrínyi Miklós mondta: »egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalóak.«

Magyar föld ismeretéből:

Magyarország földrajza.

Láttad-e már vasúti állomáson azt a szép plakátot, amire az van írva: »Utazgassunk hazánk földjén <<. . . Ha láttad, bizonyára sóvárogva gondoltál arra, hogy jó volna egyszer felülni a vonatra és valóban utazgatni Magyarország földjén. Ha az egész Magyarországot jól meg akarnád ismerni, minden zegét-zugát bejárni, ahhoz egy élet is kevés volna. Az azonban nem lehetetlen, hogy erre, vagy arra te is el ne kerülj és akkor milyen jó az, ha arról a vidékről már valamit tudsz. Idegenben az ember annyit ér, amennyit arról a földről tud.

Nagymagyarország.

Azt kérdezed miért Nagymagyarország, hát van Kismagyarország is? . . . Sajnos van! Úgy hívják ma, hogy Csonka-Magyarország. Nagymagyarországért imádkozol minden leventefoglalkozás megkezdése előtt és után, amikor azt mondod: »Hiszek Magyarország fel-

179. ábra.
Utazgassunk hazánk földjén.

támadásában«. Mi azonban itt nem mondtuk, hogy Nagymagyarország, hanem csak azt, Magyarország. Mert Magyarország jelenti nekünk tulajdonképpen Nagymagyarországot s ez alatt az egész Magyarországot kell értened úgy, amint azt a térképen barna hegyektől koszorúzottan láttad. Ma azért beszélünk Csonka-Magyarországról, mert Magyarország egyik-másik része idegen nemzet hatalmában van. Ebbe mi bele nem nyugodhatunk! De megvan a türelmünk ahhoz, hogy a feltámadás napját kivárjuk.

* * *

Ha ránézel a térképre, olyan képet látsz Magyarországról, amelyet semmiféle más helyén a világnak nem láthatsz. Azt veszed észre, hogy Magyarország valóban *egy* ország. Körös-körül magas hegyek veszik körül a hatalmas síkságot, amelyet négy folyó öntöz és számtalan apró folyóvíz tarkít. Mondjuk el talán először, hogy milyen országok övezik Magyarországot.

Északon egy darabon a Német birodalom határolja az országot, majd ettől keletre, de még ugyancsak északon a nagy hegyek mögött Galícia terül el. Keleten az erdélyi hegyeken túl és délen a Dunáig Románia van, majd tovább délen Szerbia és Horvátország. Aztán egy darabon az Adriai-tenger, majd megint Németország. A határok égbenyúló hegyek tetején futnak, másutt egy széles folyó képezi a határt és csak kevés helye van az-országnak, ahol nem ilyen természetes határ választaná el Magyarországot szomszédaitól.

Az az érdekes, hogy az országnak a képe egyszeri ránézésre is tökéletes *egységet* mutat. Sehol a világon nem tudunk olyan országot találni, amelyet így a nagy hegyek védenének és a belsejében hatalmas termékeny róna volna. Ezt az egységet nem mi találtuk ki. Ezt az Úristen maga alkotta így.

Minden olyan területet, amelyet hegyek kerítenek körül és a belseje mélyebben fekszik, medencének neveznek, Magyarország is ilyen medence és mert a körülvevő hegyeket Kárpátoknak nevezik, úgy is szokták emlegetni, hogy Kárpát-medence. Ez az elnevezés azonban nem helyes. így hívhatja egy idegen az országot, aki nem tudja, hogy itt ezer év óta a magyarság az úr, és ezer év óta a medence a magyarság medencéje. Azért mi úgy hívjuk Magyarországot, hogy *a Magyar Medence*.

Pillantsunk vissza a múltba, még abba az időbe, amikor még ember nem is élt a Földön. Jó párszáz millió esztendeje ennek, de ezen ne csodálkozz, mert a nagy Mindenség életében párszáz millió esztendő nem több, mint egy szempillantás. Nos, ebben az igen-igen régi időben alakult ki a mai Magyar Medence képe. Volt itt ugyanis egy hatalmas kemény rög, amely akkora volt, mint a mostani magyar föld. Persze nem lehetett ezt a kemény rögöt feltűnően észrevenni csak akkor derült ki, hogy milyen kemény és ellenálló, mikor a Föld hatalmas erői elkezdték a körülötte lévő területből a hegyeket felgyúrni.

Ügy kell ezt elképzelned, mintha egy asztalterítőt, ahogy az asztalon fekszik, a két kezeddal — széleit egymás felé tolva — összegyúrnél. Próbáld meg! Tedd a két tenyeredet egy asztalon fekvő térítőre, kissé szélesebben, mint vállszélesség. Aztán közelítsd a két tenyeredet egymás felé és látni fogod hogyan gyűrődik össze ráncokba az abrosz. így gyűrődött fel valamikor a Föld kérge is sok helyen, persze nem egy óriás keze gyúrta úgy össze, mint az abroszt, hanem a Föld belső erői ráncolták hegyekké. így ráncolódtak volna össze a magyar földön is a hegyek, ha nem lett volna az a kemény rög közbul, amiről az elébb beszéltünk. Ez a kemény rög — tudósok *Tisza-tömbnek* nevezik a Tiszáról — nem gyűrődött, csak összetöredezett egy kissé, de körülötte a nálánál puhább rétegek hatalmas

hegyé gyűrődtek föl, s mint egy óriási kerítés vették körül ezt a tömböt. Nyugaton az Alpok, északon, észak-keleten és délen a Kárpátok — ahogyan ma hívjuk ezeket a hegyeket.

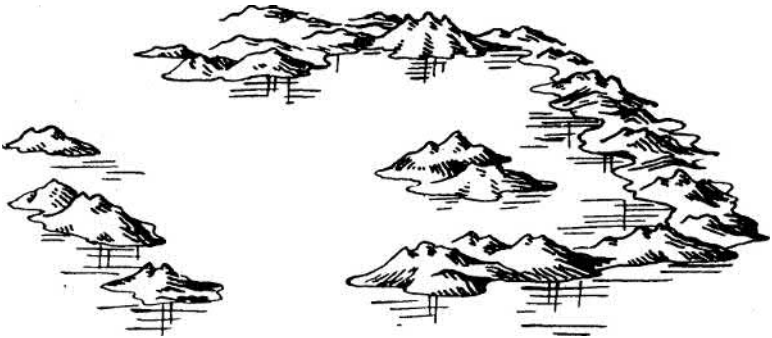
180. ábra.

Magyarország földrajzi egység.

Ha egy rettenetes óriás egy irdatlan nagy dugóhúzóval le tudna fúrni Magyarország közepébe, akkor az egész magyar földet úgy tudná felemelni, mint ahogyan egy dugót kihúznak az üvegből. A Kárpáta

vonala mellett törne el mindenütt a Föld és szomszédaink nézhetnének a nagy semmibe. Ez mindennél jobban bizonyítja, hogy a magyar föld csakugyan földrajzi egység. És ezt nem a tudósok találták ki, hanem a tudósok kénytelenek voltak rájönni, hogy ez így van.

Abban a réges-régi időben, amikor még az ember sem elt a Földön, sokszor borította el egy nagy tenger Magyarországot. A nagy hegyek mint egy-egy sziget

181. ábra.

Az ókori tenger a magyar medence fölött.

állottak ki belőle, a tenger fenekén pedig rengeteg iszap, törmelék halmozódott föl. Ez a tenger többször elvonnult Magyarország földjéről meg többször visszatért. A legutolsó ilyen visszatérése után már nem folyt le természetes úton — persze mindig millió éveket gondoljunk el egy-egy ilyen időszakra — hanem kiszáradt. A szárazra került tengerfenék sivatag lett és a hegyekről lezúduló folyók, amelyek mind a medence közepe felé siettek, lassan-lassan vastag törmeléket borítottak szét a medencébe. A régi tenger egyes öbleiben, ahol a víz erősen párolgott — mert abban az időben olyan idő volt Magyarország felett, mint ma Olaszországban —

hatalmas sőrétégek váltak ki és ezekből a sőrétégekből élünk még ma is.

A tenger más öbleiben meg millió és millió apró élőlény hullája süllyedt le a fenékre s ezt elborította az iszap meg egyéb üledék s mikor a tenger végképp elvonult erről a területről, a folyók hordtak rá a hegyekből törmeléket. Ma ezeken a helyeken megfűrták a földet és petróleumot hoztak a felszínre. Ez a petróleum a száz meg száz millió évvel ezelőtt élt apró állatok eltemetett hulláiból képződött.

De bizonyára érdekel az is, ha már ilyen régi időkbe kalandoztunk vissza, hogy a szén, hogyan jött létre, s igazad van, mert a régi magyar föld életéről sok felvilágosítást adnak a szénrétegek. A szenek úgy képződtek, hogy abban a régi korban egy-egy hatalmas, buja erdő valamiképpen megsüllyedt és a hegyekről lezúduló vizek beborították törmelékkel. Esetleg még a tenger is föléje került és száz méteres iszapréteget rakott le föléje, amely idővel kővé keményedett. A régi erdő azonban nem ilyen fákból állt, mint a mai. Akkoriban még ilyen fák nem voltak, ellenben a páfrányok húsz-harminc méteres fákká növekedtek és ilyen hatalmas páfrányfélék alkották az erdőt. Amikor ez az erdő föld alá került, száz meg száz millió éven át lassan egészen szénné vált. Sokszor látunk ezekben a szenekben növénylenyomatokat, egy-egy levélnek elszenesedett képét és ezekből tudjuk meg, hogy ama régi időkben milyen növények is éltek a Földön.

De elég lesz ennyi a régi időkben! Ennyit azonban mégis csak tudnunk kellett, mert csak így értjük meg azt a sokat emlegetett *földrajzi egységet*.

Annyi időnk nincs, hogy vonaton vagy autón végigutazzuk szép hazánkat, de hiába is tennénk, mert mindent úgy sem láthatnánk meg és mindenüvé járművel úgy sem juthatnánk el. Van azonban egy olyan gépünk, amelynek madárszárnyai vannak s ha erre felülünk — a repülőgépre — nemcsak hogy hamar

végigjárhatjuk az országot, de igazában meg is láthatjuk, hogy mint koszorúzzák a hegyek a szép magyar medencét. Aztán így repülőgépről nézve nagyobb földet is átláthatunk egyszerre, mint vonatról vagy autóbusról. Nagymagyarország képe igazi mivoltában alakul ki majd előttünk.

Gyerünk hát! Berreg a gép, zúg a légszűrő és emelkedünk, jó magasra a felhők közé.

A hegyek.

Repülőgépünk az ország fővárosából, Budapestről indul el. A Duna ezüst szalagja fölött északnak veszi útját, majd hamarosan nyugatnak fordul és ha most a repülőgépről jobbra lenézel már látod is a hatalmas hegyeket. Az ország határáig követjük a Dunát, ott északnak fordulunk és határhegyek fölött szállunk tovább. Alattunk mindenütt, amerre csak nézünk, csupa hegy-völgy van. Persze nincs a hegyekre ráírva, hogy melyiknek mi a neve, így hát a térképet vesszük elő és arról olvassuk le, hogy hol milyen hegyet látunk. A nyugati határon húzódik végig a Magyar-Morva-Határhegység. Itt keletre fordulunk s hamarosan megpillantjuk a *Magas-Tátra* csipkés ormait. Magyarország legmagasabb hegysége ez; a legmagasabb csúcs 2663 m magas és hozzá hasonló magasságú még másik kettő is van. A Tátra-csúcs 2565, a *Lomnici-csúcs* 2634 m és a 2663 m magasnak *Ferenc József-csúcs* a neve. A Magas-Tátrától kelet felé egy alacsonyabb hegyvonulatot találunk, amelyik a Tárca és Hernád folyók között húzódik. Branyiszko-hegység a neve és arról nevezetes, hogy 1848-ban hős honvédeink itt csatát nyertek az osztrák armádia fölött. Most megfordultunk újra nyugat felé és ismét látjuk a Magas-Tátrát. Ha balra nézünk, a repülőgépből az *Alacsony-Tátra* erdővel borított csúcsait látjuk. Ennek egyik keleti csúcsa

182. ábra.
A Magas Tátra.

a híres Királyhegy. A repülőgép aztán délnyugatnak fordul a Vág felett és a Vág völgyén repül tovább egészen addig, míg messze előre egy érdekes, szinte fehér hegységet pillantunk meg. A hegységnek a neve is *Fehér-hegység*. Mészkből van s annak van ilyen fehér színe. Megpillantjuk Pöstyént, a híres fürdőhelyet s innen a gépmadár egy merész fordulattal egyenesen keletnek száll. Most a *Nagy-Fátra* déli csúcsai felett repülünk el és így balra — észak felé — még a nagy hegyeket látjuk, jobbra pedig már a folyók síkságon folynak a Duna felé. Átröpülünk a Garam folyó fölött. Itt a *Magyar-Érc-hegységet* találjuk. Látjuk Selmecebányát. De most vigyáznunk kell a repülőgéppel, magasra kell emelkednünk, mert 1300—1400 méteres csúcsok következnek. Ha egy kissé északkelet felé megyünk, a *Gömör-Szepesi Érc-hegységet* látjuk. Ez a hegység azért nevezetes, mert a régij százmillió évek előtt itt keletkezett gyűrődésnek egyik megmaradt darabja. Egyszer régen ez is a tenger alá került és a tengerből mészkő rakódott le rája.

De vár bennünket az új látnivaló, mert ha egyenesen kelet felé repülünk egy észak-déli irányban vonuló hegyet látunk magunk előtt. Kassa fölött jár a repülőgép, attól keletre egy nem túlságosan magas, lapostetejű hegységet látunk, az *Eperjes-Tokaji* vulkánorsót.

183. ábra.

Aggteleki csepkőbarlang.

Repülünk el a hegység fölött dél felé s mikor már tulajdonképpen vége is volna a hegységnek, megpillantunk egy alacsony kopasz hegyet a Tisza kanyarulatánál: ez a híres *Tokaj-hegy*. Itt terem az a nagyszerű szőlő és itt vannak olyan meleg, késő őszi napok, hogy a szőlőből a pompás tokaji aszúborot készíthetik.

Most egyenesen nyugatra fordulunk és egy erdős hegyet látunk, ez a *Bükk-hegység*. Aztán ettől délnyugatra a *Mátra* csúcsát pillantjuk meg, persze ez is erdővel fedett, csak a legmagasabb csúcsán, a Kékesen, — 1010 m magas — látszik egy tisztás. Ám ezzel be is fejeztük utunkat, összejártuk Magyarország északnyugati részét a Morva folyótól az Eperjes-Tokaji hegységig.

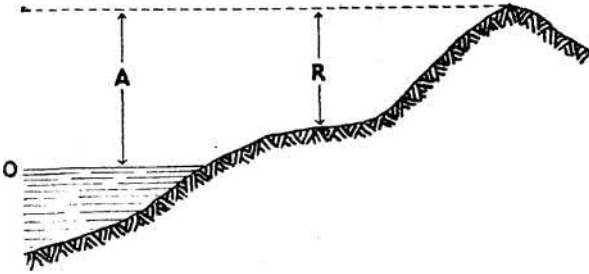
Elég volt egy napra, mert jó 3000 km-t repültünk.

Másnap ismét kora reggel Budapestről szállunk fel, de most nyílegyenesen észak-kelet felé Tokajnak tartunk. Átrepülünk a Tiszán, lenézünk a Bodroγκözre s gyönyörködünk abban, hogy a Tisza meg a Bodrog, mint egy széles, ezüst csík kanyarog végig a síkságon. Valóban, el nem felejthető látvány a kanyargó Tiszát innen felülről nézni, de nem sokkal alábbvaló látvány az sem, ha a Tokaj-hegység tetejéről nézünk végig kelet felé a síkságon.

Repülünk a Kis-Bodrog mentén észak felé, az Ondava völgyében egészen a határig. Ott találjuk a Zborói hágót és ettől keletre a Duklai-hágót. A Duklai-hágó az Ondava völgyéből, a határon át vezet a Jaziolyka völgyébe és itt mindjárt jegyezd meg azt, hogy mi a különbség a *hágó* és *szoros* között. A *hágó* egyik folyó völgyéből vezet át a másik folyó völgyébe, míg a szoros a folyó völgyén vezet keresztül.

A határ itt a magas hegységek tetején vezet és ennek a darabnak *Erdős-Kárpátok* a neve. A Vereckei-hágóig (tehát nem Vereckei-szorosig) elterülő hegység neve *Keleti-Beszkidék*. Innen pedig a Borsai-hágóig *Máramarosi-havások* nevet visel. Rengeteg erdőt látunk a hegyeken, de a magasba nyúló hegyek teteje csaknem egészen fátlan; jól megfigyelhetjük azt is, hogy a Máramarosi-havasok fölött elrepülve, északkelet felé Galíciába és délnyugat felé Magyarországra folynak a folyók. Az ilyen hegyet *vízválasztónak* nevezzük.

Itt megint akad valami megjegyezni való. Honnan mérjük a hegyek magasságát?... Kétféle magasságról beszélhetünk. Az egyiket úgy hívjuk *abszolút magasság* s ezt a tenger színétől számítjuk. (Azokat a magasságokat, amelyeket itt már említettünk, a tenger színétől számítottuk.) A másik magasság az úgynevezett *relatív magasság*. Ezt rendszerint egy folyó színétől, vagy valamely más magunk választotta ponttól számítjuk. A térképeken mindig abszolút magasságokat, tehát a tenger színétől számított magas-

184. ábra.

O = tengerszint, A = abszolút magasság,
R = viszonylagos magasság

ságokat találunk. Van a térképen a Tokaj-hegy mellett egy szám — 516 — s ez azt jelenti, hogy a tenger színétől számít a 516 mééterre van a Tokaj-hegy legmagasabb pontja. Pedig, ha a hegy alatt elfolyó Tisza színétől mérném a Tokaj-hegy magasságát, az 414 m lenne csak, mert a Tisza maga is 102 mééterre fekszik a tenger színe felett.

Ez is elég lesz egy napra, de most ne szálljunk vissza Budapestre, mert holnap úgyis innen indulunk majd. Forduljunk egyenesen délnek és kössünk ki Nyíregyháza repülőtérén.

Élég sokat láttál és tanultál ma is És mivel még a napnak jórésze hátra van, ülj le egy kis asztalhoz, nézd meg a térképen még egyszer hol jártunk és próbáld lerajzolni az utat Holnap nehezebb napunk lesz, mert Erdély fölé repülünk s ott annyi bonyolult hegyláncot látunk majd, hogy győzzünk csak eligazodni közöttük.

Repüljünk először Nyíregyházától délkeletre. Keresztül a Nyírségen Érmellék felé, ahol szelíd dombok emelkednek a síkság szélén és azután is alig emelkednek a hegyek 1000 mééterig. Legjobb lesz, ha először Nagyvárad felé repülünk s onnan a Sebes-Körös völgyén kelet felé indulunk el a hegyek fölé. Dél felé szelíden

emelkednek a hegyek, erdővel borított lankákat látunk és észak felé, ahogyan a repülőgépről balra kinézünk, szintén menedékes hegyoldalakat látunk. Látjuk alattunk a vasútvonalat is és nemsokára elérjük a gyönyörű *Királyhágót*. (Tulajdonképpen nem hágó ez, inkább egy magasan vivő út a Körös-völgye mellett.) Rajta keresztül vezet a vasút és autótút Kolozsvár felé. Ahogy azonban elhagytuk ezt a szép vidéket, a Királyhágótól délre már egy hatalmas hegység emelkedik, — 1838 m magas — a *Vigyázó* erdőkkel borított tönkje ez. A gép tovább zúg, kelet felé egy kis kitérést teszünk vele a hegyek közé, megkeressük a két Szamos, Meleg-Szamos és Hideg-Szamos völgyét és a Szamos fölött repülünk kincses Kolozsvár fölé. Itt aztán a város fölött kerengve nagyon szép látványnak lehetünk szemtanúi. Mert a város egy medence közepén fekszik és ha a város széléről nem nagyon távol a Szamos mellől körültekintünk a medencében, kicsiben hajszállra ugyanazt a képet kapjuk, mintha a magyar medence közepéről néznénk végig az egész magyar medencét. Már tudniillik, ha ezt valóban meg lehetne tenni és pl. Budapestről ellátnánk a Kárpátokig, az Alpokig, a Vaskapuig és Erdélyig. Innen ismét jó lesz valami folyóvölgy felett repülni és ez nem is nehéz dolog, mert a Maros völgye önként kínálkozik erre. Repülünk hát a Maros völgyén tovább, először délnyugat felé, majd egyenesen nyugatnak. Itt már jó magas csúcsokat is találunk. Aztán lassan lejt az egész hegyvidék és amikor még jó messzire megpillantjuk Aradot, már végére is értünk az egész hegységnek. Utolsó magas csúcsait a Maros völgyétől északra *Drócsának* és *Hegyesnek* hívjuk s ezek alig emelkednek 800 méteren túlra. Ezt az egész hegységet, amely felett itt Marosújvártól kezdve elrepültünk *Erdélyi-Érchegységnek* nevezik s az érc alatt itt nyugodtan érthetünk aranyércet is, mert ez a vidék nemcsak Magyarország, hanem Európa egyik leggazdagabb aranytermő helye.

De forduljunk északkeletnek és most már egészen a hegyek között vagyunk, akármerre nézünk csak magas hegyeket látunk. Ha az Aranyos folyó fölött repülünk kelet felé, északra tőlünk a Gyalui-havasok terülnek el s attól nyugatra a *Nagy-Bihar* (de, hogy ezt lássuk, már hátrafelé kell kitekintenünk a gépből). Van itt még egy érdekes csúcs, a *Vulkán* 1266 m magas, domborúra kopott teteje. Ezután megint Kolozsvár felé kell fordulnunk. A medence keleti szélét a híres erdélyi vulkán sor szegélyezi s erre majd még sort kerítünk, s aztán megfordítjuk a gépet délkelet felé. Mind magasabb és magasabb hegységekhez jutunk, az egyik a *Köhát* hatalmas kúpja, a másik a *Gutin*, 1447 m magas, aztán a *Lápos-hegység* és az 1842 m magas *Ciblesz-csúcs*. Méltó párja ez a Gutinnak, mindkettő pedig olyan szép szabályos kúpalakú, hogy keresve sem lehet szebbet találni. Most azonban kelet felé repülve még magasabbra kell emelnünk a repülőgépet, mert a Radnai-havasok következnek s ezeknek a legmagasabb pontja a 2305 m magas *Nagy-Pietrosz*. Vagy most már nem is Nagy-Pietrosz, mert ezt a csúcsot legújabban *Horthy Miklós csúcsnak* keresztelték el. Ezek a hegyek nem hiába viselik a büszke havas elnevezést. Csakugyan havasok, mivel a tetejükön még nyáron sem olvad el a hó egészen. Tovább repülve kelet felé a Radnai-hágót pillantjuk meg, amely a Nagy-Szamos völgyéből vezet át az Aranyos-Beszterce völgyébe.

Ha most a Radnai-havasokat elhagyjuk és délkeletnek fordulunk, ugyancsak vigyáznunk kell, hogy a sok hegy között el ne tévedjünk. Jobb lesz hát először a határt bejárni, aztán visszajövet majd azokat a bizonyos vulkános hegyeket ismerjük meg, amelyekről már az előbb szólottunk.

Repüljünk hát a határon, ami itt nem valami könnyű dolog, mert a vízvázalasztó nem szalad úgy a határgerincen, mint ahogyan azt a Máramarosi havasokban láttuk. A folyók még Magyarországon erednek

de már a Keleti-Kárpátok keleti lejtőjére folynak. Ez annyit jelent, hogy a vízváltató gerinc a határon belül van. De bőven kárpótol bennünket valami más látvány, amit eddig még nem igen láttunk. Ezeken a

185. ábra.
Békás-szoros.

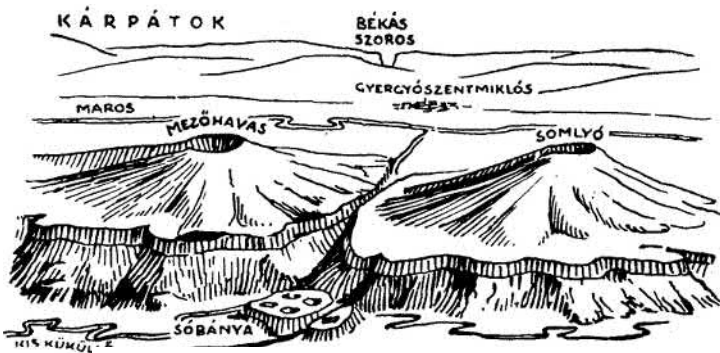
részeken valódi szorosokkal találkozhatunk, vagyis olyan átjárókkal, amelyek egy folyó völgyén vezetnek keresztül.

Az első hegység, amellyel utunkban találkozunk, a *Borgói-hegység*. Hamar átrepülünk rajta és nem-sokára már a *Gyergyói-havasok* fölött szállunk. Itt találjuk a *Tölgyes-szorost*, amely a Kis-Beszterce folyó völgyében van. Nem is fekszik valami nagyon magasan,

mindössze 645 m, de annál magasabb az a két meredek lejtő, amelyek között fut. Az egyik 1215 m magas, *Vereskő* a neve, a másik pedig az 1505 m magas *Hegyes*. Szép ez a szoros, de sokkal szebb a Békás-szoros, a Békás-patak völgyében. Közelében van a híres Gyilkostó, kb. 950 m magasságban. Ez a vidék egyike Magyarország legszebb tájképeinek.

A *Brassói-havasok* felett járunk s márcsak a Tömösi-hágóig repülünk el, onnan egy pillantást vetünk a délnyugatra lévő óriási sziklákra, a *Bucsecs* szikláira, s aztán visszafordulunk északra, a Radnai-havasok felé.

Jó magasan vagyunk a géppel és jó lesz, ha majd itt is egy folyóvölgyet keresünk s a fölött repülünk tova. El is repülünk Brassó fölött s itt megpillantjuk a gyönyörű *Háromszéki-medencét*, amelyet minden oldalról hatalmas hegyek zárnak közre. Berepülünk az Olt-völgyébe, a *Hargita* felé. A Hargita nem egyetlen hatalmas hegy, hanem egy egész *hegycsoport* érdekesebbnél érdekesebb vulkáni kúpokkal, (valójában észak-déli irányú hegysorozat, 1300—1700 m magas

185. ábra.

Erdélyi vulkánok. (Cholnoky Jenő nyomán.)

csúcsokkal). A legdélibb vulkán (tűzhányó) a *Csornád*, amelynek ráadásul két krátere — kürtője) is van, s ezek egyikében van a *Szent Anna-tó*. Ezek a vulkánok már nagyon régen nem működnek, de itt-ott még mindig találunk olyasmit, ami bizonyítja, hogy itt régen tűzhányók voltak. (Az, hogy régen, jó pármillió esztendő t jelent.) Így a Csornádtól keletre van egy hegy, amelynek Büdös-hegy a neve. Ennek a repedésein még ma is széndioxidgáz és kénhidrogén árad ki. (A széndioxid az a gáz, amelyik a must forrásakor keletkezik, a kénhidrogén meg az a bűdös gáz, amelyik a záptojásból árad ki.) Van egy barlang is itt, a Büdös-barlang és ennek a faláról itt-ott ként lehet lekaparni, amely a kénhidrogéngázból válik ki. A barlang alján meg széndioxid van, s ez mindig a barlang talaja fölött helyezkedik el, mert nehezebb, mint a levegő. Néha derékig ér a gáz, de az ember nyugodtan bemehet a barlangba, nem történik baja, ha azonban egy kutyát vezetne magával, az a széndioxid gázban megfullad. Persze, ha az ember el talál ott esni, szintén megfullad a gázban.

Az Olt mentén két gyönyörű medencét találunk, *Alcsíkot* és *Felcsíkot* s nem messze keletre a *Csíki-havasokat* látjuk.

Most már a Maros völgye fölött repülünk tova, délre tölünk a Görgényi-havasok vannak, északra pedig a 2102 m magas KeZemen-havast látjuk. Ez a két hegy is vulkáni eredetű. Repülünk tovább a Maros felett és észre vesszük, hogy tulajdonképpen egy medence közepén vagyunk. Ezt a folyóktól szabdalt medencét nevezzük tulajdonképpen *Erdélyi-Medencének*.

Most a Feketügy folyócska fölött elrepülünk Kézdivásárhelyre, (amely ott fekszik a Háromszéki-medene északi csücskében) s ott pihenünk meg.

Hajnalban száll fel a gépünk Kézdivásárhelyről és fenn a magasban egyenesen Brassó felé repül. A várostól 30—40 kilométernyire légvonalban egy zord és

félelmetes mészkőhegyet pillantunk meg. A *Király kő* ez, tulajdonképpen a *Persányi-hegység* folytatása, illetőleg vége, mert a hegység a *Fogarasi-havasok* mellett ebben a félelmetesen szép hegycsúcsban végződik. Innen egyenesen nyugatra repülünk egy csipkés határgerinc felett s itt már megint a gerincen találjuk a víz-választót. Ezt a hegységet nevezzük Fogarasi-havasoknak. Nagyon érdekes a hegység, mert ahogy felette elrepülünk, csaknem pontosan északra és délre szabályos völgyeket látunk. Ezeknek a völgyeknek a fejenél még hótakaró van, mert a gerinc többször emelkedik 2000 m fölé.

A hatalmas hegláncot egy helyen egy folyóvölgy töri át és ezen a völgyön keresztül vasútvonal is vezet át Romániába. Most repülünk el éppen felette. Az Olt folyónak a völgye ez és a szorosot *Vöröstoronyi-szorosnak* nevezzük. A szép széles völgy nevét onnan kapták, hogy a folyó jobbpartján van egy régi toronybástya. Ez az a bizonyos Vöröstorony.

Ahogy nyugat felé tovább repülünk, a *Szebeni-havasok* következnek és ezek szintén elég magas hegyek. Egyik-másik csúcsa 2200 m fölé is emelkedik.

Orsovánál pillantjuk meg a Dunát, de ez a Duna egészen másképpen fest, mint az, amelyik fölött akkor repültünk el, mikor megkezdettük utunkat Pozsony tájékán. Ott a síkságot szélesen hömpölyögve, nyugodtan folyt a nagy folyó, itt pedig magas sziklafalak között helyenként zúgva rohan tova.

Orsovától aztán délnyugatra szállunk, szemben a Duna folyásával és ezt a szakaszt *Kazán-szorosnak* nevezik. Ez a Kazán-szoros, akármennyire furcsán hangzik is, valamikor barlang volt. Ebben folyt a Duna, míg aztán egyszer a barlang teteje beszakadt és így keletkezett a festői szépségű szoros. A Kazán-szorosban még út is vezet, bele van vágva a sziklába s a Duna szintje fölött vezet el egy-két méterre. A Kazán-szoros 9 km hosszú.

Észak felé fordulva a *Ruszka-havason* túl egykettőre elérjük a Marost és Déva várát pillantjuk meg. Ezzel be is fejeztük ezt a fárasztó utat, végigjártuk Erdélyt, s most már innen egyenesen Budapestnek irányíthatjuk gépünket s a hosszú út után ismét megpihenhetünk az ország fővárosában.

Nyugat felé indulunk el ismét és így jutunk el újra Pozsonyig. Innen délnyugat felé fordulunk, amerre a hegyeket látjuk. Az egyik hegy a *Lajta-hegység*. Nem valami túl magas. Jó kemény mészkőből van. A Lajta-hegységen túl már olyan hegyek következnek, amelyek tulajdonképpen az Alpokhoz tartoznak, illetőleg az Alpoknak végső nyúlványai. Ilyen hegység a *Rozália-hegység*.

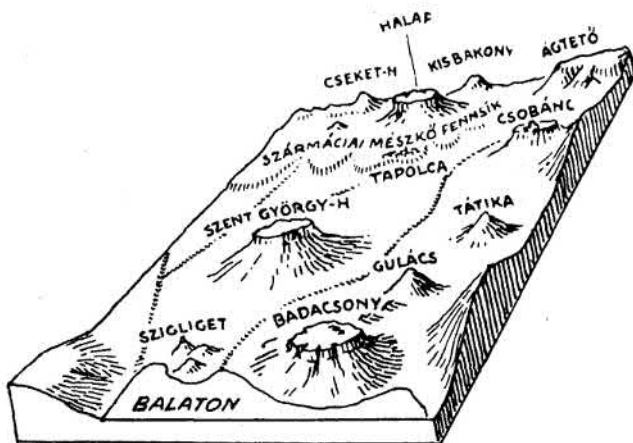
Ha most innen délfelé elrepülünk Szombathely fölött s azon túl délkeletre, a Rábán túl szép dombos vidéket találunk. Ez a, *Kemenesalja*. Elrepülhetünk akár a Drávaig is, de a tájnak a képe nem igen változik. Szép, szelíd dombok és erdős dombhátak tarkáinak mindenütt, amerre csak repülünk. Nem is sokat kerügnünk e felett a táj felett, hanem a Dráva mentén, a Dráva folyásával egy irányba repülünk.

Ahogy azonban a Duna felé közeledünk, egyszerre csak a híres Baranyában, bal kezünk felől — észak felé — feltűnik a *Mecsek-hegység*. A Mecsek nem magas hegy, legmagasabb csúcsa a *Zengővár* is csak 682 m magas. De mégis jó magasnak hat, mert a relatív magassága elég nagy. Pécs ugyanis 160 méternyire fekszik a tenger színe felett. Fölötte északnyugatra emelkedik a Mecsek-tető — 612 m magas — és így 450 m a szintkülönbség a város és a hegy teteje között.

Egyszer-kétszer végigrepülünk a Mecsek fölött, aztán északnyugat felé fordítjuk a gép orrát és egyenesen a Balaton felé megyünk. Átrepülünk a Kapos-folyón és meglátjuk azt a szép dombvidéket, amelyik Somogy vármegye nyugati részén és Tolna megye keleti részén olyan változatossá varázsolja a tájéket. Nagyon érdekes

187. ábra. A Balaton.

188. ábra.
Tapolcai medence. (Cholnoky Jenő nyomán.)

ez a dombos vidék és nem is hinné el az ember, hogy ezeket a szép lankás dombokat a szél munkálta ki. Minden völgy, ami itt látszik, egy-egy szélbarázda. Valamikor régen az itt uralkodó hatalmas szél fújta így ki óriási barázdákká a laza földet. Ma persze sehol sem laza ez a föld, sőt Magyarország egyik legszebb, legtermékenyebb vidéke, a híres Somogyország. Északnyugati szélén a csodaszép Balaton tava csillog. A Balaton másik partján sok szép régi tűzhányóhegy emelkedik. Persze az erdélyi tűzhányókhoz képest ezek csak játékszerek, mert a híres Badacsony is csak 438 m magas. Szépség dolgában azonban kiállják a versenyt amazokkal is. Nem olyan vadregényesek ugyan mint amazok, de aki a szelíd vidéket szereti, az pompásan érzi magát itt a csodaszép tó mellett a zöld erdővel borított hegyek között.

Innen aztán északkelet felé kell fordulnunk, hogy a *Bakony-hegység* erdős vidékeit járhassuk be.

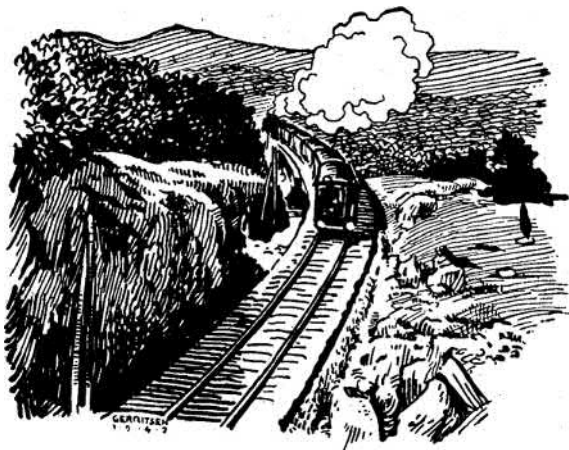
A Bakony-hegységet repülőgépről nem láthatjuk valami részletesen, mert sok az erdő. Egy-egy helyet azonban így is felfedezhetünk rajta, mint olyant, amelyik különös szépségével ragad meg bennünket. Ilyen pl. a *Cuha-patak völgye*, amelyik Magyarország bármelyik tájával vetekszik szépség dolgában.

Tulajdonképpen Horvátország is a Magyar-medencéhez tartozik, mert a Magyar-medence határát délről a Száva folyó szabja meg. Repülünk hát ezen az országon is végig, nézzük meg a hegyeit. Úgyis el kell jutnunk a tengerpartig, ahol az Adriai-tenger gyöngye, a szép Fiume húzódik meg egy öbölben.

Kezdjük az utat a Muraköznel, Magyarország nyugati határánál. Azt a területet hívjuk így, amelyet a Dráva és Mura folyó közbezárt. Innen induljunk el dél felé, a horvát főváros. Zágráb felé. Egy-két magas hegységet találunk itt, amelyek igen szépek. 1000 méteren fölül vannak ezek a hegyek s a legközelebbinek *Ivancsicza* a neve s a Zágráb fölöttinek pedig *Szljeme*.

Tőlük keletre látjuk a *Kálnik* és *Bilóhegységet*, de ezek már jóval alacsonyabbak.

Repülünk a Biló-hegység fölé keletre, s onnan délkeletre elérjük a *Papuk* és *P szűnj-hegységet*, amelyek csaknem 1000 méteresek. A hegyek után, kelet felé, jókora síkság következik és csak a Duna alatt találunk

189. ábra.
A horvát karszt.

ismét egy hegyet, a *Fruska Gora* nevűt, amely 538 m magasra emelkedik ki az Alföld színéből. Jó nagy darabot kellett elrepülnünk érte.

Északnyugat felé röpülve — még mindig a Száva mentén — Zágráb alá érkezünk. Itt délnek fordulunk és a vasútvonalat követjük. Keresztül repülünk egy igen szép és jól művelt síkságon, amelyet dombok tarkítanak. Károlyvárostól kezdve meredeken megy fölfelé a vasút a *Karsztnak* nevezett hatalmas, kopár mészkőhegységre. Két mozdonyt fognak a vonat elé s még így is — látjuk — nagy szuszogva ér fel a Karszt tetejére. Nem is megy keresztül a Karszton, mert

akkor 1500 m magasra kellene emelkedni, hanem kígyózó úttal északnyugat felé fut, aztán hirtelen délnyugatnak kanyarodik és megint csak hosszú kígyózó úton Fiumébe ér le.

Mindezt innen a repülőgépről kitűnően lehet látni, mert a Karszton nem igen van erdőség. Kopár, fehér sziklák világítanak alattunk, csak itt-ott húzódik meg egy-egy magános, árva fa a hegyháton. Földek persze itt nincsenek. A horvát parasztok azonban egy-egy kis darabot kősáncokkal elkerítenek s ami föld ott megreked, abban próbálják megtermelni szűkös kenyерüket. Persze búzáról, s ilyesmiről nem igen esik itt szó.

Télen át dermesztő szelek fújnak keresztül a kopár hegyháton, majd a tengerhez érve lezuhannak a meredek hegyoldalon.

De most Fiume fölé értünk s meglátjuk a tengert. A tenger néha olyan kék, mint az ég, máskor meg zöldes árnyalatú. Van úgy, hogy sima, mint a tükör, máskor meg méteres hullámok borzolják fel s az ide-oda járó kis halászhajók vadul hánykolódnak a hullámok tetején.

Fiumének közvetlen szomszédja egy horvát város. Susák, amelyet a Recsina folyó választ el tőle. Látjuk is innen a repülőgépről a zúgó, rohanó folyót, amint tajtékosan alábukdácsol a sziklákon.

A vizek.

Hegyeink fölött mégcsak elrepülhettünk és nem is hosszú idő alatt bejárhattuk az egész országot, de a vizek fölött nem lesz ilyen könnyű végigszállni. Ha minden folyó útját forrásától a torkolatáig követni akarnánk, egyrészt nagyon hosszú időre volna szükségünk, másrészt pedig nem is volna érdemes, mert egy folyó fölött végigrepülve sokszor hosszú darabon

vajmi kevés újat állapíthatunk meg. Bele kell hát nyugodnunk abba, hogy most egy időre pihenni hagyjuk a repülőgépet és a térképet vesszük elő.

Ahogy ránézünk a Magyar-medence térképére, középen egy nagy zöld foltot látunk és erről a zöld foltról kell még valamit mondanunk. Amikor Budapestről Nyíregyházára repültünk, ennek a zöld foltnak az északi szélén repültünk keresztül* Tökéletes síkság ez és ha Budapestről délkelet felé légvonalban Aradot akarjuk elérni, akkor ezt az egész síkságot keresztül kell szelnünk. így fogjuk legjobban meglátni, hogy milyen az a vidék, amelyet *Magyar Alföldnek* nevezünk. Nem lesz itt különös látnivaló, nem lesznek változatos hegyek és völgyek, csörgedező patakok és tajtékozó vízesések, csak egy nagy sík területet látunk, amelyen végeláthatatlan gabonatóblák, kukoricaföldek, burgonyaföldek látszanak. Majd még egyszer a végén felülünk a repülőgépre és Tokajtól kezdve végigrepülünk a Tisza fölött, egészen addig, amíg az a Dunába ömlik.

Vedd hát elő most a térképet és mutasd velem együtt végig a kék kanyargó vonalakat, mert ezek jelzik a térképen a folyókat.

Csak így ránézésre is megállapíthatjuk, hogy az országnak öt nagy folyója van. Vegyük csak ezeket sorra. A Duna Dévénynél lépi át a magyar határt, itt lesz belőle igazi magyar folyó. A főmeder egyenesen délkelet felé tart, majd nyugatra fordul, aztán a viseigrádi kanyarulatnál délre tart. Keresztül folyik Budapest szabályozott partjai között és a főváros alatt két ágra szakad. A két ág között a Csepelsziget fekszik. Ott, ahol a Dráva torkollik a Dunába, keletre fordul a meder, aztán egy kis darabon ismét délre, majd újra kelet felé.

Most a Tisza vize ömlik bele s attól délre, majd délkeletre fut az ország határáig. Ott azonban a Száva vize egészen keletre téríti, míg Báziasznál be nem jut a hegyek közé. Erről a szakasról már beszéltünk. Ez az ú. n. Alduna, a Kazán-szoros és a Vaskapu.

190. ábra.
Széchenyi emléktábla az Aldunán.

A másik nagy folyó a *Tisza*. (Ennek ismerjük a forrásvidékét is, jártunk fölötte a Máramarosi havasokban.) Az Alföld északi peremén folyik ,érdekes kanyarulatot tesz a Nyírségnél és Szolnokig majdnem tisztán délnyugati irányba folyik. Persze ez az irány igen sokszor változik, mert itt az Alföldön aránylag kis esése van a folyónak. Ezért össze-vissza kanyarog, hogy megtalálja a legjobb lejtőt, amelyen keresztül délfelé eljuthat. Szolnoknál délre fordul a Tisza és az Alföld kellős közepén folyik keresztül Szegeden át egészen a Titeli-dombokig, s azután beleömlik a Dunába.

A harmadik folyónk a *Dráva*, az Alpokban ered és délkelet felé tartva Horvátországot választja el Magyarországtól. Ez is alföldi folyó tulajdonképpen, eleget kanyarog, a folyása lassú és a tavaszi vízáradásokkor ez is el szokta önteni környékét.

Ugyancsak az Alpokból ered a *Száva* és csaknem párhuzamosan folyik a Drávával, keresztülvágja Horvátországot, majd az ország déli határát alkotja, s végre Zimonynál a Dunába ömlik.

Az ötödik nagy folyónk a *Maros*. A Hargita északi lejtőjén ered, aztán, amint már egyszer beszéltünk róla, áttör a Kelemen-havasok és Görgényi-havasok között, keresztül folyik az Erdélyi-medencén, elfolyik az Erdélyi-Érchegység déli lábánál, Aradnál már a síkságon van, az Alföldön folyik és Szegednél ér a Tiszába.

A folyók irányából következtetve azt látjuk, hogy a Magyar-medence Alföldje észak-déli irányba lejt, mert erre folynak a folyók. A legmélyebb pontja a Duna alsó folyásánál, az Al-Dunánál van. Itt mindössze 71 méternyire van a tenger színe fölött, míg pl. a Nagykunság közepén, Törökszentmiklósnál a 91 m a tengerszint feletti magasság. Nagy folyóink, tehát északról délre, vagy nyugatról keletre folynak, az egyetlen a Maros, amelyik Erdélyből keletről nyugat felé éri el az Alföldet. Persze van egy sereg kisebb folyó, amelyek

mind ezekbe a nagy folyókba ömlenek s ezek között természetesen van több olyan, amelyik hegyes vidékekről tart az Alföld közepe felé.

Nézzük meg, hogy melyek azok a kisebb folyók, amelyek a Dunába ömlenek és először csak a Duna balpartján vegyük számba őket. Hogy a folyónak melyik a bal- és jobbpartja, azt úgy állapítjuk meg, hogy arccal a folyó folyása felé fordulunk és ekkor a balkezünk felé eső part a balpart, a jobbkezünk felé eső part a jobbpart.

A Duna első balparti folyója — úgy szoktuk mondani, hogy mellékfolyója — a Morva. Ez egy darabon határfolyó is. Aztán sorba következnek a Vág, a Nyitra, a Garam és az Ipoly.

A Tisza után még csak két kisebb folyó ömlik balról a Dunába. Az egyik a Temes, a másik a Néra.

Menjünk most vissza és vegyük számba a Duna jobbparti mellékfolyóit. Fent, a Mosoni-Dunaágba ömlik a Lajta folyó. Az Alpokból ered, a Lajta-hegység mellett folyik el s egy darabon határfolyó* Győrnél három folyó is ömlik egyszerre a Dunába. A Rábca, a Rába és a Marcal.

Mivel ezen a vidéken nincsenek nagy hegyek, nagy folyót sem találunk, inkább csak csatornákat, amelyek a Bakony és a dombos vidék vizeit gyűjtik össze. Ilyen a Sárvíz és a Sió. A Sió a Balatonból folyik és a Somogyi-dombvidék vizeivel gazdagodva a Sárvízbe ömlik s ezzel együtt a Dunába. Tíz-tizenöt méter széles csatornák ezek, de a mélységük azért helyenként elég tekintélyes.

A Dráváról és Száváról, már szólottunk.

Keressük meg most a Tiszának a mellékfolyóit. Magyarország északkeleti részéről a magas hegyek közül sok hegyi patak és folyócska szalad le a síkságra és viszi vizét a Tiszába. Sorba véve ezeket, a Máramarosi-havasokból jönnek: ATarac, Talabor, Nagyág, Borsava. A Keleti-Beszkidékből a Latorca, Ung,

Laborc, Ondava és Tapoly. Ez az öt folyó mielőtt a Tiszába érne, egy mederbe ömlik és ennek már Bodrog a neve.

Az Alföldön a Tiszának éppen úgy nincs folyója, mint ahogy nem volt a Dunának, de lent délen két csatorna szalad a Dunától a Tiszáig. Az egyik a Ferenc-csatorna, a másik a Ferenc József-csatorna.

Az erdélyi hegyes vidék már több olyan folyót táplál, amelyek a Tisza balpartja felől ömlenek a folyóba. Egészen északon a Horthy Miklós-csúcs tájáról a Visó és az Iza futnak a Tiszába. A Radnai-havasokból a Nagy-Szamos indul, Désnél találkozik a Kis-Szamosmal és mint Szamos ömlik bele a Tiszába. Az Erdély nyugati részén emelkedő közép-hegységből három folyó indul. A legészakibb a Sebes-Körös, a középső a Fekete-Körös és a legdélibb a Fehér-Körös. Ez a három folyó még a Berettyóval bővül, kanyarogva folyik keresztül az Alföldön — ekkor már csak Körösnek hívják — és Csongrádnál a Tiszába torkollik.

Mikor a hegyekről beszéltünk, már beszéltünk az Olt folyóról is, amelyik a Csíki-medencén meg a Fogarasi-havasok északi lábánál folyik és keresztül-törve a hatalmas hegybástyát Romániába folyik át. Még egy ilyen folyója van Magyarországnak, amelyik a magyar hegyekben ered és elhagyja az országot. Ez északon van, a Magas-Tátrát kerüli meg és észak felé ki is jut a Kárpátok hegyei közül. A Poprád folyó ez, amelynek szép völgye a Branyiszkó-hegység és a Magas-Tátra között húzódik.

Most még csak arról kell beszélnünk, hogy a folyókon kívül tavak is vannak a Magyar-medencében. A magas hegyekben van egy sereg kicsiny és mélyvízű tó, amelyeket tengerszemeknek nevezünk.

A Bakony-hegységtől délkeletre, északkelet-dél-nyugat irányban fekszik a Balaton 70 km hosszúságban. A szélessége átlagosan 6—8 km, de van hely,

ahol a 12 km-t is eléri. Dél felől a Zala-folyó folyik a tóba, északi végénél pedig a Sió-csatorna vezeti le a fölösleges vizet.

Hogyan keletkezett ez a tó?

Valamikor nagyon régen, ennek a vidéknek az a része, ahol most a Balaton tükre hullámszik, megsüllyedt és egy mélyebb törés keletkezett rajta. Ebbe a törésbe aztán egyrészt a Bakonyból, másrészt pedig a somogyi dombvidékről belefolytak a vizek és lassan tele lett vízzel. Mivel a folyók mindig több vizet szállítottak bele, mint amennyi a tóból elpárolgott, egy idő múlva igazi nagy tóvá szélesedett a kezdetben még kicsinek látszó víz.

A Balaton Közép-Európa legnagyobb tava. Nem mély, de olyan hullámjárás van rajta, amely egy kisebb-szerű tengeröböl hullámszásával is vetekszik. Ezért is nevezték el magyar tengernek.

Ha a vizekről beszélünk, nem mulaszthatjuk el azt megemlíteni, hogy Magyarország, a Magyar-medence elég gazdag vizekben. Ez annyit jelent, hogy az ország jól el van látva vízzel. Nagyon fontos ez, mert csak az ilyen országban kínálkozik lehetőség arra, hogy a termelést fokozzák és a termelt növények minőségét emeljék.

Amint látod, megáldotta hát az Isten ezt az országot szép hegyekkel, bő vizekkel, de tej jel-mézzel folyó Kánaánná Isten segítségével csak a magyar munka teheti.

Légy rajta, hogy azzá is legyen.

Magyar tájak.

Most, hogy végigjártuk az egész Magyarországot földjét, próbáljuk meg elkülöníteni egymástól azokat a tájakokat, amelyek föltűnően különböznek egymástól.

191. ábra.
Szádelői völgy cukorsüveg csúcsa.

Ha visszaemlékezel a repülőgépen tett utazásaidra, máris megállapíthatod, hogy nagyjában háromféle tájékkal találkoztál. Először nagy és magas hegységek tették változatossá a magyar föld arcát, s ezek még a 2000 méteren felül is emelkedtek. Azután voltak olyan tájékok, amelyeket 1000 méterig sem emelkedő, tehát alacsonyabb hegyek tarkítottak, esetleg csak

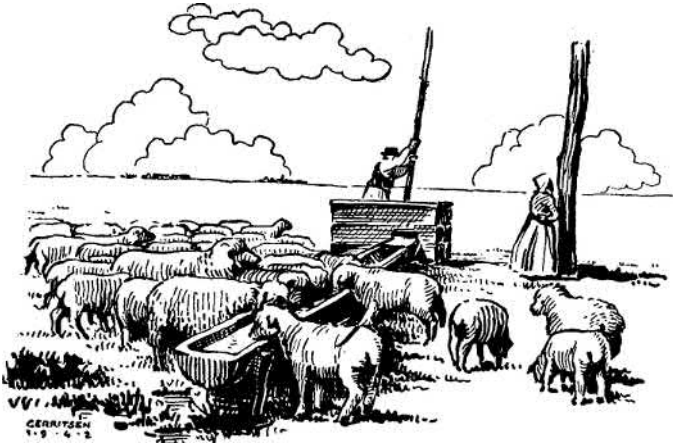
dombsorok ágaztak be és végül egy óriási síkságot találtunk az ország közepén, amelynek ringó búzátáblái, zöldelő mezői egészen más képet adtak, mint a másik kettő.

Régebben mesterségesen választottak ki a magyar földön egyes hegységeket, folyókat s ezeknek a segítségével szétdarabolták a magyar földet mesterséges tájakra.

Így jelölték meg pl. a Dunántúlt is. Ez alatt értették azt a földterületet, amelyik a Duna, a Dráva folyók és az Alpok nyugati nyúlványai közé esett. Nem kell nagy tudomány ahhoz, — csak egy kissé széjjel kell néznünk Magyarország nyugati részén — hogy meglássuk mi tartozik össze ezen a területen. Sem a Duna, sem a Dráva nem határa ennek a tájának, mert ez a tájék a maga néhol alföldes, néhol dombos jellegével mélyen benyúlik a hegyek közé északon és délen ugyanilyen táj jelleget mutat a Horvátföld is. Elmondhatjuk ezt Magyarország északi részére is. Azt ugyanis az Eperjes—Tokaji-vulkán-sorral két részre osztották, a nyugatit Északnyugati Felföldnek, a keletit Északkeleti Felföldnek nevezték el, pedig — amint magad is láthattad — ennek a két vidéknek teljesen egyféle arca van. Sokban hasonlít hozzá Erdély arca is, de azért itt vannak mégis olyan eltérések, amelyek alapján Erdélyt különálló tájnak vehetjük. Elsősorban az Erdélyi-medence az, amely jól megkülönbözteti Erdélyt Magyarország északi hegyes vidékeitől.

Ilyeténképpen Magyarországot négy jellegzetes tájra osztjuk fel:

1. Az Alföld, ez az a sík föld, amelyik a Magyar-medence közepét foglalja el. Néhol mélyen benyúlik a hegyek közé, másutt meg egész éles határral válik el azoktól. Még a Száva—Alduna vidéke is ehhez tartozik.

192. ábra.
Juhnyáj az Alföldön.

2. A Felföld. Ez alatt a Magyarország északnyugati és északkeleti részén elterülő hegyvidékeket értjük.

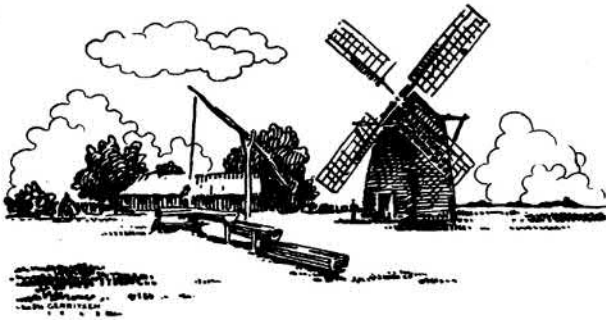
3. A Pannonföld. Alatta értjük azt a területet, az ország nyugati részét, amelyet valamikor régen az ú. n. Pannon-tenger borított el. Tartoznak ide Dráván-túli részek is, ide tartozik északon a Csallóköz is.

4. Erdély. Erről nem kell külön megállapítanunk, hogy különálló tájék, mert egy pillantás a térképre ezt meggyőzően mutatja.

A magyar tájakat azután vidékekre oszthatjuk fel és példának megemlítjük, hogy egy-egy ilyen vidék a Felföldön: Nógrád-vidék, Szepesség, Uzsok-vidék. Erdélyben: Királyhágó-vidék, Szamosmező, Marosmező, a Pannonföldön: Csallóköz, Mátyusföld, Dunazúg, Kaposvidék, Belső-Somogy. Az Alföldön Pestvidék.

193. ábra.
Sztrecsnói völgszoros a Vág völgyében.

194. ábra.
Nagykúnsági táj.

Mátraalja, Szatmármező, Hajdúság, Bánság. Ezenkívül önálló vidéknek számítjuk a Zágrábi-medencét és Horvátország többi vidékeit is.

Vármegyék, városok.

Láttál-e már valaha települést? Úgy megy ez» hogy valahol megjelenik egy-két család, házat épít és földművelésbe fog. Aztán, ha van ott föld bővebben, csakhamar megjelenik több család is és azok között már iparosok is akadnak. Egyre több ház épül és egy pár esztendő múlva a települést már falunak hívják. Ha valami jó vidéken van ez, sok ember keresi fel és sok ember talál megélhetést itt s akkor várossá fejlődik. Ha pedig valami sűrűn használt útvonal mellett fekszik és ha még egy nagy folyó is van mellette, bizton nagyvárossá lesz. Persze ez jó pár esztendőbe beletelik és ilyesmit végiglátni egy emberélet is kevés néha. De azért nem kell messzire mennünk, hogy települést láthassunk. Sokszor egy-egy falu mellett, a falu határán túl, házhelyeket osztottak ki a falu szegényebb lakosai között. Ezekre a házhelyekre aztán lassanként felépültek a házak, utcák keletkeztek és lassanként új falu lett a régi falu mellett.

Elmondhatod, hogy Magyarország földjén hány ilyen település keletkezett. Persze voltak olyan vidékek is, ahol az emberek egyáltalán nem telepedtek meg. Ilyenek voltak a nagyon magas, sziklás hegyvidékek, azok a területek, ahol nem volt elegendő víz. Ezek aztán végképpen lakatlanok is maradtak. Egyéb helyeken azonban, folyók mellett, termékeny területeken, még erdős vidéken is egymásután keletkeztek az emberi lakóhelyek, a faluk és városok.

(Később aztán, hogy ezeket a lakóhelyeket s az emberek ügyesbajos dolgait is könnyebben intézhessék, több falut, várost egy közös területté foglaltak össze s ez lett a vármegye.

Magyarország közigazgatásilag ma is vármegyékre van osztva. Ezek majdnem mindegyikének külön története van és határaik csak az idők folyamán alakultak ki véglegesen. A vármegyéknek vannak székhelyeik, azaz minden megyében egy olyan város, ahol a megyét igazgató hivatalok vannak. Ezekben a hivatalokban a vármegyei hivatalnokok intézik el a vármegye lakosságának minden ügyes-bajos dolgát.

Keresd meg azt a térképet, amelyen Magyarország vármegyéi és városai vannak feltüntetve, ott megtalálod a vármegyék neveit is és ha sokat nézegeted, böngészed ezt a térképet, lassan megtanulhatod Magyarország összes vármegyeit, a vármegyék székhelyeit és minden vármegyében a nevezetesebb helységeket.

A városok között vannak olyan nagyvárosok, amelyek nem tartoznak közigazgatásilag a vármegyéhez. Persze mindegyik egy vármegye területén fekszik, de a vármegye rendeletei rá nem vonatkoznak, mert az ilyen nagy városok maguk adhatnak ki rendeleteket és gondoskodhatnak azok végrehajtásáról. Magyarországon aránylag kevés nagyváros van, mert Magyarország ma még inkább mezőgazdasági állam, mint ipari és az ilyen államokban a lakosság inkább falukon él, semmint nagyvárosokban sereglik össze.

A nevezetesebb városokat azért itt felemlítjük s a nevezetes falukról is megemlékezünk. Most azonban nem repülőgépre, hanem vonatra ülünk. Persze megint Budapestről indulunk el és így egyúttal megismerjük Magyarországnak főbb vasútvonalait is.

Ne sokat tétovázzunk tehát, hanem ülünk fel pl. a debreceni gyorsvonatra s nézzük meg a vasútvonal mellett fekvő nagyobb városokat. Ez a vonal tulajdonképpen a Tatar-hágónak fut. Szolnok az első város a Tisza partján. Igazi alföldi város. Mindenütt sík vidéket látunk körülötte. A vonat északkelet felé tart a nagy alföldi síkságon, sehol egy domb, de mindenütt szántóföldek, mezők. *Debrecen*, a hajdúk városa. Sok

a református benne, határa pedig oly nagy, mint egyik magyarországi városé sem. Hozzátartozik a híres Hortobágy, ahol Debrecen város ménese legel és a debreceni polgárok gulyái barangolnak. *Szatmárnémeti*

195. ábra.

Debrecen a református nagytemplommal.

igen csinos kis város. *Máramarossziget* már a hegyek között van, szép erdős vidéken.

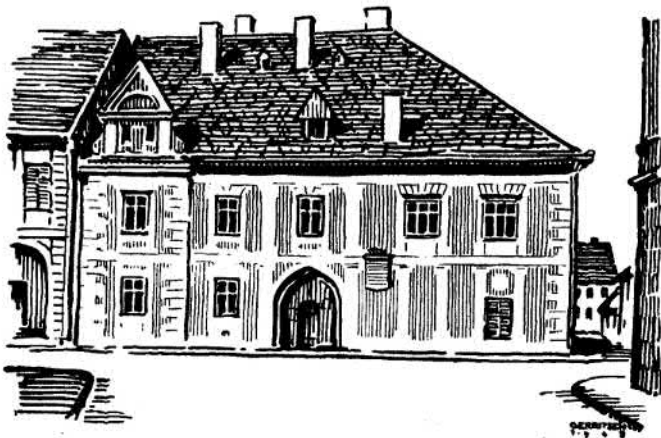
Az Alföld nagy városait még más vonal mentén is megtaláljuk. A belgrádi vonal mentén fekszik *Szabadka*, amelyik a Bácska fővárosának számít. *Újvidéken* nagy gabonakereskedelem van. *Zimony* éppen Belgráddal, a szerb fővárossal szemben fekszik.

Az Arad és Erdély felé vezető vonalon találjuk *Mezőtúrt*, lakosai földművelők. *Békéscsaba* szintén nagyhatárú város, *Aradon* van a sírja az 1848-as szabadságharc hős tábornokainak, akiket az osztrák kormány megöletett. *Déva* már erdélyi város, *Nagyenyed* hasonlóképpen és híres erdélyi városnak számít *Segesvár* is. Ez a vonal *Tövisnél* ágazik ketté. A Segesváron keresztülmenő vonal *Brassóba* fut, míg a másik a Maros völgyén végig *Marosvásárhelyen*, *Maroshévízen*, *Csíkszeredán* és *Sepsiszentgyörgyön* keresztül jut el

196. ábra.
Arad.

197. ábra.
Mátyás király szülőháza Kolozsvárott.

Brassóba. Ezt a vonalat nevezik székely körvasúnak, mert a székelyföld helységeit köti össze.

Szolnoktól Püspökladányon át *Nagyvárad* az első nagyváros az erdélyi hegyek előtt a Sebes-Körös partján. Innen visz a vonat *Kolozsvárra* s ezt a várost

198. ábra.

A szegedi fogadalmi templom.

Erdély fővárosának hívják. Gyönyörű város is, tele történeti emlékekkel. Ez a vonal is a székely körvasútba torkollik bele.

Alföldi vonalnak számít a Cegléd—Kecskemét—Szeged—Temesvár vonal is. *Kecskemét* nagy pusztamezejéről híres, meg arról, hogy rengeteg barackot termelnek. *Szeged* az ország második nagy városa a Tisza partján, *Temesváron* sok a gyár. Innen aztán a

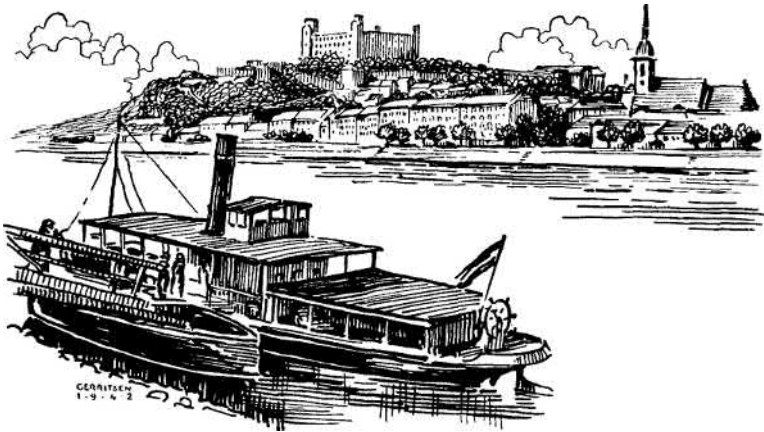
199. ábra.
Sopron.

vasútvonal *Orsován* és a Vaskapun keresztül hagyja el az országot.

A Pannonföldön át az egyik fővonal a Kaposvár—Zágráb—Fiume-i. Ezen a vonalon az első nagyváros *Kaposvár*, ahova a vasút szép és termékeny vidéken visz keresztül. *Zágráb* a horvátok fővárosa. A vasútvonal itt felmegy a Karsztra s úgy jut le a tengerpartra Fiuméig. A másik fővonal a Balaton mellett fut Székesfehérvár—Nagykanizsán át külföldre. *Székesfehérvár* híres régi városunk, az Árpádházból való királyaink itt koronáztatták meg magukat. A vasút pontosan a Balaton partján fut végig és aztán *Nagykanizsára* ér. Ez a város bonyolítja le a Balatontól délnyugatra eső vidék egész kereskedelmét. Székesfehérvár

után ebből a vonalból egy másik vonal ágazik ki, amelyet ma már szintén fővonalnak nevezhetünk. Ez az ú. n. tapolcai vonal s a Balaton északnyugati partján fut végig.

Nyugat felé a Komárom—Győr-i vonal vezet. *Komárom* igen élénk város a Duna mellett, *Győrnek* sok gyára van. Innen kétfelé ágazik a vasút. Az egyik

200. ábra.

Pozsony

vonat egyenesen Bécsbe visz, a másik Sopronba és Sopronból délfelé Szombathelyre. *Sopron* érdekes nyugati város. *Szombathely* pedig a nyugati vidékek központja.

Van még egy vasútvonalunk Bécs felé és ez a Duna balpartján vezet. Vác—Érsekújvár—Pozsony felé. *Pozsony* is régi koronázó város. Sok történelmi nevezetességgel.

Északnyugatra, a Felvidékre a Hatvan—Fülek—Zólyom—Ruttka—Zsolna-i vonal visz el bennünket, északkeletre pedig a Hatvan—Miskolc—Kassa-i vasút-

vonat. *Miskolc* érdekes város az Alföld és Felföld találkozásánál. Nagyon szép környéke van. *Kassa* a Felvidéknek egyik legnevezetesebb városa, nagy gyárakkal. Innen, Kassáról *Iglón* át visz a Tátra alatt egy

201. ábra.
Kassa, a Dóm.

vasútvonal és *Ruttkánál* beletorkollik az északnyugati vonalba. Miskolctól különben Sátoraljaújhely—Csapon át Munkácsra visz egy vasútvonal, amelyik aztán a Vereckei-hágón kifut az országból.

Fel kell még említenünk egy-két olyan várost, amelyik nem fekszik ugyan a fővasútvonal mellett mégis nevezetes városa Magyarországnak.

Vegyük ezeket sorra tájak szerint.

202. ábra.
Selmecbánya.

A *Felföldön*. *Selmecbánya*, mint bányaváros, *Pöstyén*, mint kitűnő fürdőhely nevezetes. Szepes megyében egész sereg olyan kisváros van, ahol igen lejjett ipart találunk. A legnagyobb ezek között *Lőcse* és *Késmárk*. A Felvidéken, itt a hegyek között különben számtalan kisebb bányaváros akad és sok gyár van, különösen vasgyár, mert a vasércet itt rögtön helyben kiolvasztják. A Felvidéknek ez az északnyugati része vasércben, szénben elég gazdag. A Felvidék keleti részén, az ú. n. *Kárpátalján*, *Ungvár* és *Munkács* nevezetesebb városok.

Erdélyben több kisebb várost találunk, mert a vidék az ilyen kis városok keletkezésének kedvez.

Azokon kívül, amelyeket már említettünk, megemlíthetjük még *Besztercét*, *Dést*, *Zilahot*, az északi bányavárosokat, *Nagybányát*, *Kapnikbányát*. Erdély nyugati hegységében — ezt egyébként *Keletmagyarországi Sziget-hegységnek* is nevezik — szintén sok a bányaváros, vagy legalább is bányahely. *Nagyágon*, *Zalatnán*, *Verespatakon* aranyat bányásznak. *Torockó* is bányászhely, *Székelyudvarhely* az Erdélyi Medence szélén nevezetes város. *Csikmegyében* pedig *Csíksereda*. *Kézdivásárhely* a háromszéki székelyek városa. Az Olt mellett *Fogarás* számít városnak, *Nagyszeben* az erdélyi szászok városa.

Krassó-Szörény megyében szintén sok a bánya — *Resicabánya*, *Stájerlak-Anina* — és még sok kisebb bányahely.

Az *Alföldön Versec* közvetlenül a krassószörényi hegyektől nyugatra élénk kereskedőváros, *Pancsoua* is a Dunánál. *Nagybecskerek* gazdag vidékkel és *Nagykikinda* jó földekkel szerepelnek felsorolásukban. A Bácskában *Zombor* egyik nagyobb város, a Duna mellett pedig *Baját* említhetjük meg. Nem messze a Tiszához *Hódmezővásárhely* számít nagy földművelő központnak, *Makó* pedig arról híres, hogy itt a szántóföldön hagymát termesztnek. Az Alföld északkeleti csücskében *Nyíregyháza* csinos város, ugyanúgy *Nagykároly* is. *Eger* már a hegyek között van tulajdonképpen, a Felföld szélén.

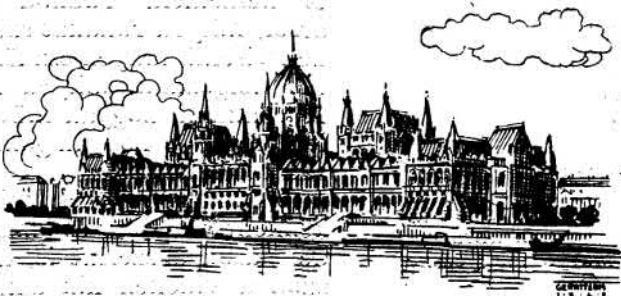
A *Pannonföldön* még *Veszprém* igen érdekes város, aztán Baranyában *Pécs* számít a szép magyarországi városok közé. *Pápa* kisváros.

A Dráván túli részen *Ősieket* említhetjük meg Baranya megye alatt, a Dráva mellett, aztán Zágrábtól északra *Varaszdint*.

Mindezeket a városokat jó lesz, ha megmutogatod a térképen, azaz, talán térkép nélkül el sem szabad ezeket a sorokat olvasnod. Az egész Magyarország földrajza úgy lesz élő előtted, ha állandóan nézed a térképet.

203. ábra.
Pécs, Székesegyház.

204. ábra.
Budapest, az Országház.

A magyarság és a vendégnépek.

Az első próbában, ugye, már jól megtanultad; hogy hol van a lakóhelyed, megismerted a környéket is és bizonyára-megismerted a rajta élő embereket is. Ha nem

205. ábra.
Matyó menyecske.

tetted volna meg azt, hogy egy-egy beszélgetésre, vagy egy szíves jónapokra megállsz egy-egy ház előtt, akkor ezt most el ne mulaszd. Főképpen pedig el ne mulaszd a saját véreidet megismerni. Szinte hallom, ahogyan mondd, hogy hiszen ismered őket. De hidd el, hogy még mindig nem elég jól ahhoz, hogy úgy tekintsd őket, mint magyar testvéreidet. Meg kell ismerned szokásaikat, beszédjüket, úgy, ahogyan a mindennapi életben néhol tájszólással is beszélnek. Tudnod kell arról, milyen ruhákat szeretnek viselni, milyen eszközökkel dolgoznak, milyen házakban laknak, hogyan művelik földjeiket és hogyan gondozák állataikat.

Mindezek nemcsak vidékénként mások és mások, de mások a szerint is, hogy azon a vidéken kik laknak. Mert Magyarország földjét nem lakják mindenütt magyarok. Vannak itt vendégnépek is, akik, ha hűek ehhez a hazához, amelyik vendégként befogadta őket, élhetnek a maguk szokásai szerint. Persze azt mondanunk sem kell, hogy azért életüket és körülményeiket úgy kell berendezniök, hogy az a magyar állam érdekeit ne sértse, sőt még ne is érintse.

A magyarság mindig türelmes volt az ittlakó vendégnépekkel szemben és türelmes ma is. Szívesen

206. ábra.
Székely pár.

barátkozik velük, ha azok a magyar észjárás szerint próbálnak boldogulni ezen a földön, de ha nem így tennének, megtagadna velük minden közösséget, mert ezen a földön az első mégiscsak a magyarság. Természetesen meg kell becsülnünk mindenkit, aki ezért az országért dolgozik, küzd, de azért arra vigyáznunk

207. ábra.
Hortobágyi pásztor.

kell, hogy ezek a vendégnépek ne igyekezzenek magyar földön idegen érdekeket szolgálni.

Elő kell vened az ú. n. néprajzi térképet. Ez a térkép megmutatja, hogy a magyar föld mely vidékeit lakja a magyarság és hol helyezkednek el a vendégnépek. Ám ennek a térképnek csak úgy lesz értelme,

ha azokat a területeket, amelyek lakatlanok, szintén ábrázoljuk a térképen. Így is van ez és a lakatlan területeket a néprajzi térképen nagy fehér foltok jelzik.

Ha ránézünk erre a térképre, azt látjuk, hogy a magyarság legnagyobb része az Alföldön és a Pannonföldön telepedett le, aztán Erdély keleti részén ütött tanyát és nagy foltokat alkot Erdély többi részén is. A magyarság tömbjébe szigetekként ékelődnek kisebb csoportokban a vendégnépek.

Nagyobb tömegben élnek azonban a Felvidéken a tótok, akik Magyarország északi és északnyugati vidékein telepedtek le, számuk összesen kb. kétmillió s ez Nagymagyarország húszmilliónyi lakosságának 10%-a. A rutének Galiciával szomszédos északkeleti részen élnek kb. félmilliónyan, s ez kb. 2%. Az oláhok összes száma majdnem hárommillió, 14%. Szerb 1,100.000 van a déli vidékeken és ez 5%. A németek száma kétmillió, 10%, nagyobb tömegben Tolna megyében, Baranya megyében és a Bakony-hegységben élnek, de még több van Temes megyében és a Bácskában. Az erdélyi németeket szászoknak hívják és ezek is egy tömegben élnek. A horvátok a Dráván túli részt lakják, 1,800.000-en vannak s ez 8.8 %-ot tesz ki. Magyarországnak Horvátország nélkül 18,200.000 lakosa volt és ebből 54% magyar, 10% német, 10% tót, 16% -oláh, 2 % rutén és egyéb nemzetiség 5 % volt.

Vallást illetőleg a római katolikusok az ország lakosságának 52 %-át tették ki Nagymagyarországon. Reformátusok 13%, evangélikusok 6%, görögkeletiek 14%, görögkatolikusok 10%, unitáriusok 1%-on alul és a zsidók 4.5%-kal vannak felvéve a statisztikába. A mai Magyarország lakossága az 1941-i népszámlálás szerint a visszatért részekkel 14.668.496 lélek.

Amint a néprajzi térképen látjuk tehát, a magyarság a Magyar Medence közepén helyezkedik el, csak az erdélyi részekben van úgy, hogy a keleti részen és az Erdélyi Medence közepén szórványosan települt meg

a székelység. Vendégnépeink nem mindég a peremnépektől származnak. Csehek pl. nincsenek a Magyar Medence területén, pedig északnyugati határunk csehlakta földdel szomszédos. Tótok a Felvidéken kívül még Budapest környékén egyes községekben elszórtan és nagyobb tömegben Békés megyében fordulnak elő. A németek egyrészt a bányavidékeket lakják, másrészt a jóltermő bácskai és baranyai földeken helyezkednek el, de szívesen telepsznek meg ott is, ahol ipartelepek létesíthetők, így pl. a Bakonyban. A horvátok mind egy tömegben laknak, a Dráva és a Száva között, de közöttük is vannak magyar szigetek. A szerbek Bácska déli részét, Torontál megyét lakják igen sűrűen, de azért Tolna megyében is van belőlük egypár község. Az oláhok az erdélyi hegyek magasabb részein élnek s ott főként pásztorkodással foglalkoznak.

A hegyvidéki vendégnépeink általában véve elég egyszerű viszonyok között élnek. Nem is túlságosan igényesek és főként favágással és pásztorkodással foglalkoznak. Természetesen a nagyobb városokban az ipartelepek munkásai között is jócskán találunk belőlük. A tótok azelőtt nyaranta lejártak az Alföldre dolgozni s ott keresték meg télire való kenyérüket. Egyébként pedig hatalmas, fenyőfákból ácsolt tutajokat úsztattak le a Felvidékről a Dunára.

Magyarországon kívül is élnek magyarok és számuk meghaladja a kétmilliót. A szomszéd államokban élnek a legtöbben. Németországban 50.000-en, Romániában 675.000-en, Szlovákiában 90.000-en, ebben a számban természetesen a megszállt területek magyarsága is benne van. Ezenkívül a világon még a következő államokban élnek magyarok: Amerikai Egyesült Államok 580.000-en, Kanadában 50.000-en, Oroszországban 20.000-en, Brazíliában 33.000-en, Franciaországban 40.000-en, Afrikában mintegy 3000-en, Hollandiában, Belgiumban csaknem 9000-en élnek. Olaszországban kétezer a magyarok száma és Angliában

is van kétezer magyar. Még Dél-Amerikában, Brazílián kívül is találunk magyarokat, kb. 13.000-et.

Ezzel bevégeztük Magyarországról rajzolt vázlatos képünket, s most már csak az van hátra, hogy mindezt jól meg is tanuld. Ne hidd azonban, hogy ezzel mindent elmondottunk szép hazánkról, mert még sok minden volna tudnivaló róla. Ezekhez azonban másutt is hozzájuthatsz. Vannak leírások, ú. n. útikalauzok, — kis könyvecskék ezek — amelyek részletesen foglalkoznak egy-egy vidékkel. Ma már az ország majdnem minden vidékéről kaphatsz ilyeneket. Ha ezeket olvasgatod, azt a vidéket, amelyen élsz, olyan jól megismered belőlük, hogy magad is felcsaphatsz vezetőnek, ha más vidékről való kirándulók járnak arrafelé.

Nem mondjuk, hogy játékdolog megismerni a magyar földet, de ha fáradságba kerül is: meg kell tenned, mert a magyar földet magyar embernek ismernie kell.

Közhasznú ismeretek és ügyességek.

Ismeri a járóművekkel való közlekedés szabályait, a távbeszélő-készülék használatának módját, a postai küldemények (levél, pénz, csomag) feladási módjait és ki tudja tölteni az erre a célra szolgáló nyomtatványokat.

Nyugtát és ellennyugtát tud készíteni.

Ismeri és használni tudja a menetrendet.

Ismeri az idő-, terület-, köbtartalom-számítás, mérés és becslés egyszerű gyakorlati módjait.

Ismeri a legfontosabb társadalmi illemszabályokat.

Ismeri a járóművekkel való közlekedés szabályait.

A levente okosan szórakozik. Okosan tölti idejét és csak hasznos dolgokra költi a pénzét. Egy-két év alatt megtakarított borralaló-, cigaretta-, mozi- stb. pénzen kerékpárt, esetleg motorkerékpárt vásárol. Időnyerés, közlekedési költségmegtakarítás, észszerű

sport, országjárás-megismerés szempontjából ez a legtöbb anyagi és erkölcsi hasznot hozó tőkebefektetés. A gép karbantartása, alkatrészeinek pótlása, szerelése, esetleges javítása olcsó, legtöbb esetben magunk által végezhető munkálkodás, tanulságos szórakozás. Egy levente bajtársunk segítségével, kis forgalmú, széles úttesten vagy szabad térségen, kevés fáradtsággal hamar megtanulunk kerékpározni. Mint jároműtulajdonosnak, ismernünk kell a jároművekkel való közlekedés szabályait.

Nagyközségek és városok egyirányú közlekedését a helyi rendőrkapitányságok kiadványaiból és a gyakorlatban kell megtanulnunk. Szigorúan alkalmazkodunk és megtartjuk:

a jobboldali hajtási irányt,
a jároművek közti 8 m távolságot,
a Balra előzz! Jobbra tarts! szabályt,

az óránkénti legmagasabb 18 km-es sebességet,
ez a községek belső területén, hidakon, útkeresztezéseknél a jelzőtáblákon feltüntetett sebességre csökken,

az indítás — megállás — kanyarodás — előzés jelzéseit,

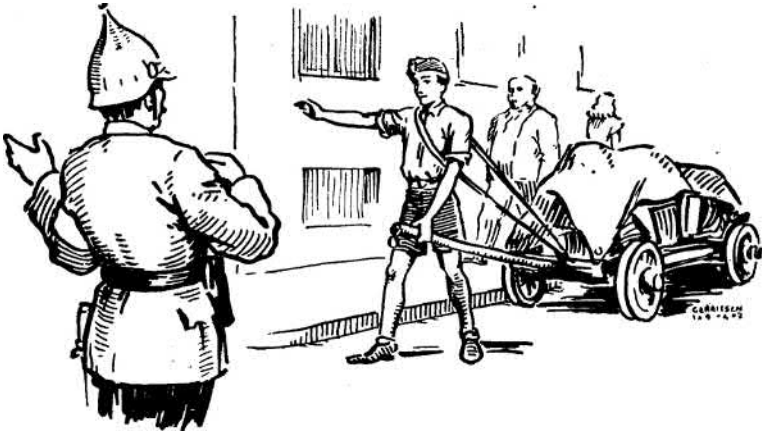
az útkeresztezések és kanyarulatok közlekedési tábláinak jelzéseit.

Állandóan a zsebében hordja hajtási jogosítványát, a gép tulajdonjogi és személyazonosságai igazolványát. A gépen rendszám tábla, megfelelő világító lámpák, jelzőcsengő, ill. dudu, kifogástalanul működő fékek, pumpa, szerszám táskák, ragasztófelszerelés, és elsősegély kötszersomag legyen. Jároművezetőnek vezetés előtt vagy alatt szeszszesített fogyasztani tilos! Kihágás

vagy vétség esetén az italos állapot súlyosbító körülmény!

A kerékpár keskeny térközben elférő, fűrge, könnyen feldülő járómű. Éppen ezen tulajdonságainál fogva kétszeres óvatosságra és elővigyázatosságra töre-

208. ábra. A fordulás irányát kinyújtott karral jelezd.

kedjünk. Figyelmünket 15—20 m-es körzetben előre, az úttestre irányítsuk. A jó vezetőnek még a gyalogjáróknak szándékait is ismernie kell. Ne feledd! A legtöbb kerékpáros balesetnél a vezető sérült meg a leg-súlyosabban!

Ismeri a távbeszélő-készülék használatának módját.

A távbeszélő az üzenetközvetítés leggyorsabb eszköze. Ma már a legfontosabb ügyek is távbeszélőn nyernek elintézés. Az önműködő kapcsolású távbeszélő használatát a leventének is ismernie kell.

A kívánt állomás telefonszámát kikeressük az előfizetők betűrendes névsorából. Balkezünkkel a hallgatót fülünkhöz emeljük. A bűgő hang után jobbkezünk mutatóujjával a hívószámot egyenkint és sorrendben a kengyelig tárcsázzuk, megvárva mindig, míg a forgatott szám eredeti helyére visszaér. Öt másodpercnyi időközönként ismétlődő, felhívó csengetést hallunk, míg a felhívott fél jelentkezik. Nagy üzemeknek, gyáraknak házi telefonközpontjuk van. *Mindig a felhívó fél mutatkozik be elsőnek*, megmondja nevét. Csak azután kér vagy közöl. Pl.

Hívott állomás: A »Ganzgyár«

Felhívó fél: B »Nagy Pál levante kéri Bors István mérnök urat«.

A »Adom«

Felhívott fél: C »Tessék«.

B »Nagy Pál levante kéri Bors István mérnök urat«.

G »Én vagyok: Bors István«.

B »Szebb jövőt«.

Rendes hangon, érthető lassúsággal beszéljünk. Beszélgetés befejeztével elköszönünk és a hallgatót helyére tesszük. Gondolatainkat előre rendezzük el, mert minden fölösleges fecsegés a *gyorsaság ezen eszközén* éppen olyan modortalanság, mint a gorombáskodás.

Amennyiben a feltárcsázott szám sűrűn egymásután »tütül«, a fél mással beszél. A közkeletűbb hívószámokat a telefonkönyv fedőkártya-lapján találjuk.

Hibabejelentés	.....	03
Pontos idő közlése	.....	133-133
Távbeszélőpropagandairoda	•.....	187-838

209. ábra.

Távíratfeladás távbeszélő útján	02
Üzenetközvetítés (telefon restant)	338-888
Mentők.....	04
Tűzoltóság	05
Rendőrség.....	123-456 113-640 stb.

Ismeri a postai küldemények feladási módjait.

Közölnivalónkat egyszerű *levélben* vagy *levelezőlapon* megírjuk. Mint minden postai küldeményt, olvashatóan megcímezzük. Ráírjuk a címzett nevét, esetleg lakásadóját is, pontos címét: község, utca, házsám. Külföldre az országot is. Pl.

Tek. Nagy Pál tanulóknak
Méltóságos dr. Végh Péter úr címén

Budapest, III.,
Margitsziget, Keleti-villa 2.

Feladó jelzéssel, apró betűkkel ráírjuk saját címünket is. A díjszabásnak megfelelő értékű postabélyeggel ellátjuk, — bérmentesítjük — és a postaszekrénybe dobjuk. A postai díjszabást a legtöbb naptárban megtalálhatjuk.

Ajánlott levelet a címzett kezéhez juttatják s ezt a körülményt — mint az alábbi esetek valamennyiében — saját aláírásával elismertetik. Feladáskor az általunk kiállított »Elismervény«-t a posta lebélyegzi.

Sürgős leveleink címzése mellé »Express« szót írunk. Feladása az ajánlott levélhez hasonlóan, a postán történik.

Helyi forgalomban a sürgős levelezőlapot 3 órán belül kikézesítik.

Papírpénzt, értékpapírt, csak »Értéklével«-ben szabad küldeni.

Feladása hasonló az ajánlott levéléhez.

Pénzküldeményeinket leggyakrabban Pénzesutalvány «-nyal adjuk fel.

Feladóvevény

A feladó císei ki.

A postakalkulázott tölti ki.

Szeged, János
 Budapest
 X. Halmay u. 124. (utca, szám)
 szája **2** P 50 f

utalványdíj ..... P ..... f
 Letét díj ..... P ..... f
 kifiz. ér. díja ..... P ..... f
 díjak
 expressz díj ..... P ..... f
 Bérleti szám: ..... A felvétel postakalkulázott tölti ki.
 A felvétel postakalkulázott tölti ki.
 A felvétel postakalkulázott tölti ki.

A felvétel postakalkulázott tölti ki.

Szelvény.

Az utalványozott összeg: **2** P 50 f

A feladó neve és lakcíme:

Páner Mihály
Kispest
Elad. i. 36.

A feladó magánlakcímére:

Küldetési szám:

Belföldi postautalvány

2 P 50 f-ről

száma (a Post hatálya a Felvételiről lehatárolt)

Kélt P 50 f-ről

Cím: **Szeged, János**

Bendeltetési hely: **Budapest,**

Lakás (utca, uza stb.) }
 vagy utolsó posta: } **X, Halmay u. 124.**

Bérleti szám: ..... A felvétel postakalkulázott tölti ki.

A felvétel postakalkulázott tölti ki.

A felvétel postakalkulázott tölti ki.

Bendeltetési díj: P ..... f

A felvétel postakalkulázott tölti ki.

Kitöltött postautalvány.

MIND A HÁROM RÉSZT A BEFIZETŐNEK KÉLL OLVASNIAIYAN KÍTÖLTENIE

As összes rendelésér...

Hivatkozási szám

Ellermervány

P / azaz

P / fűttről

33.735

sz. csekk számlára

A csekkarvánistudónos neve és lakónya

Szebb jövőg^o ifj. lap kiadóhív.

Budapest

A postakalkulácson alírása

KIR. POSTALAK

As összes rendelésér...

Hivatkozási szám

Ertesítő-lap

P / azaz

P / fűttről

33.735

sz. csekk számlára

A befizetés vagy az lakcíme

Ügyes Mária Erzsébet

Kolozsvár, Unió u. 9.

KIR. POSTALAK

Kereskedelmi

Ellendörzési szelvény

P / azaz

P / fűttről

33.735

sz. csekk számlára

A befizetés neve és lakcíme

Ügyes Mária

Kolozsvár, Unió u. 9.

KIR. POSTALAK

HASZNÁLJON GUMIBÉLYEGZŐT. CIMÉT NEM FOJAK ELTEVESZTENI

Kitöltött befizetési (csekk) lap első oldala.

0 091.556 ragasztó csomag szállítólevélről	0 091.556 Jelzők, ragasztó helyek			A raktérkényv folyószáma:
SZELVÉNY		A felvívó hivatal keletbélyegzője		Bérmentesítés díj: P..... f
A FELADÓ TÖLTI KI.				A bélyegék (érték, jegyfenyomatok) hová
A feladó neve és lakása: Nagy Péter Szeged, Szép-u. 7.	POSTAI SZÁLLÍTÓLEVÉL BELFÖLDI CSOMAGHOZ			
	Nyilvánított érték:		P..... f, azaz.	
	Csomagolás módja:	Tartalom:	P..... f	
	harminc doboz	„uhonemű”		
A felvívó hivatal keletbélyegzője:	Cím:	övr. Nagy Jánosné		A kézbesítéskor fizren- tendő portó és egyéb díjak:
	Rendeltetés hely:	Algyó		Portó P..... f
A kézbesítéskor fizetett Csekk:	A csomag súlya:	Fő-u. 98.		
	kg	g	Utca, házszám:	
				Ára 11 fillér.

0 091.556	FELADÓEVÉNY	0 091.556 ragasztó csomagról	A felvívó hivatal keletbélyegzője
	Cím:	övr. Nagy Jánosné	
	Rendeltetés hely:	Algyó	A felvívó alkamaszt alárása:
	A csomag súlya:	kg	
	Bérmentesítés díj:	P..... f	

Szállítólevél kitöltve.

Akinek postatakarékpénztári folyószámlája, csekk-számlája van, annak csekken is eszközölhetünk befizetést.

20 kg-on aluli csomagjainkat vászonba varrva, vagy papírba csomagolva és leragasztva, majd zsineggel átkötve és pecsételve »Szállítólevél«-lel adjuk fel.

Budapesti helyi csomagok súlya 30 kg is lehet.

Sürgős üzeneteinket távirattal küldhetjük. 3—4 órán belül kikézbessítik. A szöveget előzőleg tömören fogalmazzuk meg, mert üzenetünket, valamint a címet is szavankint fizetjük. Az erre szolgáló űrlapot különös gonddal és olvashatóan töltjük ki. Értelmetlen szöveget a posta nem vesz fei.

Az említett postai űrlapokat a postahivatalban pár fillérért beszerezhetjük, beosztásukat és kitöltendő rova-
taikat áttanulmányozzuk. Ismerőseink körében a kínál-
kozó alkalmakat felhasználjuk és a szükséges nyomtatvá-
nyok kiállítására — begyakorlásul — vállalkozunk.

Nyugtát és ellennyugtát tud készíteni.

Mindennemű érték és pénzösszeg átvételének elis-
merésére nyugtát állítunk ki. E polgári ügyiratnak
kötött kellékei és alakja van. Kellékei: Címe: Nyugta.
Az összeget számokkal és szóval megnevezzük, vagy az
értéktárgyat pontosan, tévedést kizáróan leírjuk. Kitől,
miért, mely célból vette át az aláíró. Keltezés, ismétlés
»a fenti összeg átvételét elismerem és nyugtatom«, aláírás.

A nyugta csak akkor válik közokirattá, ha a tör-
vénszabta illetéket lerójuk, azaz okmánybélyeggel
látjuk el.

Minta:

N y u g t a .

Okmánybélyeg

150.45 P-ről, azaz Egyszázötven pengő 45 fillér-
ről, mely összeget Bors István mérnök úrtól egy db
fogaskerék öntőminta készítési ára fejében a mai napon
köszönettel felvettem. Az összeg felvételét elismerem
és nyugtatom.

Budapesten, 1941 május hó 15-én.

Kiss József
mintaasztalos mester
Bp., III., Lajos-utca 33. sz.

Értékek és összegek átadásáról, befizetéséről (pénztári, raktári könyvelés céljára) ellennyugtát adunk. Kellékei, mint a nyugtán. Bélyegmentes.

Ismeri és használni tudja a menetrendet.

A levente, munkában kifáradt testének és kimerült lelkének felfrissítésére egészséges pihenést, üdítő szórakozást keres. Munkája után a fehér könyv, művészi színvonalú mozi, színház, előadás, könnyebb, versengésnélküli sport, úszás, evezés, sí, kisebb séta; megnyugtató feloldása és teljesen kielégítő befejezése a napnak.

Azonban szombat déltől vasárnap estig a mindennapi környezetből kikapcsolódva, szabad idejét a szabad természetben töltsse!

Amíg a keresete nem engedi, addig a saját községe határát, közvetlen szomszédságát, majd mind szélesebb körben, napi járóföldnyire bebarangolja az erdőt, mezőt, falvakat. Közben megismeri a növény- és állatvilágot. Meglátja a táj szépségeit, a hajnalhasadást, az alkonypirkadást, a villám cikázását. Megérti a természet hívó szavát; a madárdalt, a méhek zümmögését, a patak csobogását, a vihar harsonáját. Megszereti a virágos rét, a liget, a széna, a föld szagát. Megcsodálja a ringó vetést, a csapongó denevért, a kergetődző felhőket, a tajtékzó hullámokat.

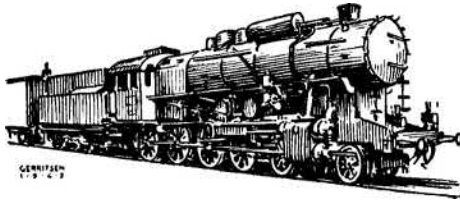
Közben találkozik azokkal, kiket nem keres; az emberrel, a felebarátjával, a saját lelkiismeretével és az Istennel.

Ha már keresőképes, felszabadult segéd vagy kinevezett hivatalnok, úgy kevés anyagi áldozattal — hétvégi vasúti jeggyel, vagy kirándulónovonattal — mindig máshová utazik. Ismeretköre, érzésvilága bővül. Megbecsüli az árnyékot adó fát, a lábpihentető lankát, a szomjat oltó forrást, a hajlékot-derékaljat nyújtó

szénapajtát, az éhséget verő falat száraz kenyeret. Megismeri az áldott magyar föld termékenységet és aki termékennyé műveli, a magyar föld népét. A nép viselkedését, műalkotásait, jellegzetes szokásait, munkásságát és gondolkozását. Megismeri a magyar haza szépségeit, dicső történelmi múltját: megismeri saját hazá-

211. ábra.

212. ábra.

ját. Megihletti a szabad természet: Isten szent temploma.

A nemzeti érzés és vallási áhítat ébrentartásának és fejlesztésének elsőrendű tényezője az országjárás és megismerés.

Éppen ezért a levante sokat utazik. Utazása közben egyik tanácsadója a menetrend. Ennek helyes használatát begyakorolja, megtanulja. Ezzel kapcsolatos szolgálataival másoknak is hasznossá teheti magát.

213. ábra.

A menetrend főbb részei és azok célja.

1. *A vasutak hálózatának átnézeti térképén* az egyes vonalszakaszok melletti szám a vasúti vonal száma.

2. *A tartalom-jegyzék segítségével* kikeressük a kívánt fejezet oldalszámát. A vékony, kicsiny nyomtatású oldalszámozást az oldalak alsó-középső részén találjuk.

3. *A tájékoztató* a menetrendtáblázatok használatát ismerteti. Ajánlatos megtanulni.

4. Figyelmesen olvassuk és megjegyezzük a *jelmagyarázatot*, hogy ne kelljen minduntalan visszalapoznunk, ha a szöveg közt vagy a menetrendben rövidítést találunk.

5. *Az állomások betűsoros jegyzékében* az állomás neve után találjuk az állomás vasúti vonalának számát, mely egyúttal a menetrend táblázatának száma is.

6. *Vasúti díjszabások* és egyéb díjkedvezmények táblázata segítségével a fizetendő összeget számíthatjuk ki.

7. *A menetrendek* az állomásokat egymásutánban, távolságukat; a vonatok nemét, érkezési ill. indulási idejét stb. sorokban és oszlopokban rendezik. A menetrendek számozását az oldalak felső-külső sarkában találjuk.

A menetrend használatának módja.

A betűsoros jegyzékből kikeressük úgy az indulási, mint az érkezési állomás vonalszámát.

1. Azonos szám esetében a vonal közvetlen.

2. Ha a számok különbözők, feljegyezzük őket, fellapozzuk a hálózati térképet és a számok alapján megkeressük a vonalakat. Azokon az indulási és érkezési állomásoktól egymásfelé közelítünk. Ahol a két vonal találkozik, ott csatlakozó-, illetőleg átszállóállomás van, melynek nevét feljegyezzük.

3. Ha a két vonal nem találkozik, úgy egy harmadik (vagy több) vonalat keresünk a térképen, mely őket a lehető legrövidebb úton összeköti. E vonal számát is feljegyezzük, úgyszintén a két csatlakozó- ill. átszállóállomás nevét is.

4. Fellapozzuk a vonalnak megfelelő számú menetrendet. Azon megkeressük az indulási állomást, melytől a menetirányt jelző nyíl irányában távolodunk az érke-

zési állomásig. A helyes menetirány oldalán, az indulási állomás sorából kikeressük a nekünk megfelelő nemű és alkalmas időben induló vonatot. Ezen oszlopon végig haladva az érkezési állomás soráig, leolvassuk az érkezés idejét. A két állomás neve mellett feltüntetett kmszámot egymásból kivonva megkapjuk 1—2 km különbséggel a megközelítőleg pontos menettávolságot. A menetdíjtáblázaton megtaláljuk a választott vonatonemet, kocsiosztályt és menettávolságnak megfelelő díjszabást.

Ha meghatározott időpontban szeretnénk az érkezési állomásra jutni, úgy a leírt műveletet a nyíl irányával ellenkezőleg, időrendben visszafelé végezzük: *visszakeresünk*, s megtudjuk az indulás idejét.

2. Csatlakozás vagy átszállás esetén a fenti módon először az indulási állomástól az átszállóállomásig, — figyelemmel a megérkezés és továbbindulás idejére — az átszállóállomástól az érkezési állomásig keresünk.

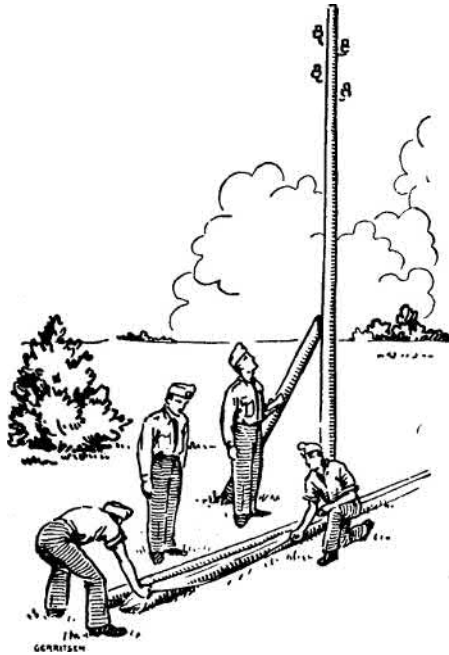
3. Többszöri átszállás esetén a keresési eljárást többször ismételjük.

A többi közlekedési járóművek (hajó, autóbusz, repülőgép) menetrendje, valamint azok használata teljesen egyezik a vasútéval.

A menetrend kezelésében csak akkor szerzünk jártasságot, ha gyakorlásul — akár egy elévült menetrend felhasználásával — minél több adott esetet oldunk meg.

Ismeri az idő-, terület-, köbtartalomszámítás, mérés és becslés egyszerű gyakorlati módját.

A levente a mindennapi élet számtalan helyzetében, úgy a munkahelyén, mint kint a szabadban, nap mint nap kerül olyan helyzetbe, hogy pillanatok alatt kell felbecsülnie hosszúságot, távolságot, területet, térfogatot, űrt, súlyt, időt, sebességet; s mégsem használhat mércét, mérőszalagot, űrmértéket, mérleget, súlyt, órát.

214. ábra. Becslésedet ellenőrizd!

A gondolkozás nélküli, tisztán tudatalatti megérzésen alapuló *találgatás* még nem becslés.

Pl. 1. Egy percnyi idő vagy folyamatos munkában töltött 1 óra idő összehasonlítás nélküli megérzése csak sejtés. i

A pusztán begyakorláson alapuló, kizárólag szem-mértékkel való becslés csak 10 m-es körzetben pontos. 80—100 m-es körzetben kielégítő, azon túl bizonytalan.

Pl. 2. Ha egyforma hosszú, lemért telefonpóznákat szemlélünk különböző, szétszórt távolságban, különböző elhelyezésben, különböző megvilágításban; mindegyiket más méretűnek, más hosszúságúnak fogjuk

látni és becsülni. Milyen hosszú a földön fekvő és milyen alacsony a felállított!

Pl. 3. Milyen hosszú egy csónak a készítés helyén! A szűk folyosóról a szűk ajtón át alig tudjuk kifűzni. A kis kézikocsin alig fér el!! Elöl-hátul lelógó, ügyetlen, lomha alkotmány. A vízrebocsátva eltörpül, félelmetesen kicsiny, megbízhatatlan tákolmánynak látjuk. Csak a próbaút és próbahét után tűnik ki teherbírása, fürge mozgékonyasága.

Megfigyeléseink és becsléseink pontosságát elsősorban látási gátlásaink rontják le.

Kisebbre szoktuk becsülni vizén, tavasz után, homokon, mélyedésen és völgyön keresztül. Ugyancsak kisebbre becsüljük a távolságot tiszta levegőben, hidegben, esőben, hózivatarban s még akkor is, ha a háttér világos és a nap mögöttünk van.

Nagyobbra szoktuk becsülni ülő-, térdelő- és fekvőhelyzetből. Ugyanígy nagyobboknak látjuk a dombos és különböző megvilágítású terepet, erdőket. Ezenfelül faszorokat, hosszú, keskeny utcákat, szűk völgyeket. Sötét háttér, borús, ködös idő és szürkület is elősegíti e tévedést.

A normális szem látóképességén, megfigyelésén és besulykoláson alapuló módszert *n é m e t t á v o l s á g - b e c s l é s n e k* nevezzük. »Megjegyezzünk bizonyos adatokat, milyen távolságból, mit látunk.«

Az ember szeme és szája tisztán látszik 50 m-ről.

A szemek foltoknak látszanak 100 m-ről.

Az egyenruha gombjai és részletei még láthatók 200 m-ről.

Az arc még látszik 300 m-ről.

A lábmozgás még látszik 400 m-ről.

Az egyenruha színe felismerhető 500 m-ről.

Hogy a levante becslése hibátlan, megbízható és gyors legyen, meg kell tanulnia:

1. a mértékegységeket,
2. a terület és térfogat kiszámítását,

3. az összehasonlítás mérőegységeit (önméretek, közművek, stb.),
 4. néhány mérési eljárást,
 de ami a legfőbb, igen sokat kell gyakorolnia.

Minden becslési kísérletét ellenőrizze utánméréssel. Kisebb távolságokat mérőszalaggal, vagy lelépéssel, nagyobb távolságokat térkép segítségével. Időt zsebórával, terhet, súlyt mérleggel, folyadékot literrel. A hibák és tévedések okát keresse meg, azokat újabb kísérletekkel küszöbölje ki.

1. Néhány járómű átlagos sebessége:

Gőzhajó	_____	40—50 km	óránként,	720 m	percenként
Kerékpár	_____	50—60 »	»	900 »	»
Gyorsvonat	_____	100—110 »	»	2 km	»
Személyautó	_____	50—100 »	»	1 »	»
Repülőgép	_____	240—500 »	»	4 »	»

2. Néhány test fajsúlya:

Víz	1.00 kg/dm ³	4 C foknál
Jég „.....	0.91 »	0 C »
Glicerín	1.26 »	15 C »
Higany	13.6 »	0C »
Öntöttvas	7.05 »	
Ólom	11.3 »	
Réz	8.9 »	
Nikkel	8.9 »	
Alumínium	2.6 »	
Üveg	2.6 »	
Tölgyfa.....	0.7 »	
Fenyőfa	0.7 »	

Néhány ismertebb edény úrtartalma.

A gyógyszerespalackok talpán lévő szám azt jelzi, hogy hány cm³ (köbcéntiméter) folyadék fér a palackba, nyaka alatt egy ujjnyira. Ha ez a folyadék víz, úgy a szám azt is jelzi, hogy a víznek súlya hány g (gramm).

Pl. $200 = 200 \text{ cm}^3$ (kőbcentiméter) = 2 dl (deciliter), vagy $200 = 200 \text{ g}$ (gramm) = 20 dkg (dekgamm).

Kávéskanál	10 g, $10 \text{ cm}^3 = 1 \text{ cl}$.
Evő »	20 g, $20 \text{ cm}^3 = 2 \text{ cl}$.
Vizespohár	2 dl 2.5 dl.
Söröskorsó	3 » 5 »
Tejespalack	2 » 5 » 11.
Szikvizes »	5 » 1 l.
Ásványvizespalack	1.5 l. 2 l.
Keserűvizes »	5 »
Konyakos (borpárlatos) palack	7 dl.
Asztali boros »	1 l.
Vizesveder, horganyozott (rocska)	6 l., 10 l.
Tejeskanna	20—25 l.
Söröshordó	125 l. 25 l.

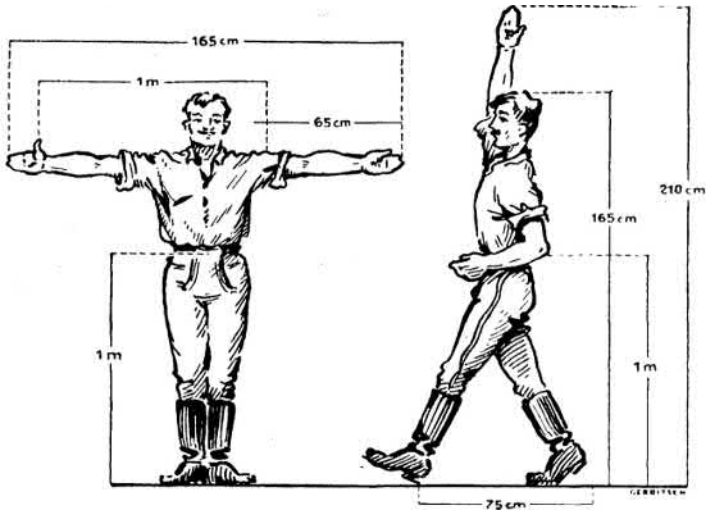
Egy középtermetű ember testméretei:

Súlya 65 kg Széttárt karjai 165 cm.
 Magassága 165 cm Egy karja 65 »
 Balvállától oldalranyujtott jobb karral hüvelykujj-hegyig 1 m.

Talajtól köldökmagasságig 1.— m.
 Talajtól könyök » 1.10 »
 Magasbanyujtott karokkal 2.10 »
 Lépéshossza 0.75 »

A helyes becslés a levante képzeletében lejátészódó gyors összehasonlítás. Összemérése az általa pontosan ismert mértéknek, a megméréendő tömeggel, térbeli tereptárggyal, tárgyi formával.

A legismertebb mértéket, az »önméretek« adják. Ezek ismeretével 1.50 m-en belül 1—2 mm hibáig pontosan mér. 10 m-es körzetben vagy 2—3 m magasságban elképzelve látja saját testét, különböző kartartásokkal és 5—100 mm-es hibáig pontosan becsül.

215. ábra. Ismerd meg tested méreteit.!

Pl. 1. Mennyi légvédelmi homokot kell padlásomra készítenem?

Becsülve, szélessége 6 m, hosszúsága 21 m.

A terület egyenlő: szélesség szorozva hosszúsággal.

Tehát: 6-szor 21 = 126 m² (négyzetméter).

Lelépve széle 8 lépés = 8-szor 75 cm = 600 cm = 6 m, hossza 28 lépés = 28-szor 75 cm = 2.100 cm = 21 m; (az eredmény ugyanaz.)

100 m²-nyi területre szükséges 0.5 m³ (köbméter) homok, 26 m³-nyi területre szükséges ennek 1/4-e 0.125, összesen: 0.625 m³ homok.

0,625 m³ = 625 dm³ (köbcentiméter) = 625 liter,

Egy szabványméretű horganyozott bádóg vizes-vödör (rocska) 10 liter űrtartalmú. Tehát

$$62.5 \text{ liter} : 10 \text{ l} = 62.5 \text{ vödör}$$

homokot kell a padlásomra készítenem.

Pl. 2. Légiveszély esetére óvóhelyé alakítom pincémet. Légmentes zárás és betemetés esetén 9 tagú családommal mennyi ideig vagyunk a megfulladás veszélye ellen biztosítva?

Becsléssel pontosan megállapítom, hogy 4 m széles, 5 m hosszú, 2.5 m magas.

A köbtartalom egyenlő: szélesség szorozva hosszúsággal, majd szorozva a magassággal.

Tehát: 4-szer, 5-ször $2.5 = 50 \text{ m}^3$ (köbméter) levegő. Egy ember napi szüksége 3 m^3 friss levegő. 9 emberé $9 \cdot 3 = 27 \text{ m}^3$. Tehát $50 : 27 = 1.9$ napig, vagyis 1 nap és 21 óráig volna elég friss levegőnk. Sovány vigasz! Sürgősen szellőzőberendezést kell szereltetnem. Varsóban egy betemetett óvóhelyen az ötödik nap egy tömeg megfulladt embert találtak, kiknek még 10 napra élelmük és ivóvízkészletük lett volna, csak éppen *levegőjük* nem volt.

Pl. 3. Milyen magas egy 8 emeletnyi középület?

A levente ismeri a középtermetű férfi testméreteit. Kötés-köldökmagassága, 1 m. Az épületben járó-kelő emberek kötésen felüli törzsrésze látszik az ablakból. A felső törzshöz viszonyítva, a falon át elképzelve látja az eltakart 1 m-nyi részt. Az ablakmagasságok két-akkorák, 2 m-esek. (216. ábra.) Felfelé ablak és ablak közti térköz szintén 2 m. Tehát egy emelet magassága 4 m, 8 emeleté 8 szór $4 = 32 \text{ m}$. A földszint 2 m-rel magasabb az emeleteknél; 6 m. A fedélszék, padlástér magassága a földszintével azonos; 6 m, 2-szer $6 = 12 \text{ m}$. Az egész épület magassága 32 meg $12 = 44 \text{ m}$.

Pl. 4. Adott esetben nem szabad fényképezni, mérni, feltűnően érdeklődni. Meglepetés készül. Egy

216. ábra.

kép lóg 2 m magasságra. Mekkora üvegtábla kellene a keretbe? Mi lenne az ára?

Elképzelem magam a keretben állva széttárt karokkal. Belső széleit pontosan átérem. Szélessége tehát 165 cm. Elképzelem magam a keretben állva, magasba nyújtott karokkal. Nem érem el a keret felső-belső szélét. Még egy karhossznyi kell hozzá. Hossza tehát

2.10 meg $65=275$ cm. Hozzászámítva mind négy oldalon 1.5 cm. peremszegélyt, a számokat összesorozva megkapom az üveg felületét. $278\text{-szor } 168 = 46.704$ cm- $= 4.6704$ m². E felület megszorozom a 8 mm vastagságú táblaüveg (lm¹) egységárával, megkapom a fizetendő összeget.

Hogy a becslés szükséges, vagy fontos-e? bírálod el te magad. Megszállt területen járok. Egy betonerőd bejárati oldalán az ajtó feletti falrész még beépületlen. Ugyan mekkora hadigépet helyezhetnek el abban, azon a nyilason át? Felbecsülöm a nyilas méreteit és az erőd térfoglalását. A többit majd *otthon* a levante-oktatómtól tudom meg. Valószínűleg ő is jelenti felettesének.

Távolabbi és nagyobb kiterjedésű tereptárgyak és terepegységek felbecsléséhez szükséges, hogy az összehasonlítás céljára a levante megtanulja és megismerje a szabályos térközökben elhelyezett közművek egymástól való távolságát, magasságát, terjedelmét. Közvilágítás, magasfeszültségű vezeték állványai, távírópóznák, vasúti sínek, — talpfák, távolságoszlopok — dúcok, kilométerkövek, útmenti szegélyfák, szemaforok, mind-mind kiindulási pontjai az összehasonlító becslésnek.

Pl. 1. Este, egy kilátópontról figyelve a község egy utcaszakaszát. Szükséges tudnunk annak hosszát. Az útszakaszt 19 égő lámpa világítja. Tehát 19-szer 40 lépés = 760 lépés = 760-szor 75 cm = 57000 cm = 57 m a hossza. Vagy: Milyen hosszú egy távoli vasúti vonalszakasz, melynek mentén 37 távírópóznát számoltunk meg? Stb.

A levante megtanulja a jároművek óránkénti sebességét, mert távolság- és időbecslés esetén igen nagy hasznát veszi.

Pl. 2. A látóhatárral párhuzamosan vezető távoli úton egy rohanó személyautó felvert pora kavarog. Kezemben tartott óra percmutatóját is figyelem.

Most! robogott el egy major előtt. *Most!* telt el 1 perc, az út ezen pontját jól megjegyzem. A két pont közti távolság 1 km, mert a személyautó átlagos sebessége 60 km óránként. A terep ezen mélységében, a megjegyzett 1 km.-es útszakasszal *méricskélve becsülok.*

Fenti példából kitűnik, hogy a becslés nem más, *mint az éles megfigyelés, a pontos összehasonlítás és a helyes következtetés gyors egybevetésének együttes eredménye.*

Ismeri a legfontosabb társadalmi illemszabályokat.

. . . »*Uradat, Istenedet imádjad*«. . .

Hazánknak egyformán fia minden levente, akár kis diák, akár egyetemi hallgató, akár inas vagy rakodómunkás! Minden magyar leventének egyformán kell ismernie azokat az illemszabályokat, melyek őt méltóvá teszik arra, hogy a leventesapkát hordhassa. Hisz ők lesznek majdan a haza és család védői.

A levente minden reggel imával, egy rövid fohással kezdi a napot, Könnyebben megy a munka, a tanulás! Minden este, ha még olyan fáradt is, ha bármily nehéz volt a napi munkája, egy rövid imában hálát ad az Istennek, hogy megsegítette, hogy újból otthonába hazatérhetett. Ágyban fekvé átgondolja napi tetteit! Nem cselekedett-e rosszat, illetlent? Uram, holnap jobb leszek, — evvel a gondolattal fejezi be a — napot.

Vasár- és ünnepnap szent misét hallgat, illetve résztvesz az istentiszteleten. Nem keres kifogást! A templomban nem beszélget társaival, nem nézdegél és nem marad hátul az ajtóban állva. Prédikáció alatt figyel a pap szavaira. Azok mindenki számára hasznosak.

Most már tudja a levente, mit tesz Isten első parancsolatának e három rövid kis szava . . . »*Uradat, Istenedet imádjad*«. . .

Reggel öltözés közben nagyon vigyázz magadra! Ha a lakás kicsi és leánytestvérek is vannak otthon, (akár csak egy legyen, kisebb, vagy idősebb) kelj fel egy fél órával előbb és a konyhában végezd el reggeli

217. ábra. Édes anyádnak csókolj kezet!

öltözködésedet. Később, ha leánytestvéred öltözik, mosdik, vonulj félre.

Midőn munkába vagy iskolába mész, elköszönésed ne álljon e pusztá szavakból: »Keziticsókolom«. Tedd is meg! Ha eddig nem csókolád meg szüleid kezét, mától kezdve tedd meg. Ne félj, nem fog senki se ki-nevetni.

Az utcán, ha barátoddal találkozol, ne köszönts csibésznyelven, hanem rendesen, szervusz Károly v. Dezső stb. A csibésznyelv nagyon csúnya, durvalelkű-

218. ábra. Ételosztásnál állj türelmesen a sorban, míg rád kerül az osztás sora.

ségre vall. Ha eddig használtad, most szokj le róla! Társaidat is figyelmeztess. Eleinte talán kinevetnek, de később majd belátják, hogy igazad van.

Villamoson, autóbuszon ne tolokodj, — természetesen ez nem azt jelenti, hogy megvárd, míg félrelöknek, mert akkor elkésel munkahelyedről. Idősebbeknek add át ülőhelyedet. Ha valakinek véletlenül a lábára lépsz, vagy meglököd, siess bocsánatot kérni ilyképpen: »Ezer bocsánat«. Ha téged löknek meg

vagy a te lábadra lépnek, még ha fáj is, ne légy goromba. Ha az illető nem kér bocsánatot, akkor se gorombáskodj! Ha bocsánatot kér, felelj e szavakkal: »Kérem, nem tesz semmit.«

Munkahelyeden, iskolában társaidra ne árulkodj. Ha te ügyesebb vagy, jobban tanulsz, könnyebben oldod meg a számtanpéldát, segíts a gyengébbnek, de légy óvatos! Vigyázz, nehogy a lusta inastársad helyett te végezd el állandóan az ő munkáját. Ezzel őt csak lustábbá teszed. Egyszer-kétszer mutasd meg neki, ha mégsem tudja, utasítsd a mesterhez. — A levante készséges, szívesen segít másokon, de kihasználni nem hagyja magát!

Bárhova mész be, köszönj hangosan és értelmesen. Természetesen ne feledd, nem szokás ajtóstól berohanni, hanem először kopogj és lábadat töröld le. Cukor, étel, cigaretta ne legyen a szádban! Ha olyan társadat látogatsz meg, akinél még soha nem voltál, köszönés után azonnal mond meg a nevedet és kilétedet.

Pl. »Szebb jövőt!« kérem szépen Balázs Pistát keresném, én Tóth Kálmán levante vagyok.

Figyelj! Ha postahivatalba mész, kalapot kézbentartva várd meg, míg ügyedet elintézik. A posta állami hivatal; minden állami- és köz-hivatalban kalaplevétellel fejezzük ki az állam iránti tiszteletünket.

A lakásban ne legyen soha kalap vagy sapka a fejedén.

Ha munkaadód küld valahová, ott is azonnal mutatkozz be, mondd meg, ki küldött és milyen ügyben. Ne várd meg, hogy minden egyes szót külön húzzanak ki belőled!

A jó modorhoz tartozik az előzékenység, figyelmesség. Szüléidet, testvéreidet névnapjukon, születésnapjukon köszöntsd fel. A távollevőknek küldj üdvözlő táviratot vagy köszöntő levelezőlapot. Ha meghívást kapsz, szépen köszönd meg vagy még idejében mond le.

219. ábra.
eket, előjáróidat bocsásd előre.

Pl. »Kedves Gyula bácsi, köszönöm szépen a vasárnapi ebédre szóló meghívást, de sajnos nem mehetek.«

Idősebbeknek nyiss ajtót és bocsásd őket előre. Ha a kapuban vagy egy ajtóban összetoppansz valakivel, úgy az idősebb előtt állj félre, várd meg, míg bejön s csak azután menj te ki. Ezt a tiszteletet saját személyed iránt a kisebbektől megkívánhatod. Hívd fel a figyelmüket erre.

A vendégeknek, előljáróidnak távozáskor segítsd a kabátot. Azokat kísérve, mindig a bal karjuk oldalán haladj.

Társaságban, asztalnál ne ásíts, ne köhögj; az utcán ne köpködj! Ez csúnya és egészségtelen.

A levente az utcán, a mozi előtt nem szólít meg idegen leányokat. Ez nem csak tolakodás, de szemtelenség is. Felháborító még a gondolat is, ha ez leánytestvéreivel vagy édesanyjával történne meg. Leánytestvéreinek barátnőit ne tegezzé! Ez nem szép!

A levente igyekszik szabad idejét a szabadban tölteni, ezért hacsak teheti kirándul társaival. Ha leányok is vannak a kiránduló társaságban, akkor kérjék meg az egyik leány édesanyját, hogy tartson velük. Mindig akad egy olyan mama, aki még bírja a hegymászást, gyaloglást. Ha mama is van a társaságban, a kirándulás soha nem fog csúnyán vagy kellemetlenül végződni. A mama, még idejében figyelmezteti, ha esetleg egyik-másik levente durva beszédbe fog vagy duhajkodni akar. A szabadban történt étkezés után az összes papírt szedd össze, tedd a hátizsákodba és vidd haza. A levente nem szemetel. Nem szükséges kirándulás után vendéglőbe betérni. Azonban ha mégis betér a társaság, a levente nem fogyaszt egy pohár sörnél több szeszesitalt, felügyel, hogy a kisebbek csak málnát igyanak.

A leventének kisebb társaira felügyelni szent kötelessége!

Ne feledd, neked mindig úgy kell viselkedned, hogy mindenki bízson benned! Ha egy anya az utcán megkér, kísérd el kicsi gyermekét valahova, ő nem tud menni mert rosszul van, kérését feltétlenül teljesíted, mert magyar levante vagy. Az anya bízik benned. Ezt a bizalmat viselkedéseddel ki is kell érdemelned!

Azt hiszem, ha a fent írottakat figyelmesen elolvasod és megszívleled, méltó leszel a levante névre.

Tartalomjegyzék

	Oldal
A leventeprobákról	3
II. PRÓBA.	
Általános magatartás	6
Testnevelés	9
Egészségápolás	38
Leventetudnivalók és leventeszolgálati szabályok gyakorlati ismerete	79
Honvédelmi és katonai alapismeretek	85
Alaki kiképzés	105
Csatárelőképzés	116
Lőkiképzés	142
Térképismeret	176
Honpolgári ismeretek és nemzeti alpműveltség	206
A magyar múlt ismeretéből	217
A magyar föld ismeretéből	246
Közhasznú ismeretek. Az ügyességek	296